

FACULTEIT RECHTSGELEERDHEID

Faculteit Rechtsgeleerdheid Universiteit Gent

Academiejaar 2013-2014

Een Hof van Cassatie voor de 21e eeuw over het kaf en het koren

Masterproef van de opleiding 'Master in de rechten'

Ingediend door

Matthias Van Der Haegen

(studentennr. 00901135)

Promotor: prof. dr. decaan Piet Taelman

Commissaris: raadsheer Beatrijs Deconinck

“La Cour de Cassation n’est point un degré d’appel ni de juridiction ordinaire. Elle n’est instituée que pour ramener perpétuellement à l’exécution de la loi toutes les parties de l’ordre judiciaire qui tendraient à s’en écarter: le but de cette institution suffit pour expliquer sa compétence.”¹

“La Cour de cassation assume nécessairement une fonction de direction et cette mission devient essentielle. Mais les modes de travail de la Cour n’y sont pas encore adaptés.”²

“La Cour se trouve aujourd’hui dans une situation qui est de nature à remettre en cause tant sa mission constitutionnelle que l’effectivité des recours qui la saisissent.”³

“Het feit dat de zaak – eventueel zelfs ambtshalve – altijd inhoudelijk wordt beoordeeld, lijkt niet een goed signaal voor degenen die nodeloos cassatie instellen. Het verdient daarom de voorkeur helderder aan te geven dat de Hoge Raad er alleen is voor juridische vragen en wezenlijke rechtsbeschermingsproblemen. Deze beperkte rol zou ook in het toegangssysteem tot uitdrukking moeten komen.”⁴

“De toevloed van ongegronde cassatieberoepen die voortvloeien uit een verkeerd begrip van de opdracht van het Hof, kan de goede werking ervan alleen maar in het gedrang brengen. Een onbeperkte toegang tot het Hof is immers misleidend.”⁵

---

¹ Instruction sur la justice criminelle du 29 septembre-21 octobre 1791. TARBÉ, 1840, 253.

² TUNC, “La cour suprême idéale”, 1978, 438.

³ DE CODT, 2013, 77.

⁴ Rapport Commissie HAMMERSTEIN, 39.

⁵ Toelichting van de minister van Justitie A. TURTELBOOM in het verslag namens de commissie voor de justitie over het wetsontwerp met betrekking tot de

---

rechtspleging voor het Hof van Cassatie in strafzaken, *Parl.St.* Kamer 2013-14, nr. 53
3065/003, 11.

Dankwoord

Het schrijven van een masterproef wordt vaak omschreven als een eenzame tocht door de woestijn waar maar geen einde aan lijkt te komen. Voor mij was dit geenszins het geval. Niet alleen voelde ik me gesteund door vrienden en familie, bovendien was het schrijven van deze masterproef intellectueel bijzonder stimulerend en verrijkend.

In de eerste plaats gaat mijn dank uit naar promotor prof. dr. Piet Taelman en commissaris raadsheer Beatrijs Deconinck, die mij beide nog in de laatste fase van de redactie van deze masterproef wilden te woord staan. Niet te vergeten is praktijkassistent mr. Jachin Van Doninck, die mij gedurende anderhalf jaar met raad en daad bijstond en die ik daarvoor zeer erkentelijk ben. Ook prof. dr. Willy Van Eeckhoutte verdient een vermelding in dit dankwoord om mij nog laat op de avond te willen ontvangen in zijn kantoor voor een boeiend gesprek.

Een woord van dank is ook verschuldigd aan mijn medestudenten waar ik vijf jaar lang lief en leed mee heb gedeeld, zowel in Gent als in de Verenigde Staten, op de faculteit maar ook daarnaast. Wat dat laatste betreft, verdienen ook de vrienden van de studentenverenigingen waar ik lid van was gedurende mijn studieperiode een vermelding. In het bijzonder dank ik nog Jens Rau, Mieke Van Der Haegen en Elies Clabau, die zo vriendelijk waren deze masterproef te willen nalezen.

Een laatste woord van erkentelijkheid gaat tenslotte uit naar mijn ouders en grootouders, aan wie ik alles verschuldigd ben. Deze masterproef is evenzeer hun verdienste als de mijne.

Met deze masterproef komt een eind aan een vijf jaar durende, boeiende studie van het recht. Laat dit geen vaarwel zijn aan de rechtsfaculteit, maar hopelijk een tot weerziens.

Matthias Van Der Haegen

Emelgem, 13 mei 2014

Lijst van gebruikte afkortingen

In deze lijst worden alle gebruikte buitenlandse afkortingen weergegeven, naast de Belgische wanneer deze minder bekend zijn.

EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
Ger.W.	Gerechtigd Wetboek
Sv.	Wetboek van Strafvordering
Bull.	Bulletin des arrêts de la Cour de cassation
BJ	La Belgique Judiciaire
RO	Wet op de Rechterlijke Organisatie (Nl.)
HR	Hoge Raad (Nl.)
Stb.	Staatsblad (Nl.)
Stcrt.	Staatscourant (Nl.)
MvV	Maandblad voor Vermogensrecht (Nl.)
Rv.	Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Nl.)
TCR	Tijdschrift voor Civiele Rechtspleging (Nl.)
NJB	Nederlands Juristenblad (Nl.)
C. proc. civ.	Code de procédure civile (Fr.)
JCP	Juris-Classeur Périodique (la Semaine juridique) (Fr.)

Inhoudstafel

Dankwoord.....	iii
Lijst van gebruikte afkortingen.....	iv
Inhoudstafel.....	v
Inleiding.....	1
Deel I: het Hof van Cassatie en zijn rol in het rechtsbestel.....	3
HOOFDSTUK 1 DE ROL VAN HET HOF VAN CASSATIE IN DE GESCHIEDENIS	3
§ 1. <i>Het Ancien Régime</i>	4
§ 2. <i>De Franse Revolutie</i>	5
A. Het Tribunal de cassation als waakhond van de wetgevende macht	6
B. Het Tribunal de cassation als hoofd van de rechterlijke macht	8
§ 3. <i>Het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden</i>	10
§ 4. <i>Het Koninkrijk België en het Hof van Cassatie</i>	10
A. De Grondwet.....	10
B. De organieke wet van 4 augustus 1832	12
I. De “Chambre des requêtes”	13
II. Le référé législatif	17
§ 5. <i>Conclusie</i>	19
HOOFDSTUK 2 DE HUIDIGE OPDRACHT VAN HET HOF VAN CASSATIE	20
§ 1. <i>De normatieve taak van het Hof van Cassatie</i>	21
A. Normatieve controle sensu stricto.....	21
B. De triade rechtseenheid, rechtszekerheid en rechtsvorming	23
I. De rechtseenheid en rechtszekerheid	23
II. De rechtsvorming.....	26
§ 2. <i>De disciplinaire taak van het Hof van Cassatie</i>	27
§ 3. <i>De juridische versus de disciplinaire taak van het Hof van Cassatie</i>	30
§ 4. <i>De publieke en de private functie van het cassatieberoep</i>	34
§ 5. <i>Conclusie</i>	36
HOOFDSTUK 3 HET OPENBAAR MINISTERIE BIJ HET HOF VAN CASSATIE: <i>JURIS LEGUMQUE SACERDOS</i>	
38	
§ 1. <i>Het Openbaar Ministerie als amicus curiae</i>	38
§ 2. <i>Het Openbaar Ministerie en cassatie in het belang van de wet</i>	40
Deel II: Pijnpunten in de huidige werking van het Hof van Cassatie en reeds genomen initiatieven	43

HOOFDSTUK 1	DE NOODZAAK VAN EEN HERVORMING: DRIE PIJNPUNTEN.....	43
§ 1.	<i>De foutieve perceptie van het Hof van Cassatie als derde aanleg.....</i>	44
A.	Theorie.....	45
B.	... versus praktijk.....	47
§ 2.	<i>Het veelvuldig inroepen van de disciplinaire controle.....</i>	49
§ 3.	<i>De overbelasting van het Hof.....</i>	51
A.	Statistische gegevens.....	51
I.	Aantal cassatieberoepen.....	52
a)	Algemeen.....	52
b)	Civiel, fiscaal, sociaal.....	53
c)	Penaal.....	53
II.	Aantal cassaties.....	54
III.	Graad waarin cassatieberoep wordt ingesteld.....	54
IV.	Werklast per raadsheer.....	56
B.	Gevolgen: hoge werklast en tijdsgebrek.....	57
§ 4.	<i>De perceptie als derde aanleg is verkeerd en de hoge werklast is gevaarlijk.....</i>	60
HOOFDSTUK 2	EERDERE WIJZIGINGEN IN DE CASSATIEPROCEDURE.....	64
§ 1.	<i>De wet van 6 mei 1997.....</i>	64
§ 2.	<i>De wet van 10 juni 2001.....</i>	68
§ 3.	<i>De wet van 14 februari 2014.....</i>	68
§ 4.	<i>De wet van 10 april 2014.....</i>	71
§ 5.	<i>Conclusie.....</i>	73
Deel III:	Een Hof van Cassatie voor de 21 ^e eeuw.....	75
HOOFDSTUK 1	MOGELIJKE DENKRICHTINGEN VOOR DE TOEKOMST.....	75
§ 1.	<i>Focus op de publieke taak van het Hof.....</i>	76
A.	Publieke functie primeert op private functie.....	76
I.	Theorie.....	76
II.	Mogelijke maatregelen.....	79
B.	Normatieve functie primeert op disciplinaire functie.....	80
I.	Theorie.....	80
II.	Praktijk.....	81
C.	Naar een nieuwe invulling van de disciplinaire functie.....	82
§ 2.	<i>Kwaliteitsvolle rechtspraak vereist tijd: verlaging van de werklast.....</i>	83
HOOFDSTUK 2	HET VOORBEELD VAN DE NEDERLANDSE HOGE RAAD EN FRANSE COUR DE CASSATION	86
§ 1.	<i>Nederland.....</i>	86
A.	Vereenvoudigde afdoening: art. 81 RO.....	88
I.	Parlementaire voorbereiding.....	88
II.	Art. 81 RO in de praktijk.....	90

B.	Vroegtijdige negatieve selectie: art. 80a RO	92
I.	De Commissie HAMMERSTEIN	92
II.	Parlementaire voorbereiding	95
III.	Art. 80a RO in de praktijk	98
C.	De relatie tussen artt. 81 en 80a RO	99
D.	Kritiek op deze hervormingen	101
E.	Cassatie in het belang van de wet en prejudiciële vraagstelling aan de civiele kamer	103
I.	Cassatie in het belang van de wet	104
II.	Prejudiciële vraagstelling aan de Hoge Raad	105
§ 2.	<i>Frankrijk</i>	107
A.	Non-admission	108
B.	Prejudiciële vraagstelling	111
§ 3.	<i>Conclusie</i>	112
HOOFDSTUK 3	VOORSTEL TOT HERVORMING <i>DE LEGE FERENDA</i>	113
§ 1.	<i>Welke maatregelen kunnen genomen worden?</i>	113
A.	Structurele maatregelen	113
I.	Verhoging van het aantal raadsheren	113
II.	Verhoging van het aantal parketmagistraten	114
III.	Verhoging van het aantal referendarissen	114
IV.	Conclusie	116
B.	Procedurele maatregelen	116
§ 2.	<i>Selectie van cassatieberoepen:</i>	117
A.	Welke systemen bestaan er?	117
I.	Selectie voor de poort	117
II.	Selectie aan of na de poort	118
B.	Eerdere initiatieven	119
I.	Selectiestelsel volgens het Hof van Cassatie	119
II.	Selectiestelsel volgens de wetgever	119
C.	Filtermechanismen op vandaag	122
I.	De civiele cassatiebalie	122
II.	Art. 433 Sv.	124
§ 3.	<i>Tweesporenbeleid</i>	125
A.	Wanneer selecteren?	125
I.	Geen selectie voor of aan de poort	125
II.	Wel selectie na de poort: tweesporenbeleid	125
B.	Welk criterium?	127
C.	Verkorte motivering	128
D.	Tweesporenbeleid in de praktijk: tegenspraak van de partijen en rol van het openbaar ministerie 130	
E.	Verenigbaarheid met het EVRM?	132
I.	Toegang tot de cassatierechter	133
II.	Recht op motivering	134
F.	Conclusie: artt. 1105bis en 1108bis Ger.W.	135

§ 4. <i>Flankerende maatregelen</i>	136
A. Prejudiciële vraagstelling.....	136
I. Waaron?	136
II. Eerder wetsvoorstel	137
III. De lege ferenda.....	138
B. Opwaardering cassatie in het belang van de wet	140
Conclusie: een Hof van Cassatie voor de 21 ^e eeuw.....	143
Slotbeschouwingen.....	145
Bijlagen	147
§ 1. <i>Aantal cassatieberoepen: globaal</i>	147
§ 2. <i>Aantal cassatieberoepen: civiele, fiscale en sociale zaken</i>	148
§ 3. <i>Aantal cassatieberoepen: penaal</i>	149
§ 4. <i>Verhouding aantal voor cassatieberoep vatbare zaken en aantal inleidingen</i>	150
§ 5. <i>Gemiddelde werklast per raadsheer</i>	151
Bibliografie	153
§ 1. <i>Methodologie</i>	153
§ 2. <i>Wetgeving en parlementaire voorbereiding</i>	153
A. België.....	153
B. Nederland.....	156
C. Frankrijk	157
§ 3. <i>Rechtspraak</i>	158
§ 4. <i>Rechtsleer</i>	159
A. Boeken	159
B. Tijdschriften en mercuriale redes	169
§ 5. <i>Andere</i>	176

Inleiding

1. “Hervorming van het Hof van Cassatie” was het antwoord dat ik steevast gaf op vragen omtrent het onderwerp van mijn masterproef. De reacties van vrienden en familie aan de ene kant en medestudenten aan de andere kant, verschilden grondig. In de eerste categorie werd er gereageerd met algemene bewondering – kennelijk straalde het aura dat rond het Hof hangt deels af op mezelf tijdens het schrijven van deze masterproef–, de tweede groep kon amper een geeuw onderdrukken. Verdere vragen volgden echter nooit. Niet-juristen weten sinds het ‘spaghetti-arrest’ meestal wel dat het Hof van Cassatie het hoogste gerechtshof van het land is, maar verder gaat hun kennis niet, wat hun onterechte bewondering voor mijn werk wellicht verklaart. Onder juristen is het Hof van Cassatie dan weer niet meteen een ‘sexy’ onderwerp te noemen.

Onbekend maakt echter onbemind, en dat is van alle tijden. Reeds in 1840 stelde Adolphe-Pierre TARBÉ, advocaat bij het Franse Hof van Cassatie, hetzelfde vast: *“Ajoutons que la Cour de cassation n’est peut-être pas, dans le monde, bien connue et justement appréciée. Ses règles de procédure sont étrangères à toute autre personne qu’à ses avocats. Ses principes organiques sont chaque jour attaqués; l’esprit de son institution est dénaturé dans la croyance publique.”*⁶ Mij daarentegen heeft het Hof van Cassatie al sinds de start van mijn rechtenstudies mateloos gefascineerd: hoe een discussie in rechtspraak en rechtsleer als een *deus ex machina* beslecht wordt door een arrest van het Hof, dat vervolgens zelf vaak het voorwerp uitmaakt van academische debat, waarna het Hof zijn rechtspraak ofwel verduidelijkt ofwel aanpast. Boeiender dan dat wordt het in de juridische wereld niet.

2. ‘Een Hof van Cassatie voor de 21^e eeuw’ is een onderwerp dat op vele manieren kan ingevuld worden. Ik koos ervoor de functie van het Hof te bestuderen en om, vertrekkend vanuit de historische en huidige taak en de knelpunten die daaromtrent op vandaag bestaan, mogelijke hervormingsvoorstellen te onderzoeken waardoor de specificiteit van het cassatiegerecht beter tot zijn recht

---

⁶ TARBÉ, 1840, VII.

zou komen. De cassatieprocedures bij onze zuider- en noorderburen vormden daarbij een belangrijke inspiratiebron. De focus ligt daarbij in de eerste plaats op de civiele cassatieprocedure, maar waar relevant wordt ook de penale procedure in ogenschouw genomen.

“Opdat de werklast van het cassatiegerecht beheersbaar zou blijven en teneinde maximaal aandacht te kunnen besteden aan zaken ‘die ertoe doen’, moet worden nagedacht over maatregelen die betrekking hebben op het bemoeilijken, uitstellen of uitsluiten van het cassatieberoep (onverminderd een verlostelsel)”, schreven promotor en commissaris van deze masterproef in 2012.⁷ Het is met andere woorden deze denkoefening die ik met onderhavige scriptie wil maken, en de ondertitel ‘over het kaf en het koren’ is daar de eerste veruitwendiging van.

3. In deze masterproef probeer ik aan te tonen dat het Hof van Cassatie in de eerste plaats een publieke rol te vervullen heeft en dat deze taak op vandaag te weinig naar voren komt. Daartoe wordt in het eerste deel de taak van het Hof van Cassatie in historisch perspectief geplaatst en de aard van de cassatiecontrole en de rol van het openbaar ministerie besproken. Het tweede deel duidt vervolgens op de knelpunten in de huidige werking van het Hof en de maatregelen die reeds werden genomen om daaraan te verhelpen. Het derde deel vormt de kern van deze masterproef, met in de eerste plaats een schets van de idee achter de hervormingsvoorstellen, om na een studie van de cassatieprocedure in Nederland en Frankrijk tot slot enkele ideeën tot hervorming in detail te behandelen.

---

⁷ DECONINCK en TAELEMAN, 2012, 641-642.

Deel I: het Hof van Cassatie en zijn rol in het rechtsbestel

In het eerste deel van deze masterproef behandelen we vooreerst de functie van het Hof van Cassatie doorheen de geschiedenis, met een focus op zijn specifieke plaats in het rechtsbestel: fluctuerend tussen de wetgevende en rechterlijke macht; en de consequenties die daaraan verbonden zijn. Vervolgens komt de huidige opdracht van het Hof aan bod, met bijzondere aandacht voor de aard van de cassatiecontrole, om daarna te eindigen met een bespreking van de bijzondere rol van het openbaar ministerie bij het Hof.

Hoofdstuk 1 De rol van het Hof van Cassatie in de geschiedenis

4. De geschiedenis van het cassatie-instituut gaat ettelijke eeuwen terug in de tijd. Een goed begrip van deze ontstaansgeschiedenis is van belang om het huidige Hof alsook zijn werking en rol te kunnen begrijpen en in perspectief te plaatsen. Daarnaast relateert geschiedenis ook: ze toont aan dat het huidige Hof en zijn taakomschrijving historisch gegroeid zijn en maakt dus duidelijk dat wat op vandaag bestaat, niet als een vast gegeven moet beschouwd worden maar als een voortdurende evolutie. Het is onmogelijk de geschiedenis van het Belgische Hof van Cassatie te bestuderen zonder ook het Franse cassatiegerecht in ogenschouw te nemen. Het Belgische Hof is ingericht naar het voorbeeld van zijn Franse tegenhanger. De ontstaansgeschiedenis van het Hof van Cassatie begint dus veel vroeger dan 7 februari 1831, datum waarop het toenmalig art. 95 van de Grondwet van kracht werd.

In het kader van deze masterproef is het niet mogelijk de ganse geschiedenis van het Hof toe te lichten. De geschiedenis en oorsprong van het cassatiemechanisme worden dan ook maar besproken wanneer dit relevant is voor een beter begrip van de bijzondere functie van de cassatieprocedure. De magistrale studie van BEAUTHIER vormt hierbij de leidraad, aangevuld met de parlementaire archieven van Frankrijk⁸ en België. Nuances kunnen niet steeds aangebracht worden en volledigheid is hier

---

⁸ Online consulteerbaar via de databank van de *Bibliothèque nationale de France* (<http://gallica.bnf.fr>).

geenszins het streefdoel. Met chronologie wordt slechts in de mate van het mogelijke rekening gehouden. Eerder wordt de aandacht gevestigd op verschillende interessante themata uit de geschiedenis van het cassatiemechanisme.

§ 1. Het Ancien Régime

5. De oorsprong van het cassatiemechanisme ligt in het middeleeuwse Frankrijk. Alle macht, dus ook de rechtsprekende, ging uit van de koning.^{9,10} Deze delegerde die functie echter aan de koninklijke rechtbanken die naast de feodale heerlijke rechtbanken bestonden, wiens opdracht geleidelijk aan door de koninklijke rechtbanken werd overgenomen.¹¹ Op het eind van de dertiende eeuw waren er bijna geen heerlijke rechtbanken meer die onafhankelijk van de koninklijke rechtspraak konden opereren.¹² Aangezien de rechtsprekende functie van die koninklijke rechtbanken slechts gedelegeerd en dus niet eigen was, kon de koning ook nog steeds persoonlijk rechtspreken. Vaak ging het daarbij om burgers die niet tevreden waren met de uitspraak van een koninklijke rechtbank en naar de koning trokken om hun beklag te doen. Daartoe liet de vorst zich omringen door zijn *curia regis*. Naarmate de rechtsprekende functie te veel van zijn tijd in beslag nam, werd deze uitgeoefend door de *curia* zonder dat de vorst nog aanwezig was.¹³ Later werd e rechtsprekende raad afgesplitst van de *curia* en herdoopt tot het *Parlement*. In de loop van de geschiedenis ontstonden er verschillende *Parlements* doorheen het Franse koninkrijk. Hun uitspraak werd beschouwd als een uitspraak van de koning zelf.

Dit systeem kon mogelijks leiden tot een probleem: wat als het *Parlement* een fout gemaakt had? Aangezien hun uitspraak beschouwd werd als een uitspraak van de koning stond er geen beroep tegen open.¹⁴ Het werd dus noodzakelijk een

---

⁹ Weergegeven in de bekende adagia "*toute justice émane du Roi*" en "*Le Roi est la source de toute justice*".

¹⁰ BEAUTHIER, 1999, 10.

¹¹ BEAUTHIER, 1999, 11.

¹² BEAUTHIER, 1999, 12.

¹³ BEAUTHIER, 1999, 15.

¹⁴ BOULET-SANTEL, 1990, 2.

mogelijkheid tot herziening, intrekking of annulatie te voorzien.¹⁵ Daartoe werd het systeem van de *lettre de grâce* in het leven geroepen. Deze *lettres de grâce* werden via een bijzondere procedure bekomen, de *proposition d'erreur*,¹⁶ en waren een speciale toelating van de koning, noodzakelijk om te kunnen tornen aan het gezag van gewijsde van de beslissing van het *Parlement*. Dergelijke *lettres* waren bestemd voor het gerecht dat de bestreden beslissing had geveld, dat op deze manier een tweede maal een oordeel kon vellen over het geschil.¹⁷ Na verloop van tijd eigende de *curia regis* zich echter het recht toe om zelf uitspraak te doen over de zaken waarin een rechtzoekende een *lettre de grâce* verzocht, in plaats van de zaak terug te sturen naar het *Parlement* dat de bestreden beslissing had geveld.¹⁸ De *curia* maakte op volledig discretionaire wijze van deze praktijk gebruik: even goed werd de zaak toch teruggezonden. Daarnaast had de *curia* ook de bevoegdheid om attributieconflicten tussen rechtbanken te beslechten.¹⁹ De oorsprong van het cassatieberoep ligt in deze *proposition d'erreur* procedure.

§ 2. De Franse Revolutie

6. Hoewel het cassatiemechanisme en de koninklijke functie onlosmakelijk met elkaar verbonden waren, was de instelling toch erg populair ten tijde van de Franse Revolutie.²⁰ Waar er in de grieven van de bevolking veel klachten waren over de gerechtelijke organisatie,²¹ hadden slechts weinig hiervan betrekking op het cassatiemechanisme en wanneer dit wel het geval was, had de klacht eerder betrekking op het ten gronde beoordelen van zaken dan op het instituut zelf.²² Het cassatiemechanisme werd dus behouden, maar de vraag stelde zich hoe het zou worden vormgegeven.

---

¹⁵ BEAUTHIER, 1999, 16.

¹⁶ BOULET-SANTEL, 1990, 3; BEAUTHIER, 1999, 17.

¹⁷ BEAUTHIER, 1999, 17.

¹⁸ FAYE, 1970, 2.

¹⁹ BEAUTHIER, 1999, 21.

²⁰ BEAUTHIER, 1999, 34.

²¹ HEIRBAUT, 2008, 160.

²² HALPÉRIN, 1990, 27; BEAUTHIER, 1999, 35.

De debatten die ontsproten in de schoot van de *Assemblée constituante* over de oprichting van een *Tribunal de cassation*, zijn terug te brengen tot twee tegenstrijdige stellingen die HALPÉRIN duidelijk weergeeft: “*La logique conduit à la création d’un tribunal sédentaire et hiérarchiquement supérieur aux tribunaux ordinaires, la crainte d’un pouvoir judiciaire trop puissant explique au contraire le projet de rendre ambulants les juges de cassation. C’est à partir de cette alternative que va se développer, à partir de mars 1790, le débat sur la création du Tribunal de cassation.*”²³ Op 12 augustus 1790 werd de knoop doorgemaakt en werd bepaald dat “*le tribunal de cassation sera unique et sédentaire auprès du Corps législatif.*”²⁴

A. Het Tribunal de cassation als waakhond van de wetgevende macht

7. De achttiende-eeuwse filosofen en revolutionairen hadden het grootste eerbied voor de wet, die werd aanzien als emanatie van de wil van het volk.²⁵ Het cassatiemechanisme paste perfect in dat plaatje: het werd gezien als een controle op en het wapen van het volk tegen *le gouvernement des juges*. ROBBESPIERRE pleitte vurig voor een controlemechanisme op de rechterlijke macht om de primauteit van de wetgever en de uniforme applicatie van de wet te garanderen. Hij was er tegelijkertijd van overtuigd dat deze controle niet kon uitgeoefend worden door de rechterlijke macht zelf aangezien deze net het voorwerp uitmaakte van dit toezicht: “*Ce pouvoir de surveillance fera-t-il partie du pouvoir judiciaire? Non puisque c’est le pouvoir judiciaire qu’on surveille.*”²⁶ Volgens ROBBESPIERRE zijn cassatie van vonnissen en interpretatie van wetten zo met elkaar verweven, dat het Tribunaal per definitie een onderdeel van de wetgevende macht moest zijn.²⁷ Vandaar dat het Tribunaal niet als hoofdorgaan van de rechterlijke macht maar als een onderdeel, en meer bepaald als waakhond,²⁸ van de wetgevende macht werd gepercipieerd.²⁹ Wanneer

---

²³ HALPÉRIN, 1987, 49.

²⁴ BEAUTHIER, 1999, 38.

²⁵ BEAUTHIER, 1999, 35.

²⁶ *Archives parlementaires*, 1885, 336.

²⁷ BEAUTHIER, 1999, 40.

²⁸ Tekenend in dat opzicht is dat het Tribunaal lagere rechters in staat van verdenking kon stellen en hen kon verwijzen naar een correctionele rechtbank wanneer zij hun bevoegdheid te buiten waren gegaan of misdrijven hadden begaan in de uitoefening van hun functie. De *section des requêtes* (*infra* randnr. 9) diende in

een rechtbank zich op het terrein van de wetgever begaf, diende het *Tribunal* dit af te straffen door de rechterlijke beslissing te verbreken.³⁰ De voornaamste zorg van het Tribunaal was dus de handhaving van de wet. Het politiek belang van de wetgever en niet het belang van de individuele burger stond daarbij centraal.

8. Dit politieke belang blijkt ook uit de *référé au législatif*:³¹ wanneer een gerecht na een tweede verbreking en verwijzing door het Tribunaal opnieuw in dezelfde zin oordeelde als de twee vorige gerechten, werd de zaak verplicht voor de wetgever gebracht die middels een interpretatieve wet klaarheid diende te scheppen.³² De Grondwet van het jaar III (1795) herhaalde in art. 256 het principe van de *référé au législatif* in geval van conflict tussen het Tribunaal en de feitenrechters maar stelde het verplicht van zodra een tweede cassatieberoep dezelfde middelen hernam als het eerste, dus na één verbreking in plaats van twee.³³ In het Napoleontische keizerrijk was het de uitvoerende macht en niet langer het parlement dat de wet interpreteerde in het kader van de *référé*.³⁴ Blijvende meningsverschillen tussen het Tribunaal en de lagere rechters werden dus beslecht door de wetgevende of uitvoerende macht.

9. Erg interessant is de toevoeging van een *bureau des requêtes* aan het Tribunaal door het *décret portant institution d'un Tribunal de cassation* van 27

---

dat geval de vonnissen of arresten van die rechters te annuleren (zie artt. 80-81 van de wet van 27 ventôse van het jaar VIII).

²⁹ De toelichting van het voorstel van het *comité de Constitution* geeft dit ook duidelijk weer: “*Il [bedoeld wordt le comité] a pensé ensuite que la cassation des jugements en contravention à la loi n’était pas un droit du pouvoir exécutif, auquel appartenait seulement celui de réprimande envers les juges, mais à un tribunal de cassation qui, placé entre les tribunaux particuliers et la loi, serait chargé d’en surveiller constamment l’exécution. Ce droit de surveillance doit être conféré par le Corps législatif, parce qu’après le pouvoir de faire la loi venait naturellement celui d’en surveiller l’observation, de telle manière que, si cela était possible, il serait dans les véritables principes que les jugements contraires à la loi fussent cassés par des décrets.*” *Archives parlementaires*, 1885, 22.

³⁰ HEIRBAUT, 2008, 164; WIJFFELS, 2013, 76.

³¹ Art. 21 van het decreet van 27 november 1790. TARBÉ, 1840, 245.

³² HEIRBAUT, 2008, 165.

³³ Zie TARBÉ, 1840, 268.

³⁴ Wet van 16 september 1807. HEIRBAUT, 2008, 165.

november 1790 (art. 5).³⁵ Dit *bureau* besliste over de cassatieverzoeken en was samengesteld uit twintig rechters, die voor zes maanden deze functie waarnamen (art. 6). De bedoeling was dat deze instelling eenheid zou brengen in het Tribunaal dat anders verdeeld was in drie kamers,³⁶ een verdeling die overigens slechts functioneel van aard was aangezien deze drie kamers exact dezelfde taken uitoefenden. Wanneer drie vierde van de leden van het *bureau* zich uitspraken voor de verwerping of aanvaarding van het cassatieberoep, was die beslissing definitief (art. 7).³⁷ Wanneer de drievierdemeerderheid niet werd bereikt, werd de beslissing overgelaten aan het ganse Tribunaal dat uitspraak doet bij gewone meerderheid (art. 8). In het decreet van 9 messidor van het jaar II (1794) werd bepaald, om controle van de wetgevende macht mogelijk te maken, dat de verwerping van een cassatieberoep moest gemotiveerd worden. Het decreet van 2 brumaire van het jaar IV (1796) herdoopte het *bureau* tot *chambre des requêtes*.

B. Het Tribunal de cassation als hoofd van de rechterlijke macht

10. De macht van het Tribunaal fluctueerde mee op de golven van de Revolutie en de verschillende bewindvoerders. Na verloop van tijd ontstonden gespannen relaties tussen het Tribunaal en de *Assemblée*.³⁸ Het regime van het *Comité de Salut Public* was een zwarte bladzijde uit de geschiedenis van het Tribunaal. Verschillende raadsheren, waaronder de voorzitter, eindigden onder de guillotine.³⁹ Het gebeurde ook meermaals dat cassatiearresten werden verbroken door het parlement via *décrets d'annulation*.⁴⁰ Dit was een gevolg van de vaak erg gespannen verhoudingen

---

³⁵ TARBÉ, 1840, 241-242.

³⁶ "Ainsi, peu content de diviser en sections un tribunal dont l'Assemblée a décrété l'unité, le comité veut encore introduire, entre les sections et les tribunaux ordinaires, une espèce de commission indéfinissable, et composée de six juges qui seuls auront plus d'autorité que la cour de cassation." *Archives parlementaires*, 1885, 332. Aan het woord is dhr. PRUGNON.

³⁷ De drie vierde van de raadsheren zich moet uitspreken komt erg vreemd over aangezien het *bureau* samengesteld was uit zes raadsheren. Wellicht wordt minimum drie vierde bedoeld.

³⁸ BEAUTHIER, 1999, 47 e.v.

³⁹ BEAUTHIER, 1999, 49.

⁴⁰ HALPÉRIN, 1990, 34; BEAUTHIER, 1999, 51.

tussen wetgevende en rechterlijke macht en de diffuse positie van het Tribunaal daartussenin.⁴¹

Stilaan wrikte het Tribunaal, en later Hof van Cassatie, zich echter los uit de greep van de wetgever. De Grondwet van het jaar III (1795) schrapte de zinsnede die bepaalde dat het Tribunaal deel uitmaakte van de wetgevende macht.⁴² Het cassatiegerecht werd meer en meer een echte rechtbank, en deze evolutie veruitwendigde zich op meerdere vlakken: zo werd de motivering van cassatiearresten steeds uitgebreider⁴³ alsook de gevallen waarin cassatieberoep mogelijk was. Oorspronkelijk stond cassatieberoep slechts open bij "*contravention expresse au texte de la loi*" of "*violation des formes de procedure.*"⁴⁴ Al snel noodzaakte de praktijk echter een uitbreiding van de bevoegdheid. Door de revolutionairen werden namelijk honderden gewoonterechten afgeschaft via nationale wetgeving en later de Napoleontische codificaties, en de vrees bestond dat lokale rechtbanken door uiteenlopende interpretatie van de nationale wet de pas gecreëerde rechtseenheid zouden tenietdoen.⁴⁵ Daarom stond ook bij mogelijke onduidelijkheid omtrent de interpretatie van de wet cassatieberoep bij het Tribunaal open. Daarnaast bleef het oude recht vaak, zij het gedeeltelijk, nog van kracht in materies waar nog geen nieuw recht bestond. Om die reden kon het Tribunaal ook vonnissen of arresten verbreken op basis van oude ordonnanties, gewoonterecht of Romeins recht, wat de onafhankelijkheid van het Tribunaal ten opzichte van de wetgever aanzienlijk versterkte.⁴⁶

---

⁴¹ Tekenend zijn de woorden van MERLIN DE DOUAI: "*Considérant qu'un abus de pouvoir aussi extraordinaire doit éveiller l'attention des représentants du peuple; que, comptables envers lui de l'exercice qu'il leur a confié de la souveraineté, ils doivent réprimer toutes les entreprises qui portent atteinte aux droits des citoyens; que le Tribunal de cassation finirait par renverser toutes les lois dont il est chargé de maintenir l'exécution, si la Convention nationale laissait subsister ceux de ses jugements qui sont marqués au coin de l'arbitraire (...)*" *Archives parlementaires*, 1910, 672.

⁴² Art. 254 van de Grondwet van het jaar III. Zie TARBÉ, 1840, 268.

⁴³ De motivering was oorspronkelijk erg minimaal: meer dan een vaststelling dat het bestreden vonnis of arrest strijdig was met een wetsbepaling en de herhaling van de bewoording van die wetsbepaling was niet vereist. BEAUTHIER, 1999, 62.

⁴⁴ Art. 3 van het decreet van 27 november 1790. TARBÉ, 1840, 241.

⁴⁵ HEIRBAUT, 2008, 164; WIJFFELS, 2013, 77-78.

⁴⁶ HALPÉRIN, 1990, 46; BEAUTHIER, 1999, 62.

11. Het Tribunaal werd dus op het einde van de revolutionaire periode meer en meer een bron van wetsinterpretatie. Dit staat haaks op de opvatting over het Tribunaal in 1790, toen wetsinterpretatie als een absoluut prerogatief van de wetgevende macht werd beschouwd. Het culminatiepunt van deze evolutie richting onafhankelijkheid werd in Frankrijk bereikt in 1837.⁴⁷ In dat jaar werd het systeem van de *référé au législatif* afgeschaft en ontstond het principe dat we vandaag de dag nog kennen in art. 1120 Ger.W.: de interpretatie van het Hof na een tweede cassatieberoep is bindend voor het derde gerecht waarnaar verwezen wordt.⁴⁸ De wetgever kwam er niet meer aan te pas. In 1837 werd dus definitief een einde gesteld aan het diffuse statuut van het Franse cassatiegerecht en werd het in plaats van de waakhond van het parlement, het hoofd van de rechterlijke macht.

§ 3. Het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden

12. Voor België kenmerkt de periode tussen 1815 en 1830-31 zich vooral door de afwezigheid van een cassatiegerecht. Het cassatieberoep op zichzelf bestond wel: de hoven van beroep traden op als cassatierechter ten opzichte van elkaar.⁴⁹ Het ging hier dus niet om een hiërarchisch maar een circulair beroep.⁵⁰ Deze periode wordt niet verder behandeld.

§ 4. Het Koninkrijk België en het Hof van Cassatie

A. De Grondwet

13. Het Belgische Hof van Cassatie is erg schatplichtig aan het Franse *Cour de cassation*. De discussies die ontsproten in het Nationaal Congres gelijken sterk aan

---

⁴⁷ Wet van 1 april 1837. De wet van 30 juli 1828 was een tussenstap in die evolutie: in die wet was bepaald dat na twee verbrekingen, het hof van beroep (*la cour royale*) waarnaar verwezen werd, definitief uitspraak deed. Omwille van het feit dat het Hof van Cassatie daardoor onder een hof van beroep werd gesteld, werd nog geen tien jaar later de wet van 1828 terug afgeschaft. Zie TARBÉ, 1840, 362 en 371.

⁴⁸ HEIRBAUT, 2008, 165.

⁴⁹ Zie hierover in detail: BEAUTHIER, 1999, 70-74.

⁵⁰ HEIRBAUT, 2008, 165.

die in de Franse *Assemblée Nationale* met het grote verschil dat de basispremissie van de Franse revolutionairen, de vrees voor een *gouvernement des juges*, totaal ontbreekt.⁵¹ Dit valt te verklaren door het feit dat, met de ervaringen van het Hollands regime in het achterhoofd, de wetgever eerder wantrouwig stond tegenover de uitvoerende macht dan tegenover de rechterlijke, die beschouwd werd als de beschermer van de grondwettelijke vrijheden. Bovendien was er aanvankelijk geen enkele discussie over de plaats van het Hof in het nieuwe machtsbestel, zijnde als onderdeel van de wetgevende of van de rechterlijke macht. Dat het Hof van Cassatie aan het hoofd van de rechterlijke macht zou staan, was voor het Nationaal Congres evident. Dit blijkt onder meer uit het feit dat de bepalingen in verband met het Hof in de Grondwet onder de titel over de rechterlijke macht geplaatst zijn. Dat valt wellicht te verklaren door de evolutie in Frankrijk waar het cassatiegerecht zich geleidelijk wist los te wrikken uit de greep van de wetgever.⁵²

14. Met het Nederlandse systeem van circulair cassatieberoep bij verschillende beroepshoven werd snel komaf gemaakt. Op de zitting van het Nationaal Congres van 20 januari 1831 rapporteerde RAIKEM over het voorstel van Grondwet, met betrekking tot de rechterlijke macht, het volgende: *“Le but de la loi, dans l'établissement des tribunaux, est d'obtenir une exacte justice. Mais le juge peut excéder ses pouvoirs en franchissant les limites de l'autorité judiciaire, et en se portant dans le domaine d'un autre pouvoir. Il peut abuser de son pouvoir en violant la loi. (...) Pour tous ces cas, il doit exister une autorité supérieure qui juge le jugement lui-même et le pouvoir des juges, plutôt qu'il ne décide la contestation. Cette autorité doit être unique. La loi ne peut avoir qu'un seul sens dans l'intention du législateur; les autres sens qu'on veut lui attribuer son nécessairement faux. S'il y avait plusieurs autorités chargées de connaître de la violation des lois, elles pourraient être interprétées en divers sens; et la jurisprudence ne pourrait être ramenée à ce point d'uniformité, qui est une des plus belles conceptions de l'esprit humain [eigen onderlijning].”*⁵³ Net zoals de Franse wetgever wordt veel belang gehecht aan de primauteit van de wet, maar in tegenstelling tot zijn Franse collega's wil RAIKEM de interpretatie van de wet

---

⁵¹ BEAUTHIER, 1999, 76.

⁵² Zie *supra* randnr. 10.

⁵³ HUYTENS, IV, 1844, 96.

overlaten aan een rechtbank en niet aan het parlement. Artikel 28 van de Grondwet van 7 februari 1831 stelde echter in weerwil van RAIKEM dat *“l’interprétation des lois par voie d’autorité n’appartient qu’au pouvoir législatif.”* Hiermee werd verhinderd dat de rechterlijke macht zich in het vaarwater van de wetgevende zou begeven door met gebruik van algemene, normatieve beschikkingen recht te spreken.

15. Artikel 72 van de Grondwet van 1831 zou oorspronkelijk als volgt luiden: *“Il y a pour toute la Belgique une cour de cassation. Cette cour ne connaît pas du fond des affaires, sauf le jugement des ministres; mais elle casse les jugements et arrêts rendus sur des procédures dans lesquelles les formes ont été violées ou qui contiennent quelque contravention expresse à la loi, et elle renvoie le fond du procès au tribunal ou à la cour qui doit en connaître.”*⁵⁴ Een voorstel om het Hof te laten verbreken wanneer de wet op een verkeerde manier werd toegepast, werd door RAIKEM bekritiseerd met verwijzing naar de Franse wetgeving en overleefde de stemming niet.⁵⁵ Uiteindelijk werd slechts het volgende weerhouden: *“Il y a pour toute la Belgique une cour de cassation. Cette cour ne connaît pas du fond des affaires, sauf le jugement des ministres”*, met de bedoeling de overige zaken, onder meer de gevallen waarin cassatieberoep open stond, te reglementeren in een organieke wet.⁵⁶ De hete aardappel werd daarmee doorgeschoven naar 1832.

B. De organieke wet van 4 augustus 1832

16. Het is in de parlementaire behandeling van de organieke wet van 4 augustus 1832 op de gerechtelijke organisatie dat de belangrijkste debatten over het Hof gevoerd werden. Een eerste discussie ging over een eventuele creatie van een *chambre des requêtes*, en dus over de aard van het cassatieberoep en de missie van het Hof, en een tweede over het behoud van de *référé législatif* en dus de verhouding tussen de rechterlijke en wetgevende macht. Het is duidelijk dat beide discussies schatplichtig zijn aan de ontstaansgeschiedenis van het Franse cassatiegerecht. De argumenten pro en contra hebben tot op vandaag niets van hun relevantie verloren.

---

⁵⁴ HUYTTENS, II, 1844, 228.

⁵⁵ HUYTTENS, II, 1844, 228.

⁵⁶ HUYTTENS, II, 1844, 228.

I. De “Chambre des requêtes”⁵⁷

17. RAIKEM, intussen minister van Justitie geworden, stelde in zijn wetsontwerp voor om een *chambre des requêtes*⁵⁸ in het leven te roepen, “*chargée d’écarter, sans l’intervention du défendeur, les pourvois téméraires qui ne sont que le résultat de l’obstination des plaideurs.*”⁵⁹ Dit had tot doel langdurige conflicten te vermijden en efficiëntie te brengen in de rechtspleging.⁶⁰ Het Hof zou zo uit twee kamers bestaan, met enerzijds de *chambre des requêtes* en anderzijds de civiele en correctionele kamer.⁶¹ Bij de bespreking van het wetsontwerp in de Kamer stelde RAIKEM het volgende: “*Elle [bedoeld wordt de section des requêtes] a pour but d’exécuter, sans l’intervention du défendant, les pourvois qui ne présentent aucune ouverture de cassation, et qui, le plus souvent, ne sont que les résultats de l’obstination des plaideurs qui cherchent, par tous les moyens, à faire réformer des décisions en fait dont la cour de cassation ne peut connaître.*”⁶² Het doel van de *chambre* is eenvoudig volgens RAIKEM: “*Elle examine s’il y a ouverture à cassation, si la loi a été violée, ou même si la question de droit présente un doute sérieux. Elle compare les moyens de cassation avec les motifs de la décision attaquée.*”⁶³ Waar de verwerping van het cassatieberoep volgens de minister wel moet worden gemotiveerd op grond van art. 97 van de Grondwet van 1831, stelt deze verplichting zich niet wat betreft de toelating van het beroep aangezien dit slechts een prealabele beslissing zou zijn.⁶⁴

18. Bij de bespreking van het wetsontwerp⁶⁵ werd onmiddellijk duidelijk dat de

---

⁵⁷ Zie hieromtrent ook: NANDRIN, 2008, 95-115.

⁵⁸ De bewoordingen *chambre* en *section des requêtes* worden zowel door de minister als de parlamentsleden door elkaar gebezigd.

⁵⁹ RAIKEM, 1831, 16.

⁶⁰ BEAUTHIER, 1999, 81.

⁶¹ Art. 55 van het wetsontwerp.

⁶² Verslag van de zitting van 4 juni 1832 van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, BS 6 juni 1832, 1328.

⁶³ Verslag van de zitting van 8 juni 1832 van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, BS 10 juni 1832, 1348.

⁶⁴ Verslag van de zitting van 8 juni 1832 van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, BS 10 juni 1832, 1348.

⁶⁵ Geheel ter zijde, maar *pour la petite histoire*, is verder vermeldenswaardig het amendement van de heer OLISLAGERS om het Hof van Cassatie te laten resideren in Mechelen en niet in Brussel, dit deels om historische redenen (cfr. de Grote Raad van Mechelen) en omwille van het feit dat voor de raadsheren, die zich reeds vele jaren

meningen van de voor- en tegenstanders erg verdeeld waren. De heer VAN INNIS stelde dat door de tegenpartij niet te betrekken in de procedure voor de *section des requêtes*, de eiser in cassatie zijn voorziening gesteund zou zien door het openbaar ministerie, wat tegenstrijdig zou zijn met de goede rechtsbedeling.⁶⁶ Daarnaast vreesde het parlementslid dat er mogelijks tegenstrijdigheid zou ontstaan tussen de rechtspraak van de *section des requêtes* en die van de civiele en correctionele kamer: een cassatieberoep zou kunnen toegelaten worden middels een voor de eiser gunstige interpretatie van de wet terwijl eenmaal toegelaten, de wet op een tegengestelde manier zou kunnen toegepast worden door de civiele en correctionele kamer.⁶⁷ Volgens de heer JOPIN, nog een tegenstander, is gerechtigheid een recht en geen gunst verleend door de wetgever, en vormt het Hof wanneer het gaat om rechtsvragen wel degelijk een derde aanleg. Bovendien zou deze voorafgaande procedure volgens JOPIN extra tijdsverlies en kosten meebrengen voor de rechtzoekende.⁶⁸

DE GERLACHE⁶⁹ toonde zich dan weer grote voorstander van het voorstel. Vanuit zijn ervaring als advocaat bij het Franse cassatiegerecht stelde hij dat drie vierde van de cassatieberoepen kennelijk niet gegrond zijn, wat voor het Hof een groot tijdsverlies met zich meebrengt. Bovendien zou een instelling zoals een *section des requêtes* kostenbesparend werken voor de verweerder in cassatie: enkel de eiser dient zijn zaak op te bouwen en een advocaat onder de arm te nemen. De verweerder kan er genoeg mee nemen de uitkomst van de procedure voor de *section des requêtes* af te wachten.⁷⁰ DE GERLACHE ziet de *section des requêtes* als een rem op het aantal

---

verdiepen in de moeilijke materie van het recht, het leven in een kleinere stad veel aangenamer zou zijn dan in een grote stad als Brussel. Verslag van de zitting van 6 juni 1832 van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, *BS* 6 juni 1832, 1332.

⁶⁶ Verslag van de zitting van 6 juni 1832 van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, *BS* 8 juni 1832, 1337.

⁶⁷ Verslag van de zitting van 6 juni 1832 van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, *BS* 8 juni 1832, 1337.

⁶⁸ Verslag van de zitting van 7 juni 1832 van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, *BS* 9 juni 1832, 1339.

⁶⁹ Etiennen-Constantin baron DE GERLACHE die kort daarna, in oktober 1832, de politiek verliet en vervolgens de eerste Eerste Voorzitter van het Hof van Cassatie werd. THONISSEN, 1874, 170.

⁷⁰ Verslag van de zitting van 6 juni 1832 van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, *BS* 8 juni 1832, 1337.

zaken: *“La chambre des requêtes a pour but d’empêcher que les affaires ne s’encombrent à la chambre civile. C’est une procédure sommaire qui suffit pour distinguer les pourvois bien fondés de ceux qui ne les sont pas. Elle fait gagner beaucoup de temps aux magistrats et aux plaideurs.”*⁷¹ Hij beroept zich ook op de uitzonderlijkheid van het cassatieberoep: *“Le recours en cassation est un moyen extrême: il faut le rendre difficile. Il ne faut pas qu’un plaideur obstiné, qui est riche, puisse effrayer son adversaire, dont le droit a été reconnu, mais qui est pauvre, par la perspective d’une suite de procédures sans fin, et le contraindre ainsi à des transactions souvent iniques. C’est là un inconvénient auquel vous ne sauriez parer en augmentant les amendes contre le demandeur en cassation, qui est obstiné ou de mauvaise foi.”*⁷²

Een dag later toont de heer LECLERCQ⁷³ zich in een erg breedvoerig pleidooi een bondgenoot van DE GERLACHE en een vurig verdediger van de *section des requêtes*. Hij hamerde vooral op het gegeven dat het cassatieberoep in het belang van de wet is ingesteld en niet het individuele belang van de eiser dient:

“Telle est l’idée qu’on doit se former de la cour de cassation, c’est une cour instituée pour maintenir l’unité de la législation, par l’unité de la jurisprudence. Elle n’est donc pas créée [sic.] dans l’intérêt du plaideur, et dès lors ce n’est pas pour lui un droit de se pourvoir en cassation. Dès lors aussi tombent toutes les objections faites contre la chambre des requêtes à laquelle on a reproché de limiter les droits de se pourvoir en cassation. La cour de cassation n’est pas instituée pour le plaideur; si la loi lui permet de se présenter devant elle, c’est en lui confiant le soin de signaler les violations de la loi; c’est en stimulant son zèle par son intérêt; voilà dans quel but le plaideur est admis à se pourvoir en cassation; la loi a cru que la sentinelle la plus vigilante pour veiller à sa conservation, c’était le plaideur lui-même. Delà deux conséquence [sic.]: le

---

⁷¹ Verslag van de zitting van 6 juni 1832 van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, BS 8 juni 1832, 1338.

⁷² Verslag van de zitting van 6 juni 1832 van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, BS 8 juni 1832, 1338.

⁷³ Mathieu LECLERCQ wordt vanaf de oprichting van het Hof van Cassatie raadsheer, en na het overlijden van Isidore PLAISANT in 1836 nam LECLERCQ diens functie van procureur-generaal over. FAIDER, 1890, 460.

pourvoi n'étant pas le droit du plaideur, est une faculté que le législateur lui lasse; en second lieu, le législateur peut assigner des limites à cette faculté, sans qu'on ait le droit de crier à l'injustice, il doit assigné ces limites des quelles sont nécessaires pour empêcher que la faculté de se pourvoir en cassation ne fasse dégénérer la cour de cassation en un troisième degré de juridiction pour empêcher que le recours ne soit formé, non dans l'intérêt de la loi, mais dans l'intérêt du plaideur lui-même. C'est pour parvenir à réaliser ces conséquences que la chambre des requêtes a été instituée. Sans elle, la cour de cassation devient un troisième degré de juridiction et produit tous les abus que je viens de signaler [eigen onderlijning]."⁷⁴

LECLERCQ dient eveneens de critici van antwoord. Omdat het Hof niet ten gronde oordeelt, vindt hij het feit dat de verwerende partij niet betrokken wordt in de procedure geen beletsel voor de invoering van een *section des requêtes*.⁷⁵ Aangezien de *section* zijn beslissing niet motiveert, kan de afwezigheid van de verweerder volgens LECLERCQ ook niet in diens nadeel spelen: de raadsheren beoordelen slechts de gronden waarop het cassatieberoep gevestigd is. Om diezelfde reden kan er ook geen tegenstrijdigheid in de rechtspraak ontstaan, want de beslissingen die een verwerping van het cassatieberoep inhouden, kunnen niet worden beschouwd als 'rechtspraak'.⁷⁶ Vele andere parlementsleden hebben als voor-⁷⁷ of tegenstander⁷⁸ het woord genomen. Zij herhaalden echter hoofdzakelijk de argumenten van DE GERLACHE en LECLERCQ enerzijds en VAN INNIS en JOPIN anderzijds.

De driedaagse discussie⁷⁹ liep af met een sisser. Van de 73 aanwezige

---

⁷⁴ Verslag van de zitting van 7 juni 1832 van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, *BS* 9 juni 1832, 1339.

⁷⁵ Verslag van de zitting van 7 juni 1832 van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, *BS* 9 juni 1832, 1339.

⁷⁶ Verslag van de zitting van 7 juni 1832 van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, *BS* 9 juni 1832, 1339.

⁷⁷ De heren JULIEN, FALLON, BOURGEOIS en DUMORTIER.

⁷⁸ De heren BARTHÉLEMY, JAMINÉ, GENDEBIEN en VAN MEENEN.

⁷⁹ Bij de aanvang van de derde dag verzochten verscheidene parlementsleden dat de discussie over de *section des requêtes*, die dan al twee volledige zittingsdagen in beslag had genomen, zou worden stopgezet aangezien toch telkens opnieuw dezelfde argumenten werden aangehaald. Daarop ontspoon zich een discussie over

parlementsleden stemden 36 voor en een gelijk aantal tegen, waardoor het wetsontwerp met betrekking tot de *chambre des requêtes* sneuvelde, vreemd genoeg tot algemene hilariteit onder de parlementsleden die er kennelijk de ironie van inzagen. De heer D'HOFFSCHMIDT had zich als enige onthouden en speelde dus een beslissende rol in het verwerpen van het wetsontwerp. Wanneer gevraagd naar de reden van zijn onthouding, repliceerde hij laconiek dat hij maar een deel van het debat had kunnen bijwonen en zich om die reden had onthouden.⁸⁰ Enkele weken later, op de zitting van 26 juni 1832, kwamen de Kamerleden opnieuw tot een stemming over de *chambre des requêtes*, en opnieuw bleken de stemmen erg verdeeld te zijn: van de 75 aanwezige parlementsleden stemden 37 voor en 38 tegen.⁸¹

19. Het is duidelijk dat de voor- en tegenstanders lijnrecht tegenover elkaar stonden, wat zich veruitwendigde in de nipte uitkomst van de twee stemmingen. De intensiteit en lijvigheid van het debat tonen het belang van dit debat aan. De kern van de discussie is een verschillende opvatting over het cassatieberoep: enerzijds als recht van elke burger op een beoordeling van zijn zaak in cassatie, waardoor cassatie tot een vorm van derde aanleg verwordt, en anderzijds het cassatieberoep als buitengewoon rechtsmiddel dat slechts in uitzonderlijke gevallen openstaat en het individuele belang overstijgt. Deze discussie bestaat op vandaag nog steeds en de argumenten pro en contra zijn universeel. Deze dogmatische tegenstelling en de argumenten van beide zijden domineren het debat doorheen de geschiedenis van het Hof.

II. Le référé législatif

20. Alhoewel er veel verschillen in opvatting waren met betrekking tot het Hof

---

het al dan niet sluiten van de debatten. De heer RODENBACH merkte laconiek op dat als men toch bleef discussiëren, het beter over de grond van de zaak werd gedaan. Uiteindelijk werd het debat, na een stemming, verder gezet. Verslag van de zitting van 8 juni 1832 van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, *BS* 10 juni 1832, 1347.

⁸⁰ Verslag van de zitting van 8 juni 1832 van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, *BS* 10 juni 1832, 1352.

⁸¹ Verslag van de zitting van 26 juni 1832 van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, *BS* 28 juni 1832. (geen pagina-nummering)

van Cassatie, leed het geen twijfel dat de eenheid van de rechtspraak één van de kerntaken van het Hof moest zijn.⁸² De vraag stelde zich echter hoe er moest worden omgegaan met persisterende geschillen tussen het Hof en de hoven van beroep. Zoals *supra* uiteengezet, werd in de Franse Revolutie de beslechting van deze geschillen overgelaten aan de wetgever en vanaf het Napoleontische Keizerrijk aan de uitvoerende macht. Het wetsontwerp van minister van Justitie RAIKEM bepaalde in art. 69 dat een tweede cassatieberoep met dezelfde middelen als het eerste aanleiding geeft tot interpretatie van de wet.⁸³ De procureur-generaal moest daartoe een neutraal advies over het geschil opstellen (art. 70), waarna het parlement middels een interpretatieve wet klaarheid diende te scheppen. Het Hof was verplicht deze interpretatie te volgen (art. 71). Dit deel van het wetsontwerp stuitte onmiddellijk op heel wat kritiek. De tegenstanders wezen erop dat de wetgever door interpretatieve wetten uit te vaardigen, zich in de plaats van de rechter zou stellen. Daarnaast zou het lang wachten kunnen zijn op dergelijke wetten, en zou het retroactieve karakter van de interpretatie wet strijdig zijn met de fundamentele principes van de rechtstaat. De voorstanders waren de mening toegedaan dat enkel diegene die de wet maakt, ze mag interpreteren.⁸⁴ De discussie legde al snel de breuklijnen bloot tussen de voor- en tegenstanders van het Hof van Cassatie als opperste gerechtshof.

21. Uiteindelijk won het wetsontwerp van RAIKEM het pleit, mits een kleine aanpassing: in plaats van na één verbreking, was de *référé* verplicht na twee cassatiearresten.⁸⁵ De Belgische wetgever ging daarmee terug in de tijd, aangezien de Franse wet reeds in 1828 het parlement buitenspel had geplaatst bij een conflict tussen het Hof en de lagere rechtspraak.⁸⁶ Dit is des te vreemder aangezien de *référé* zoals geconcipieerd tijdens de Franse Revolutie als uitzondering op het principe van de strikte scheiding der machten, uiting gaf aan het wantrouwen van het parlement

---

⁸² BEAUTHIER, 1999, 83.

⁸³ RAIKEM, 1831, 41-42.

⁸⁴ Zie voor de argumenten pro en contra het verslag van de zitting van 14 juni 1832 van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, *BS* 16 juni 1832, 1366 en het verslag van de zitting van 15 juni 1832 van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, *BS* 17 juni 1832, 1377.

⁸⁵ Artikelen 23, 24 en 25 van de wet van 4 augustus 1832.

⁸⁶ *Supra* voetnoot 47.

tegenover de rechterlijke macht, iets wat zoals *supra* alreeds aangegeven totaal ontbrak bij de Belgische wetgever. De wet van 7 juli 1865 schafte het systeem van de *référé* uiteindelijk af en voerde de regeling in die we tot op vandaag nog steeds kennen en die in Frankrijk al in 1837 werd ingevoerd: na een tweede cassatieberoep is de beslissing van het in verenigde kamers rechtsprekende Hof bindend voor het gerecht waarnaar voor de derde maal wordt verwezen. Conflicten binnen de rechterlijke macht werden dus vanaf 1865 niet meer door het parlement beslecht. De rechterlijke macht werd onafhankelijk en het Hof van Cassatie zag zichzelf bevestigd als onbetwiste leider van de rechterlijke macht.

§ 5. Conclusie

22. Alhoewel het verschillende verschijningsvormen heeft gekend, is de geschiedenis van het cassatiemechanisme vooral een verhaal van continuïteit. De Franse Revolutie institutionaliseerde een vooraf bestaande procedure en hield zo een instelling boven de doopvont die op zichzelf amper bekritiseerd werd, maar wiens functies en taak wel aan een vurig debat onderhevig zijn geweest. Oorspronkelijk werd het cassatiegerecht gezien als een wapen van de wetgevende macht tegen een *gouvernement des juges*, maar in slechts enkele decennia evolueerde de instelling tot hoogste gerechtshof van de rechterlijke macht, onafhankelijk van de wetgever voor Frankrijk in 1837 en voor België in 1865. Uit de geschiedenis van het cassatiemechanisme blijkt dat het Hof van Cassatie grotendeels gevormd werd door een reeks van historische curiositeiten en toevalligheden: zo is het gebonden zijn aan de zienswijze van het Hof na dubbele cassatie bijvoorbeeld gegroeid uit de *référé législatif* en het wantrouwen van de Franse revolutionairen ten opzichte van de rechterlijke macht. De stem van één parlementslid besliste over het lot van een Belgische *chambre des requêtes*. Hoe zou ons Hof van Cassatie er op vandaag hebben uitgezien indien de heer D'HOFFSCHMIDT zich in 1832 wat beter van zijn taak had gekwetend? We zullen het nooit weten.

Hoofdstuk 2 De huidige opdracht van het Hof van Cassatie

23. Artikel 147 van de Grondwet bepaalt dat er voor geheel België een Hof van Cassatie bestaat. Het Hof treedt niet in de beoordeling van de feiten volgens het tweede lid van hetzelfde artikel. Krachtens art. 608 Ger. W. neemt het Hof van Cassatie kennis van de beslissingen in laatste aanleg geweest die voor het Hof worden gebracht wegens overtreding van de wet of wegens schending van substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven vormen, zijnde respectievelijk de *error in iudicando* en de *error in procedendo*.⁸⁷ Artikel 612 Ger.W. bepaalt dat het Hof van Cassatie kennis neemt van voorzieningen tegen de beslissingen in laatste aanleg die strijdig zijn met de wetten of procesvormen, voornamelijk wanneer uit die beslissingen een blijvend verschil van interpretatie omtrent een rechtspunt blijkt. Het Hof houdt dus in de eerste plaats toezicht op de correcte toepassing en interpretatie van de wet door de feitenrechters. Dit wordt de normatieve taak van het Hof genoemd,⁸⁸ waarmee drie functies worden vervuld: het waken over de rechtszekerheid en over de rechtseenheid, en het sturen van de rechtsvorming.⁸⁹ Daarnaast ziet het Hof toe op de naleving van de vereisten van een goede rechtsbedeling door de hoven en rechtbanken.⁹⁰ Dit is de disciplinaire taak van het Hof.^{91, 92} Eerst beschouwen we beide taken op zichzelf om ze vervolgens tegenover elkaar te plaatsen. Tot slot worden de publieke en private belangen die samenkomen voor het Hof van Cassatie besproken.

---

⁸⁷ JOLOWICZ, 2000, 317; VAN ORSHOVEN, 2003, 31.

⁸⁸ VEROUGSTRAETE, 2008, 205.

⁸⁹ LENAERTS, 1991, 139. In dezelfde zin: VEROUGSTRATE, 2007, 146.

⁹⁰ LENAERTS, 1991, 139.

⁹¹ De bijkomende, *sui generis* taken van het Hof, denk maar aan de beslechting van conflicten van attributie, tuchtrechtspraak, de onttrekking van de zaak aan de rechter en dergelijke meer worden hier niet behandeld.

⁹² Emeritus afdelingsvoorzitter HUYBRECHTS maakt eerder een onderscheid tussen de disciplinaire taak (strijdigheid met de wet) en de rechtsvormende taak (interpretatieproblemen met een wet) van het Hof. HUYBRECHTS, 2013, 226.

§ 1. De normatieve taak van het Hof van Cassatie

24. Het Hof van Cassatie kende bij haar oprichting slechts één taak: beslissingen van rechters verbreken wegens *contravention expresse à la loi*.⁹³ Later werd de controle op de correcte interpretatie en toepassing van de wet ook deel van zijn bevoegdheid. Deze opdracht van het Hof wordt vaak omschreven als de normatieve⁹⁴ of juridische taak,⁹⁵ en is op vandaag nog steeds de belangrijkste taak van het Hof.⁹⁶

A. Normatieve controle *sensu stricto*

25. De theorie die de bevoegdheid van het Hof wil reduceren tot een pure legaliteitscontrole, wordt *nomofilachia* genoemd, een begrip ontleend aan de historische Spartaanse instellingen.⁹⁷ Deze normatieve controle *sensu stricto* houdt in dat enkel expliciete wetsschendingen aan het Hof kunnen worden voorgelegd. Een verkeerde toepassing of interpretatie van een wet, een slechte motivering of een verkeerd inhoudelijk oordeel, zonder dat er een formele schending van de wet aanwezig is, vormt dan ook geen cassatiegrond.⁹⁸ Volgens de nomofilachische stroming is de taak van het Hof van Cassatie de strikte handhaving van de wet. Het cassatieberoep is er dan ook slechts om dit doel te verwezenlijken en bestaat dus in het belang van de wet en niet in dat van de partijen.⁹⁹ Essentieel hierbij is de

---

⁹³ *Supra* randnr. 10.

⁹⁴ VEROUGSTRAETE, 2008, 205.

⁹⁵ RIGAUX, 1966, 360.

⁹⁶ VAN DROOGHENBROECK, 2004, 99.

⁹⁷ RIGAUX, 1966, 361.

⁹⁸ “*L'équité, la logique, la grammaire, le bon sens peuvent avoir été violés; la conscience peut être révoltée; il y a lieu de déplorer l'erreur de juge; mais il n'appartient pas à la Cour régulatrice de réviser une décision souveraine, où la volonté seule des parties a été méconnue.*” FAYE, 1970, 192.

⁹⁹ Het Hof van Cassatie heeft die eerste stelling zelf ook nog expliciet achtergestaan: “*La Cour de cassation, en effet, n'a pas été instituée dans l'intérêt des parties; sa mission n'est pas de juger les hommes; elle est de juger les décisions de justice.*” en verder “*Puisque la cour de cassation a pour fonction de protéger la loi contre les atteintes que les juges en dernier ressort lui porteraient, sa mission est essentiellement d'ordre public. (...) Si le soin de présenter les pourvois et de mettre en mouvement cette organisme d'ordre public qu'est la cour de cassation, a été confié aux particuliers, c'est que la loi, pour que soient dénoncées au juge des jugements les décisions illégales, a eu*

‘veralgemeenbaarheid’ van de beslissing waartegen de eiser cassatieberoep instelt:¹⁰⁰ er moet een algemene strekking kunnen gegeven worden aan de opgeworpen rechtsvraag, die dus niet mag toegespitst zijn op het individuele geschil. Het cassatieberoep moet met andere woorden een geschil-overstijgend belang hebben.

26. Deze strikt legalistische opvatting vierde hoogtij in het negentiende-eeuwse Hof: *“Les arrêts et jugements ne peuvent être cassés que pour contravention expresse à la loi; que la fausse application d’une disposition légale ne donne ouverture à cassation que pour autant qu’elle emporte contravention à une autre.”*¹⁰¹ Procureur-generaal Mathieu LECLERCQ formuleerde de functie van het Hof in zijn mercuriale rede van 1867 als volgt: *“La cour de cassation est instituée pour maintenir dans toutes les juridictions de la Belgique et par suite dans tout son territoire, l’autorité des lois par l’annulation des jugements et des arrêts qui en auraient enfreints les dispositions. Cet objet fait d’elle la cour du droit par excellence; jamais les faits (...) ne peuvent entrer dans ses investigations ni dans ses appréciations; elle juge souverainement du droit et de la loi, qui est la formule publique du droit. Telle est son unique mission.”*¹⁰² Naam- en functiegenoot Paul LECLERCQ toonde zich in het begin van de 20e eeuw ook een groot voorstander van deze strikte legaliteitscontrole: *“Votre Cour a été instituée pour comparer les jugements à la loi et vérifier s’ils ne la violent pas; par sa nature même, elle ne doit donc connaître ni des faits litigieux, ni de l’action qui a été intentée, ni des intérêts des parties.”*¹⁰³ Deze opvatting werd in de loop van de 20e eeuw meer genuanceerd en de bevoegdheid van het Hof werd uitgebreid tot de disciplinaire controle.¹⁰⁴

---

plus confiance dans l’intérêt privé que dans l’amour du droit pur qui aurait animé des fonctionnaires. Mais, quoique introduite par des particuliers, l’instance en cassation reste essentiellement d’ordre public.” Cass. 18 mei 1933, Pas. 1933, 235 en 236.

¹⁰⁰ RIGAUX, 1966, 360.

¹⁰¹ Cass. 18 november 1847, BJ 1849, 232.

¹⁰² LECLERCQ, 1867, 1228.

¹⁰³ Mercuriale rede van procureur-generaal P. LECLERCQ (toentertijd eerste advocaat-generaal), getiteld “De la Cour de cassation”, uitgesproken bij de plechtige openingszitting van het Hof van Cassatie op 1 oktober 1925, gepubliceerd in FAURÈS en DE MEYER, 1953, 68.

¹⁰⁴ Over het hoe en waarom, zie *infra* randnr. 36.

B. De triade rechtseenheid, rechtszekerheid en rechtsvorming

27. De normatieve functie wordt traditiegetrouw verder opgedeeld volgens de drie doelen die ze dient: de rechtseenheid, rechtszekerheid en rechtsvorming. Procureur-generaal Léon CORNIL gaf deze triade weer in zijn beschrijving van de functie van het Hof: *“donner le commentaire autorisé des lois, maintenir l’unité de la jurisprudence, veiller à ce que celle-ci progresse dans l’ordre et l’harmonie, sans que ses audaces usurpent sur les prérogatives du Pouvoir législatif ou que ses hésitations compromettent la sécurité des relations juridiques.”*¹⁰⁵ Door een eenvormige toepassing en interpretatie van de wet in het Rijk te garanderen, brengt het Hof ten eerste rechtseenheid en verzekert zo ten tweede de rechtszekerheid. Een derde onderdeel is de rechtsvorming. Het eerste en tweede element worden hieronder samen besproken.

I. De rechtseenheid en rechtszekerheid

28. Het waken over de rechtseenheid, en daarmee samenhangend de rechtszekerheid, wordt traditioneel als de belangrijkste taak van het Hof gezien¹⁰⁶ en is ook expliciet in art. 612 Ger. W. weergegeven. Deze taak is inherent aan quasi alle hooggerechtshoven die de wereld rijk is.¹⁰⁷ Met die rechtseenheid hangt onlosmakelijk de rechtszekerheid samen: *“Voilà les caractères de votre mission qui est, en définitive, la garantie de l’unité de la loi comme conséquence de l’égalité devant la loi. L’unité et l’égalité sont ici et devaient être inséparables.”*¹⁰⁸ Eerste Voorzitter Pierre MARCHAL gaf dit in een interview als volgt weer: *“Het is de taak van het Hof van Cassatie om de eenheid in de rechtspraak zo veel mogelijk te verwezenlijken en om door die eenmaking van de rechtspraak de rechtszekerheid te waarborgen.”*¹⁰⁹ De interpretatie van een rechtsregel door het Hof biedt een houvast voor zowel rechters als rechtzoekenden en draagt aldus bij tot de rechtszekerheid.

---

¹⁰⁵ CORNIL, 1952, 465.

¹⁰⁶ RUTSAERT en MEEÛS, 1978, 249; DE NAUW, 2013, 91. Desondanks wordt de “eenheid der rechtsorde” door het Hof niet als een algemeen rechtsbeginsel erkend. Zie *Jaarverslag Hof van Cassatie 2002-2003*, 123.

¹⁰⁷ TUNC, “Synthèse”, 1978, 13-14.

¹⁰⁸ FAIDER, 1877, 997.

¹⁰⁹ BEELEN, GHEERAERT en RYDE, 2000, derde paragraaf.

29. De eenheid van de rechtspraak staat al sinds het ontstaan van het Hof van Cassatie op het voorplan. Eerste Voorzitter Etienne-Constantin DE GERLACHE stelde op de installatiezitting van het Hof op 15 oktober 1832 het volgende: “*La Cour de cassation ne forme pas, vous le savez, un nouveau degré de juridiction; sa mission n’est point de réviser les procès des particuliers, mais de juger en quelque sorte les jugements; de maintenir autant que possible l’uniformité de jurisprudence, et dans tous les cas la conformité des décisions judiciaires avec la loi.*”¹¹⁰ Volgens procureur-generaal HAYOIT DE TERMICOURT is de essentiële opdracht van het Hof “te waken over de eenheid in de uitlegging van de wet door alle rechtbanken van het land en ten opzichte van alle justitiabelen, ongeacht de streek waar de rechtbank zit, het beroep van de partijen of de aard van het geschil.”¹¹¹ Het waarborgen van de eenheid van de rechtspraak, en dus de rechtsvrede,¹¹² staat met andere woorden centraal in de opdracht van de cassatierechters. Zoals het Hof in zijn jaarverslag van 2007 zelf aangeeft, draagt het Hof door deze functie bij tot het behoud van de rechtsstaat, doordat eenheid in de rechtspraak de gelijkheid van elke burger voor de wet garandeert.¹¹³ Het gelijkheidsbeginsel, weergegeven in de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, zou inderdaad slechts illusoir zijn wanneer er in verschillende delen van het Rijk ongestraft een verschillende rechtspraak zou bestaan. Het instaan voor de rechtseenheid brengt met zich mee dat het Hof van Cassatie uniek moet zijn, zoals RAIKEM reeds in 1831 stelde.¹¹⁴ Artikel 147 van de Grondwet geeft dit duidelijk weer.

De zorg voor de rechtseenheid en rechtszekerheid houdt in dat het Hof vonnissen en arresten casseert wanneer die aan de wet een verkeerde toepassing of uitlegging geven. De interpretatie van de wet is dus onlosmakelijk verbonden met de taak van het Hof. De wetgever kan niet alle mogelijke conflicten *a priori* voorzien, dus wordt het aan de hoven en rechtbanken overgelaten om hiaten in de wetgeving op te vullen.¹¹⁵ De controle van het Hof op de door rechters gegeven interpretatie van de wet blijft essentieel een functie uitgeoefend in het belang van de wet. Dit belet dat

---

¹¹⁰ DE GERLACHE, 1832, 17.

¹¹¹ HAYOIT DE TERMICOURT, 1967, 71.

¹¹² KRINGS, 1990, 358.

¹¹³ *Jaarverslag Hof van Cassatie 2007*, 19. Zie ook: *Jaarverslag Hof van Cassatie 2003*, 197.

¹¹⁴ *Supra* randnr. 14.

¹¹⁵ VEROUGSTRATE, 2007, 146.

hoven en rechtbanken de geest van de wet en de wil van de wetgever geweld aandoen.¹¹⁶ Wat betreft de interpretatie van de wet heeft het Hof sedert enkele decennia concurrentie gekregen van het Grondwettelijk Hof. De relatie tussen het Hof van Cassatie en het Grondwettelijk Hof is minder relevant voor het opzet van deze masterproef en wordt niet behandeld.¹¹⁷

30. Daarnaast is vereist dat, wil het Hof eenheid doen heersen in de rechtspraak, het opperste gerechtshof zelf ook deze eenheid betracht.¹¹⁸ De Romeinse rechtsgeleerde PAULUS wist dit al: "*Minime sunt mutanda, quae interpretationem certam semper habuerunt.*"¹¹⁹ Het Hof moet voor de nodige stabiliteit in zijn rechtspraak zorgen en kijkt dus bij het beantwoorden van rechtsvragen in de eerste plaats naar zijn eigen precedents.¹²⁰ Omwille van die te betrachten eenheid vindt een ommekeer in de rechtspraak van het Hof slechts in uitzonderlijke omstandigheden plaats. De rechtsleer duidt twee gevallen aan waarin dit mogelijk is: ten eerste wanneer de eerdere uitspraak niet tot de verwachte rechtsvrede heeft geleid en het Hof, zetelend in verenigde kamers, dit erkent, en ten tweede wanneer de rechtspraak van het Hof om redenen van maatschappelijke evolutie dient te worden aangepast, in het bijzonder wanneer de interpretatie van het Hof van een wet omwille van nieuwe wetgeving of recente rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens gedateerd is.¹²¹ Procureur-generaal HAYOIT DE TERMICOURT voegt daar nog aan toe de gevallen waarin de rechtspraak van het Hof controverser doet rijzen in de rechtsleer en waarin die rechtspraak als niet samenhangend of onnauwkeurig wordt ervaren.¹²² De opdeling van het Hof in verschillende kamers, met telkens een Nederlandstalige en Franstalige afdeling, maakt tegenstrijdigheden in de rechtspraak van het Hof ook mogelijk. Dit wordt

---

¹¹⁶ CORNIL, 1950, 492.

¹¹⁷ Volgende rechtsleer bespreekt deze materie echter uitvoerig: DUMON, 1980, 889-914; MARTENS, 1999, 307-321; MARTENS, 2003, 97-120.

¹¹⁸ HAYOIT DE TERMICOURT, 1967, 65; DE VREESE, 1967, 584.

¹¹⁹ *Dig.* I, 3, 23. Vrij vertaald: een vaste interpretatie moet niet veranderen.

¹²⁰ BEELEN, GHEERAERT en RYDE, 2000, tiende paragraaf.

¹²¹ VAN DROOGHENBROECK, 2004, 104. Zie in dezelfde zin: DE VREESE, 1967, 584; DUMON, 1979, 290 en GÉRARD en GRÉGOIRE, 1999, 108.

¹²² HAYOIT DE TERMICOURT, 1967, 68.

echter tegengegaan door de mogelijkheid om uitspraak te doen in voltallige zitting, waarbij door de twee afdelingen samen recht wordt gesproken.¹²³

II. De rechtsvorming

31. De laatste opdracht van het Hof in zijn normatieve taak is de rechtsvorming. Deze vloeit voort uit de tweede taak¹²⁴ en houdt in dat het Hof de vooruitgang van het recht begeleidt en tegelijk bevordert.¹²⁵ Ook dit is een essentiële taak van het Hof.¹²⁶ Wetgeving en rechtspraak zijn partners wanneer het over rechtsvorming gaat,¹²⁷ en gelet op het feit dat het Hof slechts rechtsvragen behandelt en het sluitstuk van de gerechtelijke piramide vormt, is het Hof beter geplaatst dan welke feitenrechter ook om de rechtsontwikkeling te sturen.¹²⁸ Het Hof is “een orgaan geworden belast met de regulering van de rechtsschepping door de rechter, het voert een jurisprudentieel beleid, wat betekent dat het kiest hoe de wet moet worden geïnterpreteerd gelet op de mogelijke sociale, culturele, ethische en economische gevolgen van zijn beslissingen, met de bedoeling in te grijpen op de aan het Hof voorgelegde situatie.”¹²⁹ Deze taak vervult het Hof door de autoriteit die van zijn beslissingen uitgaat en het grote morele gezag dat zijn arresten in de juridische praktijk hebben, zonder dat de arresten van het Hof met het gezag van gewijsde worden bekleed.¹³⁰ En dat is volgens procureur-generaal CORNIL een goede zaak: *“Si l’adhésion qu’on donne à nos arrêts devenait obligatoire, n’arriverait-il pas qu’on leur marchande, (...) qu’on cherche les prétextes permettant de se dérober à leur enseignement?”*¹³¹

32. Het Hof vervult een ‘metawetgevende’ opdracht wanneer er leemten in de wet bestaan.¹³² De arresten van het Hof vormen dan een “aanvulling op de wet”.¹³³

---

¹²³ BEELEN, GHEERAERT en RYDE, 2000, negentiende paragraaf.

¹²⁴ LENAERTS, 1991, 139.

¹²⁵ *Jaarverslag Hof van Cassatie 2003*, 197.

¹²⁶ HUYBRECHTS, 2013, 235.

¹²⁷ VRANKEN, 2011, 35.

¹²⁸ VEROUGSTRAETE, 2000, 1066-1067.

¹²⁹ FRICERO, 2008, 36.

¹³⁰ DU JARDIN, 2001, 1.

¹³¹ CORNIL, 1950, 493.

¹³² KRINGS, 1990, 314; DU JARDIN, 2001, 2.

Procureur-generaal KRINGS wijdde in 1990 zijn openingsrede aan de bijdrage van het Hof van Cassatie tot de rechtsvorming, die hij als een deelname aan de uitoefening van de staatsmacht beschouwde.¹³⁴ Zijn omvangrijke opsomming van belangrijke arresten die het Hof al dan niet in verenigde kamers heeft uitgesproken, illustreert het belang van deze rechtsvormende opdracht.¹³⁵ Deze opdracht kent echter wel zijn grenzen. Het Hof van Cassatie is geen wetgever, noch maakt het Hof deel uit van de wetgevende macht. Het Hof moet er dus op letten geen politieke of ideologische keuzes te maken.¹³⁶ Bovendien kiest het Hof niet welke zaken het behandelt. Het optreden van het Hof is steeds gebonden aan de berechting van een bepaalde zaak en aan de middelen die door de partijen worden aangebracht.¹³⁷ De rechtsvormende taak van het Hof kent dus haar grenzen.

33. Een treffend voorbeeld van de rechtsvormende rol zijn de voorstellen *de lege ferenda* die het openbaar ministerie bij het Hof elk jaar in zijn jaarverslag naar voren brengt. Procureur-generaal Jean DU JARDIN wees in zijn openingsrede op de bijzondere rol die het openbaar ministerie kan vervullen als *interface* tussen de rechterlijke en wetgevende macht: “het openbaar ministerie bekleedt een bevoorrechte plaats om de interpretatiemoeilijkheden en de verschillen in de rechtspraak vast te stellen die het gevolg zijn van leemtes in de wet, waarvoor het Hof, ondanks zijn creativiteit, niet steeds een oplossing weet te vinden en die dus alleen de wetgever kan verhelpen.”¹³⁸

§ 2. De disciplinaire taak van het Hof van Cassatie

34. Het is niet eenvoudig om uit te maken wat de disciplinaire taak van het Hof van Cassatie precies inhoudt. De tegenstelling met de normatieve functie kan echter klaarheid scheppen. Als schending van een materiële wetsbepaling onder die laatste categorie valt, behoren de schendingen van procedurevormen en

---

¹³³ HAYOIT DE TERMICOURT, 1967, 71.

¹³⁴ KRINGS, 1990, 314.

¹³⁵ Zie KRINGS, 1990, 315-325 en 345-358.

¹³⁶ KRINGS, 1990, 358.

¹³⁷ KRINGS, 1990, 315; LINSMEAU en BOULARBAH, 2002, 172.

¹³⁸ DU JARDIN, 2004, 780.

motiveringsvereisten tot de disciplinaire functie van het Hof.¹³⁹ Beide zijn natuurlijk schendingen van wetsbepalingen maar het kan niet ontkend worden dat er wel degelijk verschillen bestaan in de aard van beide categorieën. Verschillende auteurs definiëren de disciplinaire taak van het Hof op evenveel manieren. Uit de vele omschrijvingen valt echter wel een constante op te maken: de sterke band met de feiten van de zaak.

35. VAN ORSHOVEN omschrijft de *errores in procedendo* als “formeelrechtelijke fouten waarbij een vonnis, ongeacht zijn inhoud, niet volgens de regels van de kunst is tot stand gekomen en dus het recht op behoorlijke rechtsbedeling van (één van) de partijen geweld werd aangedaan. Het daaropvolgende hoger beroep, dat *annulatie*beroep wordt genoemd, heeft dan eigenlijk geen tweede aanleg tot gevolg, maar, althans indien het wordt ingewilligd, een eerste *behoorlijke* aanleg [oorspronkelijke cursivering].”¹⁴⁰ PERDRIAU, gewezen raadsheer in het Franse Hof van Cassatie, maakt een onderscheid tussen de normatieve controle die betrekking heeft op de rechtsbasis van de bestreden beslissing en de formele of procedurele controle die de manier waarop de feitenrechters tot de bestreden beslissing gekomen zijn tot voorwerp heeft.¹⁴¹ De disciplinaire controle bevindt zich tussen deze twee maar neigt naar het laatste, omdat die controle volgens PERDRIAU geen betrekking heeft op de uiteindelijke beslissing maar eerder op de manier waarop de lagere rechtbank tot die beslissing gekomen is.¹⁴² De disciplinaire controle omvat grotendeels de regels van de procesvoering die beschermd worden door art. 6 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.¹⁴³ PERDRIAU verdedigt deze disciplinaire taak om de volgende redenen: “*Il est essentiel par ailleurs qu'un contrôle disciplinaire soit maintenu et ne se relâche pas, pour que les juridictions du fond, accablées par la multiplication des affaires, ne se laissent pas aller à prendre des*

---

¹³⁹ VAN DROOGHENBROECK, 2004, 109.

¹⁴⁰ VAN ORSHOVEN, 2005, 134.

¹⁴¹ PERDRIAU, “Le rôle disciplinaire du juge de cassation”, 2002, 1.

¹⁴² PERDRIAU vindt de benaming ‘disciplinaire controle’ overigens erg paradoxaal, aangezien er geen hiërarchie tussen de hoven en rechtbanken bestaat in de zin dat de lagere rechters de hogere gehoorzaamheid verschuldigd zijn. De disciplinaire controle omvat net de plicht van de rechter, ten opzichte van zichzelf, om zijn taak naar behoren uit te oefenen.

¹⁴³ PERDRIAU, “Le rôle disciplinaire du juge de cassation”, 2002, 2.

libertés avec les strictes obligations que leur impose la discipline judiciaire."¹⁴⁴ Volgens procureur-generaal LENAERTS heeft de disciplinaire taak de controle van de vereisten van een goede rechtsbedeling tot voorwerp en omvat deze onder andere de motivering van de bestreden beslissing en de miskening van de bewijskracht van akten of van bepalingen van het EVRM.¹⁴⁵

De disciplinaire controletaak heeft volgens VAN DROOGHENBROECK drie voorwerpen: de motivering van beslissingen, de interpretatie van juridische akten¹⁴⁶ en de schending van substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven vormvereisten.¹⁴⁷ Volgens diezelfde auteur verhouden de normatieve en disciplinaire functie zich ten opzichte van elkaar zoals de macro- en micro-economie dat doen.¹⁴⁸ Net als RIGAUX merkt hij op dat het wezenlijke verschil tussen beide taken de veralgemeenbaarheid is: *"L'exercice de la fonction juridique conduit nécessairement le juge de cassation à transcender l'espèce, tandis que sa fonction disciplinaire ne s'épanouit que furtivement, à l'occasion et dans les limites d'une situation spécifique où tel juge a commis telle erreur de forme. La doctrine qui se dégage des arrêts qu'elle rend dans l'exercice de cette dernière fonction n'a pas, comme telle, vocation à s'étendre au-delà du cas d'espèce déféré à sa censure. Il est vrai que cette doctrine acquiert également au fil du temps, "aptitude à la généralisation" et finit, elle aussi, par se traduire dans des formules abstraites et rituelles, parfois aussi fameuses que celles qui jalonnent la production proprement juridique de la Cour. Mais cette redondance ne constitue jamais que le symptôme de la récurrence des vices qui affectent les décisions entreprises devant la Cour; cette généralisation-là n'a ni la même intensité, ni la même noblesse, que celle vers laquelle doit tendre la Cour de cassation lorsqu'il s'agit pour elle de préserver l'uniformité de l'application des lois."*¹⁴⁹ Het essentiële verschil volgens VAN DROOGHENBROECK is echter de sterke band met de grond van de zaak die enkel eigen is aan de disciplinaire controle.¹⁵⁰ Wanneer het Hof in het kader van zijn normatieve taak optreedt, controleert het de juridische

---

¹⁴⁴ PERDRIAU, "Le rôle disciplinaire du juge de cassation", 2002, 5.

¹⁴⁵ LENAERTS, 1991, 139.

¹⁴⁶ Controle op het al dan niet miskend zijn van de bewijskracht van akten.

¹⁴⁷ VAN DROOGHENBROECK, 2004, 108-109.

¹⁴⁸ VAN DROOGHENBROECK, 2004, 109.

¹⁴⁹ VAN DROOGHENBROECK, 2004, 110. Zie in dezelfde zin RIGAUX, 1966, 367.

¹⁵⁰ VAN DROOGHENBROECK, 2004, 95 en 110-111.

motieven van de bestreden beslissing. Bij een controle in het kader van de disciplinaire taak, neigt die controle echter naar de feitelijke motieven.¹⁵¹ Het onderscheid tussen de disciplinaire en juridische functie is dus gefundeerd op het voor het Hof essentiële onderscheid tussen recht en feit, waarbij de disciplinaire controle volgens VAN DROOGHENBROECK meer naar dit laatste neigt.¹⁵²

36. De reden waarom de disciplinaire controle in de loop der jaren de normatieve taak van het Hof vervoegd heeft, ligt voor de hand. Oorspronkelijk in het leven geroepen als onderdeel van de wetgevende macht, moest het Hof vonnissen en arresten verbreken wanneer die strijdig waren met de wet. Als hooggerechtshof kwam daar later logischerwijs de zorg voor de rechtseenheid, rechtszekerheid en rechtsvorming bij. De disciplinaire taak ontstond als volgt: de negentiende-eeuwse evolutie die het Hof losweekte uit de greep van de wetgever en aan het hoofd plaatste van de rechterlijke macht, gaf het Hof het morele gezag en het reële vermogen om een disciplinaire controle op de lagere rechters uit te oefenen.¹⁵³ Het is dan ook het streven naar rechtvaardigheid, dat een eigenschap van alle magistraten zou moeten zijn, en zeker van een raadsheer in het Hof van Cassatie, dat ervoor gezorgd heeft dat het Hof rechterlijke fouten wil rechtzetten alhoewel het dit onder een strikte legaliteitscontrole niet zou kunnen.¹⁵⁴ Naast het belang van de wet, werd dus stilaan ook het belang van de individuele burger op een goede rechtsbedeling in ogenschouw genomen.

§ 3. De juridische versus de disciplinaire taak van het Hof van Cassatie

37. De gespannen verhouding tussen de normatieve en disciplinaire taak is een constante doorheen de geschiedenis van het Hof. Bestaat de taak van het Hof slechts uit een strikte controle van de juiste toepassing van de wet, als *gardien de la loi*¹⁵⁵

---

¹⁵¹ VAN DROOGHENBROECK, 2004, 111.

¹⁵² VAN DROOGHENBROECK, 2004, 111.

¹⁵³ BORÉ, 2003, 11.

¹⁵⁴ RIGAUX, 1966, 367; JOLOWICZ, 2000, 318; VAN DROOGHENBROECK, 2004, 117. Zie ook TUNC die de link legt met de perceptie van het Hof van Cassatie als derde aanleg. TUNC, "Synthèse", 1978, 19. Zie daarover *infra* randnr. 52 e.v.

¹⁵⁵ BORÉ, 2003, 11.

om zo de rechtseenheid te bevorderen, of omhelst die taak eerder het verschaffen van een forum waar al dan niet juridische fouten van de rechter in laatste instantie kunnen rechtgezet worden? BORÉ merkt op dat deze discussie zowel in Frankrijk, Italië als België bestaat, niet toevallig landen die een Hof van Cassatie kennen dat op Franse leest geschoeid is.¹⁵⁶

38. In het verleden werd bij de discussies over het Hof van Cassatie vaak vooropgesteld dat er een keuze moest worden gemaakt tussen de normatieve taak en de disciplinaire taak, met andere woorden tussen het algemeen belang en het belang van de partijen. Het lezen van de parlementaire debatten in 1832 maakt dit duidelijk.¹⁵⁷ Merlin DE DOUAI schetste deze keuze treffend: *“Mal juger et juger contre une loi expresse sont deux choses différentes, et, si vous pouvez, si vous devez casser tous les arrêts qui jugent contre la loi, vous ne devez, vous ne pouvez jamais casser un arrêt qui ne juge que contre la raison, qui n’offense que des principes universellement reçus, il est vrai, mais auxquels le législateur n’a pas imprimé le sceau de sa puissance.”*¹⁵⁸

39. Geldt op vandaag nog steeds dat tussen beide een keuze moet gemaakt worden? In geen geval. Deze academische en filosofische discussie is al lang achterhaald door de realiteit. Het is algemeen aanvaard dat het Hof beide taken vervult, aangezien beide kunnen worden teruggebracht tot zijn oorspronkelijke taak, namelijk de censuur op wetsschendingen. Procureur-generaal HAYOIT DE TERMICOURT stelde dit al in 1954: *“La Cour n’est pas seulement un tribunal de cassation, mais est aussi la plus haute juridiction disciplinaire de l’ordre judiciaire.”*¹⁵⁹ Enkele jaren voordien redeneerde procureur-generaal Léon CORNIL op eenzelfde manier wanneer hij in 1948 stelde dat het enige criterium dat het optreden van het Hof hetzij normatief, hetzij disciplinair rechtvaardigt, een wetschending is:

“Le dispositif est-il appuyé de plusieurs motifs, la condamnation à une peine unique est-elle rattachée à la constatation de plusieurs infractions, on conçoit

---

¹⁵⁶ BORÉ, 2003, 13.

¹⁵⁷ *Supra* randnr. 18.

¹⁵⁸ MERLIN, 1829, 225.

¹⁵⁹ HAYOIT DE TERMICOURT, 1954, 513.

aisément que le demandeur ait intérêt à faire annuler certains de ces motifs, à faire annuler la constatation de certaines de ces infractions. Cependant, il ne sera pas recevable à faire valoir cet intérêt dans le cas où, sa demande étant reconnue fondée, les autres motifs, non critiqués par lui, la constatation des autres infractions, non visées par lui dans son moyen, suffiraient à justifier le dispositif: en effet, malgré l'accueil du moyen, rapproché des motifs demeurés intacts puisque non attaqués continuerait à être conforme à la loi et vous ne pourriez ordonner la cassation sans excéder les bornes de votre mission.

Pour repousser le moyen par une fin de non-recevoir, vous n'aurez pas égard à l'intérêt du demandeur - c'est sans doute pour cela que l'on dit que vous n'exister pas dans l'intérêt des parties - ; vous n'aurez égard qu'à la mission constitutionnelle de la Cour de cassation, qui est limitée à la vérification de la légalité des arrêts et des jugements , sans contrôle de leur bien ou mal fondé en fait – et c'est sans doute pour cela que l'on dit que vous n'existez que dans l'intérêt de la loi.

Ne vaudrait-il pas mieux affirmer tout simplement que, quel que soit l'intérêt que le demandeur a à formuler son moyen, il n'est recevable à vous en saisir qu'à la condition que ce moyen entre dans les limites de votre compétence, qu'à la condition que, accueilli, ce moyen révèle que la décision entreprise n'est pas conforme à la loi?"¹⁶⁰

Ook procureur-generaal DUMON erkende in 1979 dat het Hof beide taken moet vervullen.¹⁶¹ Zijn mercuriale rede van het jaar voordien had de procureur-generaal bovendien volledig gewijd aan de motivering van vonnissen en arresten en uitlegging van akten en de controle van het Hof van Cassatie daarop, materies die bij uitstek tot de disciplinaire taak van het Hof behoren.¹⁶² Ook procureur-generaal KRINGS achtte beide taken, die hij omschrijft als “enerzijds een toetsing naar de vorm, waarbij, in het bijzonder, de toetsing van de redengeving der beslissingen; anderzijds een toetsing naar de interpretatie en de toepassing van het materieel

---

¹⁶⁰ CORNIL, 1948, 460.

¹⁶¹ DUMON, 1979, 290.

¹⁶² DUMON, 1978, 257-326.

recht”, even belangrijk.¹⁶³ In Frankrijk geldt hetzelfde. TARBÉ definieerde de opdracht van het Hof van Cassatie reeds in 1840 als volgt: “(...) Assurer *l’exacte application des lois; maintenir l’uniformité de la jurisprudence et la régularité des procédures; annuler les jugements qui contiennent un excès des pouvoir ou des abus d’autorité; affirmer, par la justice, la puissance constitutionnelle du gouvernement et de l’administration; opposer un frein salutaire aux envahissements du pouvoir; exercer une exacte discipline et une haute censure sur tous les magistrats du royaume: telles sont les attributions de la Cour de cassation; tel est le but de son institution* [eigen onderlijning].”¹⁶⁴

Ook RIGAUX stelt dat zowel de juridische als disciplinaire controle van het Hof terug te brengen is tot een controle op een geschonden wetsbepaling: “*en effet, toute erreur du juge de fond n’est-elle pas une contravention à la loi? Dès lors, aucun grief susceptible d’être accueilli par la Cour de cassation ne devrait être jugé étranger au contrôle de légalité que les textes institutionnels lui ont confié. Ce serait du même coup supprimer toute limite certaine à l’exercice de ce contrôle et reconnaître qu’il dépend d’une politique de la cassation dont la Cour apprécie elle-même les exigences.*”¹⁶⁵ Zowel de disciplinaire als de normatieve controle van het Hof zijn erop gericht de rechtspraak te verbeteren: “(...) *quelle que soit la nature du grief invoqué devant elle, elle corrige une erreur susceptible de se renouveler et, par là, sa censure est toujours une avertissement adressé aux autres membres du pouvoir judiciaire. (...) Le contrôle de légalité absorbe toutes les formes de censure qu’il est permis à la Cour d’exercer.*”¹⁶⁶ Volgens VAN DROOGHENBROUCK stelt het Hof zichzelf twee vragen bij de behandeling van een zaak: “*Le juge a-t-il appliqué et interprété correctement les règles de droit, compte tenu des faits qu’il a constatés?* (fonction juridique), *et ce même juge ‘a-t-il rendu sa décision dans le respect des règles de procédure qui s’imposait à lui* (par

---

¹⁶³ KRINGS, 1987, 183.

¹⁶⁴ TARBÉ, 1840, 1.

¹⁶⁵ RIGAUX, 1966, 366-367.

¹⁶⁶ RIGAUX, 1966, 368. Zie ook: ASSER, “De Nederlandse Hoge Raad”, 2011, 38 en BORÉ, 2003, 63.

exemple: respect du caractère contradictoire des débats, respect du droit de défense, respect de motivation en la forme, imposée par l'article 149 de la Constitution, etc.)"¹⁶⁷

40. Het Hof van Cassatie vervult de twee functies naast elkaar: beide zijn wel van elkaar te onderscheiden, maar niet van elkaar te scheiden.¹⁶⁸ De normatieve en de disciplinaire functies worden altijd tegelijkertijd uitgeoefend: een disciplinaire controle dient voornamelijk het particulier belang, maar beschermt zoals de normatieve controle ook het algemeen belang "omdat het zoveel mogelijk uitbannen van verkeerde beslissingen een waarborg biedt tegen de onvermijdelijke persoonlijke tekortkomingen van rechters. Dit verhoogt de kwaliteit, het vertrouwen, de legitimiteit en aanvaardbaarheid van de rechtspraak als geheel."¹⁶⁹ Het lijkt er dus op dat het Hof van Cassatie zelf bepaalt in hoeverre het controle uitoefent op de lagere rechters, door een al dan niet brede interpretatie van het begrip 'schending van een wetsbepaling'¹⁷⁰ en door algemene rechtsbeginselen in het leven te roepen: "(...) *Il est beaucoup de manières de contrevenir à la loi, et si toute erreur susceptible d'être rattachée à un texte relève du rôle de 'gardien de la loi' reconnu à la Cour de cassation, l'étendue du contrôle effectivement exercé dépend des limites que la Cour elle-même entend y assigner.*"¹⁷¹ Het Hof heeft zijn controletaak dus zelf breed geïnterpreteerd en zo toegepast.

§ 4. De publieke en de private functie van het cassatieberoep

De doelstelling die het Hof verwezenlijkt, verschilt naar gelang de verschillende belangen die met een cassatieberoep gemoeid zijn. Enerzijds is dat een publiek belang, anderzijds een privaat belang.

41. De taak die het Hof van Cassatie sinds zijn ontstaan heeft uitgeoefend, is een taak die vooral wordt uitgeoefend in het algemeen belang. Zoals gezegd in het eerste

---

¹⁶⁷ VAN DROOGHENBROECK, 2004, 116-117 die GÉRARD en GRÉGOIRE citeert: GÉRARD en GRÉGOIRE, 1999, 104-105.

¹⁶⁸ ASSER, GROEN, VRANKEN en TZANKOVA, 2003, 210-211.

¹⁶⁹ ASSER, GROEN, VRANKEN en TZANKOVA, 2003, 211.

¹⁷⁰ LERNOUT, 2002, 2.

¹⁷¹ RIGAUX, 1966, 368.

hoofdstuk, bestond het cassatieberoep in het verleden vooreerst in het belang van de wet, namelijk om de lagere rechters 'in het gareel te houden' bij de toepassing en interpretatie ervan.¹⁷² Dit is in wezen een 'publieke' functie, want uitgeoefend in het openbaar belang. Ook op vandaag vervult het cassatieberoep nog steeds deze opdracht: de voorziening in cassatie vestigt de aandacht van het Hof op de problemen die bestaan in de rechtspraak omtrent de toepassing van de wetten en regels. Het arrest dat het Hof velt op een voorziening, vormt voor de rechtspraak, rechtsleer en advocatuur een leidraad bij de applicatie van de wet in de praktijk. Het Hof verduidelijkt de abstracte wetten en legt uit hoe die moet toegepast op concrete gevallen, en zet zodoende de bakens uit voor de lagere rechtspraak. Het cassatieberoep vervult dus een functie in het algemeen belang. Bij andere rechtsmiddelen ontbreekt mijn inziens deze publieke dimensie: verzet of beroep tegen een vonnis strekt de individuele versteklatende partij respectievelijk appellant tot voordeel en het vonnis of arrest dat erop volgt is vooral geënt op dat individuele geschil. Alhoewel vonnissen en arresten van de lagere hoven en rechtbanken ook door rechtspractici gebruikt worden, valt niet te ontkennen dat het Hof, door zijn specifieke opdracht en het feit dat het slechts rechtsvragen beantwoordt, meer dan de lagere gerechten gericht is op het algemeen belang. JOLOWICZ geeft enkele voorbeelden waarin hooggerechtshoven een publieke taak vervullen: het bewaren van het evenwicht tussen het algemeen belang en het individueel belang, de preventie van machtsmisbruik door overheidsorganen,¹⁷³ het behoud van de voorrang en de consistente toepassing van internationaal recht door de nationale rechtscolleges en dergelijke meer.¹⁷⁴ Het uiteindelijke doel van de publieke opdracht van elk opperste gerechtshof moet het behoud van het vertrouwen in justitie door de rechtzoekenden zijn.¹⁷⁵ Het cassatieberoep heeft dus ontegensprekelijk een *public purpose* facet.

42. Daarnaast mag echter het belang dat het cassatievoorziening heeft voor diegene die het instelt, niet uit het oog worden verloren. De eiser in cassatie heeft evident een belang bij het instellen van zijn beroep, anders zou hij zich niet tot het

---

¹⁷² *Supra* randnr. 7.

¹⁷³ Denk bijvoorbeeld aan het terugfluiten van de fiscus.

¹⁷⁴ JOLOWICZ, 1998, 39-40.

¹⁷⁵ JOLOWICZ, 1998, 41.

Hof richten. Voor de eiser in cassatie gaat het wezenlijk om rechtsbescherming. De individuele partijen stellen niet uit pure liefde voor de wet een cassatieberoep in, maar slechts om in hun zaak een vermeende wetsschending recht te zetten. Het Hof vervult daarom voor de individuele partijen in een juridisch conflict de laatste (nationale) instantie waar rechtsbescherming kan verkregen worden en is in die zin de laatste hoeder van de individuele rechtsbescherming. Zoals besproken onder randnummer 36, ontstond dit privaat belang later dan dat het publiek belang.

43. De publieke en private dimensie gaan op vandaag hand in hand samen: als de individuele rechtzoekende niet in zijn belangen geschaad was en cassatieberoep instelde, kon het Hof ook niet optreden in het algemeen belang. Het Hof bewaakt dus in wezen twee onderscheiden belangen, en moet in zijn werking daarin een evenwicht vinden.

§ 5. Conclusie

44. De praktijk gebiedt ons om komaf te maken met het onderscheid tussen de normatieve en disciplinaire controle van het Hof. De rechtsleer beschouwt de normatieve en disciplinaire controle als complementair teneinde de opdracht van het Hof te kunnen vervullen.¹⁷⁶ Het Hof zelf maakt in zijn officieel standpunt dit onderscheid ook niet: om ontvankelijk te zijn, moet een cassatiemiddel enkel een schending van een wetsbepaling door de feitenrechter aanvoeren, en het geschonden wetsartikel aangeven in het middel.^{177,178} Cassatiemiddelen die een disciplinaire controle inhouden, schenden steevast ook een wetsbepaling of algemeen rechtsbeginsel.¹⁷⁹ Een rechter die een wet verkeerd toepast of interpreteert of een inbreuk pleegt op de goede rechtsbedeling, miskent inderdaad in beide gevallen een wettelijke verplichting. Beide taken bestaan dus naast elkaar. In een arrest van het Hof kunnen ook beide taken aan bod komen: een vonnis of

---

¹⁷⁶ DUMON, 1978, 260; PERDRIAU, "Le rôle disciplinaire du juge de cassation", 2002, 5; VAN DROOGHENBROECK, 2004, 117.

¹⁷⁷ RIGAUX, 1966, 368.

¹⁷⁸ Art. 1080 Ger.W.

¹⁷⁹ De schending van ongeschreven algemene rechtsbeginselen, dus zonder dat een geschonden formele wetsbepaling voorhanden is, kan in een cassatiemiddel worden aangevoerd. *Jaarverslag Hof van Cassatie 2002-2003*, 131.

arrest kan verbroken worden wegens een gebrekkige motivatie, maar het casserende arrest kan tegelijk bijdragen tot de rechtszekerheid, de rechtseenheid of de rechtsevolutie. De praktijk is dus niet zo zwart-wit als de academische discussie.

De belangen die met het cassatieberoep zijn gemoeid, zijn tweezijdig: voor de eiser gaat het slechts om het rechtzetten van wetsschendingen die hem schaden, maar het Hof voegt daar door haar specifieke taak een publieke dimensie aan toe. In het Hof van Cassatie komen *private* en *public purpose* dus samen. Tussen die twee moet er een evenwicht worden gevonden: slaat de wijzer teveel door richting rechtsbescherming, dan schiet het Hof tekort in zijn oorspronkelijke taak, gaat het cassatiegerecht teveel de andere kant uit, dan worden rechtzoekenden in de kou gelaten.

Momenteel omvat de controletaak van het Hof van Cassatie zowel de juridische als discretionaire controle. De normatieve en disciplinaire controle bestaan naast elkaar en vullen elkaar ook aan. Dit hoeft echter niet te betekenen dat aan beide functies evenveel aandacht moet worden besteed. Gelet op de grote toestroom aan zaken, moet nagedacht worden over de prioriteiten van het Hof, wat een belangrijke beleidskeuze en geen juridische keuze is. Dit wordt in het derde deel verder uitgespit.

Hoofdstuk 3 Het Openbaar Ministerie bij het Hof van Cassatie: *juris legumque sacerdos*¹⁸⁰

Het parket bij het Hof van Cassatie vervult een bijzondere rol die sterk verschilt van de functie van het openbaar ministerie bij de andere hoven en rechtbanken. Het bestaan van dit bijzondere parket duidt op de specifieke publieke taak van het Hof. In de eerste plaats wordt de rol van het Hof als *amicus curiae* besproken, ten tweede de bijzondere procedure van cassatie in het belang van de wet die slechts voor de procureur-generaal openstaat.

§ 1. Het Openbaar Ministerie als *amicus curiae*

45. Het bestaan van een parket bij het Hof van Cassatie benadrukt de bijzondere opdracht van het Hof. Het openbaar ministerie bij het Hof is geen procespartij, maar heeft de *sui generis* functie van *amicus curiae*.¹⁸¹ Het parket is eerder pedagoog dan procureur.¹⁸² Procureur-generaal Jean DU JARDIN definieerde de opdracht van zijn parket als volgt en maakte aldus de essentieel publieke taak van het Hof bevattelijk:

“Het openbaar ministerie heeft dus de volgende rol: in het openbaar, in volstrekte onpartijdigheid en onafhankelijkheid met redenen omklede conclusies voorstellen over de juridische vragen die aan het Hof zijn voorgelegd, teneinde het bij te staan in de vervulling van zijn opdracht, die er ook in bestaat de naleving van het recht in de uitlegging en de toepassing van de wet te verzekeren. Het voorwerp van zijn tussenkomst is nauw verbonden met de aard van het toezicht van het Hof van Cassatie zelf; het verdedigt het standpunt dat volgens hem strookt met het wetsbelang; zijn optreden is aldus helemaal niet partijdig. (...) In een gerecht dat niet in het loutere belang van de partijen is opgericht, maar vooral in het belang van de wet, en wiens beslissingen een vrijwel normatief karakter hebben – het arrest verwoordt immers meestal een regel waarvan het toepassingsgebied als rechtspraak fungeert en die dus het specifieke geval overstijgt -, valt het optreden van het openbaar ministerie na het onderzoek door de raadsheer-rapporteur van de

---

¹⁸⁰ Vrij vertaald: hoeder van wetten en recht. FAIDER, 1877, 998.

¹⁸¹ BOUCKAERT, 1997, 14; VAN RHEE, 2002, 17; DU JARDIN, 2002, 159; DU JARDIN, 2004, 779; VAN DOOREN, 2009, 860; VEROUGSTRATE, 2007, 175; HUYBRECHTS, 2013, 220.

¹⁸² DU JARDIN, 2002, 169.

verdiensten van het cassatieberoep, volstrekt te verantwoorden. Het openbaar ministerie spreekt immers uitsluitend in het belang van de wet, waarvan het trouwens de stem is [eigen onderlijning].¹⁸³

Uit de beschrijving van de procureur-generaal valt op te maken dat de taak van het parket dus vooral van belang is bij de normatieve controle. In de eigen omschrijving van zijn taak maakt het parket zijn dienende opdracht ten overstaan van het de opdracht van het Hof duidelijk: “vanuit een analyse van de juridische problemen die het cassatieberoep aanbrengt, op onafhankelijke en onpartijdige wijze, en louter in het belang van de wet, de mogelijke oplossingen onderzoeken en verantwoorden overeenkomstig de rechtspraak van het Hof, waarvan de eenheid gewaarborgd dient te blijven, waarbij evenzeer rekening gehouden wordt met de maatschappelijke noden die een evolutie van de wetgeving kunnen verantwoorden.”¹⁸⁴ Procureur-generaal LIEKENDAEL achtte het brengen van eenheid in de rechtspraak in hoofdzaak een taak van het parket.¹⁸⁵ Telkens valt op dat de functieomschrijving van het parket nauw aansluit bij de normatieve functie van het Hof.

46. Het bestaan van het cassatieparket, niet als procespartij maar als onafhankelijke *amicus curiae* in de zin dat het parket het Hof bijstaat bij het vervullen van zijn opdracht, duidt op het belang van de publieke opdracht van het Hof. Waarom anders een parket creëren, als het Hof slechts in het belang van de partijen bestaat? Zij zijn ongetwijfeld het best geplaatst om hun eigen belangen te verdedigen, zonder dat enige hulp vanwege het parket daarbij nodig zou zijn. De conclusies van het parket dienen het algemeen belang¹⁸⁶ en herinneren het Hof bij elke te behandelen zaak opnieuw aan de publieke functie die het vervult met betrekking tot de rechtseenheid, rechtszekerheid en rechtsvorming, en dit door te wijzen op de bestaande precedents van het Hof en op de voorzienbare gevolgen van hun beslissing die het Hof anders misschien over het hoofd zou zien bij de

---

¹⁸³ DU JARDIN, 2004, 778.

¹⁸⁴ *Jaarverslag Hof van Cassatie 2002-2003*, 242.

¹⁸⁵ Wetsontwerp strekkende tot de bespoediging van de procedure voor het Hof van Cassatie en wetvoorstel tot afschaffing van de advocaten bij het Hof van Cassatie, verslag namens de commissie voor justitie, *Parl.St.* Kamer 1996-97, nr. 271/10-95/96, 19.

¹⁸⁶ DU JARDIN, 2002, 159.

beraadslaging.¹⁸⁷ Het Hof maakt dan vervolgens een afweging tussen de middelen van de partijen en de conclusie van het parket, echter zonder dat die twee elkaars opposant zijn.¹⁸⁸ Procureur-generaal FAIDER stelt beide belangen echter wel tegenover elkaar: de tussenkomst van het openbaar ministerie dient er volgens hem net toe de belangen van de partijen buitenspel te plaatsen zodat enkel het belang van de wet in de weegschaal zou liggen.¹⁸⁹ De houding van het parket ten aanzien van de wetgevende macht is identiek aan die van het Hof, zijnde ernaar te streven dat de wet getrouw wordt uitgelegd, met oog voor het wegwerken van leemten in de wet en de actualisering van rechtsregels.¹⁹⁰ De rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft echter – zeer tegen de zin van het parket¹⁹¹ – de neutrale rol van het openbaar ministerie afgezwakt en de tegenstellingen tussen het parket en de partijen op de spits gedreven.¹⁹² Een bespreking van deze rechtspraak leidt ons echter te ver.

§ 2. Het Openbaar Ministerie en cassatie in het belang van de wet

47. Artikel 1089 Ger.W. zegt dat de beslissingen in laatste aanleg geweest die strijdig zijn met de wetten of met de procesvormen en waartegen geen enkele partij in voorziening is gekomen binnen de wettelijke termijn, door de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie ambtshalve bij dat Hof worden aangebracht. Dit wordt de procedure van cassatie in het belang van de wet genoemd. De procureur-generaal kan enkel zijn vordering instellen wanneer de termijnen voor het cassatieberoep vanwege de partijen verstreken zijn. Wanneer het Hof in deze procedure verbreekt, heeft dit geen enkel gevolg voor de rechtspositie van de partijen: art. 1090 Ger.W. bepaalt dat in de gevallen van art. 1089 Ger.W. het Hof de bestreden beslissingen vernietigt, evenwel met dien verstande dat de partijen die vernietiging niet kunnen

---

¹⁸⁷ DU JARDIN, 2004, 778.

¹⁸⁸ LINSMEAU en BOULARBAH, 2002, 177.

¹⁸⁹ FAIDER, 1877, 998.

¹⁹⁰ DE NAUW, 2013, 91.

¹⁹¹ DU JARDIN, 2004, 779.

¹⁹² Vermeldenswaardig zijn EHRM 30 oktober 1991, nr. 12005/86, Borgers/België; EHRM 20 februari 1996, nr. 19075/91, Vermeulen/België; EHRM 26 juni 2003, nr. 45019/98, Pascolini/Frankrijk; EHRM 8 juli 2003, nrs. 38410/97 en 40373/98, Fontaine en Bertin/Frankrijk. Zie voor een goede samenvatting van de problematiek: TAELEMAN en VAN DAMME, 2000, 1357-1359 en DU JARDIN, 2003, 37-52.

doen gelden om zich te onttrekken aan de beschikkingen van de vernietigde beslissing. Minister van Justitie RAIKEM was zich goed bewust van de specifieke taak van het openbaar ministerie bij het Hof en van de procedure van cassatie in het belang van de wet:

“La cassation étant plutôt dans l’intérêt public que dans l’intérêt privé, elle exige l’intervention du ministère public, qui doit être entendu dans toutes les affaires soumises à la cour de cassation. Et, s’il s’agit d’une interprétation législative, il est chargé d’en préparer les voies. Mais, lors même que les parties ne réclament pas, l’intérêt public s’oppose à ce qu’on laisse subsister un arrêt ou un jugement contraire aux lois ou aux formes de procéder, ou dans lequel le juge aurait excédé ses pouvoirs. Après l’expiration des délais, le procureur-général peut en poursuivre la cassation dans l’intérêt de la loi. Pour cela, il doit bien s’assurer que les délais sont expirés; car la cassation ne doit intervenir que quand elle ne peut ni nuire ni profiter aux parties. Et, si le ministère public ne représentait pas la preuve que les délais sont expirés, la cour ne devrait pas écouter sa demande en cassation.”¹⁹³

Een bijkomende beperking aan de bevoegdheid van de procureur-generaal is volgens KRINGS bovendien dat hij slechts een vordering mag instellen wanneer “de openbare orde door al te grote verschillen in de rechtspraak van de feitenrechters dusdanig in gevaar komt dat dit moet worden verholpen.”¹⁹⁴

48. Deze procedure stelt het Hof in staat, zij het via het parket om, zijn taken uit te oefenen ook wanneer de partijen zich niet in cassatie voorzien: *“Le législateur a compris que la cour régulatrice ne pourrait remplir son rôle d’une manière complète si elle ne devait jamais être saisie que par les parties ou par le ministère public [de parketten bij de hoven en rechtbanken]; toutes les décisions vicieuses sont loin de vous être déferées: la nullité peut passer inaperçue, les parties parfois n’ont aucun intérêt à la relever; par crainte des frais ou de la longueur des procès, elles préfèrent ou transiger ou s’en tenir à une décision qui, pour mauvaise qu’elle est, pourrait, si elle*

---

¹⁹³ RAIKEM, 1831, 19-20.

¹⁹⁴ KRINGS, 1990, 315.

*était réformée, leur créer une situation pire.*¹⁹⁵ Cassatieberoepen die op deze manier worden ingesteld zijn op vandaag echter zeer zeldzaam¹⁹⁶ maar dat was niet altijd het geval: procureur-generaal JANSSENS maakte in 1908 gewag van meer dan tweehonderd cassatiearresten die *“soit d’office, soit sur des pourvois formés dans l’intérêt de la loi ou sur l’ordre du gouvernement”* een vonnis of arrest verbraken, en dit terwijl hij maar de voorbije tien jaar had onderzocht.¹⁹⁷ Dat deze procedure zo zeldzaam is geworden, is mijns inziens te wijten aan puur tijdsgebrek bij het parket. Dit is erg spijtig, want de procedure van cassatie in het belang van de wet stelt het Hof nochtans op uitstekende wijze in staat om zijn publieke rol waar te nemen, doordat het parket enkel die zaken kan aanbrengen die beantwoorden aan de normatieve opdracht van het Hof. De rechtspraak van het Hof zou daardoor misschien minder fragmentarisch zijn.

---

¹⁹⁵ JANSSENS, 1908, 1169-1170.

¹⁹⁶ LINSMEAU en BOULARBAH, 2002, 185.

¹⁹⁷ JANSSENS, 1908, 1170.

Deel II: Pijnpunten in de huidige werking van het Hof van Cassatie en reeds genomen initiatieven

In dit tweede deel wordt de kern van deze masterproef, de hervorming van het Hof van Cassatie, ingeleid door te wijzen op de pijnpunten in de huidige werking van het Hof. Vervolgens worden de wetgevende initiatieven besproken die in het verleden maar ook erg recent genomen zijn om aan deze pijnpunten te verhelpen.

Hoofdstuk 1 De noodzaak van een hervorming: drie pijnpunten

49. De roep naar een hervorming van het Hof van Cassatie klinkt al langer dan vandaag. In 1987 bond procureur-generaal KRINGS in zijn mercuriale rede de kat de bel aan door de aandacht te vestigen op enkele pijnpunten in de werking van het Hof: de overbelasting, de aangebrachte zaken die hoofdzakelijk vormgebreken in de bestreden beslissing betreffen en het oneigenlijk gebruik van het cassatieberoep als een derde aanleg.¹⁹⁸ Drie jaar later formuleerde KRINGS misschien al een deel van de oplossing door te stellen dat er vroeg of laat een regel zal moeten ingevoerd worden “om te voorkomen dat het Hof een te groot deel van zijn activiteiten moet besteden aan een toezicht dat beperkt moet blijven.”¹⁹⁹ Ook Eerste Voorzitter Robert SOETAERT sprak in datzelfde jaar in de rede ter gelegenheid van zijn installatie zijn bezorgdheid uit: “met de kwaliteit van de rechtspraak staat of valt het gezag van een gerecht. Kwaliteit in cassatie vereist evenwel dat alleen belangrijke zaken uit alle oogpunten grondig kunnen worden bestudeerd. (...) De werklust in het hof is te groot; het bereikte tempo kan, met de huidige mankracht en de traditionele middelen, nauwelijks worden aangehouden. Hulp is dringend nodig. (...) Beperking van de toegang tot cassatie zal uiteindelijk onvermijdelijk worden.”²⁰⁰ Ook DE STANDAARD maakte in 1999 gewag van het feit dat het Hof al maar meer nutteloze cassatieberoepen te verwerken krijgt en daardoor een vorm van derde aanleg verwordt.²⁰¹ Het recentste jaarverslag maakt melding van te lange doorlooptijden: “De termijn van afhandeling van de zaken in de civiele materies blijft evenwel nog te

---

¹⁹⁸ KRINGS, 1987, 169-187.

¹⁹⁹ KRINGS, 1990, 313.

²⁰⁰ SOETAERT, 1990, 326.

²⁰¹ F. VERHOEST, “Hof van Cassatie is te populair”, *De Standaard* 20 oktober 1999, <http://www.standaard.be/cnt/dst9910220017> (consultatie 7 april 2014).

lang. Door een selectie van de dringende zaken kan in zekere mate verholpen worden aan de relatieve traagheid van de afwikkeling van deze zaken. Dit is nog niet bevredigend. De prioriteit moet gegeven worden aan de versnelde afwikkeling van de civiele zaken.”²⁰² De hoofduitdaging bevindt zich volgens het Hof op kwalitatief vlak: “de uitdaging is van kwalitatieve aard: aan de burgers en aan de gemeenschap goede, doordachte en pedagogische beslissingen aanreiken. Vanuit dat oogpunt blijft het grote aantal te behandelen zaken echter wel een blijvende zorg. Het risico bestaat dat deze ontwikkeling op termijn voor het Hof een belemmering vormt voor het vervullen van zijn wezenlijke taken, namelijk het bevorderen van de eenheid van de rechtspraak en de rechtsontwikkeling in ons land en het waarborgen van de rechtsbescherming van de burgers.”²⁰³

Deze verzuchtingen komen al decennialang naar voren maar hebben tot nu toe nog niet tot bevredigende oplossingen geleid. Het hooggerechtshof werkt volgens principes en procedures die niet meer afgestemd zijn op de 21^e eeuw. Een hervorming van de rechtspleging voor het Hof dringt zich jaar na jaar meer op. De drie pijnpunten die KRINGS identificeerde, namelijk de perceptie van het Hof als een derde aanleg, de sterke focus op vormgebreken en de overbelasting, worden hierna toegelicht.

§ 1. De foutieve perceptie van het Hof van Cassatie als derde aanleg

50. Voor de publieke opinie, de advocatuur en zelfs de wetgever is een cassatieberoep maar al te vaak een logisch vervolg van een gerechtelijke procedure en dus niet meer of minder dan een derde aanleg.²⁰⁴ Een recent voorbeeld uit de actualiteit schetst dit treffend: “De 15-jarige Giel, die van het hof van beroep niet naar India mag om daar monnik te worden, overweegt die beslissing aan te vechten voor het Hof van Cassatie.”²⁰⁵ In de pers zijn wekelijks dergelijke voorbeelden te vinden en dit is natuurlijk nog maar het topje van de ijsberg. Na een strafproces is de

---

²⁰² *Jaarverslag Hof van Cassatie 2003*, 323.

²⁰³ *Jaarverslag Hof van Cassatie 2013*, 194-195.

²⁰⁴ KRINGS, 2002, 125; DE CODT, 2013, 76.

²⁰⁵ X, “Monnik Giel (15) overweegt cassatieberoep”, *De Standaard* 18 september 2013, http://www.standaard.be/cnt/dmf20130918_00747920 (consultatie 19 september 2013).

belangrijkste vraag voor de advocaat van de veroordeelde meestal of zijn of haar cliënt cassatieberoep zal instellen. Dit toont duidelijk aan dat de beslissing om naar het Hof van Cassatie te stappen vaak een beslissing is die al te licht wordt genomen. Vooral in strafzaken is dat het geval. Het cassatieberoep is echter niet voor niets een buitengewoon²⁰⁶ rechtsmiddel dat, in tegenstelling tot de andere rechtsmiddelen, gekenmerkt wordt door een publieke functie.²⁰⁷ Ondanks deze theorie is de perceptie in de publieke opinie vaak dat het Hof een derde aanleg vormt.

A. Theorie...

51. Dat het Hof van Cassatie geen derde aanleg vormt staat buiten kijf. De rechtsleer²⁰⁸ maar ook het Hof zelf²⁰⁹ zijn daarin unaniem. Zijn specifieke plaats in het rechtsbestel en zijn functies die het uitoefent in het algemeen belang, naast het verbod om van de grond van de zaak kennis te nemen, maken duidelijk dat het Hof geen derde aanleg vormt.

52. De taken die het Hof voor zichzelf weggelegd ziet, namelijk het waken over de rechtszekerheid en rechtseenheid en het begeleiden van de ontwikkeling van het recht,²¹⁰ zijn in essentie publieke taken die het Hof in het algemeen belang vervult. Aanhouden dat het Hof een derde aanleg vormt, staat gelijk met stellen dat het cassatieberoep slechts het individueel belang van de eiser dient, en is om die reden verkeerd want incompatibel met de taak van het Hof. JOLOWICZ plaatst de rol van hooggerechtshof in contrast met de rol van een appelgerecht: *“The appeal, on the other hand, is not at first sight directed to such public purposes at all but to the private purpose of improving the quality of the decision itself as it affects the actual parties to*

---

²⁰⁶ Dit ‘buitengewoon’ karakter van het cassatieberoep bestaat volgens de toelichting bij het Gerechtelijk Wetboek echter slechts om een onderscheid te kunnen maken tussen de gewone rechtsmiddelen die een invloed hebben op het gezag van gewijsde, en de buitengewone die deze invloed niet hebben. Dit heeft niet veel van doen met het Hof van Cassatie als instelling. In de wetsbepalingen omtrent het cassatieberoep zelf komt de benaming ‘buitengewoon’ ook niet voor. Er wordt slechts melding van gemaakt in de artikelen 21 en 28, *in fine* Ger.W. KRINGS, 2002, 129-130.

²⁰⁷ *Supra* randnr. 41.

²⁰⁸ RUTSAERT, 1980, 2094.

²⁰⁹ *Jaarverslag Hof van Cassatie 2013*, 12.

²¹⁰ LENAERTS, 1991, 139 en VEROUGSTRATE, 2007, 146.

the litigation before the court."²¹¹ Dit essentiële onderscheid tussen privaat en publiek doeleinde is de basis voor en verklaart de streep die getrokken wordt tussen de hoven van beroep en het Hof van Cassatie.

53. Dit onderscheid wordt veruitwendigd door de tegenstelling rechtsvragen versus feitelijke vragen. Het onderscheid tussen recht en feit dat aan het Hof ten grondslag ligt, is net ingevoerd om te beletten dat het Hof van Cassatie een derde aanleg zou vormen.²¹² Enkel rechtsvragen, die uit hun aard normatieve vraagstukken behelzen, zijn steevast vragen waar een algemeen belang aan verbonden kan worden en waarvan de beslechting door het Hof de rechtseenheid, rechtszekerheid of rechtsvorming ten goede komt. Feitelijke vragen zijn zo zeer met de particuliere verhouding en de grond van de zaak verbonden dat er geen algemene vragen uit kunnen gedestilleerd worden die in het belang van alle justitiabelen moeten beantwoord worden door de hoogste rechtsinstantie. Dit is waarom art. 147 van de Grondwet bepaalt dat het Hof van Cassatie niet in de beoordeling van de zaken zelf treedt, en dus logischerwijs geen derde aanleg vormt.²¹³ Enkel rechtsvragen, en geen feitelijke vragen, kunnen voor het Hof gebracht worden: *"in a pure appeal all the questions raised at first instance are capable of being reopened, whether they are classified as questions of law or of fact. In a pure cassation, on the other hand, it is accepted dogma that only questions of law may be reopened."*²¹⁴

Zowel de taak van het Hof als zijn inrichting, die gebaseerd is op het onderscheid tussen rechtsvragen en feitelijke vragen, verzetten zich dus tegen de stelling dat het Hof van Cassatie een derde aanleg is.

---

²¹¹ JOLOWICZ, 2000, 317.

²¹² "Cour de cassation: fond des affaires", 1886, 706 (de auteur wenste anoniem te blijven); FAIDER, 1877, 998.

²¹³ STORCK, 2011, 97-98.

²¹⁴ JOLOWICZ, 2000, 323.

B. ... versus praktijk

54. In de praktijk bestaat nochtans de idee dat het Hof een derde aanleg vormt. Vaak worden cassatieberoepen ingesteld die meer met de grond van de zaak dan met het recht te maken hebben, of met de hoop een nieuwe procedure ten gronde te kunnen starten na mogelijke cassatie. De schuld hiervoor treft niet alleen de partijen, maar ook het Hof zelf.²¹⁵ Dit heeft tot gevolg dat het Hof van Cassatie meer en meer gepercipieerd wordt als een derde aanleg, waar het ganse proces, zowel feitelijk als in rechte, kan overgedaan worden alsof het Hof van Cassatie een tweede hof van beroep zou zijn. *“(…) The Courts of cassation (….) have significantly shifted (or are shifting) from the model of a guardian of general legality to the model of a court that performs essentially the ‘private’ function of providing a third instance of judgement.”*²¹⁶ Het inhoudelijke onderscheid tussen de hoven van beroep en het Hof van Cassatie zou daardoor kunnen verwateren, wat het nut en de relevantie van het Hof in vraag zou stellen. Het onderscheid tussen deze gerechtshoven moet duidelijk gemaakt worden: *“Ne nous laissons pas aller à devenir une juridiction qui ne se distinguerait des tribunaux et des cours d’appel que parce qu’elle leur serait superposée.”*²¹⁷

Deze betreurenswaardige trend gaat radicaal in tegen de oorspronkelijke publieke missie van het Hof en het concept van een opperste gerechtshof. *“Douteuse serait donc l’utilité d’une cour suprême qui aurait pour seule mission d’essayer de statuer mieux que les cours d’appel. Sa raison d’être n’est pas là. Sa fonction essentielle ne peut être que de clarifier le droit et le moderniser: tous les rapporteurs de cette enquête le disent plus ou moins expressément, et souvent se plaignent que la Cour soit détournée de cette tâche. Le litige dont une cour suprême est saisie n’est pour elle que l’occasion de remplir sa mission principale. Elle statue dans l’intérêt de la loi – donc de tous les citoyens – plus que dans celui des plaideurs. S’il est vrai que les cours d’appel peuvent, comme les juridictions de première instance, se tromper, la cour suprême sert mieux les justiciables en clarifiant et modernisant le droit qu’en contrôlant leurs décisions à seule fin de les contrôler. La cour suprême doit avant tout guider les autres*

---

²¹⁵ JOLOWICZ, 2000, 318.

²¹⁶ TARTUFFO, 1998, 107.

²¹⁷ CORNIL, 1952, 465.

juridictions, présider à l'élaboration du droit judiciaire. Ella a, pourrait-on dire, une fonction pastorale."²¹⁸

55. Het Hof van Cassatie kent deze problematiek maar al te goed. Procureur-generaal KRINGS gaf in 1989 uiting aan deze verzuchtingen: "vaak is het daar zonder meer duidelijk dat de voorziening werd ingesteld met de bedoeling hetzij een derde instantie te verkrijgen, hetzij de tenuitvoerlegging van de in laatste aanleg gewezen beslissing zoveel mogelijk te vertragen."²¹⁹ Procureur-generaal DUMON stelde dit in 1979 nog scherper: "Nogmaals, het Hof is geen appelrechter of geen rechter in hoger beroep."²²⁰ Dit volgt volgens DUMON niet alleen uit art. 95 van de Grondwet²²¹ maar ook uit de aard van de rechtspleging: een schriftelijke procedure, geen debatten, geen onderzoeksmaatregelen.²²² Eerste Voorzitter Pierre MARCHAL was eenzelfde mening toegedaan: "Het Hof is geen derde aanleg. In feite is het proces beëindigd in hoger beroep. (...) Principieel mag men niet naar het Hof komen om het proces hier te herbeginnen. De mensen hebben nochtans dikwijls wel deze bedoeling."²²³ Ook de huidige Eerste Voorzitter van het Hof, Jean DE CODT, wees onlangs tijdens een hoorzitting in de Senaat nog op deze foutieve perceptie.²²⁴ Dergelijke cassatieberoepen miskennen de specifiek publieke opdracht en verhinderen de goede werking van het Hof, en zijn hoofdzakelijk het gevolg van de pertinent verkeerde perceptie dat het Hof van Cassatie een derde aanleg zou zijn. Het feit dat alsmaar vaker cassatieberoep wordt ingesteld, toont deze kwalijke evolutie aan.²²⁵

---

²¹⁸ TUNC, "La cour suprême idéale", 1978, 437.

²¹⁹ KRINGS, 1989, 39.

²²⁰ DUMON, 1979, 293.

²²¹ Nu art. 147 Gw.

²²² DUMON, 1979, 294.

²²³ BEELEN, GHEERAERT en RYDE, 2000, veertiende en negenentwintigste paragraaf.

²²⁴ Wetsvoorstel met betrekking tot de rechtspleging voor het Hof van Cassatie in strafzaken, verslag namens de commissie voor de Justitie, *Parl.St.* Senaat 2012-2013, nr. 5-1832/4, 6.

²²⁵ *Infra* randnr. 65.

§ 2. Het veelvuldig inroepen van de disciplinaire controle

56. Een tweede pijnpunt dat KRINGS aanstipte is dat cassatieberoepen te vaak vormgebreken in beslissingen aanvechten: “Voorts meen ik dat talrijke zaken die voor de eerste keer kamer komen, betrekkelijk weinig belang bieden voor de eigenlijke interpretatie van de wetgeving. Ik stel immers vast, dat voor 439 burgerlijke zaken die in 1986 werden berecht, er niet meer dan 228 arresten in de *Arresten van het Hof van Cassatie* werden gepubliceerd. Als men weet dat thans alleen de uitspraken gedrukt worden die jurisprudentieel van belang zijn, dan meen ik te mogen zeggen dat zulks betekent dat de overgrote meerderheid van de aanhangig gemaakte zaken louter vormgebreken in de bestreden beslissingen betreffen.”²²⁶ Partijen roepen te vaak louter vormgebreken in, zonder dat die formeel gegrond zijn: “Er worden middelen opgeworpen, meestal vormmiddelen, die misschien wel formeel gegrond lijken maar die kennelijk slechts worden gehanteerd om de zaak opnieuw voor een verwijzingsrechter te krijgen.”²²⁷ Het is de disciplinaire controle die KRINGS viseert want daarnaast constateert hij nog “dat de toetsing van de motivering verlokt tot het voorstellen van middelen die klaarblijkelijk zwak zijn.”²²⁸

57. Een onderzoek van het Hof geeft de emeritus procureur-generaal gelijk. Dit onderzoek had betrekking op de civiele cassatieberoepen die in 2000 aanhangig zijn gemaakt en tussen 2000 en 2003 beslecht werden, en is terug te vinden in zijn jaarverslag van 2003.²²⁹ Uit dit onderzoek blijkt dat aan de disciplinaire controle, vaak ten onrechte, veel tijd wordt besteed. De schending van art. 147 Gw., miskennis van de bewijskracht van een akte en miskennis van het recht op verdediging zoals weergegeven in art. 6 EVRM zijn de cassatiemiddelen die het meest worden ingeroepen voor het Hof.²³⁰ In ruim meer dan de helft van de civiele cassatieberoepen, meer bepaald 57,5%, wordt een dergelijk middel aangevoerd. Laat deze nu net de drie middelen zijn die volgens de rechtsleer als typevoorbeelden

---

²²⁶ KRINGS, 1987, 183.

²²⁷ KRINGS, 1987, 183.

²²⁸ KRINGS, 1987, 183.

²²⁹ *Jaarverslag Hof van Cassatie 2003*, 266-278.

²³⁰ *Jaarverslag Hof van Cassatie 2003*, 276.

voor de disciplinaire controle gelden.²³¹ Een dergelijk ‘disciplinair’ middel leidt slechts in één op de vijf gevallen, 19,5% om precies te zijn, tot cassatie. Het Hof stelt een verschil vast in de succesgraad van een cassatieberoep wanneer één van de drie bovenstaande middelen al dan niet in combinatie met andere middelen worden ingeroepen. Wanneer dit wel het geval is bedraagt het aantal cassaties 26%, in het andere geval slechts 8,5%.²³²

Wanneer het Hof elk van deze drie middelen van naderbij bekeek, legde het nog enkele interessante cijfergegevens bloot. Hoewel quasi de helft van de cassatieberoepen de bestreden beslissing verwijt de motiveringsplicht van art. 149 Gw. geschonden te hebben, wordt nog geen 7% van de zaken om die reden vernietigd.²³³ Iets gelijkaardigs werd vastgesteld bij de miskenning van de bewijskracht: deze wordt in 18,5% van de cassatiemiddelen naar boven gebracht, maar in slechts 2,9% daarvan wordt ingevolge die vermeende schending de vernietiging uitgesproken.²³⁴ De miskenning van het recht van verdediging is echter een andere zaak: slechts 8% van de cassatieberoepen voeren dit middel aan en in 25,5% van de gevallen is het succesvol. Hieruit zou kunnen afgeleid worden dat hoe vaker één van die drie schendingen wordt ingeroepen voor het Hof, hoe minder het Hof om die reden casseert.

58. Het Hof trekt de volgende conclusie: “Uit die vaststellingen kan worden afgeleid dat de enkele miskenning van de motiveringsplicht of van de bewijskracht van een akte of de loutere schending van het recht van verdediging zelden leidt tot het instellen van een cassatieberoep. Wanneer daarentegen een cassatieberoep op andere gronden wordt ingesteld, heeft de eiser heel vaak de neiging een dergelijk middel of zelfs meerdere middelen ten overvloede eraan toe te voegen. Het onderzoek van dergelijke middelen vormt voor het Hof bijgevolg een belangrijke werklust.”²³⁵

---

²³¹ *Supra* randnr. 35.

²³² *Jaarverslag Hof van Cassatie 2003*, 277.

²³³ *Jaarverslag Hof van Cassatie 2003*, 277.

²³⁴ *Jaarverslag Hof van Cassatie 2003*, 277.

²³⁵ *Jaarverslag Hof van Cassatie 2003*, 277.

Samen met het Hof kunnen we dus stellen dat deze drie middelen, die zoals alreeds gezegd tot de kern van de disciplinaire taak van het Hof behoren, in de overgrote meerderheid van de gevallen worden ingeroepen ter aandikking van het cassatieberoep. Slechts wanneer er overduidelijk een schending van de motiveringsverplichting, een miskennis van de bewijskracht van een akte of van het recht van verdediging aanwezig is in de bestreden beslissing, en het cassatieberoep dan ook slechts dit middel inroept, heeft het middel een grotere kans op slagen. In alle andere gevallen vormen deze middelen meestal niet meer dan een extra belasting op de raadsheren, daar het Hof tijd en energie moet spenderen aan deze tot mislukking gedoemde middelen. Dat veel tijd aldus verloren gaat, blijkt uit het feit dat in civiele zaken bijna drie vijfde van de cassatieberoepen een dergelijk middel bevat.

§ 3. De overbelasting van het Hof

In wat volgt wordt de overbelasting van het Hof besproken, waarbij eerst de statistische gegevens aan bod komen en vervolgens een analyse daarvan.

A. Statistische gegevens

59. De *caseload* van het Hof op een kwalitatief goede manier bespreken kan natuurlijk niet zonder de kwantitatieve gegevens. Deze gegevens werden gevonden in de jaarverslagen van het Hof,²³⁶ in de jaarlijkse activiteitenverslagen van de hoven en rechtbanken,²³⁷ in het verslag van het colloquium dat in de Senaat werd gehouden omtrent de gerechtelijke achterstand²³⁸ en in de bijlagen bij het verslag van de senaatscommissie voor Justitie omtrent het wetsvoorstel strekkende tot de

---

²³⁶ De jaarverslagen worden sinds 2002 gepubliceerd op de website van de FOD Justitie. Zie

http://justitie.belgium.be/nl/rechterlijke_orde/hoven_en_rechtbanken/hof_van_cassatie/documenten/jaarverslagen/.

²³⁷ Deze gegevens zijn te raadplegen, per jaar en per gerecht, op de website van de FOD Justitie, en dit vanaf het jaar 2000. Zie

http://justitie.belgium.be/nl/informatie/statistieken/statistieken_hoven_en_rechtbanken/.

²³⁸ KRINGS, 1989, 27-28.

bespoediging van de cassatieprocedure.²³⁹ De griffie van het Hof werd gecontacteerd met de vraag meer statistische gegevens te kunnen verschaffen, maar er werd geen gehoor gegeven aan dit verzoek. De grafieken geven een beeld van het aantal zaken, zowel globaal als voor de verschillende materies. De sociale en fiscale zaken worden samen met de civiele zaken behandeld. Daarnaast worden ook het aantal cassaties, de verhouding tussen het jaarlijks voor cassatieberoep vatbare zaken en het aantal inleidingen en de gemiddelde werklast per raadsheer sinds 1844 bestudeerd. De statistieken zijn te vinden in bijlage.

I. Aantal cassatieberoepen

a) Algemeen

60. In de loop van de 20^e eeuw is het aantal cassatieberoepen met factor 24 vermenigvuldigd voor wat betreft civiele zaken en met factor 7 in strafzaken.²⁴⁰ In de 21^e eeuw werd deze evolutie verdergezet. Wanneer we het globale aantal cassatieberoepen bekijken, eerst met intervallen van een decennium, vervolgens jaar per jaar voor de periode na 1998, vallen er onmiddellijk enkele zaken op. Een eerste duidelijke trend is de stijging van het aantal inleidingen. Waar er in 1998 2.648 nieuwe zaken werden aangebracht, was dit in 2011 opgelopen tot 3.577 inleidingen, zijnde een stijging met ongeveer 35%. In 2012 en 2013 is het aantal inleidingen weer licht gedaald tot net boven de 3.300. Het jaar 2011 was ook voor het aantal arresten een topjaar: niet minder dan 3.382 arresten werden er gevelde.²⁴¹ In de 21^e eeuw werd constant met de grens van 3.000 arresten per jaar geflirt, na een spectaculaire stijging van bijna duizend arresten tussen 1998 en 2000. Net zoals het aantal inleidingen werd het aantal arresten de laatste twee jaar gekenmerkt door een neerwaartse beweging. De opmerkelijkste evolutie is echter die van de te wijzen zaken: nadat die in 2005 bijna gehalveerd waren vergeleken met 1999, werd

---

²³⁹ Bijlagen bij het voorstel van wet strekkende om de procedure voor het Hof van Cassatie te bespoedigen, verslag namens de commissie voor de justitie, *Parl.St. Senaat* 1994-95, nr. 948-2, 9.

²⁴⁰ DEJEMEPPE en OST, 2008, 60.

²⁴¹ Enige nuance is hier op zijn plaats: dat het jaar 2011 een uitschieter is, is vooral te wijten aan de vele onttrekkingen die dat jaar voorkwamen.

in de laatste tien jaar een stijging opgetekend van net geen duizend zaken tot 2.472, zijnde een toename van maar liefst 65% vergeleken met 2005. Het valt op dat, alhoewel het aantal arresten mee fluctueert met het aantal inleidingen en het Hof dus inspanningen levert om geen achterstand op te bouwen, de hoeveelheid te wijzen zaken blijft toenemen.

b) Civiel, fiscaal, sociaal

61. Wanneer we specifiek de niet-penale cijfergegevens²⁴² van het Hof bekijken, liggen de zaken er iets anders voor. De jaren rond de eeuwwisseling steken er met kop en schouders bovenuit. Wat daarnaast opvalt is dat voor 1992 de hoeveelheid te wijzen zaken het aantal inleidingen en arresten volgt, maar na 1992 een grote vlucht vooruit neemt. Het jaar 2000 was het hoogtepunt van de achterstand, met meer dan 1.500 nog te wijzen zaken, waarna dit aantal terug zakte tot iets boven de 1.100. Het is echter verontrustend dat dit aantal sinds 2008 terug aan het stijgen is en bijna de kaap van 1.400 punten overschrijdt. Waar tussen 2002 en 2011 het aantal te wijzen zaken steevast ongeveer 200 punten boven en dus met slechts weinig variatie meebewoog met het aantal arresten en inleidingen, valt het op dat, hoewel sinds 2011 het aantal inleidingen daalt, de hoeveelheid arresten nog meer is gezakt waardoor logischerwijze het aantal te wijzen zaken toeneemt. Dit heeft tot gevolg dat de doorlooptermijnen sinds 2010 in fiscale en sociale zaken sterk gestegen²⁴³ en voor civiele zaken licht gestegen zijn.²⁴⁴

c) Penaal

62. Bij de statistiek van de strafzaken valt het onmiddellijk op dat de getallen van een andere grootorde zijn: in de tweede kamer van het Hof wordt, althans op

---

²⁴² Met andere woorden de civiele zaken, fiscale zaken en sociale zaken. De grafiek geeft dus de cijfergegevens weer voor de eerste en derde kamer van het Hof. De tuchtzaken worden buiten beschouwing gelaten omdat deze niet in alle jaarverslagen van het Hof expliciet worden meegedeeld.

²⁴³ In sociale zaken voor de Franstalige kamer is de termijn met vijf maand gestegen en voor de Nederlandstalige kamer met maar liefst zeven maand. Wat betreft de fiscale zaken is de termijn voor beide afdelingen met ongeveer drie en een halve maand gestegen. *Jaarverslag Hof van Cassatie 2013*, 178.

²⁴⁴ In civiele zaken is voor de Nederlandstalige afdeling de doorlooptermijn met bijna 2 maand gestegen en voor de Franstalige afdeling met bijna een halve maand. *Jaarverslag Hof van Cassatie 2013*, 178.

kwantitatief vlak, meer werk verzet. Het hoge aantal arresten en inleidingen en de lagere hoeveelheid te wijzen zaken is ook iets wat onmiddellijk in het oog springt. Sinds 2005 is er echter op alle vlakken een stijging waar te nemen: het aantal inleidingen steeg met 22%, het aantal arresten kon die trend niet volgen zoals blijkt uit de stijging met maar 11%, waardoor de hoeveelheid te wijzen zaken met een spectaculaire 130% is toegenomen. Dit toont duidelijk aan dat de strafkamer van het Hof het water aan de lippen staat, in die mate zelfs dat beslist werd dat raadsheren uit andere kamers bijstand zullen verlenen aan de Nederlandstalige tweede kamer om zo de werkdruk te verlichten.²⁴⁵ Doordat het aantal arresten niet mee stijgt met het aantal inleidingen, komt de relatief korte doorlooptijd in gevaar: in 2013 bedroeg deze voor de Nederlandstalige strafkamer 5,58 maanden en voor de Franstalige 3,28²⁴⁶ waar dit in 2005 nog 4 en 3 maanden bedroeg.²⁴⁷ Volgens het Hof is om die reden het verzadigingspunt stilaan bereikt.²⁴⁸

II. Aantal cassaties

63. Het aantal cassatieberoepen verschilt sterk naar gelang de materie, zodanig dat globale cijfers eigenlijk nietszeggend zijn. Voor civiele zaken schommelt het aantal cassaties rond de 40%, in strafzaken ligt dit een stuk lager, meer bepaald op een gemiddeld van 11%.²⁴⁹ De effectiviteit van een cassatieberoep is dus viermaal zo hoog in civiele zaken dan in strafzaken. Het is vooral de verplichting tot bijstand door een advocaat in civiele zaken die een verschil maakt.²⁵⁰ Wat betreft sociale zaken ligt het aantal cassaties ook rond de 40%. Voor de fiscale materie is dit 28%.²⁵¹

III. Graad waarin cassatieberoep wordt ingesteld

64. Het totale aantal eindbeslissingen waartegen cassatievoorziening openstaat vergelijken met het aantal cassatievoorzieningen levert interessante informatie op over de mate waarin cassatieberoep wordt ingesteld in België. De gegevens om deze

---

²⁴⁵ *Jaarverslag Hof van Cassatie 2013*, 184.

²⁴⁶ *Jaarverslag Hof van Cassatie 2013*, 178.

²⁴⁷ *Jaarverslag Hof van Cassatie 2005*, 290.

²⁴⁸ *Jaarverslag Hof van Cassatie 2013*, 177.

²⁴⁹ *Jaarverslag Hof van Cassatie 2013*, 190.

²⁵⁰ *Jaarverslag Hof van Cassatie 2013*, 189.

²⁵¹ *Jaarverslag Hof van Cassatie 2013*, 190.

vergelijking te kunnen maken, komen uit verschillende bronnen wat dus mogelijks methodologische problemen oplevert.²⁵² De gebruikte termen in de statistieken van de FOD Justitie maken het bovendien enkel mogelijk het aantal eindbeslissingen van de hoven en rechtbanken waarmee hun rechtsmacht uitgeput wordt, te kennen. Waar onderstaande gegevens dus misschien niet steeds volledig wetenschappelijk correct zijn, geven ze wel een goed beeld van de mate waarin cassatievoorziening wordt ingesteld. Als beslissingen waartegen een cassatievoorziening kan worden ingesteld, werden het aantal afgehandelde zaken van de hoven van beroep, het aantal vonnissen van de rechtbanken van eerste aanleg en de rechtbanken van koophandel zetelend in graad van beroep opgeteld. Vonnissen van de vrederechter, in eerste en laatste aanleg geweest, kunnen niet in rekening worden gebracht daar de jaarlijkse statistieken van de vrederechters dit onderscheid niet maken. De som van deze vonnissen en arresten wordt dan tegenover het aantal inleidingen bij het Hof van Cassatie in civiele en fiscale zaken geplaatst. Sociale zaken worden niet besproken aangezien de gegevens van de arbeidshoven niet beschikbaar zijn. Dat slechts eindbeslissingen in rekening worden gebracht is problematisch, maar een andere mogelijkheid bieden de beschikbare gegevens niet. Opnieuw vormt deze statistiek dus slechts een indicatie en geen correcte weergave van de mate waarin cassatieberoep wordt aangetekend.

65. De resultaten laten een duidelijke stijging zien van de mate waarin cassatie wordt ingesteld. Waar dit in 2000 nog in 2,28% van de zaken gebeurde, is dit in de loop van twaalf jaren met meer dan een procentpunt toegenomen tot 3,39 ten honderd. Hoewel dit absoluut gezien misschien onbeduidende cijfers zijn, is dit een groei van maar liefst 48%, en dit in slechts twaalf jaar! Ironisch genoeg is het aantal inleidingen in civiele en fiscale zaken voor 2000 en 2012 nagenoeg identiek. Enkel de gegevens van het Hof bestuderen geeft dus een compleet ander beeld. Het is

---

²⁵² Op dit vlak zijn onder meer problematisch de eindbeslissing die op het einde van het jaar betekend worden en waarin het cassatieberoep pas in het daaropvolgende jaar wordt ingesteld. Beide behoren tot een verschillend burgerlijk jaar en de gepubliceerde statistieken van het Hof en de FOD Justitie laten niet toe het ingestelde cassatieberoep bij het voorgaande jaar te rekenen, zodanig dat in deze gevallen beide gegevens tot een verschillend jaar behoren. Dit wordt natuurlijk deels gecompenseerd doordat dit methodologisch probleem in elk jaar, wellicht in gelijke mate, aanwezig is.

slechts door het aantal inleidingen ten opzichte van de voor cassatie vatbare beslissingen te bestuderen dat deze spectaculaire stijging aan het licht komt. Verhoudingsgewijs is de mate waarin cassatieberoep wordt aangetekend dus met bijna de helft toegenomen, alhoewel dit niet meteen blijkt uit de statistieken van het Hof.

IV. Werklast per raadsheer

66. Een studie van het gemiddeld aantal zaken per raadsheer geeft een rudimentaire schets van de gemiddelde werklast van een raadsheer in het Hof. De methode die daarvoor werd toegepast is dezelfde als VAN HOUTTE en LANGEWERF, zijnde het aantal gedurende een jaar behandelde zaken, met andere woorden het aantal arresten, te delen door het aantal raadsheren.^{253, 254} Door het onderzoek van VAN HOUTTE en LANGEWERF beschikken we over de tienjaarlijkse gemiddeldes van de *caseload* per raadsheer, en dit van 1844 tot en met 1969. Wat betreft de periode tussen 1969 en 1998 heb ik maar de hand kunnen leggen op enkele gegevens, verstrekt in het verslag van het colloquium over de gerechtelijke achterstand²⁵⁵ en andere bronnen.²⁵⁶ Vanaf 1998 zijn de jaarverslagen van het Hof de bron van de cijfergegevens. Enkel de gemiddelde werklast van een raadsheer in cassatie wordt meegegeven. VAN HOUTTE en LANGEWERF maken geen onderscheid tussen verschillende materies, dus is het niet nuttig om dit voor de laatste jaren wel te doen aangezien het dan niet mogelijk is de evolutie te schetsen. Enige nuancering is wel op zijn plaats: deze cijfergegevens zeggen natuurlijk niets over de zwaarte van een dossier of de werklast die een individuele zaak met zich meebrengt. Ook houdt het slechts rekening met het wettelijke en niet het werkelijk aantal raadsheren: het is niet mogelijk rekening te houden met de vacante plaatsen die in sommige jaren bestonden. Het is vooral bedoeld om aan te tonen hoe de werklast van de raadsheren sedert 1832 is toegenomen en is dus louter indicatief bedoeld.

---

²⁵³ VAN HOUTTE en LANGEWERF, 1977, 79.

²⁵⁴ Met het aantal magistraten met opdracht werd geen rekening gehouden.

²⁵⁵ KRINGS, 1989, 27-28.

²⁵⁶ TROUSSE, 1978, 186.

67. Waar een raadsheer enkele jaren na het ontstaan van het Hof van Cassatie gemiddeld tien zaken per jaar behandelde, is het gemiddelde van de laatste vijftien jaar het tienvoudige daarvan. In het aantal raadsheren, negentien in 1832,²⁵⁷ is doorheen de geschiedenis slechts weinig verandering gebracht: op vandaag zijn er dertig raadsheren.²⁵⁸ Een gemiddelde werklast van honderd zaken per raadsheer per jaar is erg veel. TUNC maakte de vergelijking met het Italiaanse *Corte di Cassazione* dat, hoewel het veel meer magistraten telt, een gelijkaardige werklast per raadsheer kent: *“Il est difficile de croire qu’une juridiction qui rend 35 000 décisions par an et où la proportion du nombre des causes jugées à celui des magistrats est de 100 puisse statuer avec le même soin qu’une cour qui rend annuellement 50 décisions et où la proportion est de 2, comme en Suède ou de 5, comme en Grande-Bretagne.”*²⁵⁹ Alhoewel zijn onderzoek van 1978 dateert, schuilt er vandaag nog steeds waarheid in de woorden van TUNC.

B. Gevolgen: hoge werklast en tijdsgebrek

68. Het Hof is momenteel niet in staat om afdoende zijn publieke opdracht te kunnen voldoen, en dit is te wijten aan eenvoudig tijdsgebrek door een te hoge werklast. Kwantiteit verhindert kwaliteit.²⁶⁰ *“Cette surabondance d’affaire a pour effet d’obliger les juges de cassation à consacrer leur temps au jugement de questions qui ne relèvent pas de la mission d’intérêt public. De plus, et c’est sans doute le plus important, ces juges ne disposent pas du temps indispensable à la réflexion pour juger les vrai problèmes qui leur sont soumis, à savoir les problèmes de droit qui relèvent de la mission d’intérêt public.”*²⁶¹ Vóór de recente wetswijzigingen²⁶² is er weinig parlementaire bekommernis geweest om deze verzuchtingen. Dit is zoals DE CODT opmerkt vreemd: *“La Cour de cassation n’est pas une institution dont l’existence serait imposée et, par voie de conséquence, protégée, par un instrument conventionnel quelconque. Aucune disposition de droit international n’oblige les Etats à créer une*

---

²⁵⁷ DE GERLACHE, 1832, 16.

²⁵⁸ *Jaarverslag Hof van Cassatie 2013*, 196.

²⁵⁹ TUNC, “La cour suprême idéale”, 1978, 440.

²⁶⁰ BOUCKAERT, 1997, 16.

²⁶¹ KRINGS, 2002, 133.

²⁶² *Infra* randnrs. 80-84.

*telle juridiction. Sa mise en place relève donc d'une démarche strictement volontaire, un luxe relativement onéreux pour l'Etat qui en décide. Comment comprendre dès lors, en termes de bonne gouvernance, qu'un Etat qui s'astreint à doter son organisation judiciaire d'une Cour de cassation, puisse demeurer indifférent à cette évolution qui prive peu à peu l'investissement des dividendes qu'il y lieu d'en attendre?"*²⁶³

Het algemeen belang vereist dat het Hof voorziet in kwalitatieve rechtspraak, leiding geeft aan de lagere rechters, verheldering brengt in het kluwen van wetgeving en het recht moderniseert waar nodig. Een voorwaarde voor dit alles is dat het Hof over voldoende tijd beschikt: dit laat toe om, vooraleer een oordeel te vellen, de bestaande rechtsleer en rechtspraak over het onderwerp grondig te bestuderen en de recente ontwikkelingen in het gebied op internationaal en Europees vlak te onderzoeken. Meer te behandelen zaken en dus een grotere werklast, staat echter zonder twijfel gelijk met minder tijd: “de hiermee verbonden werklast is dusdanig dat de tijd ontbreekt om in alle rust na te denken over hoe om te gaan met rechtsontwikkeling en rechtseenheid.”²⁶⁴ Procureur-generaal DUMON had het in 1978 al over cassatieberoepen waarop het Hof als antwoord steevast dezelfde elementaire beginselen moet uitleggen, wat tot gevolg heeft dat het Hof zijn kostbare tijd verspilt.²⁶⁵

Het is niet meer dan logisch dat een hoge werklast een invloed heeft op de kwaliteit van de gevelde arresten. Het Hof beseft dit zelf ook, getuige volgende passage uit het jaarverslag van 2002-2003: “Het Hof blijft niettemin geconfronteerd met de moeilijkheid de aan hem voorgelegde zaken snel af te handelen met het behoud van de kwaliteit van zijn beslissingen en aldus te beantwoorden aan de verwachtingen van het publiek.”²⁶⁶ Ook in zijn recentste jaarverslag erkende het Hof de problematiek van de hoge werklast: “De hoofduitdaging van het Hof bevindt zich niet zozeer op het vlak van de doorlooptijd, die enkel nog marginaal nog kan worden verbeterd. De uitdaging is van kwalitatieve aard: aan de burgers en aan de gemeenschap goede, doordachte en pedagogische beslissingen aanreiken. Vanuit dat

---

²⁶³ DE CODT, 2013, 75-76.

²⁶⁴ ASSER, H.A. GROEN, VRANKEN en TZANKOVA, 2003, 212.

²⁶⁵ DUMON, 1978, 260.

²⁶⁶ *Jaarverslag Hof van Cassatie 2002-2003*, 269.

oogpunt blijft het grote aantal te behandelen zaken echter wel een blijvende zorg. Het risico bestaat dat deze ontwikkeling op termijn voor het Hof een belemmering vormt voor het vervullen van zijn wezenlijke taken, namelijk het bevorderen van de eenheid van de rechtspraak en de rechtsontwikkeling in ons land en het waarborgen van de rechtsbescherming van de burgers.²⁶⁷

69. Dat is volgens JOLOWICZ een universeel probleem:

“In many countries the right of recourse by way of cassation to the highest court in the judicial hierarchy is valued more highly or, at least, is better protected by the positive law, than is the right of appeal. (...) The procedure on cassation is also relatively inexpensive and, in light particularly of the present willingness of the court to enter into the facts, the result has been to create, in some countries, caseloads of unmanageable proportion. Some cases can be dealt with rapidly by use of an abbreviated form of procedure, but even so there is no disrespect to the distinguished judges of those courts in the suggestion that they do not always have the time for reflection that the questions they have to resolve will frequently require.”²⁶⁸

Wanneer gevraagd naar zijn mening omtrent de rol van het Franse *Cour de Cassation*, antwoordde gewezen procureur-generaal Adolphe TOUFFAIT dat het de taak van het Hof was om regulerend en unificerend op te treden in de rechtspraak. Hij vroeg zich echter onmiddellijk af of het Hof die taak wel vervult, en besloot dat dit in de meeste rechtstakken onmogelijk is omwille van het te groot aantal te wijzen zaken: *“Cette masse impressionnante d’arrêts rend nécessairement incertaine la doctrine de la Cour de cassation et la dépouille de son rôle régulateur.”²⁶⁹*

70. Idealiter zou het Hof elk cassatieberoep aan een scrutineuze controle moeten kunnen onderwerpen. Het grote aantal zaken, en het daaruit voortvloeiende tijdsgebrek, verhindert dit echter volgens het Hof: “De vraag welke van de twee

---

²⁶⁷ Jaarverslag Hof van Cassatie 2013, 194-195. Zie ook: Jaarverslag Hof van Cassatie 20012, 120 en Jaarverslag Hof van Cassatie 2010, 156 -157.

²⁶⁸ JOLOWICZ, 2000, 326-327.

²⁶⁹ TOUFFAIT, 1978, 474

taken van een hoogste rechtscollege, hetzij op het vlak van het individuele belang, hetzij op het vlak van het algemeen belang, als het belangrijkste moet worden beschouwd, is in de loop van de jaren op verschillende wijze beantwoord. Ideaal zou zijn dat deze vraag niet rijst doordat de cassatierechter in de mogelijkheid is aan elke voorziening dezelfde aandacht te besteden. Dit is evenwel lang niet meer mogelijk.”²⁷⁰ Het is duidelijk dat de huidige praktijk een dringende en ingrijpende hervorming noodzaakt om te verhelpen aan de hoge werklast die het Hof ten beurt valt. Een vermindering van die werklast zou het Hof toelaten zich beter te kwijten van zijn taak.

§ 4. De perceptie als derde aanleg is verkeerd en de hoge werklast is gevaarlijk

71. Deze masterproef heeft aangetoond dat het Hof van Cassatie in wezen een publieke rol te vervullen heeft. De stelling dat het Hof een derde aanleg vormt, is dan evident verkeerd want zou betekenen dat het cassatieberoep vooreerst in het belang van de partijen bestaat. Het cassatieberoep bestaat dus in de eerste plaats in het algemeen belang en slechts subsidiair in het belang van de partijen, die vooral een signalisatiefunctie hebben.²⁷¹

72. De perceptie van het Hof als zijnde een derde aanleg is niet alleen verkeerd, maar ook gevaarlijk aangezien ze het cassatieberoep banaliseert. De rechtzoekenden menen dat het normaal is om zich tot het Hof te wenden, en dat hun zaak een gedetailleerd onderzoek door de hoogste rechtsinstantie steeds waardig is.²⁷² Het Hof treft zelf ook schuld: “De vraag kan worden gesteld of het Hof zelf er soms geen aanleiding toe geeft de verkeerde indruk te wekken dat het een derde aanleg vormt, wanneer het bij zijn wettigheidscontrole de feitelijke beoordeling betreft.”²⁷³

Gevolg van deze verkeerde perceptie is dat partijen maar al te snel cassatieberoep instellen, vanuit de idee een derde kans te krijgen om het pleit in hun voordeel te

---

²⁷⁰ *Jaarverslag Hof van Cassatie 2003*, 280.

²⁷¹ Vergelijk met het discours van LECLERCQ, *supra* randnr. 18.

²⁷² ROGGEN, 2013, 179.

²⁷³ LENAERTS, 1991, 139.

beslechten. In 1990 legde KRINGS de link tussen de perceptie van het Hof als derde aanleg en het stijgend aantal cassatieberoepen: “Ik meen dat vooral de opvatting van de justitiabelen over de rol van het Hof tot die toename heeft geleid. Het is beslist niet overdreven te zeggen dat middels wat ik hier bondigheidshalve het formele toezicht zal noemen, d.w.z. het toezicht op de motivering, veelal getracht wordt een rechtspraak in drie instantiën te verkrijgen. Dat is vanzelfsprekend een misvatting die des te gevaarlijker is daar zij het Hof uitermate belast en overigens bijdraagt tot een soms buitensporige verlenging van de termijn om een geschil definitief te beslechten.”²⁷⁴ Een jaar later sneed de procureur-generaal nogmaals het onderwerp aan: “Nu weet ik wel dat het Hof een toezicht moet kunnen uitoefenen op de werkzaamheden van de hoven en rechtbanken en dat het dus onontbeerlijk is dat dit toezicht geschiedt ongeacht de aard van de zaken. Maar hierbij merk ik op, dat door de overbelasting van het Hof het toezicht enerzijds verzwakt en anderzijds zijn doel mist door de vertraging bij de afhandeling van de zaken. Wat ik echter nog erger vind, is dat, wegens de zaken die de rol nutteloos verzwaren, het Hof geen tijd meer heeft om zijn hoofdtaak te vervullen, namelijk de eenheid en de interpretatie van de wetten te waarborgen.”²⁷⁵ Ook over de hoge werklast en het vaak inroepen van de disciplinaire controle en de gevolgen daarvan heeft KRINGS alreeds zijn licht laten schijnen: “Er moet niettemin worden gewezen op de aanzienlijke aangroei van het aantal burgerlijke zaken in de loop van de laatste vijf jaar. In dit verband echter meen ik te moeten onderstrepen dat er heel wat zaken worden ingeleid die klaarblijkelijk geen enkel belang bieden wat de rechtseenheid en de rechtsontwikkeling betreft. Dit neemt evenwel niet weg dat ze tijdrovend zijn en van dien aard dat ze, meestal nutteloos, overbelasting van het Hof, en misschien ook achterstand, tot stand brengen.”²⁷⁶

KRINGS staat overigens niet alleen: Eerste Voorzitter DE CODT was eenzelfde mening toegedaan: *“Brouillée par les contraintes d’une production de masse, la mission originare de l’institution, sa fonction ‘quasi-normative’, passe au second plan et, avec*

---

²⁷⁴ KRINGS, 1990, 314.

²⁷⁵ KRINGS, 1987, 183-184.

²⁷⁶ KRINGS, 1989, 28.

elle, la valeur ajoutée de son intervention dans le processus pénal."²⁷⁷ Ook procureur-generaal DUMON liet zich in eenzelfde zin uit over de vele cassatieberoepen die eigenlijk een onderzoek naar de feiten vragen: "Men meent aldus helemaal ten onrechte dat het Hof een derde aanleg is. We moeten vastberaden reageren tegen die schadelijke strekking die leidt tot overbelasting van onze kabinetten en van de rol ter terechtzittingen. Ik meen een plechtige oproep te moeten richten tot de balies en inzonderheid tot de balie van het Hof, zodat met hun samenwerking een einde kan komen aan deze afwijkingen, die des te schadelijker zijn aangezien zij niet alleen de magistraten van het Hof afleiden van hun zeer zware en kiese opdrachten, maar bovendien de rechtsplegingen nutteloos rekken ten nadele van de rechtzoekenden."²⁷⁸

73. Het is duidelijk dat de perceptie van het Hof als derde aanleg aanleiding geeft tot een vicieuze cirkel: deze misvatting leidt onvermijdelijk tot een toename van het aantal cassatieberoepen waarbij alle mogelijke middelen worden ingeroepen, alhoewel vaak onterecht.²⁷⁹ Vele van die cassatieberoepen miskennen de publieke taak van het Hof en dragen zodoende nog meer bij tot de verkeerde perceptie dat het Hof een derde aanleg zou vormen. Uiteindelijk zou het Hof op die manier niet meer toekomen aan zijn publieke taak, nochtans de essentie van zijn bestaan, wat het Hof na verloop van tijd overbodig zou maken. Bovendien zorgt een zondvloed aan cassatiearresten voor een spreekwoordelijke 'cassatie-indigestie' in de lagere rechtspraak. Hoe meer cassatiearresten, hoe lager het moreel gezag dat aan een enkel arrest gehecht wordt en hoe groter de kans dat cassatiearresten elkaar tegenspreken.²⁸⁰ Dit ondermijnt het gezag van het Hof in de lagere rechtspraak, terwijl het net met dat morele gezag is dat het Hof zijn taak van rechtseenheid, rechtszekerheid en rechtsvorming dient te vervullen bij gebrek aan een formele precedentenwerking. Een miskennis van de publieke functie leidt dus met andere woorden tot een ondermijning van de publieke functie. Marcel STORME citeerde in zijn afscheidscollege Georges WIEDERKEHR: "*Mais elle* [la Cour de Cassation] *est*

---

²⁷⁷ DE CODT, 2013, 75.

²⁷⁸ DUMON, 1978, 324-325.

²⁷⁹ Zie *supra* randnrs. 57-58.

²⁸⁰ Zie ook B. DEJEMEPPE en F. OST die een gelijkaardige problematiek in het Franse cassatiegerecht schetsen. DEJEMEPPE en OST, 2008, 55.

enfermée dans un cercle vicieux: plus nombreuses sont les affaires portées devant elle, moins bien elle peut les traiter; or, si les pourvois se multiplient, n'est-ce-pas, au moins pour partie, parce que la jurisprudence de la Cour de cassation donne l'impression au justiciable ou à son conseil que, quelle que soit la qualité de l'argumentation, il existe toujours une chance d'obtenir la cassation."²⁸¹ De originele missie van het Hof wordt door de zondvloed aan cassatieberoepen naar de achtergrond verkast.

74. Om deze vicieuze cirkel te doorbreken, volstaat het mijns inziens dat het Hof de nadruk kan leggen op zijn kerntaken. Een (spectaculaire) vermindering van het aantal cassatiearresten draagt automatisch bij tot het gezag van elk arrest, wat de positie van het Hof in het voorzien in rechtsvrede en rechtsontwikkeling versterkt. Een vermindering van het aantal cassatieberoepen verschaft het Hof ook meer tijd om kwalitatief hoogstaande arresten te vellen die oog hebben voor de juridische problemen en vragen die bestaan in de praktijk, wat het morele gezag dat van de arresten uitgaat ook verhoogt. De vicieuze neerwaartse spiraal kan dus een vicieuze opwaartse spiraal worden door de nadruk te leggen op de publieke taken van het Hof. Daar wordt in hoofdstuk 1 van het derde deel verder op ingegaan.

---

²⁸¹ M. STORME, 1995, 73.

Hoofdstuk 2 Eerdere wijzigingen in de cassatieprocedure

Vooraleer het eigen hervormingsvoorstel voor het Hof van Cassatie te bespreken, worden de maatregelen die in het verleden in België genomen zijn met betrekking tot de rechtspleging voor het Hof van Cassatie onder de loep genomen. Het is geenszins de bedoeling alle wijzigingen aan de cassatieprocedure te behandelen. Enkel die wijzigingen die relevant zijn voor het opzet van deze masterproef worden besproken. De nadruk ligt daarbij op de civiele cassatierechtspleging, al wordt ook de recente hervorming van de penale cassatieprocedure in ogenschouw genomen.

§ 1. De wet van 6 mei 1997

75. De wet van 6 mei 1997 had tot doel de procedure voor het Hof van Cassatie te bespoedigen en de achterstand in te tomen.²⁸² Daartoe bewandelde de wetgever drie paden: ten eerste een uitbreiding van het aantal magistraten en griffiers bij het Hof,²⁸³ ten tweede het in het leven roepen van een referendarissenkorps en ten derde de instelling van een kamer met drie raadsheren voor de eenvoudigere zaken.²⁸⁴ De verhoging van het aantal raadsheren en de functie van referendarissen worden *infra* besproken,²⁸⁵ dus beperken we ons hier tot het derde element.

76. De wet van 6 mei 1997 voegde een nieuw vierde lid toe aan art. 128 Ger.W.: “De arresten worden gewezen door vijf raadsheren, daaronder begrepen de voorzitter. Zij worden echter gewezen door drie raadsheren in de door de wet bepaalde gevallen.” Deze ‘gevallen’ zijn momenteel echter beperkt tot art. 1105*bis* Ger.W..²⁸⁶

---

²⁸² Wet 6 mei 1997 strekkende tot de bespoediging van de procedure voor het Hof van Cassatie, *BS* 25 juni 1997.

²⁸³ Al gingen er bij de bespreking van het wetsontwerp in de commissie ook stemmen op om het aantal raadsheren net te verminderen.

²⁸⁴ Wetsontwerp strekkende tot de bespoediging van de procedure voor het Hof van Cassatie en wetvoorstel tot afschaffing van de advocaten bij het Hof van Cassatie, verslag namens de commissie voor justitie, *Parl.St.* Kamer 1996-97, nr. 271/10-95/96, 3.

²⁸⁵ *Supra* randnrs. 140 en 142.

²⁸⁶ Dat de wetgever niet simpelweg verwees naar art. 1101*bis* Ger.W. was een bewuste keuze. De wetgever verkoos een brede formulering. Zie wetsvoorstel (R. LALLEMAND) strekkende om de procedure voor het Hof van Cassatie te bespoedigen,

“§1. Wanneer de beslissing in verband met het cassatieberoep blijkbaar voor de hand ligt, kan de voorzitter van de kamer, op voorstel van de raadsheer-verslaggever en na advies van het openbaar ministerie, de zaak voorleggen aan een beperkte kamer met drie raadsheren.

§2. Die beperkte kamer beslist eenparig op het beroep. Indien er geen eenparigheid is of indien een van de magistraten van die beperkte kamer het vraagt, moet zij het onderzoek van het beroep naar de kamer samengesteld uit vijf raadsheren verwijzen.”

De verzending naar een kamer met drie raadsheren gebeurt op initiatief van de raadsheer-verslaggever en is aan drie voorzorgsmaatregelen onderworpen: het advies van het openbaar ministerie, de beslissing van de voorzitter van de kamer en de vereiste van eenparigheid van de drie raadsheren. Het Hof berekende dat in sommige materies twintig procent van de zaken door een beperkte kamer wordt behandeld.²⁸⁷ Het Hof staat dan ook gunstig tegenover deze hervorming: “Die ervaring is zeer positief geweest. De zaken kunnen in kamers met drie raadsheren vereenvoudigd worden afgehandeld zodat het Hof zich meer kan concentreren op zaken die dichter staan bij de normerende verplichting van het Hof.”²⁸⁸ Deze wijziging bracht echter wel een werklasterhoging voor het parket met zich mee: “De oprichting van een beperkte kamer met drie raadsheren (in plaats van vijf) –art. 1105bis Ger.W.– maakt het mogelijk meer zaken op de rol te plaatsen, wat een gunstig effect heeft op de doorlooptijd van de procedure in cassatie, maar de werklaster van de advocaten-generaal doet toenemen: zij moeten inderdaad in meer zaken concluderen en tijdens meer zittingen optreden.”²⁸⁹

Verslag namens de commissie voor de justitie, *Parl.St.* Senaat 1995-96, nr. 1-52/3, 16.

²⁸⁷ *Jaarverslag Hof van Cassatie 2003*, 283.

²⁸⁸ *Jaarverslag Hof van Cassatie 2002-2003*, 269. In 1997 was procureur-generaal LIEKENDAEL echter geen voorstander van de beperkte kamer. Zie discussie tussen de procureur-generaal en de commissieleden in: wetsontwerp strekkende tot de bespoediging van de procedure voor het Hof van Cassatie en wetvoorstel tot afschaffing van de advocaten bij het Hof van Cassatie, verslag namens de commissie voor justitie, *Parl.St.* Kamer 1996-97, nr. 271/10-95/96, 19.

²⁸⁹ *Jaarverslag Hof van Cassatie 2004*, 342. Zie in dezelfde zin: *Jaarverslag Hof van Cassatie 2003*, 326.

77. Het criterium van het blijkbaar voor de hand liggen van de beslissing is echter op zichzelf niet erg voor de hand liggend en biedt een ruime beoordelingsmarge aan het Hof. Welke zaken als 'eenvoudig' kunnen worden beschouwd, wordt ook niet besproken in de parlementaire voorbereiding. Het wetsvoorstel²⁹⁰ van senator LALLEMAND uit 1995 dat twee jaar later uitmondde in de wet van 6 mei 1997, neemt genoegen met een verwijzing naar gelijkaardige procedures in Nederland en Frankrijk. In het verslag namens de commissie voor Justitie geeft LALLEMAND wel iets meer duiding: "Deze procedure kan toegepast worden wanneer de voorzitter van de kamer en de raadsheer-verslaggever een eenparige beslissing nemen over het cassatieberoep, hetzij door het cassatieberoep ontvankelijk te verklaren, hetzij door het te verwerpen."²⁹¹ Er kunnen echter vraagtekens geplaatst worden bij de correctheid van deze vage toelichting. Een commissielid vroeg om meer uitleg over de precieze juridische draagwijdte van de uitdrukking 'blijkbaar voor de hand ligt', waarop de rapporteur verwees naar een eerder commissieverslag over het wetsvoorstel.²⁹² Dat commissieverslag is echter al even onduidelijk en geeft geenszins een eenduidig antwoord.²⁹³ Het is slechts de werkgroep wijziging cassatieprocedure die een omschrijving geeft van de bevoegdheid van deze beperkte kamer:

"Het betreft dus enkel de voorzieningen waarvan de oplossing evident blijkt te zijn of die niet op een ernstig middel berusten, namelijk: voorzieningen die tardief zijn of op onregelmatige wijze zijn ingesteld; voorzieningen die rusten op middelen die moeten worden verworpen krachtens regels die eigen zijn aan de cassatietechniek: onduidelijke middelen, nieuwe middelen, middelen

---

²⁹⁰ Wetsvoorstel (R. LALLEMAND) strekkende om de procedure voor het Hof van Cassatie te bespoedigen, *Parl.St.* Senaat BZ 1995, nr. 1-52/1, 8. Dit slecht Nederlands werd later door de leden van de commissie voor justitie verbeterd maar blijft desalniettemin het officieel opschrift.

²⁹¹ Verslag namens de commissie voor de justitie over het wetsvoorstel strekkende om de procedure voor het Hof van Cassatie te bespoedigen, *Parl.St.* Senaat 1995-96, nr. 1-52/3, 4.

²⁹² Verslag namens de commissie voor de justitie over het wetsvoorstel strekkende om de procedure voor het Hof van Cassatie te bespoedigen, *Parl.St.* Senaat 1995-96, nr. 1-52/3, 23.

²⁹³ Verslag namens de commissie voor de justitie over het wetsvoorstel strekkende om de procedure voor het Hof van Cassatie te bespoedigen, *Parl.St.* Senaat 1994-95, nr. 948-2, 46.

waarin feit en recht zijn vermengd, middelen die kritiek uitoefenen op redenen die ten overvloede zijn gegeven, enz.; evenzo de voorzieningen die deel uitmaken van een reeks gelijkaardige zaken waarover het Hof reeds uitspraak heeft gedaan of de voorzieningen waarvan de oplossing te vinden is in rechtsregels die reeds door talrijke arresten van het Hof zijn bevestigd en als dusdanig door de voorziening niet worden betwist; voorzieningen die een evident motiveringsgebrek aanklagen of een motiveringsgebrek waarvan duidelijk is dat het niet bestaat, enz.”²⁹⁴

Deze beschrijving geeft een goede leidraad voor het Hof wanneer het ingevolge art. 1105*bis* Ger.W. oordeelt of de beslissing op cassatieberoepen al dan niet voor de hand ligt. Het is opvallend dat quasi alle gegeven voorbeelden, met uitzondering van de voorzieningen die een evident motiveringsgebrek aanklagen, zouden leiden tot verwerping van het cassatieberoep. Het lijkt er dus op dat de procedure voor de beperkte kamer er eerder in bestaat om cassatieberoepen met minder raadsheren onontvankelijk of ongegrond te verklaren dan om evident succesvolle cassatieberoepen met slechts drie raadsheren gegrond te verklaren. De procedure, zoals die hier omschreven wordt, kent dus een negatieve insteek.

78. Het Hof is voorstander van een verdere uitbreiding van de mogelijkheid geboden door art. 1105*bis* Ger.W. naar andere vorderingen tot cassatie naast het cassatieberoep, daaronder inbegrepen de vordering tot wraking.²⁹⁵ Daarnaast wenst het Hof ook in bijkomende gevallen en niet alleen wanneer de oplossing van het geschil voor de hand lijkt te liggen, cassatieberoepen te behandelen in een formatie van drie raadsheren: ook wanneer het cassatieberoep klaarblijkelijk niet ontvankelijk, niet gegrond of doelloos is.²⁹⁶ Parlementaire initiatieven daartoe faalden echter,²⁹⁷ maar het recente wetsontwerp voorziet wel een uitbreiding van de art. 1105*bis* Ger.W.²⁹⁸

---

²⁹⁴ Bijlagen bij het voorstel van wet strekkende om de procedure voor het Hof van Cassatie te bespoedigen, verslag namens de commissie voor de justitie, *Parl.St. Senaat* 1994-95, nr. 948-2, 3-4.

²⁹⁵ *Jaarverslag Hof van Cassatie 2003*, 349.

²⁹⁶ *Jaarverslag Hof van Cassatie 2004*, 21.

²⁹⁷ *Infra* randnr. 150 e.v.

²⁹⁸ *Infra* randnr. 84.

§ 2. De wet van 10 juni 2001

79. De wet van 10 juni 2001²⁹⁹ stelde het Hof in de mogelijkheid om een burgerlijke geldboete op te leggen in geval van kennelijk niet-ontvankelijk verzoek tot wraking of tot onttrekking.³⁰⁰ Deze mogelijkheid maakte oorspronkelijk ook deel uit van het wetsvoorstel dat leidde tot de wet van 6 mei 1997, en was toen ook veel ruimer: het Hof zou de eiser kunnen veroordelen tot een geldboete in geval van roekeloos of tergend geding.³⁰¹ Dit onderdeel van het wetsvoorstel sneuvelde echter omdat de parlementsleden niet overtuigd waren van het nut van deze bepaling voor de rechtspleging voor het Hof van Cassatie.³⁰² Alhoewel de doelstelling inderdaad is om cassatieberoepen die nutteloos de rol van het Hof verzwaren af te straffen, is de impact ervan beperkt aangezien slechts bij een verzoek tot wraking of onttrekking dergelijke civiele geldboete kan worden opgelegd.

§ 3. De wet van 14 februari 2014

80. De wet van 14 februari 2014³⁰³ werd genomen “om te voorkomen dat het Hof, dat met een toevloed aan cassatieberoepen in strafzaken wordt geconfronteerd, verlamd wordt.”³⁰⁴ De drie belangrijkste maatregelen die daartoe genomen worden zijn vooreerst de verplichte bijstand door een advocaat³⁰⁵ die een gespecialiseerde

---

²⁹⁹ Wet 10 juni 2001 tot wijziging van sommige bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek, het Wetboek van strafvordering en het Wetboek der registratie-, hypotheek- en griffierechten, inzake onttrekking en wraking, *BS* 22 september 2001.

³⁰⁰ Voor wat betreft de vordering tot wraking zie art. 838, derde en vierde lid Ger.W. en artt. 656, tweede en derde lid Ger.W. en 545, tweede en derde lid Wetboek van Strafvordering voor wat betreft de vordering tot onttrekking.

³⁰¹ Wetsvoorstel (R. LALLEMAND) strekkende om de procedure voor het Hof van Cassatie te bespoedigen, *Parl.St.* Senaat BZ 1995, nr. 1-52/1, 8.

³⁰² Zie verslag namens de commissie voor de justitie over het wetsvoorstel strekkende om de procedure voor het Hof van Cassatie te bespoedigen, *Parl.St.* Senaat 1995-96, nr. 1-52/3, 28 p.

³⁰³ Wet 14 februari 2014 met betrekking tot de rechtspleging voor het Hof van Cassatie in strafzaken, *BS* 27 februari 2014.

³⁰⁴ Toelichting van de Minister van Justitie A. Turtelboom in verslag namens de commissie voor de justitie over het wetsontwerp met betrekking tot de rechtspleging voor het Hof van Cassatie in strafzaken, *Parl.St.* Kamer 2013-14, nr. 53 3065/003, 3.

³⁰⁵ Voor wat betreft voorzieningen in cassatie tegen vonnissen van de strafuitvoeringsrechtbank moeten deze sinds de wet van 6 februari 2009

en technische cassatie-opleiding heeft genoten, ten tweede de verplichte neerlegging van een memorie (waaraan termijnen en vormvereisten zijn verbonden) en ten derde de invoering van een vereenvoudigde procedure van verwerping van cassatieberoepen door de afdelingsvoorzitter op eensluidend advies van het openbaar ministerie. Deze hervormingen werden onder andere gepropageerd door Eerste Voorzitter DE CODT en raadsheer ROGGEN.³⁰⁶ De eerste twee maatregelen zorgen ervoor dat de rechtspleging in penale zaken dichter aanleunt tegen de civiele procedure. De derde hervorming gaat echter verder dan de huidige stand van zaken in de civiele procedure, en is daarom van belang in het kader van deze masterproef.

81. Het nieuwe art. 433 Sv., aangepast door art. 35 van de wet van 14 februari 2014, bepaalt het volgende:

“De niet-toelaatbaarheid van het kennelijk onontvankelijk cassatieberoep, dat doelloos is of waarin geen enkele onwettigheid of onregelmatigheid wordt aangevoerd die tot cassatie kan leiden, kan na eensluidend advies van het openbaar ministerie door beschikking van de afdelingsvoorzitter of van de door de eerste voorzitter aangewezen raadsheer worden uitgesproken. Hij doet uitspraak zonder zitting en zonder de partijen te horen.

In de beschikking van niet-toelaatbaarheid wordt de weigering beknopt met redenen omkleed. Zij wordt ter kennis gebracht van de partij die de verklaring doet bij gerechtsbrief of, op de door de Koning bepaalde wijze, langs elektronische weg. Tegen deze beschikking staat geen rechtsmiddel open.”

---

ondertekend zijn door een advocaat. Wet 6 februari 2009 tot wijziging van artikel 97 van de wet van 16 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten, *BS* 26 februari 2009.

³⁰⁶ DE CODT, 2013, 78-81 en ROGGEN, 2013, 195.

Wat betreft de toelichting bij onderhavig artikel verwees de minister van Justitie naar de duiding bij een amendement van senator Yoeri VASTERSAVENDTS *et alii* in de Senaat.³⁰⁷ Deze toelichting verhaalt het volgende:

“Deze hervorming beoogt de ‘doodgeboren’ cassatieberoepen en de onnodige debatten die daaruit volgen, te weren uit de rechtspleging ter terechtzitting. De voorgestelde oplossing is ontleend aan het nieuwe artikel 20 van de gecoördineerde wetten op de Raad van State van 12 januari 1973, die door artikel 8 van de wet van 15 september 2006 werd ingevoegd. Het verschil is dat deze oplossing de mogelijkheid biedt om alleen de zaken te filteren die duidelijk ongegrond zijn, zoals de cassatieberoepen tegen een arrest van het Hof zelf, de cassatieberoepen bij gewone brief, de cassatieberoepen die niet zijn ondertekend, de cassatieberoepen die zonder advocaat zijn ingesteld, de cassatieberoepen die buiten termijn zijn ingesteld, de cassatieberoepen tegen beslissingen die niet in laatste aanleg zijn geweest, de cassatieberoepen ingesteld door personen zonder hoedanigheid of de cassatieberoepen op burgerlijk gebied die niet gemotiveerd zijn.”³⁰⁸

82. Het is duidelijk dat deze procedure een stap verder gaat dan wat bepaald is in art. 1105*bis* Ger.W.: slechts één raadsheer wordt ingezet in plaats van drie en daarnaast is er ook een evidente tijdswinst: het arrest kan, gelet op het feit dat er maar beknopt moet gemotiveerd worden, volstaan met de vermelding dat de vormvereisten voor het instellen van het cassatieberoep geschonden zijn en dit zonder zitting te houden of de partijen te horen. Deze bepaling treedt op 1 februari 2015 in werking. Dit is een wetswijziging die voor de strafkamer vanuit proceseconomisch standpunt enkel kan worden toegejuicht, maar niet zaligmakend is aangezien ze slechts toepassing kan vinden bij manifest onontvankelijke cassatieberoepen en niet bij wel ontvankelijke maar manifest ongegronde

---

³⁰⁷ Verslag namens de commissie voor de justitie over het wetsontwerp met betrekking tot de rechtspleging voor het Hof van Cassatie in strafzaken, *Parl.St. Kamer* 2013-14, nr. 53 3065/003, 15.

³⁰⁸ Amendementen bij het wetsvoorstel met betrekking tot de rechtspleging voor het Hof van Cassatie in strafzaken, *Parl.St. Senaat* 2012-13, nr. 5-1832/3, 28.

cassatieberoepen. Volgens KIRCKPATRICK werd er overigens een kans gemist door de ambtshalve controle door het Hof niet af te schaffen.³⁰⁹

§ 4. De wet van 10 april 2014

83. Tien dagen voor de wet van 14 februari 2014, meer bepaald op 4 februari, diende de regering een wetsontwerp in dat civiele cassatierechtspleging moest “vereenvoudigen en versnellen en aanpassen aan de vereisten van de hedendaagse rechtstaat.”³¹⁰ Dit wetsontwerp herneemt de voortellen tot hervorming die door het Hof zelf werden geformuleerd in 2011³¹¹ en beoogt enkele elementen inzake het verloop van de cassatieprocedure te verduidelijken en de kosten ervan te verminderen door de vereenvoudiging van bepaalde formaliteiten die thans onnodig duur zijn, naast een versterking van het respect voor het recht van verdediging in de cassatieprocedure en een hervorming van de tuchtprocedure in cassatie.³¹² De civiele cassatieprocedure krijgt met andere woorden een update. Erg positief is de aanpassing van art. 1105*bis* Ger.W., waardoor meer armslag wordt gegeven aan het Hof om zaken in een beperkte kamer te behandelen en waarbij de nadruk wordt gelegd op de publieke taak van het Hof. Enkel dit laatste element van het wetsontwerp is relevant voor deze masterproef. De overige procedurele wijzigingen worden buiten beschouwing gelaten.

84. De criteria om zaken met toepassing van art. 1105*bis* Ger.W. in een beperkte formatie te behandelen worden op punt gesteld “zodat ze aangepast zijn aan de

---

³⁰⁹ KIRCKPATRICK, 2014, 262-263.

³¹⁰ Wetsontwerp tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek betreffende de procedure voor het Hof van Cassatie en de wrakingsprocedure, *Parl.St.* Kamer 2013-14, nr. 53 3337/001, 3.

³¹¹ Zie X., “Een nieuw Gerechtelijk Wetboek voor het Hof van Cassatie. Wetsvoorstel tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek wat de procedure voor het Hof van Cassatie betreft” in Overzicht van de wetten die voor de hoven en de rechtbanken moeilijkheden bij de toepassing of de interpretatie ervan hebben opgeleverd. Verslag 2011 van de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie aan het Parlementair Comité belast met de wetsevaluatie, *Parl.St.* Kamer 2011-12, nr. 53 1414/004, 33-51.

³¹² Wetsontwerp tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek betreffende de procedure voor het Hof van Cassatie en de wrakingsprocedure, *Parl.St.* Kamer 2013-14, nr. 53 3337/001, 5.

noden van de actuele praktijk.”³¹³ Naast de op vandaag bestaande positieve voorwaarde om een zaak te kunnen voorleggen aan de beperkte kamer, zijnde “wanneer de beslissing in verband met het cassatieberoep blijkbaar voor de hand ligt”, voegt art. 14 van het wetsontwerp daar een negatieve voorwaarde aan toe: “(...) niet noopt tot de beantwoording van rechtsvragen in het belang van de eenheid van de rechtspraak of van de rechtsontwikkeling.”³¹⁴ Dit criterium legt de nadruk op de publieke taak van het Hof en geeft aan dat de wetgever de zaken die aan deze voorwaarde beantwoorden minder belangrijk acht. De behandeling van zaken die een beantwoording vereisten van rechtsvragen in het belang van de eenheid van de rechtspraak of van de rechtsontwikkeling is volgens de Memorie van Toelichting de bevoegdheid van een gewone kamer met vijf raadsheren.³¹⁵ De Memorie verwijst daarbij naar de cassatieprocedures in Nederland en Frankrijk, waar gelijkaardige criteria bestaan om zaken aan een beperkte kamer voor te leggen.³¹⁶ De procedures in beide landen worden *infra* uitgebreid besproken,³¹⁷ maar nu kan al gezegd worden dat dit wetgevend initiatief een kans heeft laten schieten om, net zoals bij de cassatiegerechten van onze zuider- en noorderburen, ook in België een systeem van verkorte motivering via een stijlformule in te voeren.

Het wetsontwerp werd aangenomen in de Kamer en vervolgens overgezonden en geëvoceerd door de Senaat alwaar het wetsontwerp begin april zonder wijzigingen werd aangenomen. Op 10 april 2014 werd het wetsontwerp door de Kamer

---

³¹³ Wetsontwerp tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek betreffende de procedure voor het Hof van Cassatie en de wrakingsprocedure, *Parl.St. Kamer* 2013-14, nr. 53 3337/001, 18.

³¹⁴ Wetsontwerp tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek betreffende de procedure voor het Hof van Cassatie en de wrakingsprocedure. Tekst aangenomen in plenaire vergadering en overgezonden aan de Senaat, *Parl.St. Kamer* 2013-14, nr. 53 3337/007, 7.

³¹⁵ Wetsontwerp tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek betreffende de procedure voor het Hof van Cassatie en de wrakingsprocedure, *Parl.St. Kamer* 2013-14, nr. 53 3337/001, 19.

³¹⁶ Wetsontwerp tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek betreffende de procedure voor het Hof van Cassatie en de wrakingsprocedure, *Parl.St. Kamer* 2013-14, nr. 53 3337/001, 19.

³¹⁷ *Infra* randnrs. 100 e.v.

bekrachtigd en afgekondigd.³¹⁸ Op 15 mei werd de wet in het Belgisch Staatsblad gepubliceerd.³¹⁹

§ 5. Conclusie

85. Het na elkaar plaatsen van deze wetswijzigingen toont een geleidelijke evolutie aan naar een vrijere behandeling van zaken door het Hof zelf, zonder dat er een echte selectie plaatsvindt. De wet van 6 mei 1997 riep de beperkte kamer bestaande uit drie raadsheren in het leven om zaken waarvan de beslissing voor de hand ligt te behandelen. De wet van 14 februari 2014 maakte een vorm van vereenvoudigde afdoening in penale zaken mogelijk, zij het beperkt tot de gevallen waarin het cassatieberoep evident onontvankelijk is. Het toekomstige nieuwe art. 1105*bis* Ger.W. gaat verder op deze evolutie door het mogelijk te maken dat meer zaken aan de beperkte kamer met drie raadsheren worden voorgelegd en scherpt ondertussen de publieke taak van het Hof aan. De wetgever heeft het dus mogelijk gemaakt om cassatieberoepen die 'er niet toe doen' met minder raadsheren te behandelen en de mogelijkheden om dat te doen uitgebreid. Alhoewel deze evolutie zeker positief is, bieden ze mijns inziens geen perspectief voor de langere termijn. Om die reden formuleer ik in het derde deel van deze masterproef enkele mogelijke hervormingspistes die het overwegen waard zijn. Een daarvan in het bijzonder, zijnde een verkort afdoeningsmechanisme dat verdergaat op de weg die met art.1105*bis* Ger.W. werd ingeslagen, wordt in detail uitgewerkt.

---

³¹⁸ Volgens de website van de Senaat:

<http://www.senate.be/www/?Mival=dossier&LEG=5&NR=2807&LANG=nl>
(consultatie 25 april 2014).

³¹⁹ Wet 10 april 2014 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek betreffende de procedure voor het Hof van Cassatie en de wrakingsprocedure, *BS* 15 mei 2014. In de gedrukte versie van deze masterproef werd deze informatie niet opgenomen daar deze op 13 mei gedrukt werd.

Deel III: Een Hof van Cassatie voor de 21^e eeuw

In de eerste twee delen van deze masterproef werd de rol van het Hof in historisch perspectief geplaatst, de huidige opdracht besproken en werden de pijnpunten in de werking van het Hof in kaart gebracht, samen met een onderzoek naar de maatregelen die in het verleden reeds werden genomen om aan deze problematiek te verhelpen. In dit laatste deel wordt ten slotte de kern van deze scriptie aangesneden, namelijk het formuleren en uitwerken van mogelijke denkrichtingen voor de toekomst om van het Hof een moderne en performante instelling te maken, met oog voor zijn *public purpose* missie. Eerst worden in grote lijnen deze mogelijke denkrichtingen geschetst om vervolgens, na een studie van de hervormingen doorgevoerd in de Nederlandse Hoge Raad en Franse *Cour de cassation*, drie mogelijke hervormingen die reeds in deze buurlanden in een of andere vorm bestaan, in detail uit te werken.

Hoofdstuk 1 Mogelijke denkrichtingen voor de toekomst

De filosofie achter de in hoofdstuk 3 geformuleerde voorstellen tot hervorming is eenvoudig: de bevestiging van het Hof van Cassatie als opperste gerechtshof en de versterking van zijn publieke taak. In deel II werd erop gewezen dat het Hof steeds meer cassatieberoepen te verwerken krijgt, waardoor die publieke opdracht van het Hof in gevaar zou kunnen komen. De maatschappij is nochtans gerechtvaardigd om goed onderbouwde rechtspraak, die een leidraad vormt bij de toepassing van de wet, van het Hof te verwachten. Volgende denkpistes vertrekken vanuit de idee dat het Hof zijn taak als sluitstuk van de gerechtelijke hiërarchische piramide moet vervullen op een manier die beantwoordt aan de noden van het recht en de maatschappij. Een modern en performant Hof van Cassatie, dat zich bevestigd ziet in zijn rol van opperste gerechtshof en voldoende gewapend is om die rol ook te kunnen waarmaken, is dan ook de rode draad doorheen deze hervormingsideeën.

Er worden twee denkpistes gevolgd: ten eerste een sterkere focus op de publieke functie van het Hof en ten tweede een kwalitatief hoogstaande cassatierechtspraak.

§ 1. Focus op de publieke taak van het Hof

86. De verkeerde perceptie van het Hof van Cassatie als derde aanleg is mijns inziens de reden achter de stijgende instroom aan zaken, die vaak de publieke functie van het Hof miskennen. Door deze grotere werklast bestaat het gevaar dat het Hof over onvoldoende tijd beschikt om middels kwalitatief hoogstaande rechtspraak zijn publieke rol³²⁰ te kunnen waarmaken.³²¹ Hier wordt de stelling verdedigd dat het Hof zich meer moet focussen op zijn publieke taak. Drie onderwerpen worden daarbij aangehaald: de primauteit van enerzijds de publieke op de private functie van het Hof en anderzijds van de normatieve op de disciplinaire controle, en een nieuwe invulling van die disciplinaire controle.

A. Publieke functie primeert op private functie

I. Theorie

87. Elk voorstel tot hervorming van het Hof van Cassatie hangt af van de idee die men heeft over de missie van het Hof en zijn plaats in de maatschappij. Discussies over het Hof hebben doorheen de geschiedenis tussen twee uitersten gezweefd:³²² is het Hof van Cassatie enerzijds ingesteld in het belang van de wet en dus het algemeen belang, of in het belang van de partijen om eventuele fouten in de procedure recht te zetten? Het ene uiterste, nochtans het principe na de Franse Revolutie en tot in de vroege 20^e eeuw,³²³ staat op vandaag te ver af van de realiteit; het ander extreem miskent de bijzonderheid van een opperste gerechtshof dat geen derde aanleg vormt. Zoals steeds ligt de waarheid in het midden. Het Hof van Cassatie bestaat zowel in het belang van de wet als in dat van de partijen, maar de vraag stelt zich of het Hof zich in zijn werkzaamheden, zonder zijn essentiële rechtsbeschermingsfunctie uit het oog te

---

³²⁰Zie *infra* randnr. 41.

³²¹ KRINGS, 2002, 125-126.

³²² Het parlementaire debat dat zich ontspon bij de bespreking van het wetsontwerp van de latere organieke wet van 4 augustus 1832 omtrent de *chambre des requêtes* sneed de discussie tussen het publiek en privaat belang van het cassatieberoep aan. De betogen van parlamentsleden DE GERLACHE en LECLERCQ en hun scherpe inzicht in de materie zijn op vandaag nog steeds de mooiste synopsis van deze actuele discussie, en de mooiste pleidooien voor de publieke functie van het Hof (zie *supra* randnr. 18).

³²³ *Infra* randnr. 26 en voetnoot 99.

verliezen, niet meer kan richten op zijn publieke taak. Van deze stelling is het hervormingsvoorstel doordrongen.

88. Het Hof van Cassatie vormt geen derde aanleg en vervult vooreerst een publieke functie: *“La mission d’intérêt public de la Cour de cassation est prédominante et doit l’être (...)”*³²⁴ en *“The business of the Supreme Court should be to consider and decide for the benefit of the public and for the benefit of uniformity of decision only questions of importance.”*³²⁵ Een rechtsvergelijkende studie uit 1978 over de rol van hoogste gerechtshoven, bracht TUNC tot de volgende conclusie die ik enkel kan bijtreden:

*“La mission essentielle unanimement reconnue à une cour suprême est de veiller à la bonne application des règles juridiques par les juridictions inférieures et, par là-même, d’assurer au droit unité, clarté, certitude. Indissociable de cette mission est celle, moins souvent mentionnée, mais que personne sans doute n’oserait nier, de moderniser le droit – c’est-à-dire de l’adapter aux nouvelles conditions sociales et aux aspirations contemporaines – dans des limites à la fois assez claires et difficiles à exprimer. C’est là une fonction dans laquelle la cour suprême est irremplaçable. La mission secondaire de la cour suprême – mais c’est elle qui donne à la première l’occasion de s’exercer – est de réaliser un nouvel effort de bonne justice dans l’intérêt privé d’un plaideur à l’encontre de qui a pu être rendue une décision erronée. Il faut pourtant souligner dès maintenant qu’il ne peut s’agir que d’une mission accessoire.”*³²⁶

De rol van de individuele partijen in het geding moet beperkt zijn tot het aan het licht brengen van het vonnis of arrest en de daarin verweten grieven bij het Hof van Cassatie. Het is dan vervolgens het Hof dat vanuit zijn publieke functie, te verstaan de vereisten van rechtseenheid, rechtszekerheid en rechtsvorming, de bestreden beslissing zou moeten beoordelen. Zoals LECLERCQ poneerde, staat het cassatieberoep voor partijen open omdat de wetgever dat de meest aangewezen manier vond om schendingen van de wet aan het licht te brengen: *“la loi a cru que la sentinelle la plus vigilante pour veiller*

---

³²⁴ KRINGS, 2002, 133.

³²⁵ Chief Justice William TAFT, geciteerd in MERIWETHER en CORDRAY, 2004, 2.

³²⁶ TUNC, “La cour suprême idéale”, 1978, 435-437.

à sa conservation, c'était le plaideur lui-même."³²⁷ Of zoals het Hof het zelf verwoordde: *"Si le soin de présenter les pourvois et de mettre en mouvement cette organisme d'ordre public qu'est la cour de cassation, a été confié aux particuliers, c'est que la loi, pour que soient dénoncées au juge des jugements les décisions illégales, a eu plus confiance dans l'intérêt privé que dans l'amour du droit pur qui aurait animé des fonctionnaires. Mais, quoique introduite par des particuliers, l'instance en cassation reste essentiellement d'ordre public."*³²⁸

De publieke functie die het Hof vervult, maakt dus gebruik van het belang dat de rechtzoekende heeft om zijn geschil aan het Hof voor te leggen. Het cassatieberoep daarom vanuit het standpunt van de individuele eiser bekijken, is mijns inziens echter verkeerd. Veeleer moet het Hof de bestreden beslissing vanuit zijn publieke taak onderzoeken: hoe en in welke mate kan door middel van een antwoord van het Hof op onderhavig cassatieberoep bijgedragen worden tot de eenheid in de rechtspraak of de rechtsontwikkeling, om zodoende waar nodig verbeteringen aan te brengen in de Belgische rechtspraak? De partijen vervullen aldus een signalisatiefunctie, in het algemeen belang van de maatschappij. Het private luik van het cassatieberoep zou dus de publieke functie ervan moeten dienen. Met andere woorden: *"the State makes use of the private, self-interested initiative of the disappointed party by putting it to the service of the wider interests of society."*³²⁹ Het Hof van Cassatie erkende de primauteit van het algemeen belang van het cassatieberoep zelf ook: "er is evenwel al op gewezen dat het werkelijke belang van het instituut van de cassatierechter gelegen is buiten de individuele eiser. Naast zijn taak op het vlak van het individuele belang, die erin bestaat de justitiabele de toepassing van de wet te waarborgen, vervult het Hof immers een taak van algemeen belang, namelijk door de bakens uit te zetten voor een eenvormige en voorspelbare toepassing van het recht en voor de noodzakelijke ontwikkeling ervan."³³⁰ Ook in civiele zaken overstijgt de controle van het Hof steeds de partijbelangen.³³¹

Betekent dit dan dat het belang van de eiser in cassatie niet meer van tel is? In geen

---

³²⁷ Verslag van de zitting van 7 juni 1832 van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, BS 9 juni 1832, 1339.

³²⁸ Cass. 18 mei 1933, Pas. 1933, 236.

³²⁹ P. CALAMANDREI, geciteerd in JOLOWICZ, 2000, 306.

³³⁰ Jaarverslag Hof van Cassatie 2003, 279.

³³¹ DE CORTE, 2008, 166.

geval. Het cassatieberoep vormt de laatste toevlucht voor rechtzoekenden, het Europees Hof te Straatsburg buiten beschouwing gelaten, en daar mag niet op afgedongen worden. De manier waarop het Hof de cassatiemiddelen tegen het licht houdt, staat echter los van het belang van de eiser en raakt hem in feite niet echt: of dit onderzoek vertrekkend vanuit het publiek of het privaat belang gebeurt, verandert niets aan de beslissing om te verbreken wanneer de wet geschonden is. Aan de door het Hof geboden rechtsbescherming verandert dit dus niets, maar de insteek en focus van het onderzoek van het Hof ligt wel elders, namelijk meer op het algemeen belang.

II. Mogelijke maatregelen

Een grotere aandacht voor de publieke functie van het Hof van Cassatie zou op verschillende manieren vorm kunnen gegeven worden. Hier worden er drie aangehaald: probleemgericht in plaats van middel-gericht oordelen, het beantwoorden van prejudiciële vragen en een frequenter gebruik van de cassatieprocedure in het belang van de wet.

89. Het Hof zou, eerder dan zich te focussen op de aangebrachte middelen, zich moeten concentreren op het juridisch probleem dat aan de voorziening ten grondslag ligt. Te stringent beperkt zijn tot de middelen zoals die door de partijen worden aangebracht, leidt er immers toe dat het Hof in zijn publieke taak gelimiteerd wordt. Om die reden moet nagedacht worden over de mogelijkheid voor het Hof om vrijer met de middelen van partijen om te gaan. Het Hof zou dus in staat moeten zijn om “het middel zelfstandig te herformuleren en desnoods te her-omschrijven, zodat het Hof het reële aangeklaagde vormelijke verzuim of overtreding van de wet kan onderzoeken, zonder gebonden te zijn door een eventuele fout of beperkte formulering. (...) Een al dan niet bewuste beperkte voorstelling van een middel mag niet verhinderen dat het Hof het inhoudelijk juridisch probleem beoordeelt.”³³² Het objectief van het Hof moet dus het juridisch-maatschappelijk probleem zijn en niet de miskende belangen van de eiser, alhoewel het Hof uiteindelijk wel op dit laatste een antwoord geeft. De behandeling van een cassatieberoep moet probleemgericht en niet ‘middelgericht’ zijn, of met andere woorden: de nadruk zou op het publiek belang, namelijk de beslechting van een juridisch probleem, en minder op het privaat belang of de beantwoording van

---

³³² DE CORTE, 2008, 167.

individuele grieven moet liggen. Het niveau van rechtsbescherming dat aan de rechtzoekende geboden wordt, blijft daarbij onveranderd.

90. Ook de invoering van de mogelijkheid voor feitenrechters om prejudiciële vragen te stellen aan het Hof verdient in dit kader nader onderzoek. Hetzelfde geldt voor een ruimere toepassing van de cassatieprocedure in het belang van de wet. Beide worden, na een studie van die procedure in Nederland en Frankrijk, in hoofdstuk 3 in meer detail uitgewerkt.

B. Normatieve functie primeert op disciplinaire functie

I. Theorie

91. Het eerste deel handelde onder andere over de normatieve en disciplinaire functie van het Hof. Daarbij werd vooral geduid op de onderlinge verschillen: de normatieve functie is de oorspronkelijke taak van het Hof, terug te brengen tot de triade rechtseenheid, rechtszekerheid en rechtsvorming, en wordt gekenmerkt door een geschil-overstijgend belang en de veralgemeenbaarheid van de gegeven oplossing op de rechtsvraag. De disciplinaire controle daarentegen is later ontstaan, omhelst vooral regelen van behoorlijke rechtspleging en vertoont vaak een nauwere band met het individuele geschil.³³³

In deel I werd besproken dat het Hof op vandaag beide taken naast elkaar vervult. Dat hoeft echter niet te betekenen dat elk noodzakelijkerwijs evenveel aandacht verdient: “Wanneer, wat vandaag het geval is, het Hof overbelast is, dient de vraag te worden gesteld welke van beide taken de belangrijkste is en of aan deze laatste in verhouding wel voldoende aandacht wordt geschonken. (...) Het komt mij toch voor dat de zorg voor de rechtsbedeling verhoudingsgewijze zo veel tijd en energie opslorpt dat de rechtseenheid ooit gevaar kan lopen eronder te lijden.”³³⁴ LENAERTS vreesde met andere woorden dat een te grote aandacht voor de disciplinaire controle de publieke taak van het Hof zou ondersneeuwen.

---

³³³ *Supra* randnrs. 24 en 34 e.v.

³³⁴ LENAERTS, 1991, 139.

92. Als, zoals hierboven werd verdedigd, de publieke taak van het Hof meer op de voorgrond moet treden, stelt zich de vraag welke controle van het Hof daar het best bij aansluit: de normatieve of de disciplinaire?

De normatieve taken die het Hof van Cassatie uitoefent, hebben logischerwijs vooral een publieke functie: het brengen van rechtseenheid, rechtszekerheid of rechtsvorming is uit zichzelf een doelstelling van algemeen belang. Het is door de normatieve controle dat het Hof de wetten interpreteert, waar nodig aanvult, en aanpast aan de gewijzigde omstandigheden in de maatschappij,³³⁵ wat net de doelstelling van een hooggerechtshof is.³³⁶ Een arrest dat de bevestiging of verbreking inhoudt, draagt door zijn algemene draagwijdte en normatief karakter bij tot de rechtseenheid, -zekerheid of -vorming voor alle justitiabelen. Deze publieke functies oefent het Hof uit via zijn normatieve controle.

Wanneer we echter niet de normatieve maar de disciplinaire taak van het Hof bekijken, wordt de indruk gekregen dat de controle die het Hof daarin uitoefent niet langer een publiek maar vooral een privaat doel dient. Het valt moeilijk in te zien hoe het Hof, door een niet of onvoldoende gemotiveerde beslissing te verbreken, bijdraagt aan de rechtseenheid, rechtszekerheid of rechtsvorming.³³⁷ Een arrest van het Hof in dergelijke zaak draagt minder bij tot de evolutie van de rechtswetenschap.

Om die reden verdient het aanbeveling om aan de normatieve functie een grotere aandacht te besteden. Ook LENAERTS³³⁸ en VAN DROOGHENBROECK³³⁹ staan de primauteit van de normatieve functie voor. Het hervormingsvoorstel moet dus de nadruk leggen op de normatieve controle van het Hof.

II. Praktijk

93. Hoe kan het Hof meer de aandacht leggen op de normatieve taak? Mijns inziens laat een tweesporenbeleid, zoals dat vandaag in beperkte mate al reeds bestaat en door

---

³³⁵ VAN DROOGHENBROECK, 2004, 96.

³³⁶ TUNC, "La cour suprême idéale", 1978, 435-437.

³³⁷ GÉRARD en GRÉGOIRE, 1999, 115.

³³⁸ LENAERTS, 1991, 139.

³³⁹ VAN DROOGHENBROECK, 2004, 117.

de recente hervorming van de civiele cassatieprocedure nog wordt uitgebreid, dit toe. Dit tweesporenbeleid komt uitvoerig aan bod in het derde hoofdstuk.

Waar echter ook over nagedacht kan worden, is dat het Hof in zijn onderzoek van de middelen waar het cassatieberoep op rust, voorrang geeft aan die middelen die de normatieve controle inroepen. Op vandaag gebeurt dat volgens VEROUGSTRAETE misschien nog te weinig: “De eerste taak –die de zorg voor de rechtseenheid, de rechtszekerheid en de rechtsevolutie omvat– is, zeker in de ogen van het Hof, de belangrijkste, ook al wijst de praktijk soms uit dat de kamers van het Hof meer aandacht schenken aan de eisen van een goede rechtsbedeling dan wel aan een harmoniserende of normerende opdracht. De problemen van een goede rechtsbedeling zijn overigens vaak eenvoudiger op te lossen dan de problemen van normatieve aard.”³⁴⁰ Wanneer een cassatieberoep een vonnis of arrest zowel vormgebreken als een verkeerde toepassing van de wet verwijt, zou het Hof een diepgaander onderzoek kunnen wijden aan dit laatste middel wanneer beide tot cassatie kunnen leiden. Een uitgebreid antwoord daarop is voor de maatschappij wellicht van groter belang dan de vaststelling dat er inderdaad sprake is van vormgebreken in de bestreden beslissing. De rechtsbescherming die door het Hof aan rechtzoekenden wordt geboden, leidt daar niet onder. Dat het aangebrachte middel dat de normatieve controle inroept het door zijn bewoordingen misschien niet mogelijk maakt de ganse juridische problematiek die eraan ten grondslag te beantwoorden, hoeft een breedvoerig antwoord van het Hof niet te verhinderen: zoals *supra*³⁴¹ aangehaald moet de rechtspraak van het Hof misschien eerder op een juridisch probleem dan op de beantwoording van de middelen gericht zijn.

C. Naar een nieuwe invulling van de disciplinaire functie

94. De disciplinaire functie behelst de controle op de vereisten van de behoorlijke rechtspleging.³⁴² De verantwoordelijkheid voor een goede rechtsbedeling ligt echter in

---

³⁴⁰ VEROUGSTRATE, 2007, 146.

³⁴¹ *Supra* randnr. 89.

³⁴² LENAERTS, 1991, 139.

de eerste plaats bij de hoven en rechtbanken en niet bij het Hof van Cassatie³⁴³ en de disciplinaire functie zou daarom volgens LENAERTS slechts een aanvullende rol mogen spelen. Het zijn de feitenrechters die voldoende 'uitgerust' zijn om recht te spreken met inachtneming van de regels van tegenspraak en met eerbiediging van de rechten van verdediging, iets wat het Hof zelf niet of althans in mindere mate bij machte is te doen aangezien het niet in de beoordeling van de feiten treedt.³⁴⁴ Aangezien het Hof niet de verantwoordelijkheid draagt voor de goede rechtsbedeling, moet de disciplinaire controle dus eerder als een middel om toezicht te houden worden beschouwd. Toezicht houden betekent dat het Hof slechts de lagere rechtspraak moet bijsturen waar nodig, en de ontwikkeling en invulling van het vage concept behoorlijke rechtspleging door de lagere rechtspraak stuurt en corrigeert. Elke lichte deviatie van wat het Hof als behoorlijke rechtspleging beschouwt bestraffen door te vernietigen, is daartoe niet nuttig. Het Hof moet de bakens uitzetten voor de lagere rechtspraak, en dat doet het niet door de feitenrechters telkens op de vingers te tikken bij kleine misstappen in geïsoleerde gevallen, maar wel door vertrouwen te hebben in de lagere rechtspraak die zich moet kunnen baseren op richtinggevende arresten in de materie. De eerste Belgische minister van Justitie RAIKEM wist dit ook al: *"il n'entre point dans les attributions de la Cour de cassation de réformer tous les jugements iniques, de corriger toutes les erreurs judiciaires."*³⁴⁵ Slechts bij consequente grove tekortkomingen of wanneer het Hof een recurrent probleem ontwaart, zou het nodig zijn voor het Hof om in te grijpen.

95. Er kan trouwens de vraag gesteld worden of de maatschappij niet beter geholpen is met een strenger tuchtrechtelijk beleid tegen rechters die steevast ondermaats presteren en het vertrouwen in justitie aldus ondermijnen, dan door hun vonnissen of arresten vele keren opnieuw te verbreken. Slechts de gevolgen van het probleem worden daarmee aangepakt, in plaats van de bron ervan.

§ 2. Kwaliteitsvolle rechtspraak vereist tijd: verlaging van de werklast

---

³⁴³ LENAERTS, 1991, 139.

³⁴⁴ DUMON, 1979, 294.

³⁴⁵ HUYTTENS, IV, 1844, 96.

96. De overvloed aan cassatieberoepen, in het bijzonder in de penale maar ook in de civiele materie, houdt een gevaar in voor de kwaliteit van de rechtspraak van het Hof. De effectiviteit van zijn optreden hangt echter af van de kwaliteit ervan. De zware *caseload* vormt een rem op de mogelijkheden van het Hof om zijn opdracht te vervullen.

97. Als het Hof over meer tijd zou beschikken om op een cassatieberoep te oordelen, zou dit de kwaliteit van zijn arresten sterk verbeteren. Sterker onderbouwde arresten met een uitvoeriger motivering zouden sneller gehoord vinden in rechtsleer en rechtspraak. Meer tijd brengt ook de mogelijkheid met zich mee om meer aandacht te schenken aan de procedure in het belang van de wet, een wapen tegen de soms fragmentarische rechtspraak van het Hof die het gevolg is van het afhankelijk zijn van een door de partijen ingesteld cassatieberoep.³⁴⁶ Meer tijd maakt het bovendien ook mogelijk om een procedure van prejudiciële vraagstelling te overwegen, zodat nieuwe maatschappelijke problemen al in een vroeg stadium een antwoord van het Hof van Cassatie kunnen krijgen. Meer tijd staat met andere woorden gelijk met een grotere slagkracht voor het Hof en een grotere aandacht voor zijn publieke functie.

98. Het tweesporenbeleid dat in hoofdstuk 3 verder wordt toegelicht, is een maatregel die kan genomen worden om de schaarse middelen van het Hof beter te alloceren. Een andere te overwegen procedurele wijziging is een bindende verwijzing na cassatie:³⁴⁷ zo wordt vermeden dat het Hof zich tweemaal over een zaak moet buigen. Nu is volgens art. 1120 Ger.W. de zienswijze van het cassatiegerecht pas bindend na een tweede cassatie op dezelfde grond. In het eerste deel van deze masterproef hebben we gezien dat dit onder meer gegroeid is uit de *référé législatif*.³⁴⁸ Deze historische curiositeit heeft op vandaag geen bestaansrecht meer. Een bindende verwijzing na de eerste cassatie zou zeker positief zijn: "Hoewel het probleem van de onmiddellijk bindende kracht van de arresten van het Hof van Cassatie kwantitatief een marginaal probleem lijkt, zou de wijziging van het bestaande systeem een bijdrage kunnen zijn in een vereenvoudiging van de perceptie van de taak van het Hof."³⁴⁹ Een

---

³⁴⁶ DU JARDIN, 2001, 9.

³⁴⁷ DE VREESE, 1967, 578; RUTSAERT, 1980, 2098.

³⁴⁸ *Infra* randnrs. 8 en 20-21.

³⁴⁹ DE CORTE, 2008, 165.

bindende verwijzing zou ook het moreel gezag van het Hof in de lagere rechtspraak ook versterken.³⁵⁰

---

³⁵⁰ VEROUGSTRAETE, 2008, 212.

Hoofdstuk 2 Het voorbeeld van de Nederlandse Hoge Raad en Franse Cour de cassation

99. Vooraleer drie hervormingsvoorstellen in detail te bespreken, wordt even over de landsgrenzen heen naar Frankrijk en Nederland gekeken. De hooggerechtshoven van beide landen zijn erg interessant: het Franse cassatiegerecht kan beschouwd worden als de ‘moeder’ van het Belgische Hof van Cassatie en de Hoge Raad als een ‘zustersysteem’.³⁵¹ Beide hooggerechtshoven worden gekenmerkt door hervormingen die tot doel hadden de *caseload* terug te dringen en het gezag van het hooggerechtshof en zijn rechtspraak te versterken. Een korte studie van deze hervormingen is hier zeker op zijn plaats, want de oplossingen die in onze buurlanden zijn voorgesteld kunnen een inspiratiebron voor België zijn gelet op de gemeenschappelijke (rechts)geschiedenis en gelijkaardige rechtscultuur. Een algemene bespreking van beide hooggerechtshoven is niet relevant voor dit werkstuk, vandaar dat de bespreking beperkt wordt tot specifieke elementen uit de cassatieprocedure van beide landen. De in het derde hoofdstuk voorgestelde hervormingen zijn gebaseerd op gelijkaardige procedures in beide landen en de ervaringen aldaar. Deze voorstellen zijn vooral schatplichtig aan de goed gedocumenteerde en onderbouwde initiatieven tot versterking van de cassatierechtspraak bij onze noorderburen. De aandacht gaat dus vooral uit naar Nederland, en slechts in mindere mate naar Frankrijk.

§ 1. Nederland

100. De bevoegdheid van de Hoge Raad der Nederlanden en het Belgische Hof van Cassatie lopen in grote mate gelijk: de Hoge Raad is door art. 118, tweede lid van de Nederlandse Grondwet belast met de cassatie van rechterlijke uitspraken wegens schending van het recht. Vormverzuimen vallen eveneens onder deze noemer.³⁵² De Hoge Raad heeft twee taken als centrale rechter: “enerzijds die betreffende het bewaken van de rechtseenheid en het leiding geven aan de rechtsontwikkeling en anderzijds die

---

³⁵¹ MARTYN, 2013, 218.

³⁵² VEEGENS, KORTHALS ALTES en GROEN, 2005, 83.

betreffende het toezicht op een behoorlijke procesvoering.”³⁵³ De gelijkenis met respectievelijk de normatieve en disciplinaire taak van het Belgische Hof van Cassatie is evident. Een belangrijk verschil met het Hof van Cassatie is dat de Hoge Raad in bepaalde gevallen ook feitelijke vragen beslecht en de zaak zelf af doet als het niet noodzakelijk is in een nader onderzoek naar de feiten te treden.³⁵⁴

Het Nederlandse hooggerechtshof heeft dezelfde evolutie van *bouche de la loi* tot volwaardig opperste gerecht³⁵⁵ gekend als het Belgische, en ook op procedureel vlak hebben dezelfde ontwikkelingen en hervormingen zich voorgedaan. Ook de Hoge Raad heeft te kampen gehad met een sterk toenemende instroom aan zaken. De stappen die voor de invoering van art. 81 RO werden genomen om genomen daaraan te verhelpen zijn identiek aan de huidige Belgische maatregelen:

“Juridisering van de samenleving leidde niet alleen kwalitatief tot een omvangrijkere rol voor de Hoge Raad. Ook kwantitatief werden de gevolgen van de juridisering merkbaar. Het aantal zaken dat aan de Hoge Raad werd voorgelegd groeide en dat noopte tot allerlei opeenvolgende maatregelen om de zaakstroom beheersbaar te houden. (...) Aanvankelijk werd soelaas gezocht in uitbreiding van het aantal raadsheren, het aantal A-G's en de oprichting in 1978 van het wetenschappelijk bureau dat in de loop der jaren groeide. Vervolgens kwam de mogelijkheid zaken in drieformatie af te doen (...). Door deze wijzigingen kreeg de Hoge Raad de bevoegdheid om de wijze van afdoening af te stemmen op zijn beoordeling van het inhoudelijk gewicht van een zaak. Een volgende stap op die weg vormde de invoering in 1988 van art. 101a, thans 81 RO.”³⁵⁶

101. Het jaar 1988 was echter niet het eindpunt van de hervormingen, verdere stappen waren noodzakelijk: “De instroom van zaken is de afgelopen decennia niet

---

³⁵³ *Kamerstukken I* 1986/87, 19953, nr. 195a, p. 1 (Memorie van Antwoord van de Minister van Justitie). Zie ook: ASSER, “De Nederlandse Hoge Raad”, 2011, 39; CORSTENS en FOKKENS, 2013, 2493.

³⁵⁴ VEROUGSTRAETE, 2008, 205. Zie daarover in detail VEEGENS, KORTHALS ALTES en GROEN, 2005, 375-378.

³⁵⁵ CORSTENS en FOKKENS, 2013, 2493-2495.

³⁵⁶ CORSTENS en FOKKENS, 2013, 2496.

alleen getalsmatig, maar ook in diversiteit en complexiteit toegenomen. De vraag naar rechtsvorming door de Hoge Raad via wets- en verdragsinterpretatie en als intermediair tussen nationale en supranationale gerechten is toegenomen. Ook bestaat een grotere behoefte van rechtbanken en hoven aan hanteerbare rechtspraak van de Hoge Raad, die in een vroeg stadium duidelijkheid biedt.”³⁵⁷ Omwille van deze problematiek werd de Commissie HAMMERSTEIN in het leven geroepen,³⁵⁸ wiens rapport van 2012 leidde tot het invoeren van de vroegtijdige negatieve selectie van zaken (art. 80a RO) en de mogelijkheid tot het stellen van prejudiciële aan de civiele kamer van de Hoge Raad. Samen met een frequenter gebruik van de procedure van cassatie in het belang van de wet, dienden deze hervormingen de Nederlandse cassatierechtspraak te versterken, zoals ook blijkt uit het opschrift van de wet.³⁵⁹ Dit zijn deze hervormingen die het meest relevant zijn voor deze masterproef en die hierna worden besproken.

A. Vereenvoudigde afdoening: art. 81 RO

I. Parlementaire voorbereiding

102. Artikel 81 van de wet op de rechterlijke organisatie (voorheen art. 101a RO)³⁶⁰ bepaalt het volgende: “Indien de Hoge Raad oordeelt dat een aangevoerde klacht niet tot cassatie kan leiden en niet noopt tot beantwoording van rechtsvragen in het belang van de rechtseenheid of de rechtsontwikkeling, kan hij zich bij de vermelding van de gronden van zijn beslissing beperken tot dit oordeel. Het beroep in cassatie wordt behandeld en beslist door drie leden van een meervoudige kamer, van wie een als voorzitter optreedt.”³⁶¹ Dit wetsartikel is er volgens de Memorie van Toelichting gekomen om twee redenen: “Zij zijn te vinden in de op de Hoge Raad drukkende werklast en daardoor ontstane achterstanden in de behandeling van zaken enerzijds en

---

³⁵⁷ CORSTENS en FOKKENS, 2013, 2497.

³⁵⁸ *Infra* randnr. 106 e.v.

³⁵⁹ *Infra* voetnoot 399.

³⁶⁰ Ingevoerd door de wet van 16 juni 1988, *Stb.* 1988, 286.

³⁶¹ De tweede zin is er pas gekomen met de wet van 15 maart 2012 die ook art. 80a RO in het leven riep, zie *infra*. Dit is echter een merkwaardige toevoeging: art. 81 RO slaat op de motivering van een arrest. Door dit tweede lid lijkt het alsof een formatie van vijf raadsheren geen gebruik kan maken van art. 81 RO. Er kan nochtans moeilijk vooruitgelopen worden op de uiteindelijke motivering van de beslissing bij de samenstelling van de kamer. Zie HR 11 september 2011, *LJN* BX0146 (concl. A.-G. G. KNIGGE).

de constatering dat steeds meer tijd gemoeid is met de behandeling van cassatieberoepen, welke in wezen beogen de kansen van het geding te doen keren door het opwerpen van middelen die geheel zijn toegesneden op de omstandigheden van het concrete geval en de desbetreffende motivering in de in cassatie bestreden uitspraak, anderzijds.”³⁶² De bedoeling was om de Hoge Raad toe te laten zijn taken als hooggerechtshof naar behoren uit te oefenen, zijnde enerzijds het bewaken van de rechtseenheid en het voortouw nemen in de rechtsontwikkeling en anderzijds het toezicht op de behoorlijke procesvoering.³⁶³ Daartoe ontslaat art. 81 de raadsheren van de primaire taak van elke rechter, namelijk het verantwoording afleggen voor zijn beslissing.³⁶⁴ Kritiek daarop werd gepareerd door te stellen dat het alternatief, zoals het invoeren van een verlofstelsel, veel verregaander zou zijn.³⁶⁵

Om die reden werd de mogelijkheid van verkorte afdoening wenselijk geacht, “met name in het geval dat de bespreking van de desbetreffende klacht voor het Parket en de Raad zelf een aanzienlijke hoeveelheid werk meebrengt, die niet in verhouding staat tot het belang dat de klacht uit juridisch oogpunt heeft.”³⁶⁶ In dergelijke gevallen kan het openbaar ministerie volgens de voorbereidende parlementaire documenten ook volstaan met een korte conclusie,³⁶⁷ maar in de praktijk blijkt dat het parket geen gebruik maakt van deze mogelijkheid en meestal toch uitgebreid motiveert.³⁶⁸ De conclusie van het openbaar ministerie is namelijk een bron van informatie voor de raadsheren op basis waarvan zij beslissen om al dan niet art. 81 RO toe te passen.³⁶⁹ Indien het parket verkort zou concluderen, zou dit dus een werklastverplaatsing met zich meebrengen in het nadeel van de zetel. Ook voor de rechtzoekenden en de maatschappij kan bij het stilzwijgen van de raadsheren een conclusie van belang zijn om de beslissing van de Hoge Raad te kunnen aanvaarden en niet het gevoel te krijgen dat

---

³⁶² *Kamerstukken II 1986/87*, 19 953, nr. 5, p. 2.

³⁶³ *Kamerstukken II 1986/87*, 19 953, nr. 3, p. 1.

³⁶⁴ ASSER, “Van selectie achter de poort naar selectie aan de poort”, 2011, 76.

³⁶⁵ VEEGENS, KORTHALS ALTES en GROEN, 2005, 393. ASSER meent echter dat het logische eindpunt van de hervormingen van 2012 net de invoering van dergelijk verlofstelsel is. ASSER, “De Nederlandse Hoge Raad”, 2011, 46.

³⁶⁶ *Kamerstukken II 1986/87*, 19 953, nr. 3, p. 3.

³⁶⁷ *Kamerstukken II 1986/87*, 19 953, nr. 3, p. 3.

³⁶⁸ *Rapport Commissie HAMMERSTEIN*, 18.

³⁶⁹ *Rapport Commissie HAMMERSTEIN*, 18.

de Hoge Raad lukraak oordeelt.³⁷⁰ Desalniettemin heeft het (civiele) parket besloten om in zaken waarvan onmiddellijk duidelijk is dat er niet kan worden gecasseerd, verkort te concluderen.³⁷¹ Dit brengt dan natuurlijk ook een tijdswinst mee voor het openbaar ministerie.³⁷²

103. In art. 81 RO (voorheen art. 101a RO) worden twee cumulatieve voorwaarden gesteld aan de verkorte afdoening van een cassatiemiddel. Een eerste voorwaarde is dat het middel niet tot cassatie kan leiden. Indien dit wel het geval is, kan de Hoge Raad niet casseren zonder steeds de motieven daarvoor weer te geven.³⁷³ Ten tweede moet de Hoge Raad van oordeel zijn dat de verwerping van het middel niet de beantwoording vereist van rechtsvragen die behandeling behoeven in het belang van de rechtseenheid of de rechtsontwikkeling.³⁷⁴ Niet iedere zaak die niet tot cassatie kan leiden kan dus via art. 81 RO worden afgedaan, aangezien het middel wel belangrijke rechtsvragen kan opwerpen die een antwoord van de Hoge Raad vergen.

Middelen die geen enkele belangrijke rechtsvraag stellen en niet tot cassatie kunnen leiden, worden aldus op een eenvoudige en vlotte manier van de hand gedaan. De verkorte motivering bestaat dan uit de enkele vermelding van dit oordeel. Het middel wordt dan beantwoordt met een stijlformule die de voorwaarden voor toepassing van art. 81 RO herhaalt. Indien alle middelen van een cassatieberoep op die manier worden afgedaan, verwerpt de Hoge Raad het ganse cassatieberoep op die manier.

II. Art. 81 RO in de praktijk

104. De verkorte afdoening is erg succesvol gebleken in de praktijk. Voor wat betreft de civiele kamer, schommelde het percentage van zaken dat via art. 81 werd afgedaan in het eerste decennium na de inwerkingtreding rond de vijftien.³⁷⁵ Vanaf 1999 is dit aantal echter sterk gestegen, tot 27,4% in 2000 en tot 48% in 2008,³⁷⁶ dit laatste

---

³⁷⁰ ASSER, GROEN, VRANKEN en TZANKOVA, 2006, 154; *Rapport Commissie HAMMERSTEIN*, 18.

³⁷¹ Brief van de Minister van Justitie aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Kamerstukken II* 2007/08, 29 279, nr. 78, p. 10.

³⁷² ASSER, "De Nederlandse Hoge Raad", 2011, 40.

³⁷³ *Kamerstukken II* 1986/87, 19 953, nr. 3, p. 3.

³⁷⁴ *Kamerstukken II* 1986/87, 19 953, nr. 3, p. 3.

³⁷⁵ SNIJDERS, 2010, 82.

³⁷⁶ PONSIOEN, 2009, 136.

wellicht onder invloed van de Commissie HAMMERSTEIN die de Hoge Raad aanraadde art. 81 RO ruimer toe te passen.³⁷⁷ In 2009 werd de grens van 50% overschreden en in 2011 werd 55% van de civiele zaken in hun geheel afgedaan via art. 81 RO.³⁷⁸ Voor 2012 was dit aantal terug gezakt tot 47%, wellicht door de invoering van art. 80a RO.³⁷⁹ Ongeveer 70% van het aantal verwerpingen van cassatieberoepen gebeurt op basis van art. 81 RO.³⁸⁰

Het is opvallend dat dit aantal zo sterk gestegen is: zoals PONSIOEN aangeeft, zou kunnen verwacht worden dat na enkele jaren ervaring met art. 81 RO de advocatuur inzicht zou hebben gekregen in de toepassing ervan door de Hoge Raad en dus zou weten in welke zaken gevallen een cassatieberoep kansloos is.³⁸¹ Het gebruik van art. 81 RO zou dan logischerwijs dalen. De verkorte afdoening heeft dus niet het preventieve effect gehad dat ervan verwacht werd.³⁸²

105. De verkorte motivering heeft zijn vooropgestelde doelstellingen met verve vervuld: de werklast van de Hoge Raad is sterk teruggedrongen zonder veel nadelige gevolgen³⁸³ en de motivering van uitspraken is gemiddeld veel uitvoeriger geworden dan voordien het geval was.³⁸⁴ Dit laatste geeft aan dat de rechtsvormende taak van de Hoge Raad daadwerkelijk versterkt wordt door art. 81 RO: de verkorte motivering leidt ertoe dat de zaken die van belang zijn een uitgebreider onderzoek van de Hoge Raad te beurt vallen, terwijl de zaken die geen cassatieonderzoek waardig zijn ook als dusdanig behandeld worden. Een verwerping ex art. 81 RO kan bovendien ook betekenis hebben voor de rechtspraktijk en een middel zijn om leiding te geven aan de rechtsontwikkeling: een stelselmatige verwerping van veelvoorkomende middelen geeft aan hoe de Hoge Raad staat tegenover een bepaalde problematiek en kan om die

---

³⁷⁷ *Rapport Commissie HAMMERSTEIN*, 46.

³⁷⁸ *Jaarverslag Hoge Raad 2011*, 72.

³⁷⁹ *Jaarverslag Hoge Raad 2012*, 88.

³⁸⁰ *Jaarverslag Hoge Raad 2011*, 71.

³⁸¹ PONSIOEN, 2009, 137.

³⁸² PONSIOEN, 2009, 137.

³⁸³ *Rapport Commissie HAMMERSTEIN*, 18; VEEGENS, KORTHALS ALTES en GROEN, 2005, 394; ASSER, "De Nederlandse Hoge Raad", 2011, 40.

³⁸⁴ HAAK, 2008, 76; SNIJDERS, 2010, 82.

reden richtinggevend zijn.³⁸⁵ Van belang is dan wel dat de conclusie van het openbaar ministerie de redenen waarom er gebruik werd gemaakt van de verkorte motivering, al dan niet verkort, duidelijk aangeeft.

B. Vroegtijdige negatieve selectie: art. 80a RO

I. De Commissie HAMMERSTEIN

106. Ondanks het succes van art. 81 RO kwamen de grenzen ervan in zicht en was er behoefte aan andere manieren om de groeiende werklast van de Hoge Raad het hoofd te bieden.³⁸⁶ Om deze en andere redenen werd de Commissie normstellende rol Hoge Raad in het leven geroepen, beter bekend onder de naam van zijn voorzitter Alfred HAMMERSTEIN, raadsheer in de Hoge Raad. Het lijvige rapport van deze commissie, uitgegeven in 2008, vormde de basis voor de invoering van art. 80a RO en het systeem van prejudiciële vraagstelling gekoppeld aan een opwaardering van de techniek van cassatie in het belang van de wet. De commissie stond een versterking van de rechtsvormende rol van de Hoge Raad voor, en dacht maatregelen uit die konden bijdragen tot het doelgericht functioneren ervan.³⁸⁷ Een uitgebreide bespreking van de bevindingen van de commissie is niet mogelijk in het kader van deze masterproef, maar het volstaat een deel van de inleiding hier te citeren om een beeld te schetsen van het standpunt van de commissie en uitgangspunt van art. 80a RO:

“De ervaring leert dat een substantieel deel van de in cassatie voorgelegde zaken eigenlijk niet de aandacht van de cassatierechter verdient, omdat daarin geen vragen aan de orde zijn waarvan de beantwoording in het belang is van de rechtseenheid of de rechtsontwikkeling, terwijl evenmin een belangrijk aspect van rechtsbescherming aan de orde is. Deze zaken, waarin de Hoge Raad en het Parket geen wezenlijke taak te vervullen hebben, moeten in een zo vroeg mogelijk stadium van de procedure worden afgedaan, opdat zij zo min mogelijk

---

³⁸⁵ SNIJDERS, 2010, 82.

³⁸⁶ LOTH, 2009, 4.

³⁸⁷ Punt van kritiek op de commissie was dat haar voorstellen wel de ruimte creëren voor rechtsvorming, maar niet aanduiden op welke wijze die zou moeten worden ingevuld. BARENDRECHT, 2008, 1333.

druk leggen op de beperkte capaciteit van de Hoge Raad en het Parket. De commissie is van oordeel dat in cassatieberoepen die vooral gericht zijn op individuele rechtsbescherming, alleen een beslissing van de Hoge Raad nodig is indien een partij door fouten van de lagere rechter significant nadeel lijdt. De commissie stelt daarom voor in de wet een selectiemogelijkheid op te nemen waarmee de Hoge Raad in staat wordt gesteld een voor cassatierechtspraak ongeschikte zaak niet-ontvankelijk te verklaren. Een dergelijk selectiemechanisme kan worden beschouwd als een nieuwe stap op de met art. 81 RO ingeslagen weg. Een selectiekamer zal een schifting moeten maken tussen zaken die er in cassatie toe doen en zaken waarvoor dat niet geldt. Een goed werkende selectie kan het gezag van de Hoge Raad versterken, doordat hij zijn aandacht – evenals het Parket – kan concentreren op voor de kwaliteit van de rechtspraak belangrijke onderwerpen [eigen onderlijning].”³⁸⁸

107. Het selectiemechanisme dat de Commissie HAMMERSTEIN voorstelt is een systeem van selectie aan de poort³⁸⁹ dat verder gaat dan art. 81 RO aangezien dat systeem van verkorte motivering een vorm van selectie achter de poort inhoudt.³⁹⁰ De ‘poort’ waarvan sprake is hier een metafoor voor de toegang tot de cassatierechter. Het selectie criterium moet volgens de commissie zo ruim mogelijk zijn, zodat er zowel door elke kamer van de Hoge Raad als naar verloop van tijd een verschillende, evolutieve invulling zou kunnen aan gegeven worden.³⁹¹ De selectie dient te gebeuren door een selectiekamer, ingericht per kamer van de Hoge Raad en bestaande uit drie raadsheren, bijgestaan door het wetenschappelijk bureau en voor zover nodig voorzien van een conclusie van het parket.³⁹² Deze selectiekamer onderzoekt de cassatiemiddelen en als deze de ingangstoets niet doorstaan, verklaart zij het cassatieberoep onontvankelijk zonder enige motivering naast de vermelding “dat de ingediende middelen niet nopen tot de beantwoording van rechtsvragen in het belang van de rechtseenheid of de rechtsontwikkeling en ook geen klachten bevatten die uit een oogpunt van

---

³⁸⁸ *Rapport Commissie HAMMERSTEIN*, 3.

³⁸⁹ *Rapport Commissie HAMMERSTEIN*, 41.

³⁹⁰ ASSER, “Van selectie achter de poort naar selectie aan de poort”, 2011, 74.

³⁹¹ *Rapport Commissie HAMMERSTEIN*, 41-43.

³⁹² *Rapport Commissie HAMMERSTEIN*, 43.

rechtsbescherming tot cassatie moeten leiden.”³⁹³ Wat dit laatste element betreft, is de commissie van oordeel dat in cassatieberoepen die vooral gericht zijn op individuele rechtsbescherming, de Hoge Raad alleen dient in te grijpen wanneer een partij door fouten van de lagere rechter een ‘significant nadeel’ lijdt.³⁹⁴ Omtrent het begrip ‘significant nadeel’ geïnterpelleerd door de Tweede Kamer, antwoordde de minister van Justitie het volgende:

“Met significant nadeel wordt bedoeld dat het moet gaan om een fout die tot een onjuiste beslissing kan hebben geleid of die het proces negatief kan hebben beïnvloed. Omdat de rechtspleging mensenwerk is, worden ook daarin regelmatig (kleine) fouten en vergissingen gemaakt die weliswaar te betreuren zijn en voorkomen hadden moeten worden, maar die in wezen niet van invloed zijn op het eindresultaat en daarom in deze fase van de procedure niet per se tot consequenties in de zaak zelf behoeven te leiden (voorbeelden: een schrijffout in een civiel vonnis, het vermelden van een onjuist wetsartikel, een omissie in een proces-verbaal, een niet geheel sluitende motivering bij een evident juiste beslissing).”³⁹⁵

108. Voordelen van dit systeem zijn volgens de commissie een werk- en kostenbesparing voor de partijen, aan wie ook veel sneller duidelijkheid wordt verschaft over de uitkomst van hun zaak.³⁹⁶ Voor de Hoge Raad zijn de voordelen evident: naast een aanzienlijke werklasterbesparing, wat ruimte geeft voor een verregaande focus op de zaken die ‘ertoe doen’, gaat er van het systeem ook een belangrijk signaal uit aangaande de taakopvatting van de Hoge Raad.³⁹⁷ Een accentverschuiving was de doelstelling: de Hoge Raad diende minder motivatieklachten en meer rechtssklachten te behandelen.³⁹⁸

De soep wordt echter nooit zo heet gegeten als ze wordt opgediend, en het uiteindelijke wetsontwerp veilt de scherpe randen van de aanbevelingen van de commissie grondig af.

---

³⁹³ *Rapport Commissie HAMMERSTEIN*, 44.

³⁹⁴ *Rapport Commissie HAMMERSTEIN*, 3 en 45.

³⁹⁵ *Kamerstukken II 2007/08*, 29 279, nr. 78, p. 15-16.

³⁹⁶ *Rapport Commissie HAMMERSTEIN*, 45.

³⁹⁷ *Rapport Commissie HAMMERSTEIN*, 45.

³⁹⁸ LOTH, 2009, 7.

II. Parlementaire voorbereiding

109. Art. 80a RO, ingevoerd door de wet van 15 maart 2012,³⁹⁹ bepaalt het volgende:

“1. De Hoge Raad kan, gehoord de procureur-generaal, het beroep in cassatie niet-ontvankelijk verklaren wanneer de aangevoerde klachten geen behandeling in cassatie rechtvaardigen, omdat de partij die het cassatieberoep instelt klaarblijkelijk onvoldoende belang heeft bij het cassatieberoep of omdat de klachten klaarblijkelijk niet tot cassatie kunnen leiden.

2. De Hoge Raad neemt een beslissing als bedoeld in het eerste lid niet dan nadat de Hoge Raad kennis heeft genomen van:

a. de dagvaarding of het verzoekschrift, bedoeld in artikel 407 onderscheidenlijk artikel 426a van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, en de conclusie van antwoord of het verweerschrift, bedoeld in artikel 411 onderscheidenlijk artikel 426b, derde lid, van dat Wetboek, voor zover ingediend;

b. de schriftuur, houdende de middelen van cassatie, bedoeld in artikel 437 van het Wetboek van Strafvordering; dan wel

c. het beroepschrift waarbij beroep in cassatie wordt ingesteld, bedoeld in artikel 28 van de Algemene wet inzake rijksbelastingen, en het verweerschrift, bedoeld in artikel 29b, van die wet, voor zover ingediend.

3. Het beroep in cassatie wordt behandeld en beslist door drie leden van een meervoudige kamer, van wie een als voorzitter optreedt.

4. Indien de Hoge Raad toepassing geeft aan het eerste lid, kan hij zich bij de vermelding van de gronden van zijn beslissing beperken tot dit oordeel.”

Deze wetswijzing is er gekomen omdat vastgesteld werd dat de adequate uitoefening van de taken van de Hoge Raad onder druk stond, gelet op de kwantiteit en de kwaliteit

---

³⁹⁹ Wet 15 maart 2012 tot wijziging van de Advocatenwet, de Wet op de rechterlijke organisatie en enige andere wetten ter versterking van de cassatierechtspraak, *Stb.* 2012, 116.

van de instroom van zaken.⁴⁰⁰ Art. 81 RO bood wel enige soelaas, maar bracht in wezen geen besparing van werk en tijd mee voor het parket en de partijen.⁴⁰¹ Art. 80a RO wil net daar ingrijpen door de zaak in een vroeger stadium te kunnen afdoen, namelijk ‘aan de poort’ en dus vooraleer de cassatieprocedure een aanvang neemt. Volgens advocaat-generaal MACHIELSE is art. 80a RO niet gericht “op een vermindering van de werklast van de Hoge Raad, maar op een doelmatiger gebruik van de beschikbare capaciteitsbenutting.”⁴⁰² Het opzet is identiek aan dat van de Commissie HAMMERSTEIN maar de uitwerking is verschillend, want zonder een specifieke selectiekamer en met andere selectiecriteria. Art. 80a RO roept een selectiesysteem aan de poort in het leven,⁴⁰³ wat betekent dat het recht van de burgers om zich tot de Hoge Raad te wenden onverkort blijft⁴⁰⁴ maar de zaak niet automatisch de volledige cassatieprocedure zal doorlopen. Deze selectie aan de poort vormt een wezenlijk verschil met de vereenvoudigde afdoening na de poort ex art. 81 RO en geeft een signaal naar de samenleving toe dat de Hoge Raad er niet meer voor iedereen is.⁴⁰⁵ Daarnaast versterkt dit ook het gezag van de Hoge Raad en zijn rechtspraak: “een selectiemechanisme verschaft de Hoge Raad meer ruimte om aandacht te besteden aan zaken die er toe doen en kan daarmee, via bijvoorbeeld een uitgebreidere motivering, de legitimatie van diens beslissing richting de samenleving te verstevigen. Aldus wordt de Hoge Raad in staat gesteld in de verhouding tussen rechtspraak en samenleving een meer leidende rol te vervullen.”⁴⁰⁶

110. Via art. 80a RO kan de Hoge Raad bij het begin van de rechtspleging cassatieberoepen onontvankelijk verklaren nadat uit een inhoudelijk onderzoek is gebleken dat de middelen geen nader beoordeling in cassatie rechtvaardigen. Kansloze zaken gaan dus vroeger dan voorheen terug de deur uit, vandaar de term ‘negatief verlofstelsel.’⁴⁰⁷ Een beslissing omtrent de toepasselijkheid van art. 80a RO kan slechts

---

⁴⁰⁰ *Kamerstukken II* 2010/11, 32 576, nr. 3, p. 2.

⁴⁰¹ *Kamerstukken II* 2010/11, 32 576, nr. 6, p. 16.

⁴⁰² HR 11 september 2012, *LJN* BX0129 (concl. A.-G. A. MACHIELSE).

⁴⁰³ Contra: SNIJDERS, 2011, 82.

⁴⁰⁴ *Kamerstukken II* 2010/11, 32 576, nr. 3, p. 6.

⁴⁰⁵ GIESEN, HOL en KRISTEN, 2011, 292.

⁴⁰⁶ GIESEN, HOL en KRISTEN, 2011, 303.

⁴⁰⁷ Dit staat tegenover het ‘positief verlofstelsel’, waarin de zaken worden geselecteerd die het hoogerechtshof wil behandelen. LOTH, 2009, 8-9.

volgen nadat de Hoge Raad kennis heeft genomen van bepaalde stukken vermeld in het tweede lid. De minister van Justitie ontkende daarom dat er sprake zou zijn van een minder verre gaande inhoudelijke toetsing: er wordt slechts een nieuwe afdoeningsmodaliteit geïntroduceerd die in voorkomende gevallen meebrengt dat een cassatieberoep in een eerder stadium tot zijn einde komt.⁴⁰⁸ Deze wetswijziging verandert dus slechts het formele uitzicht van de procedure, zonder inhoudelijke wijzigingen aan de cassatierechtspleging aan te brengen.⁴⁰⁹

111. Ook de rol van het openbaar ministerie bij toepassing van art. 80a RO is niet geheel duidelijk: de procureur-generaal wordt gehoord, vermeldt het wetsartikel, waarmee bedoeld wordt dat hij zijn standpunt over de toepasselijkheid van art. 80a RO naar voren kan brengen, maar volgens de Memorie van Toelichting is hij daar geenszins toe verplicht.⁴¹⁰ Het rolreglement van de civiele kamer van de Hoge Raad geeft de indruk dat de procureur-generaal wel steeds moet tussenkomen.⁴¹¹ De praktijk zal moeten uitwijzen hoe het parket zijn rol met betrekking tot art. 80a RO opvat.

112. De gronden voor niet-ontvankelijkheid deden heel wat inkt vloeien. Het criterium van het significant nadeel zoals voorgesteld door de Commissie HAMMERSTEIN werd niet weerhouden omdat het een moeilijk objectiveerbaar criterium is en onduidelijkheid schept over het niveau van rechtsbescherming dat de Hoge Raad biedt.⁴¹² In de plaats daarvan werden de criteria het klaarblijkelijk onvoldoende belang hebben van de instellende partij en het klaarblijkelijk niet tot cassatie kunnen leiden. De niet-ontvankelijkheidsgronden kunnen zowel processueel als inhoudelijk worden ingevuld.⁴¹³ Een gering financieel belang is echter geen voldoende grond. Wat betreft het eerste criterium dient aangestipt te worden dat dit belang een rechtens te respecteren belang moet zijn.⁴¹⁴ Voorbeelden zijn gevallen waarin na cassatie en verwijzing toch geen andere beslissing zou kunnen volgen. Dit criterium slaat op het

---

⁴⁰⁸ *Kamerstukken I* 2011/12, 32 576, nr. C, p. 1-2.

⁴⁰⁹ Zie HR 11 september 2011, *LJN* BX0146 (concl. A.-G. G. KNIGGE)

⁴¹⁰ *Kamerstukken II* 2010/11, 32 576, nr. 3, p. 20.

⁴¹¹ Rolreglement van de civiele kamer van de Hoge Raad der Nederlanden, *Stcrt.* 2012, 10 676.

⁴¹² *Kamerstukken II* 2010/11, 32 576, nr. 3, p. 19.

⁴¹³ *Kamerstukken I* 2011/12, 32 576, nr. C, p. 4.

⁴¹⁴ *Kamerstukken II* 2010/11, 32 576, nr. 3, p. 18.

cassatieberoep als dusdanig. Het tweede criterium omhelst een groot deel van de zaken die voordien, na het doorlopen van de volledige procedure, onder toepassing art. 81 RO zouden kunnen vallen maar door art. 80a RO dus in een eerder stadium van de rol kunnen worden verwijderd. Als voorbeeld werden de volgende gevallen opgesomd: “de middelen zijn evident ongegrond; de bestreden uitspraak van het Hof is in overeenstemming met de vaste rechtspraak van de Hoge Raad; de cassatiemiddelen berusten op een verkeerde lezing van de stellingen van het Hof; de middelen zijn niet gebaseerd op de door het Hof vastgestelde feiten.”⁴¹⁵ Dit criterium heeft dan weer eerder betrekking op de middelen die in het cassatieberoep naar voren worden gebracht. De precieze betekenis en draagwijdte van deze selectiecriteria moeten echter blijken uit de toepassing ervan door de Hoge Raad.

III. Art. 80a RO in de praktijk

113. Art. 80a RO trad op 1 juli 2012 in werking. De Minister van Justitie verwachtte dat de Hoge Raad, bij de eerste toepassingen van art. 80a RO zich niet zou beperken tot een eenvoudige niet-ontvankelijkverklaring, maar zou toelichten onder welke voorwaarden en in welke gevallen de Hoge Raad in de toekomst gebruik zal maken van art. 80a RO en hoe het de selectiecriteria zal toepassen.⁴¹⁶ Het eerste civiele arrest waarin de Hoge Raad gebruik maakte van de nieuwe afhandelingsmodaliteit werd uitgesproken op 28 september 2012.⁴¹⁷ Dit arrest is in tegenstelling tot de verwachting van de minister erg beknopt. Ook de conclusie van het openbaar ministerie geeft weinig toelichting. De advocaat-generaal onderzoekt het verzoekschrift en besluit tot niet-ontvankelijkheid op basis van art. 80a RO: de cassatiemiddelen vinden geen steun in het recht en voeren slechts argumenten van feitelijke aard aan. Het beroep op art. 6 EVRM faalt ook aangezien het voortbouwt op de andere falende middelen. Het betrof met andere woorden een zaak die evident niet tot cassatie kon leiden.

---

⁴¹⁵ *Kamerstukken I* 2011/12, 32 576, nr. B, p. 3.

⁴¹⁶ *Kamerstukken I* 2011/12, 32 576, nr. C, p. 3.

⁴¹⁷ HR 28 september 2012, *LJN* BX5792 (concl. A.-G. J. WUISMAN).

114. De strafkamer van de Hoge Raad heeft echter wel in een uitgebreid overzichtsarrest de toepassing van art. 80a RO besproken.⁴¹⁸ De strafkamer verduidelijkte in welke gevallen art. 80a RO toepassing kan vinden: zo heeft een eiser in cassatie bijvoorbeeld onvoldoende belang wanneer deze, enkel of in samenhang met andere middelen die toepassing van art. 80a RO niet in de weg staan, aanklaagt dat als gevolg van het instellen van het cassatieberoep de redelijke termijn in de zin van art. 6 EVRM is overschreden.⁴¹⁹ Bepaalde gebreken in de motivering kunnen ook een onvoldoende in rechte te respecteren belang opleveren wanneer de motivering ook zonder het gebrek toereikend is.⁴²⁰ De veroordeelde heeft dan onvoldoende belang bij de vernietiging van de bestreden beslissing op die grond. Een cassatieberoep kan niet tot cassatie leiden volgens de Hoge Raad wanneer het enkel argumenten van feitelijke aard bevat, steunt op feiten die in cassatie niet vaststaan, een tardief verweer behelst, zich keert tegen een overweging *obiter dicta*, blijk geeft van miskenning van de vrijheid van de feitenrechter met betrekking tot de uitleg van verklaringen en processtukken, etc.⁴²¹ De overige arresten van 11 september 2012 waarin de strafkamer art. 80a RO toepast liggen in dezelfde lijn.

C. De relatie tussen artt. 81 en 80a RO

115. Aangezien art. 80a RO beschouwd wordt als een verderzetting van art. 81 RO,⁴²² is het interessant beide naast elkaar te plaatsen. In welk opzicht vult het ene het andere aan? Beide verschillen van elkaar door de wijze en het tijdstip van afdoening. Art. 81 RO biedt de mogelijkheid om op het einde van de cassatieprocedure een kort standaardantwoord te formuleren op één of meer cassatiemiddelen. Het vormt duidelijk een werklustbesparing voor de zetel dat de motivering niet altijd meer uitgebreid dient te zijn als het middel niet tot cassatie kan leiden en geen antwoord behoeft om redenen van rechtseenheid en rechtsontwikkeling. Via art. 80a RO zullen kansloze zaken die

---

⁴¹⁸ Het gaat in feite om vier onderscheiden arresten die inhoudelijk overeenstemmen. HR 11 september 2012, *LJN* BX0132; HR 11 september 2012, *LJN* BX0129; HR 11 september 2012, *LJN* BX0146; HR 11 september 2012, *LJN* BX7004.

⁴¹⁹ HR 11 september 2012, *LJN* BX0132, r.o. 2.2.4.

⁴²⁰ HR 11 september 2012, *LJN* BX0132, r.o. 2.2.5.

⁴²¹ HR 11 september 2012, *LJN* BX0132, r.o. 2.3.2. De strafkamer somt daarnaast nog vele andere voorbeelden op.

⁴²² *Kamerstukken II* 2010/11, 32 576, nr. 3, p. 5.

hoogstwaarschijnlijk volledig onder art. 81 RO zouden vallen, niet meer op het einde van de rechtspleging sneuvelen maar nog vooraleer de procedure aan te vatten, 'aan de poort' met andere woorden. Beide artikelen richten zich dus tot eenzelfde soort zaken,⁴²³ enkel het moment van ingrijpen verschilt. Het toepassingsgebied van art. 81 RO is echter ruimer doordat het zich focust op cassatiemiddelen,⁴²⁴ en dus vaker toepassing kan vinden dan art. 80a dat cassatieberoepen in hun geheel viseert: art. 80a RO staat geen partiële onontvankelijkheid toe⁴²⁵ waar art. 81 RO wel gebruikt kan worden om in een cassatieberoep enkele middelen niet en andere wel te motiveren.

De Hoge Raad schatte dat voor civiele zaken 25% van het totaal aantal cassatieberoepen⁴²⁶ en 80% van de zaken waarin nu gebruik wordt gemaakt van art 81 RO⁴²⁷ vatbaar zijn voor toepassing van art. 80a RO. De laatste jaren werd ongeveer 50% van de civiele zaken afgedaan met gebruik van art. 81 RO.⁴²⁸ Er kan dus rudimentair geschat worden dat in ongeveer de helft van de civiele zaken waarin gebruik wordt gemaakt van art. 81 RO, alle middelen en dus het cassatieberoep als geheel op die basis sneuvelen.⁴²⁹ Die kansloze cassatieberoepen zullen door toepassing te maken van art. 80a RO sneller weggefilterd worden. Deze selectie aan de poort maakt art. 81 RO echter niet overbodig: "Art. 81 RO zal betekenis blijven houden voor zaken die het verdienen in cassatie uitputtend te worden uitgeprocedeerd, maar die uiteindelijk leiden tot een verwerping van het beroep zonder dat vragen van rechtseenheid en rechtsontwikkeling behoeven te worden beantwoord."⁴³⁰ Voor art. 81 RO bestaat er met andere woorden nog steeds toepassingsruimte.⁴³¹

116. Het voordeel van art. 80a RO ten opzichte van art. 81 RO is winst qua tijd en

---

⁴²³ Kamerstukken II 2010/11, 32 576, nr. 6, p. 11.

⁴²⁴ *Kamerstukken II 2010/11, 32 576, nr. 3, p. 19.*

⁴²⁵ HR 11 september 2012, *LJN BX0132*, r.o. 2.4.2.

⁴²⁶ *Kamerstukken I 2011/12, 32 576, nr. C, p. 3.*

⁴²⁷ VAN SCHENDEL, 2011, 25.

⁴²⁸ *Jaarverslag Hoge Raad 2011, 72.*

⁴²⁹ De Minister van Justitie meende dat ongeveer 75% van de zaken die nu al via art. 81 RO worden afgedaan, in een vroeger stadium door art. 80a RO van de agenda kunnen verdwijnen. *Kamerstukken II 2010/11, 32 576, nr. 6, p. 2.*

⁴³⁰ *Kamerstukken II 2010/11, 32 576, nr. 6, p. 2.* Zie ook: HR 11 september 2012, *LJN BX0132*, r.o. 2.3.3. en 2.3.4.

⁴³¹ *Kamerstukken II 2010/11, 32 576, nr. 6, p. 11.*

middelen voor de partijen, die niet langer uitgebreid stukken en argumenten moeten overmaken⁴³² alsook tijdwinst voor het parket dat niet meer uitgebreid moet concluderen, wat kostelijk en tijdrovend is wanneer de Hoge Raad uiteindelijk toch komaf maakt met de zaak via art. 81 RO. Volgens de Memorie van Toelichting zou ook de cassatierechter door gebruik van art. 80a RO een aanmerkelijke verlichting van zijn werklust zien.⁴³³ Dit laatste wordt echter in twijfel getrokken, maar daar wordt *infra* verder op ingegaan.

D.   Kritiek op deze hervormingen

117. Ondanks het succes ervan ging de invoering van art. 81 RO gepaard met stevige kritiek vanwege de rechtsleer en praktijk. Het woord ‘teleurstelling’ was onder juristen vaak te horen wanneer de Hoge Raad er het zwijgen toe deed.⁴³⁴ Ook art. 80a RO werd niet gespaard. De kritiek concentreerde zich op de efficiëntie van het systeem en de vrees dat de rechtsbescherming eronder zou leiden.

118. LOTH is van mening dat het negatieve verlostelsel van art. 80a RO er vooral op gericht is kansloze zaken weg te selecteren en dat dit systeem dus eigenlijk gebaseerd is op een prognose van de slaagkansen van het cassatieberoep.⁴³⁵ “Kansrijke zaken worden doorgelaten, kansarme worden afgewezen. Voor de twijfelgevallen kunnen vuistregels worden opgesteld, afhankelijk van de vraag welke belangen men in abstracto het zwaarste vindt wegen (bijvoorbeeld ‘in geval van twijfel doorlaten’).”⁴³⁶ ASSER heeft gelijk wanneer hij stelt dat dit een verkeerde opvatting is aangezien er niet wordt geselecteerd met het oog op de rechtsontwikkeling, rechtseenheid en kwaliteit

---

⁴³² Brief van de Minister van Justitie aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Kamerstukken II* 2007/08, 29 279, nr. 78, p. 15. ASSER spreekt dit tegen, omdat eisers volgens hem toch steeds zullen blijven proberen. Ook SNIJDERS meent dat de winst voor de partijen relatief is aangezien deze het enige stuk waarvan de Hoge Raad kennis neemt alvorens te selecteren, veel uitgebreider gaan maken. Zie ASSER, “Van selectie achter de poort naar selectie aan de poort”, 2011, 88 en SNIJDERS, 2011, 86.

⁴³³ *Kamerstukken II* 2010/11, 32 576, nr. 3, 5.

⁴³⁴ CASTERMANS, HOUBEN, JANSSEN, MEMELINK en NIEUWENHUIS, 2009, IX.

⁴³⁵ LOTH, 2009, 8.

⁴³⁶ LOTH, 2009, 8.

van de rechtspraak, wat nochtans de doelstelling van het wetsontwerp was.⁴³⁷ Er wordt vooral geselecteerd op basis van de kwaliteit en doeltreffendheid van de cassatiemiddelen. De vraag is of de rechtsvormende taak van de Hoge Raad geholpen is met dergelijke negatieve selectiecriteria. Positieve selectiecriteria zouden beter overeenstemmen met de bedoeling van de wetgever.⁴³⁸

119. Een lezing van art. 80a RO doet de indruk ontstaan dat de rechtseenheid en rechtsvorming centraal staan, en er voor rechtsbescherming enkel nog plaats is als beslissingen daaromtrent van belang zijn voor die rechtseenheid of rechtsontwikkeling. Dit zou echter eerder perceptie dan realiteit zijn, veroorzaakt door de expliciete vermelding ervan in art. 80a RO.⁴³⁹ De vrees bestond dat de Hoge Raad zich slechts nog zou bezighouden met zaken die voor de rechtsontwikkeling en rechtseenheid interessant zijn en de rechtsbescherming zou verwaarlozen. In de praktijk zou er van een mindere rechtsbescherming echter geen sprake zijn.⁴⁴⁰

120. Ook wat betreft de efficiëntie op het vlak van de werklastverlaging zijn er vragen gesteld. Vooral advocaat-generaal KNIGGE stond hier erg kritisch tegenover. De wetgever was van mening dat art. 80a RO een aanzienlijke werklastvermindering voor de Hoge Raad zou inhouden,⁴⁴¹ maar de minister van Justitie verklaarde dat de inhoudelijke controle door de Hoge Raad dezelfde blijft als voorheen.⁴⁴² Spreken beide stellingen elkaar niet tegen? Het in een eerder stadium afdoen van een evident kansloze zaak is een puur formele aangelegenheid, maar als de inhoudelijke controle van het cassatieberoep dezelfde blijft, levert dit geen werklastvermindering op. De zaak staat slechts simpelweg minder lang op de rol: “door die zaken versneld af te doen, vermindert wel de werkvoorraad (gemeten in aantal zaken), maar een werkbeparing levert dat niet op. (...) Er wordt geen werk bespaard door hetzelfde werk op een eerder

---

⁴³⁷ ASSER, “Van selectie achter de poort naar selectie aan de poort”, 2011, 88; ASSER “De Nederlandse Hoge Raad”, 2011, 44.

⁴³⁸ ASSER, “De Nederlandse Hoge Raad”, 2011, 46. ASSER formuleert zelf positieve criteria, maar een bespreking daarvan leidt ons te ver. Zie ASSER, “Van selectie achter de poort naar selectie aan de poort”, 2011, 90-91.

⁴³⁹ BORGERS, 2013, 2507.

⁴⁴⁰ BORGERS, 2013, 2508.

⁴⁴¹ *Kamerstukken II* 2010/11, 32 576, nr. 3, 5.

⁴⁴² *Kamerstukken I* 2011/12, 32 576, nr. C, p. 1-2.

moment te doen.”⁴⁴³ KNIGGE voegde daaraan toe dat evident kansloze zaken voor de invoering van art. 80a RO ook weinig beoordelingstijd vroegen.⁴⁴⁴

Voor het parket is er door toepassing van art. 80a RO, en zeker in civiele zaken, wel sprake van een werklastvermindering aangezien er een conclusie minder moet worden genomen.⁴⁴⁵ KNIGGE merkt echter op dat conclusies in kansloze zaken sowieso al niet uitgebreid waren, en dat werklastbesparing voor het parket mogelijks een werklastverschuiving en dus verzwaring met zich meebrengt voor de raadsheren die bij hun beoordeling niet kunnen steunen op een volwaardige conclusie van het parket. Tot slot oordeelt de advocaat-generaal dat cassatieberoepen die de toets van art. 80a RO ‘overleven’, daarna nog ten gronde moeten beoordeeld worden en dus tweemaal onderzocht worden.⁴⁴⁶ Of deze hervormingen de hoge verwachtingen hebben kunnen inlossen en tot een daadwerkelijke werklastverlaging hebben geleid, kan vooralsnog niet gezegd worden bij gebrek aan cijfergegevens.⁴⁴⁷

E. Cassatie in het belang van de wet en prejudiciële vraagstelling aan de civiele kamer

121. “De toegankelijkheid en tijdigheid van de cassatierechtspraak dienen voldoende te zijn gewaarborgd. Dit betekent dat in het bijzonder voor de civiele kamer voorzieningen moeten worden getroffen om te vermijden dat zaken met rechtsvragen waarvan aannemelijk is dat maatschappelijk behoefte bestaat aan een richtinggevende uitspraak van de Hoge Raad, de cassatierechter niet of niet tijdig bereiken.”⁴⁴⁸ Naast de invoering van het selectiesysteem aan de poort, bepleitte het rapport van de Commissie HAMMERSTEIN ook de mogelijkheid om prejudiciële vragen te stellen aan de Hoge Raad in civiele zaken en een verruimde toepassing van de cassatie in het belang van de wet.⁴⁴⁹ De doelstelling daarvan ligt in het verlengde van een selectiemechanisme, namelijk de

---

⁴⁴³ HR 11 september 2011, L/JN BX0146 (concl. A.-G. G. KNIGGE).

⁴⁴⁴ HR 11 september 2011, L/JN BX0146 (concl. A.-G. G. KNIGGE).

⁴⁴⁵ ASSER, “Van selectie achter de poort naar selectie aan de poort”, 2011, 88; SNIJDERS, 2011, 87.

⁴⁴⁶ HR 11 september 2011, L/JN BX0146 (concl. A.-G. G. KNIGGE).

⁴⁴⁷ Bij het schrijven van deze masterproef was het jaarverslag van 2013 nog niet gepubliceerd door de Hoge Raad.

⁴⁴⁸ *Rapport Commissie HAMMERSTEIN*, 3-4.

⁴⁴⁹ *Rapport Commissie HAMMERSTEIN*, 48-53.

versterking van de rechtsvormende taak van de Hoge Raad. Beide zijn daartoe complementair en laten de Hoge Raad toe om korter op de bal te spelen bij maatschappelijk belangrijke rechtsvragen.

I. Cassatie in het belang van de wet

122. De Commissie HAMMERSTEIN zag de procedure van cassatie in het belang van de wet als een middel voor de Hoge Raad om zijn taak nog beter te vervullen: “de taak om houvast te geven aan de rechtspraktijk en om de kwaliteit van de rechtspleging te bewaken zou hierdoor kunnen worden versterkt (...).”⁴⁵⁰ Deze procedure laat de Hoge Raad immers toe zich uit te spreken over een omstreden rechtsvraag die de Hoge Raad niet binnen redelijke tijd zou bereiken langs de weg van een door partijen ingesteld cassatieberoep, of die de Hoge Raad niet kan bereiken omdat er voor de partijen geen cassatieberoep openstaat.⁴⁵¹ Het is daarbij niet de bedoeling “om rechtsontwikkelingen in de lagere rechtspraak en doctrine af te kappen of vóór te zijn, tenzij de Hoge Raad reeds dadelijk een duidelijk antwoord kan geven.”⁴⁵² De procedurele kenmerken zijn gelijkaardig aan die van de Belgische procedure: ze kan pas worden ingesteld indien de partijen zelf geen cassatieberoep meer kunnen instellen en de procedure kan hen geen voordeel of nadeel bezorgen.⁴⁵³

123. Een ruimere toepassing van de cassatie in het belang van de wet door de procureur-generaal veronderstelt voldoende beschikbare tijd en mankracht: het openbaar ministerie moet proactief kunnen optreden en dus moet iemand blijvend en structureel op zoek gaan naar zaken waarin de procedure mogelijks toepassing kan vinden.⁴⁵⁴ Het is in die zin dat deze procedure en een selectiemechanisme onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn: de tijdsinstaat die, zoals althans vooropgesteld, gepaard gaat met een selectiemechanisme kan aangewend worden door de procureur-generaal om vaker dan nu het geval is, cassatie in het belang van de wet in te stellen. Beide zijn ook complementair want versterken de rol van de Hoge Raad in de

---

⁴⁵⁰ *Rapport Commissie HAMMERSTEIN*, 57.

⁴⁵¹ *Rapport Commissie HAMMERSTEIN*, 48.

⁴⁵² *Rapport Commissie HAMMERSTEIN*, 48.

⁴⁵³ VEEGENS, KORTHALS ALTES en GROEN, 2005, 108. Zie art. 78, 6 RO.

⁴⁵⁴ GIESEN, HOL en KRISTEN, 2011, 299.

rechtsontwikkeling en laten de Hoge Raad toe om gericht controle uit te oefenen op de lagere rechtspraak.

II. Prejudiciële vraagstelling aan de Hoge Raad

124. De Commissie HAMMERSTEIN stelde tijdens haar werkzaamheden vast dat een aantal rechtsvragen de Hoge Raad niet of niet tijdig bereikt, wat een optimale vervulling van zijn rechtsvormende taak in de weg staat en de rechtszekerheid en rechtseenheid niet ten goede komt.⁴⁵⁵ De oplossing die de commissie aanreikte was de invoering van de mogelijkheid om in civiele zaken prejudiciële vragen te stellen aan de Hoge Raad. Dat dit beperkt is tot civiele zaken, is te wijten aan de hiaten in het zaakaanbod, iets wat volgens de commissie minder in straf- of fiscale zaken naar voren komt.⁴⁵⁶ De commissie stipte enkele voordelen aan van dergelijke procedure: ten eerste hoeft het oordeel van de cassatierechter niet te wachten tot na het instellen van een cassatieberoep en ten tweede raakt de Hoge Raad erdoor nauwer betrokken bij de feitenrechters wat zijn gezag ten goede komt en ten derde kan onzekerheid omtrent de beantwoording van een rechtsvraag, die voor burgers en rechtspraak tot onzekerheid kan leiden, tijdig worden weggenomen.⁴⁵⁷ De mogelijke probleempunten werden ook geïdentificeerd: wie mag prejudiciële vragen stellen, in welk stadium van de rechtspleging, en aan welke criteria moeten die beantwoorden? Volgens de commissie moeten prejudiciële vragen het belang van de rechtseenheid en rechtsontwikkeling dienen en moet er ook voldoende belang zijn om een vraag te kunnen voorleggen aan de Hoge Raad.⁴⁵⁸ Het antwoord op de overige vragen werd overgelaten aan de wetgever.

125. De aanbevelingen van de commissie werden door de wetgever ter harte genomen en ingevoerd door de wet van 9 februari 2012.⁴⁵⁹ Deze wet voerde artt. 392, 393 en 394 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering in. De rechter kan

---

⁴⁵⁵ *Rapport Commissie HAMMERSTEIN*, 50. De Minister van Justitie uitte dezelfde bezorgdheid bij de parlementaire voorbereiding van de wet op de prejudiciële vraagstelling. *Kamerstukken I 2011/12*, 32 612, nr. C, p. 2.

⁴⁵⁶ *Rapport Commissie HAMMERSTEIN*, 23-24, 29 en 35.

⁴⁵⁷ *Rapport Commissie HAMMERSTEIN*, 51.

⁴⁵⁸ *Rapport Commissie HAMMERSTEIN*, 51.

⁴⁵⁹ Wet van 9 februari 2012 tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Wet op de rechterlijke organisatie in verband met de invoering van de mogelijkheid tot het stellen van prejudiciële vragen aan de civiele kamer van de Hoge Raad, *Stb.* 2012, 65.

daardoor ambtshalve of op verzoek van een partij een rechtsvraag stellen aan de Hoge Raad. Het antwoord op deze vraag moet nodig zijn om het gerezen geschil te kunnen beslechten en moet een zaak-overstijgend belang hebben. Het antwoord op de vraag moet om die reden rechtstreeks van belang zijn voor ‘massavorderingen’ of voor de beslechting van veel voorkomende andere feitelijk vergelijkbare zaken waarin eenzelfde rechtsvraag zich voordoet.⁴⁶⁰ Vooraleer de vraag te richten tot de Hoge Raad moeten de partijen zich kunnen uitspreken over het voornemen om een vraag te stellen en over de inhoud ervan.⁴⁶¹

126. In de procedure voor de Hoge Raad concludeert de procureur-generaal en kunnen, naast de oorspronkelijke partijen, ook andere partijen optreden als de Hoge Raad dat toelaat.⁴⁶² Belangengroeperingen kunnen aldus van zich laten horen. De vraag kan door de Hoge Raad geherformuleerd worden.⁴⁶³ De Hoge Raad kan de vraag echter ook weigeren te beantwoorden indien deze zich niet leent voor de prejudiciële procedure of indien deze onvoldoende gewicht heeft om beantwoording te rechtvaardigen.⁴⁶⁴ Het eerste criterium richt zich eerder op de formele vereisten van de prejudiciële vraagstelling terwijl het tweede betrekking heeft op het eigenlijke doel van deze procedure voor de rechtsvorming.⁴⁶⁵ De rechter die de vraag stelde, beslecht het geschil met inachtneming van het antwoord van de Hoge Raad.⁴⁶⁶ Ook andere rechters dan diegene die de vraag stelde kunnen de voor hen hangende zaak aanhouden tot er een antwoord komt van de Hoge Raad als dat antwoord rechtstreeks van belang is om op het verzoek of de eis te antwoorden, maar zij zijn niet door het antwoord van de Hoge Raad gebonden.⁴⁶⁷

127. De Commissie HAMMERSTEIN uitte al de bezorgdheid dat deze procedure dubbel werk kon opleveren, wanneer na een prejudiciële vraag een cassatieberoep met

---

⁴⁶⁰ STOLP en DE GROOT, 2012, 166.

⁴⁶¹ Art. 392, tweede lid Rv.

⁴⁶² Art. 393, eerste tot derde lid Rv.

⁴⁶³ Art. 393, zevende lid Rv.

⁴⁶⁴ Art. 393, achtste lid Rv.

⁴⁶⁵ *Kamerstukken I* 2011/12, 32 612, nr. C, p. 6.

⁴⁶⁶ Art. 394, eerste lid Rv.

⁴⁶⁷ Art. 392, zesde lid Rv.

hetzelfde onderwerp wordt ingesteld.⁴⁶⁸ De minister van Justitie achtte de kans daarop echter klein, zeker als er een zuivere rechtsvraag beantwoord werd.⁴⁶⁹ Het is inderdaad weinig waarschijnlijk dat de Hoge Raad zonder gewijzigde omstandigheden of inzichten zijn eerder arrest niet zou volgen. Volgens de minister zouden er naar schatting ook maar hooguit tien prejudiciële vragen gesteld worden.⁴⁷⁰ Veel extra werk levert dit de Hoge Raad niet op, terwijl in die weinige zaken de sneller geboden rechtszekerheid wel van groot belang kan zijn. Volgens de rechtsleer is het afwachten of er veel gebruik zal worden gemaakt van deze nieuwe procedure: de rechter zou misschien in de verleiding worden gebracht om in plaats van een prejudiciële vraag te stellen zelf een antwoord te formuleren op een interessante en nog niet opgelost juridisch vraagstuk.⁴⁷¹ Het succes van deze procedure staat of valt inderdaad met de capaciteit van de feitenrechters om een prejudiciële vraag te kunnen identificeren in het hun voorliggende geschil en de bereidwilligheid om ze ook te stellen.⁴⁷² Sinds de inwerkingtreding van de wet op 1 juli 2012 zijn er volgens de website van de Hoge Raad nog maar zes prejudiciële vragen gesteld aan de Hoge Raad, wat de verwachting van de minister lijkt te bevestigen.⁴⁷³

§ 2. Frankrijk

128. Zoals al eerder gezegd en ook duidelijk blijkt uit de geschetste geschiedenis van het Belgische hooggerechtshof, is ons Hof van Cassatie erg schatplichtig aan het Franse. De taken van het Franse en Belgische Hof van Cassatie zijn identiek. Het is dan ook niet verwonderlijk dat beide hooggerechtshoven dezelfde problematiek kennen. Ook in Frankrijk is de rechtsleer vertrouwd met de tegenstelling tussen enerzijds de theorie van het Hof van Cassatie als het opperste gerecht⁴⁷⁴ en anderzijds de praktijk waaruit blijkt dat het Hof eerder als een derde aanleg beschouwd wordt.⁴⁷⁵ Het Franse

---

⁴⁶⁸ *Rapport Commissie HAMMERSTEIN*, 52.

⁴⁶⁹ *Kamerstukken I 2011/12*, 32 612, nr. C, p. 2.

⁴⁷⁰ *Kamerstukken I 2011/12*, 32 612, nr. C, p. 1.

⁴⁷¹ STOLP en DE GROOT, 2012, 169.

⁴⁷² Zie voor een interessante studie van deze problematiek: VAN KAMPEN en GIESEN, 2013, 1-16.

⁴⁷³ Zie <http://www.rechtspraak.nl/Organisatie/Hoge-Raad/OverDeHogeRaad/Bijzondere-taken-HR-en-PG/Pages/Afgedanezaken.aspx>, (consultatie 20 april 2014).

⁴⁷⁴ AMRANI MEKKI, 2008, 209.

⁴⁷⁵ TUNC, "Synthèse", 1978, 9.

cassatiegerecht zag zich daarnaast ook geconfronteerd met een steeds stijgende instroom van zaken.⁴⁷⁶ Wetgevend initiatief bleef niet uit en door de organieke wet van 25 juni 2001⁴⁷⁷ werd de cassatieprocedure hervormd en werd voorzien in een systeem van niet-ontvankelijkheid van cassatieberoepen en prejudiciële vraagstelling.⁴⁷⁸

A. *Non-admission*

129. Art. 1014 van de *code de procédure civile* bepaalt dat de beperkte kamer van drie raadsheren⁴⁷⁹ kan besluiten tot de niet-toelating (*non-admission*) van “*les pourvois irrecevables ou non fondés sur un moyen sérieux de cassation.*” De invoering van deze procedure werd beschouwd als noodzakelijk om de exponentiële groei van cassatieberoepen te remediëren⁴⁸⁰ en het Hof in optimale omstandigheden te doen functioneren.⁴⁸¹ In zekere zin betekende dit een terugkeer naar de *chambre des requêtes* die in 1947 had opgehouden te bestaan.⁴⁸² Allereerst moet opgemerkt worden dat art. 1014 C. proc. civ. zowel gebruikt wordt om cassatieberoepen in hun geheel te

---

⁴⁷⁶ AMRANI MEKKI, 2008, 210.

⁴⁷⁷ Loi organique n° 2001-539 du 25 juin 2001 relative au statut des magistrats et au Conseil supérieur de la magistrature, *Journal officiel de la République française* 26 juni 2001, 10119.

⁴⁷⁸ De mogelijkheid om zaken met drie raadsheren te behandelen “*lorsque la solution s’impose*” werd al eerder ingevoerd door de wet van 23 april 1997. Loi n° 97-395 du 23 avril 1997 relative à l’examen des pourvois devant la Cour de cassation, *Journal officiel de la République française* 25 april 1997, 6268.

⁴⁷⁹ Zich beroepend op het adagium ‘*qui peut le plus peut le moins*’ maken echter ook anders samengestelde kamers van art. 1014 C. proc. civ. gebruik. Zie VIGNEAU, 2010, 104.

⁴⁸⁰ Rapport fait au nom de la commission des Lois constitutionnelles, de législation, du suffrage universel, du Règlement et d’administration générale sur le projet de loi organique, modifié par l’assemblée nationale, relatif au statut des magistrats et au Conseil supérieur de la magistrature, *Sénat* 2000-01, nr. 281, 60.

⁴⁸¹ Rapport fait au nom de la commission des Lois constitutionnelles, de législation, du suffrage universel, du Règlement et d’administration générale sur le projet de loi organique, modifié par l’assemblée nationale, relatif au statut des magistrats et au Conseil supérieur de la magistrature, *Sénat* 2000-01, nr. 281, 60. Het verschil is dat niet alle cassatieberoepen automatisch volgens art. 1014 C. proc. civ. beoordeeld worden, maar slechts als de raadsheer-verslaggever dat adviseert.

⁴⁸² Rapport fait au nom de la commission des Lois constitutionnelles, de législation, du suffrage universel, du Règlement et d’administration générale sur le projet de loi organique, modifié par l’assemblée nationale, relatif au statut des magistrats et au Conseil supérieur de la magistrature, *Sénat* 2000-01, nr. 281, 62.

verwerpen als om één of meer middelen verkort te beantwoorden waarbij de overige middelen wel een uitgebreide motivering krijgen.⁴⁸³ De term “*non-admission*” is dan ook slecht gekozen aangezien de niet-toelating geen beslissing tot onontvankelijkheid betreft, maar eerder de ongegrondheid vaststelt nadat de procedure doorlopen is.⁴⁸⁴ Het betreft hier dus eerder een vorm van selectie na de poort dan selectie aan de poort.

130. De twee criteria om een voorziening in cassatie niet-toelaatbaar te verklaren zijn in de rechtsleer voorwerp geweest van discussie.⁴⁸⁵ Waar het eerste criterium objectief is en vooral betrekking heeft op formele onvolkomenheden in het cassatieberoep of de persoon van de eiser en gevallen waarin volgens de wet geen cassatieberoep openstaat, gaat het tweede criterium vooral om de inhoud van de middelen.⁴⁸⁶ VIGNEAU geeft enkele voorbeelden: het middel is nieuw en mengt feitelijke vragen met rechtsvragen; de feitenrechters hebben het beginsel van de tegenspraak niet miskend; het middel richt zich tegen weliswaar foutieve motieven in de bestreden beslissing, die slechts subsidiair zijn.⁴⁸⁷ Net zoals bij het Nederlandse art. 80a RO biedt de verplichting om de stukken te onderzoeken vooraleer tot niet-toelating te kunnen besluiten een garantie tegen willekeur.

131. Een bijzonderheid is de doorgedreven vorm van tegenspraak die bestaat vooraleer een cassatieberoep ex art. 1014 C. proc. civ. kan worden verworpen: wanneer de raadsheer-verslaggever tot het besluit komt dat de procedure van *non-admission* toepassing kan vinden, worden zijn bevindingen gecommuniceerd naar de partijen die daarop kunnen repliceren.⁴⁸⁸ Hun antwoord wordt samen met de conclusie van het openbaar ministerie in overweging genomen door de kamervoorzitter en oudste raadsheer die beslissen door welke formatie de zaak zal worden behandeld en dus of de procedure van *non-admission* zal gevolgd worden.⁴⁸⁹ Een heroriëntatie van de zaak na de argumenten van de partijen te hebben gehoord is niet zeldzaam en kan verschillende

---

⁴⁸³ VIGNEAU, 2010, 105.

⁴⁸⁴ VIGNEAU, 2010, 107.

⁴⁸⁵ Zie raadsheer MOREAU die onder meer een preciezere formulering van de criteria en een meer gecördineerde aanpak verlangt. MOREAU, 2013, 208-210.

⁴⁸⁶ PERDRIAU, “La non-admission des pourvois”, 2002, 14; VIGNEAU, 2010, 105-107.

⁴⁸⁷ VIGNEAU, 2010, 106-107.

⁴⁸⁸ GARREAU, 2012, 1138.

⁴⁸⁹ VIGNEAU, 2010, 104.

uitkomsten hebben: *“Cette réorientation peut évidemment conduire à un arrêt de rejet mais qui sera motivé. Elle peut aussi conduire à une décision de cassation rendue par une formation supérieure. Il arrive ainsi que des pourvois initialement orientés vers une décision de non-admission aboutissent finalement des arrêts publiés à raison de leur importance jurisprudentielle.”*⁴⁹⁰ Uit een analyse van het gebruik van het systeem van *non-admission* blijkt dat slechts in 6% van de gevallen partijen repliceren op het rapport van de raadsheer-verslaggever. Wanneer ze dit doen, is de kans dat de zaak alsnog aan een andere formatie wordt toegewezen, duidelijk hoger: 18 tegenover 7% wanneer partijen hun argumenten niet ter kennis brengen.⁴⁹¹

132. Wanneer er tot *non-admission* beslist wordt, gebeurt dit ongemotiveerd en wordt volgende standaardformule gebruikt: *“attendu que le (ou les) moyens de cassation (éventuellement annexés) invoqués à l'encontre de la décision attaquée ne sont pas de nature à permettre l'admission du pourvoi.”*⁴⁹² De kritiek op dit gebrek aan motivering doet PERDRIAU, een gewezen cassatierechter, van de hand door te wijzen op het feit dat voorheen cassatieberoepen ook verworpen werden door gebruik van standaardformuleringen.⁴⁹³ Partijen hebben integendeel vaak beter dan voorheen beseft van de redenen achter de beslissing van het Hof door de communicatie van het verslag van de raadsheer-verslaggever en de tegenspraak die ze er over hebben kunnen voeren.⁴⁹⁴ BORÉ betwijfelt of deze stijlformule enige tijdswinst oplevert, want zoals PERDRIAU aangeeft werd er voordien ook al gebruik gemaakt van stijlformules maar op praetoriaanse basis.⁴⁹⁵

133. Op vandaag wordt ongeveer 30 à 35% van het aantal civiele zaken afgedaan volgens de procedure van *non-admission*.⁴⁹⁶ Gemiddeld de helft van het totale aantal verwerpingen gebeurt op basis van art. 1014 C. proc. civ, waarbij het aandeel op basis

---

⁴⁹⁰ GARREAU, 2012, 1138.

⁴⁹¹ *Dix ans de non-admission devant les chambres civiles de la Cour de cassation 2002-2012*, 3.

⁴⁹² PERDRIAU, “La non-admission des pourvois”, 2002, 10.

⁴⁹³ PERDRIAU, “La non-admission des pourvois”, 2002, 18.

⁴⁹⁴ VIGNEAU, 2010, 108. Contra: BORÉ, 2003, 62.

⁴⁹⁵ BORÉ, 2003, 62-63.

⁴⁹⁶ *Rapport annuel Cour de cassation 2012*, 518.

van het eerste criterium verworpen voorzieningen slechts marginaal is.⁴⁹⁷ Het Franse cassatiegerecht gebruikt dus vooral het tweede criterium, dat gelijkenissen vertoont met het Nederlandse art. 81 RO. De procedure ex art. 1014 C. proc. civ. heeft volgens VIGNEAU niet alleen op kwantitatief vlak positieve gevolgen gekend, ook kwalitatief heeft ze beterschap gebracht: de procedure gaat de banalisering van het cassatieberoep tegen en versterkt de publieke missie van het Hof van Cassatie: *“La non-admission recentre la Cour sur sa mission essentielle, en lui évitant de dépenser les deniers des contribuables et le temps des justiciables à l’examen de pourvois qui la détournent de ses attributions.”*⁴⁹⁸ De eindbalans van deze hervorming was dus positief.

B. Prejudiciële vraagstelling

134. Art. L 441-1 code de l’organisation judiciaire bepaalt het volgende: *“Avant de statuer sur une question de droit nouvelle, présentant une difficulté sérieuse et se posant dans de nombreux litiges, les juridictions de l’ordre judiciaire peuvent, par une décision non susceptible de recours, solliciter l’avis de la Cour de cassation.”* Deze bepaling werd in 1991 ingevoerd en geldt slechts in civiele zaken.⁴⁹⁹ Sinds de wet van 25 juni 2001 kan ook in strafzaken een prejudiciële vraag worden gesteld aan het Hof.⁵⁰⁰

135. De lagere rechter die de vraag stelt, is in tegenstelling tot wat geldt in de Nederlandse procedure,⁵⁰¹ niet geboden door het antwoord dat het Hof van Cassatie binnen de drie maand moet geven⁵⁰² noch is het Hof er zelf door gebonden.⁵⁰³ Deze procedure laat, net zoals de Nederlandse tegenhanger, toe om in een vroeg stadium

---

⁴⁹⁷ *Dix ans de non-admission devant les chambres civiles de la Cour de cassation 2002-2012*, 3.

⁴⁹⁸ VIGNEAU, 2010, 110.

⁴⁹⁹ Loi n° 91-491 du 15 mai 1991 modifiant le code de l’organisation judiciaire et instituant la saisine pour avis de la Cour de cassation, *Journal officiel de la République française* 19 mei 1991, 6790.

⁵⁰⁰ Loi organique n° 2001-539 du 25 juin 2001 relative au statut des magistrats et au Conseil supérieur de la magistrature, *Journal officiel de la République française* 26 juni 2001, 10119.

⁵⁰¹ *Supra* randnr. 126.

⁵⁰² Art. L441-3 Code de l’organisation judiciaire. FRICERO, 2008, 40.

⁵⁰³ WIJFFELS, 2013, 80.

rechtsvormend op te treden. Het aantal prejudiciële vragen dat jaarlijks door het Hof beantwoord wordt schommelt rond de tien.⁵⁰⁴

§ 3. Conclusie

136. De hervormingen van de Franse en zeker de Nederlandse cassatieprocedure zijn erg interessant en vormen een relevante juridisch leerschool en inspiratiebron voor een mogelijke metamorfose van de Belgische cassatierechtspleging.

De hervormingen in beide landen vertonen sterke gelijkenissen. Na het succes van art. 81 RO, dat een grote werklasterlichting met zich meebracht voor de zetel, werd in Nederland op deze ingeslagen weg verdergegaan met de aanbevelingen van de Commissie HAMMERSTEIN om te voorzien in een selectiemechanisme en een systeem van prejudiciële vraagstelling, naast een verruimde toepassing van de procedure van cassatie in het belang van de wet. Gelijkaardige hervormingen hebben met een ander tijdsverloop ook in Frankrijk plaatsgevonden. Het aldaar toegepast systeem van *non-admission* als selectiemechanisme verschilt wezenlijk van de Nederlandse variant en alhoewel de bewoording doet denken aan art. 80a RO, sluit het systeem veel nauwer aan bij art. 81 RO. Het is een vorm van selectie na de poort en heeft als groot pluspunt het sterk tegensprekelijk karakter waarbij gedebatteerd kan worden over de toepassing van art. 1014 C. pro. civ. De selectiecriteria vertonen grote gelijkenissen, zij het niet in bewoording dan wel in de aard van de geviseerde zaken, maar het valt op dat de publieke functie van het cassatiegerecht sterker benadrukt wordt in Nederland. In beide systemen kan bij toepassing van de selectiemechanismen gebruik worden gemaakt van stijlformules als motivering.

137. De hervormingen in de twee buurlanden hebben een positief effect gehad op de werklaster en op de perceptie van het hoogste gerechtshof als een derde aanleg. Het succes ervan moet een stimulans zijn voor gelijkaardige hervormingen in België. Wanneer het regent in Amsterdam en Parijs, druppelt het ook in Brussel?

---

⁵⁰⁴ *Rapport annuel Cour de cassation 2012*, 530.

Hoofdstuk 3 Voorstel tot hervorming *de lege ferenda*

In navolging van de aangeduide denkrichtingen in het eerste hoofdstuk wordt in dit derde hoofdstuk geduid welke maatregelen er kunnen genomen worden: structurele of procedurele maatregelen. Wat betreft dit laatste, worden drie mogelijke hervormingen *de lege ferenda* toegelicht. De nadruk ligt daarbij op de invoering van een tweesporenbeleid met een verkorte motivering. Als flankerende maatregelen worden de mogelijkheid tot prejudiciële vraagstelling in civiele zaken en de opwaardering van de cassatie in het belang van de wet voorgesteld.

§ 1. Welke maatregelen kunnen genomen worden?

138. Hervormingen kunnen bestaan uit twee soorten maatregelen: structurele en procedurele. We bespreken eerst kort de mogelijke structurele maatregelen en de voor- en nadelen van elk, om vervolgens aandacht te besteden aan de procedurele maatregelen, waar het meeste heil van kan verwacht worden.

A. Structurele maatregelen

Structurele maatregelen brengen geen wijziging aan in de rechtspleging maar bestaan in de reorganisatie van materiële en menselijke middelen.

I. Verhoging van het aantal raadsheren

139. Een voor de hand liggende oplossing om aan de zware werklast te verhelpen is de verhoging van het aantal raadsheren. Momenteel telt het kader van het Hof dertig magistraten van de zetel.⁵⁰⁵ Doorheen de geschiedenis van het Hof is weinig verandering aangebracht in de personeelsformatie: bij zijn inwerkingtreding in 1832 telde het Hof naast Eerste Voorzitter DE GERLACHE achttien raadsheren,⁵⁰⁶ de wet van 10 november 1970⁵⁰⁷ plaatste het aantal op zesentwintig en de wet van 6 mei 1997⁵⁰⁸

---

⁵⁰⁵ *Jaarverslag Hof van Cassatie 2013*, 196.

⁵⁰⁶ DE GERLACHE, 1832, 16.

⁵⁰⁷ Wet 10 november 1970 tot wijziging van de wet van 3 april 1953 betreffende de rechterlijke inrichting, met het oog op de tijdelijke instandhouding van de personeelsformaties van het Hof van Cassatie, van de hoven van beroep en van de rechtbanken van eerste aanleg, *BS* 13 november 1970

⁵⁰⁸ Wet 6 mei 1997 strekkende tot de bespoediging van de procedure voor het Hof van Cassatie, *BS* 5 juli 1997.

verhoogde dit tot dertig. Dat het aantal raadsheren niet hoog ligt, is essentieel voor de goede werking van het Hof. Hoe meer magistraten, hoe meer kans op divergerende meningen: “Er mag immers niet uit het oog verloren worden dat het Hof van Cassatie bedoeld is als het orgaan dat in de schoot van de Rechterlijke Macht tot taak heeft voor de eenheid van rechtspraak te waken. Het lijdt geen twijfel dat hoe groter het aantal leden, hoe moeilijker het is die eenheid te bereiken.”⁵⁰⁹ Een verhoging van het aantal raadsheren is dus geen optie.

II. Verhoging van het aantal parketmagistraten

140. Een verhoging van het aantal parketmagistraten behoort wel tot de mogelijkheden. Het openbaar ministerie kende doorheen de geschiedenis van het Hof een exponentiële groei: van twee parketmagistraten in 1832⁵¹⁰ tot vijftien parketmagistraten op vandaag.⁵¹¹ Een verdere verhoging zou, althans voor het parket bij het Hof van Cassatie, een evidente verlichting van de werklast meebrengen zonder enig mogelijk nadelig effect zoals dat het geval zou zijn bij een verhoging van het aantal raadsheren. Integendeel, hoe meer tijd de parketmagistraten hebben om te besteden aan hun werkzaamheden, hoe beter ze het Hof kunnen informeren over de standpunten in nationale en internationale rechtspraak en rechtsleer. Ook zou een verhoging van het aantal parketmagistraten toelaten om meer tijd en middelen in te zetten voor de cassatieprocedure in het belang van de wet.⁵¹²

III. Verhoging van het aantal referendarissen

---

⁵⁰⁹ KRINGS, 1987, 184. In dezelfde zin: CORNIL, 1950, 495; TUNC, “La cour suprême idéale”, 1978, 448; KRINGS, 1990, 313; Wetsontwerp strekkende tot de bespoediging van de procedure voor het Hof van Cassatie en wetvoorstel tot afschaffing van de advocaten bij het Hof van Cassatie, verslag namens de commissie voor justitie, *Parl.St.* Kamer 1996-97, nr. 271/10-95/96, 12; DE CORTE, 2008, 162.

⁵¹⁰ Het openbaar ministerie telde, naast procureur-generaal PLAISANT maar één advocaat-generaal, zijnde Eugène DEFACZ die DE GERLACHE later opvolgde als Eerste Voorzitter. Zie DE GERLACHE, 1832, 16.

⁵¹¹ *Jaarverslag Hof van Cassatie 2013*, 199. Deze groei heeft vooral plaatsgevonden in het eerste decennium van de 21e eeuw: van de 71 parketmagistraten die het Hof in zijn 182 jaar lange geschiedenis gekend heeft, zijn er op vandaag nog vijftien actief wat erop duidt dat het Hof erg lang maar een beperkt aantal parketmagistraten heeft gekend. Zie *Historisch overzicht van de magistraten van het parket*, 1-2.

⁵¹² Zie daarover *supra* randnrs. 47 e.v. en *infra* randnrs. 187 e.v.

141. Ook een uitbreiding van het aantal referendarissen is aanbevelenswaardig.⁵¹³ De referendarissen bereiden de rechterlijke taken van de magistraten voor door onderzoek, studie en documentatie⁵¹⁴ en hun werk wordt erg geapprecieerd.⁵¹⁵ Een groter aantal referendarissen zou echter wenselijk zijn.^{516, 517} De precieze bevoegdheid van de referendarissen is bepaald in art. 135bis, derde lid Ger.W. Een verdere uitbreiding van het aantal referendarissen zou voor de raadsheren zeker een verlichting van hun werklast inhouden. Een dergelijke uitbreiding is overigens ook voorzien: art. 135bis, eerste lid Ger. W. stelt het maximum aantal referendarissen op dertig.⁵¹⁸ Het recentste jaarverslag van het Hof maakt echter melding van slechts twaalf referendarissen.⁵¹⁹ Er is dus zeker ruimte voor verbetering: idealiter zou elke raadsheer over een eigen ‘staf’ beschikken.⁵²⁰ Een verhoging van het aantal referendarissen is dus een eenvoudige oplossing om de werklast van de magistraten te verlichten. Waar het schoentje knelt, is wellicht de financiering van dergelijke verhoging van het referendarissenkader.⁵²¹

---

⁵¹³ Procureur-generaal CORNIL was zijn tijd ver vooruit door reeds in 1950 vurig te pleiten voor juridisch onderlegde “*auxiliaires*” bij het Hof. Zie CORNIL, 1950, 496.

⁵¹⁴ Wetsontwerp strekkende tot de bespoediging van de procedure voor het Hof van Cassatie en wetvoorstel tot afschaffing van de advocaten bij het Hof van Cassatie, verslag namens de commissie voor justitie, *Parl.St. Kamer* 1996-97, nr. 271/10-95/96, 4.

⁵¹⁵ TROUSSE, 1978, 190; VEROUGSTRATE, 2007, 179. Het huidige kader voorziet tien Nederlandstalige en vijf Franstalige referendarissen. Deze plaatsen waren eind 2013 echter nog niet allemaal opgevuld. Zie *Jaarverslag Hof van Cassatie 2013*, 200.

⁵¹⁶ Vergeleken met het Grondwettelijk Hof, de Raad van State, het Hof van Justitie van de Europese Unie en hooggerechtshoven in de ons omringende landen is het aantal referendarissen bij het Hof van Cassatie laag. Zie KRINGS, 1987, 186; LENAERTS, 1991, 137; Wetsontwerp strekkende tot de bespoediging van de procedure voor het Hof van Cassatie en wetvoorstel tot afschaffing van de advocaten bij het Hof van Cassatie, verslag namens de commissie voor justitie, *Parl.St. Kamer* 1996-97, nr. 271/10-95/96, 12; HUYBRECHTS, 2013, 224.

⁵¹⁷ Naast de referendarissen wordt het Hof echter ook nog bijgestaan door magistraten met opdracht maar daar wordt hier niet op ingegaan.

⁵¹⁸ Ingevoerd door de wet 6 mei 1997 strekkende tot de bespoediging van de procedure voor het Hof van Cassatie, *BS* 25 juni 1997. Zie *supra*.

⁵¹⁹ *Jaarverslag Hof van Cassatie 2013*, 200.

⁵²⁰ DE CORTE, 2008, 162.

⁵²¹ Bij de instelling van de functie van referendaris was dit ook één van de grote bekommernissen. Wetsontwerp strekkende tot de bespoediging van de procedure voor het Hof van Cassatie en wetvoorstel tot afschaffing van de advocaten bij het Hof van Cassatie, verslag namens de commissie voor justitie, *Parl.St. Kamer* 1996-97, nr. 271/10-95/96, 4.

IV. Conclusie

142. Een verhoging van het aantal raadsheren zou een negatief effect hebben op de publieke taak van het Hof. Dergelijke maatregel valt dus niet te overwegen. Een verhoging van het aantal parketmagistraten en referendarissen zou wel positief zijn. Een uitbreiding van het bestand van beide korpsen zou bijdragen tot de betere werking van het Hof. Meer parketmagistraten staat gelijk met meer tijd om te voorzien in kwalitatief hoogstaande conclusies die een goede bron van informatie voor de raadsheren vormen. Een uitbreiding van de referendarissen draagt daar ook toe bij aangezien deze het werk van de raadsheren voorbereiden. Er zijn hoegenaamd ook geen nadelen verbonden aan een verhoging van het aantal parketmagistraten en referendarissen. Het grootste bezwaar is wellicht de kostprijs, maar op een goed werkend Hof van Cassatie mag mijns inziens uiteindelijk geen prijs kleven.

B. Procedurele maatregelen

143. Een enkele verhoging van het aantal referendarissen en parketmagistraten is echter geen zaligmakende oplossing. Ten hoogste biedt het slechts tijdelijk soelaas. Het nemen van procedurele maatregelen, zijnde substantiële wijzigingen in de cassatierechtspleging, is de weg die moet bewandeld worden en de enige die blijvende oplossingen kan bieden voor de uitdagingen waarmee het Hof geconfronteerd wordt: "Er moet dus gezocht worden naar oplossingen die liggen in het vervolmaken van de werkmethodes van de leden van het Hof. Ik zou hier willen aan toevoegen dat misschien ook een beperking van de mogelijkheid tot cassatieberoep in te stellen verdient te worden overwogen. Er moet immers worden voorkomen dat het Hof overstelpt wordt met zaken waarin kennelijk ten onrechte naar het cassatieberoep gegrepen wordt. Het is een wezenlijke regel, dat het cassatieberoep een buitengewoon rechtsmiddel is en dat moet blijven."⁵²²

144. *"Un tribunal de cassation qui ne pratique aucune sélection des affaires qu'il examine est l'héritier malheureux d'une conception qui le met au service de la légalité au sens étroit du terme – au service du respect de la loi écrite à l'exclusion de la*

---

⁵²² KRINGS, 1987, 184.

jurisprudence."⁵²³ Het is vooral de mogelijkheid tot het instellen van een selectiemechanisme en hoe dit er zou kunnen uitzien waaraan de meeste aandacht zal besteed worden. Daarbij moeten twee tegenstrijdige stellingen in het achterhoofd en tegenover elkaar afgewogen worden: enerzijds dat een lagere werklast het Hof in staat zou stellen om zijn publieke functies beter uit te oefenen en anderzijds het principe van de toegang tot de rechter en het belang van de individuele rechtsbescherming die het Hof biedt. Een keuze voor een selectiemechanisme kan pas plaatsvinden na een grondige afweging van de beide belangen en moet ook plaats laten voor beide.

§ 2. Selectie van cassatieberoepen:

Als inleiding overlopen we kort welke soorten selectiesystemen⁵²⁴ er reeds bestaan, daarna bespreken we het standpunt van het Hof van Cassatie en de eerdere Belgische initiatieven tot invoering van dergelijk selectiemechanisme om tot slot de filtermechanismen die op vandaag bestaan kort te bestuderen.

A. Welke systemen bestaan er?

Er bestaan, ruw geschetst, twee verschillende systemen van selectie. Het onderscheidend criterium is het moment waarop de selectie plaatsvindt: selectie voor de poort enerzijds en selectie aan of na de poort anderzijds. De 'poort' waarvan sprake is zoals gezegd een metafoor voor de toegang tot het Hof.

I. Selectie voor de poort

145. Met de term 'selectie voor de poort' wordt bedoeld dat er gekozen wordt welke zaken tot het hooggerechtshof toegelaten worden. Stelsels die een selectie voor de poort toepassen zijn positieve of actieve selectiestelsels of verlofstelsels, aangezien het hooggerechtshof bij dat systeem zelf op discretionaire wijze kiest welke zaken het behandelt en welke niet. Gerechtshoven die in hoofdzaak een normatieve functie hebben, passen dit systeem toe.⁵²⁵ Rudimentair kan gesteld worden dat vooral de

---

⁵²³ TUNC, "Synthèse", 1978, 24.

⁵²⁴Het concept selectiestelsel of selectiemechanisme omvat hier een breed spectrum aan selectiemethodes. Dit omhelst zowel vormen van selectie voor, aan en na de poort, via alle mogelijke procedurele en inhoudelijke maatregelen.

⁵²⁵ ROGGEN, 2013, 181.

landen van de *Common law* traditie⁵²⁶ en de Scandinavische landen⁵²⁷ een selectie voor de poort van hun hooggerechtshof kennen. Ook Duitsland hoort in dit rijtje thuis.⁵²⁸

II. Selectie aan of na de poort

146. Deze categorie omvat alle andere vormen van selectie. Selectie aan de poort houdt in dat de selectie plaatsvindt bij het instellen van de procedure voor het hoogste gerechtshof. Selectie na de poort betekent dat, nadat de procedure aangevat is, bepaalde zaken weggeselecteerd kunnen worden. Bij selectie aan of na de poort behoudt elke burger dus het recht om zijn zaak tot voor het hooggerechtshof te brengen,⁵²⁹ wat wezenlijk verschilt met verlof- of actieve selectiestelsels. De gerechtshoven waar de disciplinaire functie overheerst worden gekenmerkt door dit systeem.⁵³⁰ Het is pas nadat de zaak aanhangig is gemaakt dat het gerechtshof zaken die niet beantwoorden aan bepaalde toelatingscriteria op een eenvoudige manier van de agenda kan verwijderen.⁵³¹ Het *supra* besproken Nederlandse negatieve verlofstelsel van art. 80a RO is hier een voorbeeld van.⁵³² Ook het systeem van art. 81 RO hoort thuis onder deze categorie: in de behandeling van de cassatieberoepen wordt een onderscheid gemaakt tussen zaken die een uitgebreid onderzoek waard zijn en zaken die dat niet zijn.⁵³³ Het Franse systeem van *non-admission* is daaraan gelijkaardig. De selectiecriteria zijn hier van negatieve aard.

147. Aan het uiterste einde van het spectrum bevinden zich de hooggerechtshoven waar er geen enkele selectie plaatsvindt. Het Belgische Hof van Cassatie behoort hiertoe,⁵³⁴ al moet dit toch genuanceerd worden: de *infra* besproken filters kunnen in zekere zin beschouwd worden als een vorm van selectie voor en aan de poort.⁵³⁵

---

⁵²⁶ Zie voor de Verenigde Staten: STERN, GRESSMAN, SHAPIRO en GELLER, 2002, 54-55; voor het Verenigd Koninkrijk: *A guide to bringing a case to the Supreme Court*, 2.

⁵²⁷ *Seminar Selection of Cases*, 8-11; *Jaarverslag Hof van Cassatie 2003*, 286-292.

⁵²⁸ LIERMAN, 2011, 204.

⁵²⁹ Met die nuance dat de wet natuurlijk het cassatieberoep moet mogelijk maken in het specifieke geschil.

⁵³⁰ ROGGEN, 2013, 181.

⁵³¹ ASSER, "Van selectie achter de poort naar selectie aan de poort", 2011, 73.

⁵³² *Supra* randnrs. 106 e.v.

⁵³³ ASSER, "Van selectie achter de poort naar selectie aan de poort", 2011, 74-78.

⁵³⁴ GÉRARD en GRÉGOIRE, 1999, 110-116.

⁵³⁵ *Infra* randnrs. 154 e.v.

B. Eerdere initiatieven

Het Hof van Cassatie en de wetgever zijn zich terdege bewust van het bestaan van selectiemechanismen in de ons omringende landen. Zowel het Hof als individuele parlementsleden hebben al voorstellen van selectiemechanismes geformuleerd, waarbij de buitenlandse procedures als voorbeeld dienden. Het zijn deze die we hier kort bespreken.

I. Selectiestelsel volgens het Hof van Cassatie

148. Het Hof van Cassatie speelde in zijn jaarverslagen zelf al met de idee van een selectiemechanisme. Het jaarverslag 2002-2003 vermeldde de mogelijkheid van een wettelijke toelating tot vereenvoudigde motivering in zaken die geen bijzondere rechtsvraag opwerpen die het algemeen belang raakt.⁵³⁶ Een jaar later bevatte het jaarverslag een uitgebreide studie van de selectiemechanismen die bestaan in andere landen van West-Europa.⁵³⁷ Daaruit blijkt dat België één van de weinige landen is die niet voorzien in een vorm van selectie van zaken. Het Hof van Cassatie toonde zich in 2003 impliciet een voorstander van een verdeelsysteem⁵³⁸ en, uit monde van de procureur-generaal ook van een vereenvoudigde afhandeling van een cassatieberoep in de gevallen waarin het Hof zitting houdt met een beperkt college van drie raadsheren.⁵³⁹ In 2008 werd dit standpunt echter afgezwakt tot een uitbreiding van de bevoegdheid van de beperkte kamer met drie raadsheren, zonder dat die zaken zou kunnen afdoen met een summiere motivering.⁵⁴⁰ De wet van 10 april 2014 heeft deze bevoegdheidsuitbreiding ook doorgevoerd.

II. Selectiestelsel volgens de wetgever

---

⁵³⁶ *Jaarverslag Hof van Cassatie 2002-2003*, 269.

⁵³⁷ *Jaarverslag Hof van Cassatie 2003*, 279-298.

⁵³⁸ *Jaarverslag Hof van Cassatie 2013*, 295.

⁵³⁹ "Een bepaling analoog aan die van artikel 81 RO zou kunnen toelaten de zaken voor het Hof vereenvoudigd af te handelen." en "De wetgever zou die mogelijkheid kunnen overwegen in de gevallen waarin hij reeds nu het Hof de mogelijkheid biedt zitting te houden in een beperkt college met drie raadsheren." *Jaarverslag Hof van Cassatie 2003*, 343.

⁵⁴⁰ LIERMAN, 2011, 211.

149. Verschillende parlementaire initiatieven hebben gepoogd een of andere vorm van selectie in te voeren. Deze hebben allemaal betrekking op een verdere uitbreiding van de bevoegdheid van de beperkte kamer met drie raadsheren ex art. 1105*bis* Ger.W. Door de kamers werd echter geen enkel wetsvoorstel aangenomen.

150. Een wetsvoorstel van 10 maart 2004⁵⁴¹ propageerde de invoering van een art. 1105*ter* Ger.W. dat het volgende moest inhouden:

“§ 1. Wanneer het beroep klaarblijkelijk niet ontvankelijk of niet gegrond is, kan de voorzitter van de kamer, op voorstel van de raadsheer-verslaggever en na advies van het openbaar ministerie, de zaak voorleggen aan een beperkte kamer met drie raadsheren.

§ 2. Die beperkte kamer kan eenparig beslissen het beroep te verwerpen zonder enige andere procedurele handeling. Indien er geen eenparigheid is of indien een van de magistraten van die beperkte kamer het vraagt, moet zij het onderzoek van het beroep naar de kamer samengesteld uit vijf raadsheren verwijzen.”

Dit wetsvoorstel werd in de volgende legislaturen nogmaals ingediend in de Kamer, meer bepaald in 2007⁵⁴² en in 2010,⁵⁴³ telkens met even weinig succes.

151. Een ander wetsvoorstel werd in januari 2005⁵⁴⁴ ingediend in de Kamer en in quasi identieke bewoordingen hernomen in 2008⁵⁴⁵ en 2010⁵⁴⁶ in de Senaat. Het stelde

---

⁵⁴¹ Wetsvoorstel (O. MAINGAIN) tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek teneinde te voorzien in toezicht op de toegang tot cassatieberoep, *Parl.St.* Kamer 2003-04, nr. 51 0892/001, 9 p.

⁵⁴² Wetsvoorstel (O. MAINGAIN) tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek teneinde te voorzien in toezicht op de toegang tot cassatieberoep, *Parl.St.* Kamer 2007-08, nr. 52 0272/001, 5.

⁵⁴³ Wetsvoorstel (O. MAINGAIN) tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek teneinde te voorzien in toezicht op de toegang tot cassatieberoep, *Parl.St.* Kamer 2010-11, nr. 53 0384/001, 9 p.

⁵⁴⁴ Wetsvoorstel (A. BORGINON) tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek, betreffende het versneld afhandelen van sommige cassatieberoepen, *Parl.St.* Kamer 2004-05, nr. 51 1569/001, 9 p.

⁵⁴⁵ Wetsvoorstel (M. TAELEMAN) tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek, betreffende het versneld afhandelen van sommige cassatieberoepen, *Parl.St.* Senaat 2007-08, nr.4-639/1, 8 p.

een uitbreiding van de bevoegdheden van de beperkte kamer voor, die daarnaast de mogelijkheid zou krijgen om middels een verkorte motivering voorzieningen in cassatie af te doen. Art. 1105bis Ger.W. zou er dan als volgt hebben uitgezien:

“§ 1. De voorzitter van de kamer kan, op voorstel van de raadsheer-verslaggever en na advies van het openbaar ministerie, de zaak voorleggen aan een beperkte kamer met drie raadsheren, wanneer:

1° de beslissing in verband met het cassatieberoep blijkbaar voor de hand ligt;

2° het cassatieberoep kennelijk onontvankelijk, kennelijk ongegrond, of zonder voorwerp is.

§ 2. Die beperkte kamer beslist éénparig over het beroep door respectievelijk een arrest van onmiddellijk antwoord, of door het cassatieberoep kennelijk onontvankelijk, kennelijk ongegrond, of zonder voorwerp te verklaren.

Indien er geen éénparigheid is of indien één van de magistraten van die beperkte kamer het vraagt, moet zij het onderzoek van het beroep naar de kamer samengesteld uit vijf raadsheren verwijzen.”

152. Een arrest van onmiddellijk antwoord zou verschillen van een arrest dat de onontvankelijkheid of ongegrondheid inhoudt doordat deze laatste korter gemotiveerd zouden zijn.⁵⁴⁷ In beide gevallen zou de motivatie echter beperkt zijn. In tegenstelling tot hetgeen bepaald in het wetsvoorstel van MAINGAIN, zou de toewijzing naar de beperkte kamer zoals nu het geval is met het huidige art. 1105bis Ger.W. pas plaatsvinden na de instaatstelling van de zaak.⁵⁴⁸ Het wetsvoorstel van 2008 verschilt echter van dat uit 2005 in die mate dat het openbaar ministerie niet meer verplicht zou zijn om te concluderen in de gevallen waarin gebruik wordt gemaakt van art. 1105bis Ger.W. GÉRARD kon zich vinden in dit wetsvoorstel dat volgens hem een goede balans

---

⁵⁴⁶ Wetsvoorstel (M. Taelman) tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek, betreffende het versneld afhandelen van sommige cassatieberoepen, *Parl.St.* Senaat 2011-12, nr. 5-1299/1, 8 p.

⁵⁴⁷ GÉRARD, 2008, 254.

⁵⁴⁸ GÉRARD, 2008, 253.

vormde tussen het belang van de maatschappij en het belang van de partijen, op voorwaarde dat de partijen ingelicht werden over het voorstel van de raadsheer-verslaggever om de zaak aan het beperkte college van drie raadsheren toe te wijzen en op voorwaarde dat de motivatie, weze het kort, geen standaardmotivering zou zijn.⁵⁴⁹ Er zou dus volgens GÉRARD net zoals in het Franse systeem tegenspraak moeten mogelijk zijn over de toepassing van art. 1105*bis* Ger.W.⁵⁵⁰ maar in tegenstelling tot onze zuiderburen wel een motivering die geen stijlformule mag zijn.⁵⁵¹ Het Hof van Cassatie schaarde zich in zijn jaarverslag van 2004 achter deze wetswijziging.⁵⁵² De drie wetsvoorstellen vervielen echter telkens door de ontbinding van de wetgevende kamers.

153. Er kan dus gesteld worden dat een selectiestelsel al langer dan vandaag op tafel ligt. Zowel het Hof als het parlement zijn er mee vertrouwd. Een voorstel tot invoering van een selectiemechanisme is dus geen *novum* meer. Zonder uitvoerig hierop in te gaan, is een selectiesysteem bovendien helemaal niet vreemd aan het Belgisch rechtsbestel. Zowel het Grondwettelijk Hof als de Raad van State kennen een systeem dat bedoeld is om de evident onontvankelijke of ongegronde zaken snel af te doen.⁵⁵³

C. Filtermechanismen op vandaag

Alhoewel niet expliciet zo bestempeld, bestaan er op vandaag ook al twee filtersystemen in het Hof van Cassatie. Het ene is zo oud als het Hof zelf, heeft toepassing bij civiele en sociale cassatieberoepen en is een vorm van selectie voor de poort, het andere werd erg recent ingevoerd door de wet van 14 februari 2014,⁵⁵⁴ vindt toepassing in penale zaken en is eerder een mechanisme van selectie aan de poort.

I. De civiele cassatiebalie

---

⁵⁴⁹ GÉRARD, 2008, 255.

⁵⁵⁰ GÉRARD, 2008, 256.

⁵⁵¹ GÉRARD, 2008, 256-257.

⁵⁵² *Jaarverslag Hof van Cassatie 2004*, 21.

⁵⁵³ Zie hiervoor in detail: *Jaarverslag Hof van Cassatie 2003*, 284-285; D'HOOGHE en GELDERS, 2004, 573-619.

⁵⁵⁴ *Supra* randnr. 83 e.v.

154. Het wettelijk ingestelde monopolie⁵⁵⁵ van de balie bij het Hof van Cassatie heeft bij deze advocaten geleid tot een verregaande specialisatie in de cassatieprocedure en het cassatiemechanisme. De verplichting om in burgerlijke, handels-, sociale en tuchtzaken een advocaat van de cassatiebalie onder de arm te nemen, vormt een belangrijke filter wat de kwaliteit van en het aantal cassatieberoepen betreft.⁵⁵⁶ Deze advocaten adviseren partijen over de slaagkansen van hun cassatieberoep en vormen dus een niet-geïnstitutionaliseerde, informele vorm van selectie voor de poort. Voorzieningen die duidelijk niet vatbaar zijn voor cassatie worden door deze advocaten gewoonweg niet ingesteld en dus weggefilterd.⁵⁵⁷ Dit is niet alleen in het voordeel van het Hof, maar ook in dat van de rechtzoekende die van onnodige kosten gespaard blijft.

155. De rol van de cassatiebalie als filter op de toestroom aan civiele zaken wordt algemeen geapprecieerd: *“Elle [la Cour] attache, vous n’ignorez pas, le plus haut prix à la collaboration que lui offre le barreau de cassation. Sans cette collaboration, toujours éclairé, parfois bénévole, comme en matière d’assistance judiciaire, elle ne pourrait accomplir sa mission. Nos concitoyens, sûrs de leur bon droit, n’ayant de cesse qu’ils n’obtiennent ce qu’ils veulent, il est vital pour notre institution que leur volonté processive soit entravée lorsqu’elle devient abusive. Par vos avis sur les chances de pourvoi, vous préserverez le caractère du recours en cassation et par vos pourvois, vous lui donnerez son plein effet, permettant ainsi au contrôle de la Cour de s’exercer et favorisant l’évolution du droit.”*⁵⁵⁸ Procureur-generaal CORNIL formuleerde dit nog scherper in 1950: *“Nos avocats ne se contentent pas de nous apporter les précieux concours de leur vivace dans les affaires que nous avons à juger, mais ils font excellemment office de chambre des requêtes en nous évitant l’examen des causes où nous perdrons notre temps.”*⁵⁵⁹ Ook de wetgever zag dit in en verplichtte de tussenkomst van een advocaat in penale zaken: de wet van 14 februari 2014 voorziet in de verplichte tussenkomst van een advocaat die

---

⁵⁵⁵ Art. 478 Ger.W.

⁵⁵⁶ LAENENS, 2002, 1118; ROGGEN, 2013, 189. De advocaten bij het Hof van Cassatie vervullen al sinds het ontstaan van het Belgische Hof van Cassatie deze rol. Zie SANFOURCHE-LAPORTE, 1849, 658.

⁵⁵⁷ De mogelijkheid om de cassatieadvocaten, die ministeriële ambtenaren zijn, te vorderen buiten beschouwing gelaten.

⁵⁵⁸ P. MARCHAL geciteerd in VEROUGSTRAETE, 2003, 9.

⁵⁵⁹ CORNIL, 1950, 495. KRINGS is dezelfde mening toegedaan: KRINGS, 1987, 186.

een gespecialiseerde opleiding moet genoten hebben.⁵⁶⁰ Ook in cassatieprocedures tegen de beslissing van de strafuitvoeringsrechtbank is de tussenkomst van een advocaat sinds de wet van 6 februari 2009 verplicht.⁵⁶¹

156. De cassatiebalie vormt een efficiënte selectiefilter, maar dit sluit niet uit dat de aangebrachte zaken in hun geheel of gedeeltelijk niet cassatiewaardig zijn: “Het is dan ook de taak van de balie van cassatie om in het bijzonder in de civiele zaken in de eerste plaats een grondige schifting te doen, zodat alleen zaken die het cassatieberoep waard zijn, bij het Hof worden aangebracht. Ik weet dat de leden van de balie van cassatie die opdracht met grote ernst opvatten, doch ik weet even goed dat het hun niet steeds mogelijk is hun tussenkomst te weigeren, hoewel zij zich ervan bewust zijn dat de aangevoerde middelen slechts bijkomstig zijn. De controle van de balie van cassatie kan dus op zichzelf niet volstaan.”⁵⁶²

II. Art. 433 Sv.

157. Voor een bespreking van dit artikel verwijs ik naar randnummers 81 en volgende. Het volstaat hier te zeggen dat dit artikel een nieuw filtermechanisme heeft ingevoerd in penale zaken. Daardoor kunnen manifest onontvankelijke beroepen op een eenvoudige manier, namelijk door een beschikking van de afdelingsvoorzitter of een door de Eerste Voorzitter aangeduide raadsheer op eensluidend advies van het openbaar ministerie, niet-toelaatbaar worden verklaard zonder tussenkomst van de partijen. Dit is duidelijk een vorm van selectie aan de poort, aangezien het cassatieberoep dat voor toepassing van art. 433 Sv. in aanmerking komt de normale cassatieprocedure niet langer zal doorlopen maar voordien al sneuvelt.

---

⁵⁶⁰ *Supra* randnr. 80 e.v.

⁵⁶¹ Wet 6 februari 2009 tot wijziging van artikel 97 van de wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten, *BS* 26 februari 2009.

⁵⁶² KRINGS, 1987, 186.

§ 3. Tweesporenbeleid

158. Net zoals het geval is in Nederland en Frankrijk, is mijns inziens de invoering van een selectiemechanisme in België een mogelijke oplossing voor hoger geschetste problemen. Twee vragen zijn daarbij van belang: wanneer selecteren en met welk criterium? Het antwoord daarop bepaalt in grote mate het uitzicht van een selectiestelsel, het effect ervan op de werking van het Hof en de aanvaardbaarheid ervan in de juridische wereld en maatschappij. Daarnaast staan we ook stil bij het gebruik van een verkorte motivering en de rol van de partijen en het openbaar ministerie. Tot slot is er nog de *caveat* van art. 6 EVRM: een selectiestelsel dat de toegang van de burger tot justitie beperkt of belemmert, moet immers de toets van het Straatsburgs Hof doorstaan.

A. Wanneer selecteren?

I. Geen selectie voor of aan de poort

159. Elke hervormingsvoorstel moet rekening houden met het grotere geheel waar ze moet inpassen. Dit is essentieel, wil er een kans op slagen zijn. Een formele procedure van selectie voor de poort is om die reden geen optie want beperkingen aan het instellen van een cassatieberoep, zoals een voorafgaande toestemmingsvereiste, druisen in tegen onze rechtscultuur.⁵⁶³ De huidige filtersystemen⁵⁶⁴ hebben daarnaast, althans wat de civiele cassatierechtspleging betreft, hun nut alreeds bewezen. Wat betreft art. 433 Sv. valt af te wachten hoe deze procedure in de praktijk zal worden vormgegeven. Selectie voor of aan de poort is dus niet nodig, aangezien dit voor zowel civiele en sociale als voor penale zaken alreeds gebeurt.

II. Wel selectie na de poort: tweesporenbeleid

160. Een selectie na de poort zoals die bestaat in Nederland en Frankrijk behoudt het recht van de burger om zijn zaak voor het Hof te brengen, waarna het aan het Hof is om te beoordelen of de aangebrachte zaak beantwoordt aan zijn specifieke taak en de

---

⁵⁶³ RUTSAERT, 1980, 2096.

⁵⁶⁴ *Supra* randnrs. 154 e.v.

behandeling van de zaak daarop afstemt. Dit systeem sluit nauwer aan bij onze West-Europese, Romaanse rechtscultuur en verdient daarom voorrang.

161. Hoe moet een selectie na de poort dan precies worden ingevuld? Een tweesporenbeleid waardoor elke zaak volgens een geëigend traject kan behandeld worden, is mijns inziens de beste optie. Zaken ‘die ertoe doen’ doorlopen dan de cassatieprocedure zoals die op vandaag bestaat, maar zaken die niet beantwoorden aan de selectiecriteria worden op een zijspoor geplaatst dat leidt naar een vereenvoudigde behandeling en afdoening, met een verlichting van de motiveringsverplichting bij de inhoudelijke beoordeling. Met dat zijspoor wordt de beperkte kamer met drie raadsheren bedoeld. De tijd die vrijkomt door het gebruik van dergelijk systeem kan worden geïnvesteerd in de zaken die wel beantwoorden aan de publieke taak van het Hof. Zodoende wordt elke zaak die voor het Hof gebracht wordt met de nodige aandacht, energie en inzet behandeld die de zaak toekomt. De schaarse middelen en capaciteit van het Hof worden op die manier zo efficiënt mogelijk gealloceerd.

162. Het Hof verklaarde zich in zijn jaarverslag van 2003 voorstander van dergelijk sorteringsmechanisme: “Zonder het recht van toegang tot het Hof te beknotten, laat de invoering van een verdeelsysteem dat het mogelijk maakt de verschillende behandeling van de zaken te doen afhangen van objectieve bij de wet bepaalde criteria, het Hof toe op korte termijn en zonder energieverpilling eenvoudige zaken of zaken die geen algemeen belang hebben behandelen, en de nodige tijd en aandacht besteden aan de ingewikkelde zaken of aan zaken die het algemeen belang raken.”⁵⁶⁵ Ook VEROUGSTRAETE beschouwde de vereenvoudigde afhandeling van zaken in Nederland en Frankrijk als een mogelijk model voor België.⁵⁶⁶ GÉRARD en GRÉGOIRE hebben al vergelijkbare ideeën verdedigd: *“Pour permettre à la Cour de cassation de remplir convenablement sa mission essentielle de maintien de l’unité de la jurisprudence et de l’interprétation de la loi, il faut certainement lui donner les moyens de décourager les pourvois dépourvus de sérieux (...). Elle doit aussi bénéficier de la faculté de traiter selon une procédure plus légère et de façon plus sommaire les pourvois qui n’invoquent que des moyens pris d’un défaut de motivation ou de la violation de la foi due aux actes, ou qui ne présentent que des moyens fondés sur*

---

⁵⁶⁵ Jaarverslag Hof van Cassatie 2003, 288 en 295.

⁵⁶⁶ VEROUGSTRAETE, 2008, 211.

*une jurisprudence constante de la Cour ou qui, au contraire, sont contredits par une telle jurisprudence.*⁵⁶⁷ DE CORTE, DEJEMEPPE en OST kunnen zich ook vinden in dergelijk systeem.⁵⁶⁸

B. Welk criterium?

163. De belangrijkste vraag is met welke criteria het Hof zaken op een zijspoor kan plaatsen. Deze moeten in de eerste plaats streng genoeg zijn wil het systeem effectief zijn: *“Il faut que les barrières soient assez hautes pour décourager les parties qui pourraient céder à la tentative de s’adresser à elle (het Hof van Cassatie) comme à une juridiction du troisième degré.”*⁵⁶⁹ Deze criteria moeten bovendien een weergave zijn van de specifieke taak van het Hof van Cassatie. De slaagkansen van een cassatieberoep mogen daarbij geen selectiegrond zijn, iets wat het Nederlandse art. 80a wordt verweten.⁵⁷⁰ Het mag verwacht worden dat de advocaten die namens de partijen voor het Hof optreden, afdoende de slaagkansen onderzoeken en slechts die zaken aanbrenge die een kans op cassatie inhouden.⁵⁷¹ Ook een geldelijk criterium is geen optie: de financiële waarde van een geschil hangt niet samen met het mogelijk belang ervan voor de rechtsvorming, rechtseenheid of rechtsbescherming.⁵⁷² Het belang van de zaak voor de partij is ook geen goed criterium: niet alleen is het moeilijk objectiveerbaar, het doet ook af aan de taak die het Hof vervult in het algemeen belang: *“une cour suprême est destinée à clarifier et moderniser le droit beaucoup plus qu’à garantir à deux plaideurs une décision juste.”*⁵⁷³

De selectiecriteria moeten dus uitgaan van de specifieke normatieve en disciplinaire functie van het Hof en het belang dat een zaak voor deze functies heeft.⁵⁷⁴ Indien een cassatieberoep geen rechtsvragen bevat die in het belang van de rechtseenheid, rechtsontwikkeling, rechtszekerheid of rechtsbescherming een antwoord behoeven,

---

⁵⁶⁷ GÉRARD en GRÉGOIRE, 1999, 111-112.

⁵⁶⁸ DE CORTE, 2008, 164; DEJEMEPPE en OST, 2008, 72.

⁵⁶⁹ CORNIL, 1952, 465; TUNC, “Synthèse”, 1978, 24.

⁵⁷⁰ *Supra* randnr. 118.

⁵⁷¹ De recente wetwijziging met betrekking tot de cassatieprocedure in strafzaken (*supra* randnr. 80 e.v.) zal hopelijk ook in deze materie dergelijk effect hebben.

⁵⁷² BEELEN, GHEERAERT en RYDE, 2000, drieëndertigste en vierendertigste paragraaf.

⁵⁷³ TUNC, “La cour suprême idéale”, 1978, 444-445.

⁵⁷⁴ DE CORTE, 2008, 163.

dringt de toepassing van een eenvoudig afdoeningsmechanisme zich op. De mogelijke precedentwaarde van een zaak⁵⁷⁵ moet met andere woorden een criterium zijn.⁵⁷⁶

164. Het komt mij voor dat het criterium van art. 1105*bis* Ger.W., zoals dat recent gewijzigd werd, perfect beantwoordt aan deze vereisten. Het gebruikte criterium is het volgende: de beslissing in verband met het cassatieberoep moet blijkbaar voor de hand liggen of niet nopen tot beantwoording van rechtsvragen in het belang van de eenheid van de rechtspraak of van de rechtsontwikkeling.⁵⁷⁷ Deze maatstaf leidt alle eenvoudige zaken en alle zaken waarin het Hof zijn kerntaken minder kan uitvoeren af naar het zijspoor van de beperkte kamer. Het eventuele succes van een cassatieberoep vormt daarbij geen toetsingsgrond, wat positief is. Na de inwerkingtreding van de nieuwe wet zal het Hof van Cassatie mijns inziens dus een goed vorm gegeven tweesporenbeleid kennen.

C. Verkorte motivering

165. Een louter tweesporenbeleid helpt om de prioriteiten van het Hof scherp te stellen maar levert geen tijdswinst op. De zaken die op het zijspoor belanden, moeten op één of andere manier verkort afgedaan worden, wil er sprake zijn van werklastvermindering. Een minder stringente motiveringsverplichting zou op die werklast mijns inziens een positieve invloed hebben. Middelen die niet aan een bepaald criterium voldoen, zouden dan moeten kunnen beantwoord worden met gebruik van een stijlformule.

166. Wanneer kan het antwoord van het Hof volstaan met een verkorte motivering? Met andere woorden, aan welke voorwaarden moet een middel voldoen om minder uitgebreid te moeten beantwoord worden?

Het selectiecriterium moet de publieke functie van het Hof op de eerste plaats zetten, maar tegelijk ook oog hebben voor de private functie van het cassatieberoep.

---

⁵⁷⁵ De arresten van het Hof van Cassatie hebben, zeker in de materie van het aansprakelijkheidsrecht, een precedentenwaarde. Zie daarover ADAMS, 1997, 1357-1383.

⁵⁷⁶ LOTH, 2009, 11.

⁵⁷⁷ *Supra* randnr. 84.

Het selectie criterium dat ik voorsta is quasi identiek aan dat van art. 81 RO: “als het middel niet tot cassatie kan leiden en niet noopt tot de beantwoording van rechtsvragen in het belang van de rechtseenheid, rechtszekerheid of rechtsontwikkeling, kan het Hof voor de beantwoording van het middel volstaan met de vaststelling daarvan.” Het eerste criterium verplicht het Hof om de redenen voor een verbreking te geven, zodat het gerecht waarnaar verwezen wordt daar mee rekening kan houden, het tweede criterium neemt middelen die het individuele geschil niet overstijgen in het vizier. Aan beide criteria moet cumulatief voldaan zijn. Het belang van de normatieve en disciplinaire publieke functie blijft echter het voornaamste criterium, want ook als het middel niet tot cassatie kan leiden moet het Hof daarvoor de redenen geven wanneer deze van belang kunnen zijn voor de rechtspraak en rechtsleer.

167. Het criterium van art. 1105*bis* Ger.W. om zaken op een zijspoor te plaatsen viseert het cassatieberoep in zijn geheel terwijl bovenstaand criterium zich focust op de middelen. Beide leggen ze de nadruk op de beantwoording van rechtsvragen in het belang van de rechtseenheid en rechtsvorming en dus op de publieke functie van het Hof. De combinatie van de twee doet vermoeden dat in het merendeel van de zaken die aan de beperkte kamer worden voorgelegd, de meeste middelen met een stijlformule kunnen worden afgedaan: zaken waarvan de beslissing voor de hand ligt zullen zoals *supra* uiteengezet veeleer niet tot cassatie kunnen leiden⁵⁷⁸ en van zaken die niet tot de beantwoording van belangrijke rechtsvragen nopen, is het duidelijk dat zij meestal geen middelen bevatten waar een belangrijke rechtsvraag mee gemoeid is. In de weinige gevallen dat een middel toch door de mazen van het net van de verkorte motivering glipt, zou de beantwoording ervan wellicht weinig tijd in beslag nemen aangezien de beslechting van het cassatieberoep net voor de hand moet liggen om naar de beperkte kamer te kunnen toegewezen worden.

168. Het gebruik van de mogelijkheid tot verkorte motivering is in onderhavig voorstel, in tegenstelling tot Nederland, niet beperkt tot de formatie van drie raadsheren. Ook wanneer zaken toebedeeld worden aan een gewone formatie met vijf raadsheren kan mijns inziens toepassing worden gemaakt van de mogelijkheid om met gebruik van een stijlformule op een middel te antwoorden. Een voorziening in cassatie

---

⁵⁷⁸ *Supra* randnr. 77.

waarvan de beslissing niet voor de hand ligt of wel beantwoording van belangrijke rechtsvragen behoeft, kan nog steeds een of meer middelen bevatten die niet tot cassatie kunnen leiden en die geen belangrijke rechtsvraag stellen. Denk bijvoorbeeld aan de middelen die volgens het Hof vaak ten overvloede worden toegevoegd om de cassatievoorziening aan te dikken.⁵⁷⁹ In dat geval komt de summiere motivering weer om de hoek loeren. Deze mogelijkheid tot summiere motivering is met andere woorden een erg flexibel systeem en een logische volgende stap op de weg ingeslagen met art. 1105*bis* Ger.W.

169. Kritiek hierop is zeker mogelijk. De verplichte motivering van rechterlijke beslissingen is het beste wapen tegen willekeur en legitimeert het rechtspreken. Aan deze verplichting moet mijns inziens echter niet ten allen prijze worden vastgehouden wanneer het gaat om het hoogste gerechtshof. Zoals *supra* besproken, ligt het belang van het cassatieberoep ook buiten dat van de individuele partij. Een verplichte motivering in elke zaak miskent die stelling, want wat heeft de maatschappij aan een motivering in een cassatiearrest dat geen geschil-overstijgend belang heeft? In zaken die het individueel geschil wel overstijgen, is een motivering van wezenlijk belang en het is net in deze zaken dat een motivering steeds verplicht zal blijven en waar bovendien van verwacht mag worden dat deze nog uitvoeriger zal worden door de werklastvermindering en tijdswinst die gepaard gaat met dit tweesporenbeleid, zoals in Nederland het geval was.⁵⁸⁰ Wegdoen met de verplichte motivering zou dus mogelijks leiden tot een betere motivering in de zaken waar die het meest nodig is.

D. Tweesporenbeleid in de praktijk: tegenspraak van de partijen en rol van het openbaar ministerie

Het gebruik van een selectiemechanisme roept vragen op over de rol die het openbaar ministerie moet vervullen en de plaats die partijen moeten innemen.

170. Zoals *supra* reeds gezegd, voert het toekomstige art. 1105*bis* Ger.W. een tweesporenbeleid in. Net zoals in Frankrijk het geval is, verdient het mijns inziens

---

⁵⁷⁹ *Supra* randnr. 57.

⁵⁸⁰ *Supra* randnrs. 104-105.

echter aanbeveling om in dit stadium een beperkte vorm van tegenspraak te introduceren: het rapport van de raadsheer-verslaggever zou, wanneer deze voorstelt de zaak naar de beperkte formatie te verwijzen ex art. 1105*bis* Ger.W., op dit punt moeten voorgelegd worden aan de partijen. Het voorontwerp van arrest dat de raadsheer-verslaggever opstelt⁵⁸¹ hoort daar dus niet bij. Ook het (schriftelijk) advies van het openbaar ministerie omtrent de mogelijke toepassing van art. 1105*bis* Ger.W. moet naar de partijen gecommuniceerd worden. Door in deze fase tegenspraak in te bouwen, kunnen partijen argumenteren waarom in hun zaak belangrijke rechtsvragen aan de orde zijn wanneer de raadsheer-verslaggever meende van niet. De repliek op het verslag moet wel beperkt blijven tot de inhoud ervan. Deze tegenspraak kan van belang zijn: in Frankrijk zijn namelijk gevallen bekend van zaken die oorspronkelijk door een beperkte kamer gingen behandeld worden bij gebrek aan gewichtige rechtsvragen, maar die na conclusies van de partijen in dit stadium uiteindelijk voor een formatie van vijf raadsheren werden gebracht en geleid hebben tot gezaghebbende cassatiearresten.⁵⁸²

De mogelijkheid tot tegenspraak is vooral bedoeld als correctief op het rapport van de raadsheer-verslaggever en biedt de partijen een weerwoord over de vraag wat als een belangrijke rechtsvraag kan beschouwd worden. De vrees dat deze mogelijkheid tot tegenspraak de cassatieprocedure zou kunnen verlammen, is ongegrond: in Frankrijk blijkt dat slechts in 6% van de gevallen partijen repliceren op het rapport.⁵⁸³ Een bijkomend correctief vormt natuurlijk de tweede paragraaf van art. 1105*bis* Ger.W. die bepaalt dat in geval een van de magistraten van de beperkte kamer dit vraagt, de zaak verwezen wordt naar een kamer van vijf raadsheren.

171. De Eerste Voorzitter of voorzitter van de kamer beslist nadien welke formatie de zaak zal behandelen. Als hij meent dat, na afweging van het rapport van de raadsheer-verslaggever, het advies van het parket⁵⁸⁴ en de argumenten van partijen, de beslissing

---

⁵⁸¹ DU JARDIN, 2002, 161.

⁵⁸² GARREAU, 2012, 1138.

⁵⁸³ Voor meer detail zie *supra* randnrs. 131. *Dix ans de non-admission devant les chambres civiles de la Cour de cassation 2002-2012*, 3.

⁵⁸⁴ Ook het parket formuleert een advies over de mogelijke toepassing van art. 1105*bis* Ger.W. volgens dit laatste artikel.

voor de hand ligt en geen antwoord op belangrijke rechtsvragen met zich meebrengt, verwijst hij naar de beperkte kamer met drie raadsheren.

172. Indien de zaak wordt voorgelegd aan een beperkte formatie met drie raadsheren, speelt het openbaar ministerie een wezenlijk rol. Daarom moet eventueel overwogen worden om de tussenkomst van het parket in een vroeger stadium van de cassatieprocedure te situeren, namelijk vooraleer de raadsheer-verslaggever rapporteert.⁵⁸⁵ Een grondig onderzoek van het cassatieberoep door het parket, zou een belangrijke bron van informatie voor de raadsheren zijn om met kennis van zaken en zonder de volledig zaak zelf grondig te moeten bestuderen, tot toepassing van het vereenvoudigd afdoeningsmechanisme voor alle of bepaalde middelen te kunnen besluiten. Ook voor de partijen kan de conclusie van het O.M. van belang zijn: zij krijgen erdoor een beter inzicht in en begrip van de redenen achter het stilzwijgen van het Hof. Het is dus essentieel dat het parket steeds schriftelijk zou moeten concluderen. Die conclusie kan naar gelang van de specifieke zaak meer of minder uitgebreid zijn, maar het is voor alle *stakeholders* in de procedure van belang dat verduidelijkt wordt waarom een middel slechts beantwoord wordt met een stijlformule.⁵⁸⁶ De grotere werklast die dit voor het parket kan meebrengen wordt gecompenseerd door de lagere werklast voor de raadsheren. Een verhoging van het aantal parketmagistraten zal echter wellicht noodzakelijk zijn.⁵⁸⁷

E. Verenigbaarheid met het EVRM?

173. Art. 6 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens legt aan de lidstaten geen verplichting op om een hooggerechtshof in te richten, maar indien een staat dit toch doet, moeten de waarborgen van art. 6 EVRM door dat hof wel nageleefd worden.⁵⁸⁸ De vereisten van art. 6 EVRM verschillen echter naargelang de bijzondere kenmerken van de procedure.⁵⁸⁹ Dit gezegd zijnde, stelt zich de vraag of het

---

⁵⁸⁵ DE CORTE, 2008, 163.

⁵⁸⁶ Procureur-generaal DU JARDIN stelde dat dit op vandaag ook al geldt wegens de onduidelijkheid van sommige arresten. Zie DU JARDIN, 2002, 159.

⁵⁸⁷ *Supra* randnr. 140.

⁵⁸⁸ LEMMENS, 2002, 149.

⁵⁸⁹ EHRM 17 januari 1970, nr. 2689/65, Delcourt/België, overw. 26.

voorgestelde tweesporenbeleid en de motivering door middel van een stijlformule verenigbaar zijn met art. 6 EVRM.

I. Toegang tot de cassatierechter⁵⁹⁰

174. Alhoewel het recht op toegang tot de rechter er niet uitdrukkelijk is in vermeld, erkende het EHRM alreeds in 1975 dat dit recht onderdeel uitmaakt van art. 6 EVRM.⁵⁹¹ Aangezien het EVRM geen recht op een cassatieberoep voorziet, staat het elke lidstaat vrij te bepalen in welke mate een cassatieberoep openstaat.⁵⁹² Die beperkingen mogen echter niet zo ver gaan dat ze de essentie van het recht van toegang tot de rechter aantasten:

“The Court reiterates that the ‘right to a tribunal’, of which the right of access is one aspect, is not absolute: it is subject to limitations permitted by implication, in particular where the conditions of admissibility of an appeal are concerned, since by its very nature it calls for regulation by the state, which enjoys a certain margin of appreciation in this regard. However, these limitations must not restrict or reduce a person’s access in such a way or to such extent that the very essence of the right is impaired; lastly, such limitations will not be compatible with Article 6 para. 1 if they do not pursue a legitimate aim or if there is not a reasonable relationship of proportionality between the means employed and the aim sought to be achieved.”⁵⁹³

Beperkingen zijn dus toegelaten voor zover zij evenredig zijn met een legitiem doel en de kern van het recht op toegang niet aantasten. Deze voorwaarden stellen geen probleem. Het voorgestelde selectiesysteem beantwoordt aan de vereiste van een legitiem doel. De doelstelling is met name de kwalitatieve verbetering van de cassatierechtspraak en een efficiënte inzet van de schaarse (menselijke) middelen van

---

⁵⁹⁰ Zie hiervoor ook: MOREAU, 2013, 199-201.

⁵⁹¹ EHRM 21 februari 1975, nr. 4451/70, Golder/Verenigd Koninkrijk.

⁵⁹² LEMMENS, 2002, 150.

⁵⁹³ EHRM 23 oktober 1996, nr. 21920/93, Levages Prestations Services/Frankrijk. Zie ook onder andere: EHRM 21 september 1990, nr. 17101/90, Fayed/Verenigd Koninkrijk; EHRM 19 december 1997, nr. 26737/95, Brualla Gomez de la Torre/Spanje.

het Hof. Bovendien wordt daardoor tegemoetgekomen aan een ander door art. 6 EVRM gewaarborgd recht, namelijk het recht op afdoening van een procedure binnen een redelijke termijn. De hiervoor gekozen middelen zijn proportioneel en gaan niet verder dan noodzakelijk om dit legitiem doel te verwezenlijken. Het voorgestelde systeem pleegt dus geen inbreuk op het recht op toegang tot de rechter. Van een absolute beperking is in de eerste plaats overigens geen sprake: het staat nog steeds, zoals op vandaag, elke burger vrij een zaak voor het Hof van Cassatie te brengen indien de wet hem die mogelijkheid verschaft. De toegang tot de cassatierechter blijft met andere woorden open.

II. Recht op motivering

175. Volgens het Europees Hof is de motiveringsverplichting een essentieel onderdeel van het recht op een eerlijk proces.⁵⁹⁴ Dat geldt ook in een cassatieprocedure.⁵⁹⁵ Pleegt een motivering door middel van een stijlformule dan geen inbreuk op art. 6 EVRM? De verplichting voor rechters om duidelijk de gronden waarop hun beslissing is gebaseerd weer te geven, is *inter alia* ingegeven door de mogelijkheid die dit biedt voor de veroordeelde om op nuttige wijze beroep aan te tekenen.⁵⁹⁶ Om die reden zijn de motiveringsvereisten voor gerechtshoven tegen wiens beslissing geen rechtsmiddel meer openstaat, soepeler. Om aan de vereisten van art. 6 EVRM te voldoen moet een gerecht overigens ook niet op elk middel een gedetailleerd antwoord geven.⁵⁹⁷

176. De voorgestelde procedure van een stijlformule als motivering heeft overigens al eerder de test van art. 6 EVRM doorstaan: *“If the domestic law subjects the acceptance of the appeal to a decision by the competent court whether it considers that the appeal raises a legal issue of fundamental importance and whether it has any chances of success, it may be sufficient for this court simply to refer to the provision authorising this procedure.”*⁵⁹⁸ Met betrekking tot de Franse procedure van *non-admission* heeft het Europees Hof ook

---

⁵⁹⁴ EHRM 17 oktober 2000, nr. 38194/97, Karakasis/Griekenland.

⁵⁹⁵ LEMMENS, 2002, 163.

⁵⁹⁶ EHRM 16 december 1992, nr. 12945/87, Hadjianastassiou/Griekenland.

⁵⁹⁷ EHRM 19 april 1994, nr. 16034/90, Van de Hurk/Nederland.

⁵⁹⁸ ECRM 16 juli 1981, nr. 8769/79, X./Duitsland.

geen schending vastgesteld.⁵⁹⁹ Hetzelfde geldt voor het Nederlandse art. 81 RO (toentertijd nog art. 101a RO).⁶⁰⁰

Aan de hand van eerdere, vaststaande rechtspraak van het Europese Hof kan dus met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid gesteld worden dat de voorgestelde hervorming de toets van art. 6 EVRM doorstaat.

F. Conclusie: artt. 1105bis en 1108bis Ger.W.

177. Nu elk element van het vooropgestelde tweesporenbeleid is besproken, is het tijd om het geheel in wetsartikelen te gieten. Dit tweesporenbeleid zou kunnen vorm gegeven worden door een wijziging van art. 1105bis Ger.W. enerzijds en door de invoering van art. 1108bis Ger.W. anderzijds. Ik koos wat betreft dit laatste niet voor een art. 1105ter omdat, ondanks het feit dat de idee achter dit artikel wel verder bouwt op art. 1105bis Ger.W., er niet de indruk mag ontstaan dat de mogelijkheid om middelen met gebruik van een stijlformule af te doen, enkel voorbehouden zou zijn aan een kamer met drie raadsheren.

178. Art. 1105bis Ger.W., zoals gewijzigd door de wet van 10 april 2014, zou slechts licht moeten aangepast worden. Enkel de mogelijkheid tot tegenspraak zou moeten worden ingebouwd. Dit artikel zou dan kunnen lezen als volgt:

“§ 1. Wanneer de beslissing in verband met het cassatieberoep blijkbaar voor de hand ligt of niet noopt tot beantwoording van rechtsvragen in het belang van de eenheid van de rechtspraak of van de rechtsontwikkeling, kan de eerste voorzitter of de voorzitter van de kamer, op voorstel van de raadsheer-verslaggever, na advies van het openbaar ministerie en na kennis te hebben genomen van de eventuele replieken van partijen, de zaak voorleggen aan een beperkte kamer met drie raadsheren.

---

⁵⁹⁹ EHRM 28 januari 2003, nr. 34763/02, Burg/Frankrijk; EHRM 15 juni 2004, nr. 1814/02, Stepinska/Frankrijk; EHRM 6 december 2007, nr. 15589/05, Franchis/Frankrijk.

⁶⁰⁰ EHRM 4 juli 2000, nr. 43149/98, Kok/Nederland.

§ 2. Het verslag van de raadsheer-verslaggever en het advies van het openbaar ministerie worden door de griffie per gerechtsbrief aan de partijen toegezonden. Indien partijen dat wensen, kunnen zij hun opmerkingen op het verslag en het advies neerleggen op de griffie van het Hof van Cassatie, uiterlijk 15 dagen na de kennisgeving van dat verslag.”

179. Het nieuwe art. 1108*bis* Ger.W. zou er dan als volgt kunnen uitzien:

“Indien het Hof van Cassatie oordeelt dat een opgeworpen cassatiemiddel niet tot cassatie kan leiden of niet noopt tot de beantwoording van rechtsvragen in het belang van de eenheid van de rechtspraak of van de rechtsontwikkeling, kan het Hof zich bij de vermelding van de gronden van zijn beslissing beperken tot dit oordeel.”

§ 4. Flankerende maatregelen

Om de publieke taak van het Hof nog meer in de verf te zetten en om zijn slagkracht te vergroten, kan nagedacht worden over enerzijds de invoering van een systeem van prejudiciële vraagstelling en anderzijds een ruimere toepassing van de procedure van cassatie in het belang van de wet. Beide laten een sterker optreden van het Hof toe met betrekking tot zijn publieke functie.

A. Prejudiciële vraagstelling

180. Een systeem van prejudiciële vraagstelling zou het Hof toelaten korter op de bal te spelen wat de rechtsvorming betreft. Aangezien cassatiecontrole steeds een controle achteraf is,⁶⁰¹ holt het Hof de maatschappelijke ontwikkelingen na.⁶⁰² Het Hof wordt daardoor in een steeds sneller evoluerende maatschappij minder relevant. Dit kan mijns inziens tegengegaan worden door de invoering van een procedure van prejudiciële vraagstelling.

I. Waarom?

181. Wanneer geconfronteerd met een nieuw belangrijk juridisch vraagstuk kan het van belang zijn dat het Hof zich daarover in een vroeg stadium kan uitspreken, in plaats

---

⁶⁰¹ DE CORTE, 2008, 168.

⁶⁰² LONDERS, 2008, 10.

van te wachten totdat het juridisch dispuut, na het doorlopen van de procedures in eerste aanleg en hoger beroep en dus meestal na een afzienbare tijd, uiteindelijk op zijn bord belandt. Een vroeger antwoord van het hoogste gerechtshof in een nieuwe juridische problematiek brengt voor zowel de maatschappij als de juridische wereld sneller duidelijkheid omtrent het standpunt van het opperste gerechtshof in de materie, wat rechtsonzekerheid tegengaat.⁶⁰³ Divergerende rechtspraak zou dan in principe niet of toch in mindere mate mogelijk zijn aangezien de rechtbanken de mening van het Hof al kennen. De taak van het Hof om de rechtseenheid te verzekeren, wordt hiermee geholpen.

182. De Belgische rechtswereld in het algemeen, maar ook het Hof van Cassatie in het bijzonder, is al bekend met de procedure van de prejudiciële vraagstelling. Ook voor het Grondwettelijk Hof kunnen prejudiciële procedures gestart worden.⁶⁰⁴ Aan het Hof van Cassatie kunnen sinds 2006 ook prejudiciële vragen gesteld worden, zij het slechts in de materie van het economisch mededingingsrecht.⁶⁰⁵ Het Hof verkreeg daarin de bevoegdheid om prejudiciële vragen omtrent de interpretatie van de wet te beantwoorden. Daarnaast kan het Hof ook zelf prejudiciële vragen stellen aan het Benelux-gerechtshof, het Grondwettelijk Hof en aan het Hof van Justitie van de Europese Unie.⁶⁰⁶ In de rechtsleer werd er daarnaast reeds voor gepleit om ook in fiscale zaken een prejudiciële procedure bij het Hof van Cassatie mogelijk te maken,⁶⁰⁷ en ook advocaat-generaal Xavier DE RIEMAECKER toonde zich al voorstander van de mogelijkheid prejudiciële vragen te stellen aan het Hof.⁶⁰⁸

II. Eerder wetsvoorstel

---

⁶⁰³ DE CORTE, 2008, 169. Vergelijk met het nieuwe art. 1094/1 Ger.W. dat bepaalt dat, wanneer het algemeen belang het vereist of in geval van volstreekte noodzakelijkheid, de termijnen voor het indienen van conclusies in de cassatieprocedure kunnen worden ingekort.

⁶⁰⁴ Art. 26 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof, *BS* 7 januari 1989.

⁶⁰⁵ Art. IV. 76 van het Wetboek van economisch recht. Zie voor een uitgebreide bespreking hiervan: *Jaarverslag Hof van Cassatie 2007*, 212-228.

⁶⁰⁶ VEROUGSTRATE, 2007, 169-175.

⁶⁰⁷ MORBÉE, 2013, 191.

⁶⁰⁸ CARLIER, 891.

183. Dit onderwerp heeft overigens al eerder op de politieke agenda gestaan: in 1995 werd in de Kamer een wetsvoorstel ingediend dat de invoering van een prejudiciële procedure voor het Hof beoogde.⁶⁰⁹ Dit voorstel werd druk geamendeerd. De door de Kamer aangenomen tekst omhelsde het volgende: elk rechtscollege dat in beroep of laatste aanleg uitspraak doet, kan ambtshalve of op verzoek van één van de partijen prejudiciële vragen stellen aan het Hof, indien de beantwoording ervan noodzakelijk is voor de beslechting van het geschil. In strafzaken zou die mogelijkheid niet bestaan. De wetten waarop de prejudiciële vraag betrekking heeft, moeten aanleiding geven tot ernstige interpretatiemoeilijkheden of uiteenlopend worden geïnterpreteerd. In het voorstel verklaart het Hof van Cassatie het verzoek onontvankelijk indien het zich al eerder op een verzoek of een voorziening over hetzelfde onderwerp heeft uitgesproken. Het Hof kan het verzoek herformuleren en doet uitspraak binnen een termijn van zes maand. Het uitleggingsarrest zou geen bindende kracht hebben.⁶¹⁰ Bezwaren van de Raad van State omtrent de grondwettigheid⁶¹¹ van het wetsvoorstel en een negatief advies van het Hof van Cassatie en zijn balie leidden ertoe dat het wetsvoorstel sneuvelde in de Senaat.⁶¹²

III. De lege ferenda

Onderhavig voorstel is geenszins exhaustief en is eerder bedoeld als een denkkader voor toekomstig debat. In het kader van deze masterproef is het onmogelijk de problematiek van de prejudiciële vraagstelling uitvoerig te behandelen: dit onderwerp

---

⁶⁰⁹ Wetsvoorstel (A. DUQUESNE) tot instelling van het verzoek tot uitlegging bij het Hof van Cassatie, *Parl.St.* Kamer 1995-96, nr. 49/206-1, 8 p.

⁶¹⁰ Wetsontwerp betreffende de verzoeken tot uitlegging van de wetten door het Hof van Cassatie in het kader van een verzoek tot prejudicieel advies, *Parl.St.* Kamer 1995-96, nr. 49-206/13, 2-3.

⁶¹¹ Meer bepaald had de Raad van State vragen bij de verenigbaarheid met artt. 84, 133 en 144 van de Grondwet. De eerste twee aangezien deze bepalen dat enkel de wetgever respectievelijk de decreetgever een authentieke interpretatie aan de wet of het decreet kan geven. Het laatste artikel aangezien een prejudicieel contentieux geen 'geschil' is. Zie: wetsvoorstel tot instelling van het verzoek tot uitlegging bij het Hof van Cassatie. Advies van de Raad van State, *Parl.St.* Kamer 1997-98, nr. 49-206/9, 14-18. Deze bezwaren van de Raad van State vormden echter kennelijk geen beletsel om wat betreft de economische mededinging het Hof van Cassatie prejudiciële bevoegdheid te verlenen.

⁶¹² Wetsontwerp betreffende de verzoeken tot uitlegging van de wetten door het Hof van Cassatie in het kader van een verzoek tot prejudicieel advies. Verslag namens de Commissie voor de Justitie, *Parl.St.* Senaat 1998-1999, nr. 1-1079/2, 38 p.

goed uitspitten vormt reeds een masterproef of zelfs doctoraal proefschrift op zich. Wel geef ik aan hoe een prejudiciële procedure er mijns inziens zou kunnen uitzien.

184. Het Hof zou een prejudiciële bevoegdheid in alle rechtsmateries moeten hebben, met uitzondering van het penale contentieux. Reden daarvoor is de relatief snelle doorlooptijd van een strafzaak voor het Hof, waardoor de tijdswinst van het beslechten van een juridische kwestie in een vroeger stadium een minder dringende reden is in deze zaken.⁶¹³ Daarnaast is de werkdruk in penale zaken nu al hoog genoeg zonder een prejudicieel contentieux er nog aan toe te voegen. Elke feitenrechter zou prejudiciële vragen kunnen stellen. Dit beperken tot rechters die in laatste aanleg de zaak behandelen, doet het voordeel van de snelle beslechting van een juridisch *hot topic* teniet. De rechter zou dit zowel ambtshalve als op verzoek van de partijen moeten kunnen doen, en tegen zijn beslissing mag geen rechtsmiddel openstaan.

185. De voorwaarden voor het stellen van een prejudiciële vraag moeten daarnaast voldoende streng zijn: een te soepele procedure zou mogelijks leiden tot een toevloed aan prejudiciële vragen, waardoor het nut ervan verloren zou gaan en het kind met het badwater worden weggegooid. Er zouden daarom twee barrières moeten zijn: ten eerste moet het verzoek tot een prejudiciële beslissing een belangrijke, nieuwe rechtsvraag opwerpen die een antwoord behoeft omwille van de rechtszekerheid, die nog niet eerder door het Hof behandeld is geweest en die eigen is of zou kunnen zijn aan vele gelijkaardige geschillen in de toekomst. Ten tweede moet de beantwoording van de vraag noodzakelijk zijn voor de beslechting van het geschil, wat hypothetische vragen uitsluit. Als een prejudiciële vraag niet beantwoordt aan de vereisten, moet het Hof deze zonder veel omwegen onontvankelijk kunnen verklaren.

Het Hof moet de vraag kunnen herformuleren en moet binnen een bepaalde termijn een prejudicieel arrest wijzen. Het arrest zou slechts bindend moeten zijn voor het gerecht dat de vraag gesteld heeft. Voor andere hoven en rechtbanken heeft het arrest slechts een morele waarde en geen bindende. Daarnaast moet er ook plaats zijn voor tegenspraak. De vraag of de partijen in civiele zaken verplicht moeten worden

---

⁶¹³ De doorlooptijd in penale zaken versus civiele zaken, zie *supra* randnrs. 61-62.

bijgestaan door een advocaat bij het Hof, is een beleidsvraag die hier niet wordt beantwoord.

186. De vrees voor mogelijke contradicties in de rechtspraak van het Hof, eerst rechtsprekend op een prejudiciële vraag en nadien op een cassatieberoep, is mijns inziens ongegrond. Het uitgangspunt is nog steeds dat het Hof zijn rechtspraak slechts in bepaalde gevallen wijzigt.⁶¹⁴ Ik zie niet in waarom dit plots anders zou zijn bij een prejudiciële procedure. Het tegenargument dat deze procedure extra werklast met zich meebrengt, kan ook weerlegd worden: als er strenge eisen worden gesteld aan de prejudiciële vragen, zal het aantal wellicht niet hoog liggen. Dit is natuurlijk grotendeels de verantwoordelijkheid van de lagere rechters die daarin moeten geresponsabiliseerd worden. Het voorbeeld van Frankrijk en Nederland, waar slechts heel weinig prejudiciële vragen worden gesteld,⁶¹⁵ is op dat vlak hoopgevend.

B. Opwaardering cassatie in het belang van de wet

187. De cassatie in het belang van de wet is een procedure die al zo oud is als het Hof zelf, maar die amper toepassing vindt.⁶¹⁶ Een opwaardering en ruimere toepassing van deze procedure zou een versterking van de publieke rol van het Hof met zich meebrengen. Het principe moet echter een door de partijen ingestelde voorziening in cassatie blijven. De gevallen waarin een procedure van cassatie in het belang van de wet mogelijk is, zullen dan ook zeldzaam zijn. Dit neemt niet weg dat cassatie in het belang van de wet soms noodzakelijk is om duidelijke richtlijnen aan de lagere rechtspraak te kunnen geven bij het stilzitten van de partijen. De Commissie HAMMERSTEIN gaf als voorbeeld van een geval waarin de procedure van cassatie in het belang van de wet nuttig kan zijn de uitlegging “van een regel van overgangsrecht of het formuleren van een rechterlijke regel van overgangsrecht.”⁶¹⁷ Het optreden van het Hof kan daar inderdaad wenselijk zijn, en de procedure van cassatie in het belang van de wet is daar het geknipte middel voor.

---

⁶¹⁴ *Supra* randnr. 30.

⁶¹⁵ *Supra* randnrs. 127 en 135.

⁶¹⁶ *Supra* randnrs. 47-48.

⁶¹⁷ *Rapport Commissie HAMMERSTEIN*, 48.

188. Een grotere aandacht voor de cassatieprocedure in het belang van de wet vereist dat het parket bij het Hof van Cassatie op de hoogte wordt gehouden van zaken waarin de procedure mogelijks toepassing kan vinden. Op elk parket zou om die reden een magistraat kunnen belast worden met het uitkijken naar zaken waar cassatie in het belang van de wet wenselijk is, om deze informatie dan te kunnen doorspelen naar de procureur-generaal bij het Hof.

Conclusie: een Hof van Cassatie voor de 21^e eeuw

189. Deze masterproef beoogt onderbouwde voorstellen te formuleren voor een hervorming van het Hof van Cassatie die het Hof, aangepast aan de realiteit van de 21^e eeuw, moeten toelaten zijn werkzaamheden ten behoeve van de Belgische rechtswereld met een vernieuwd elan te kunnen voortzetten. De vermindering van de werklast en daarmee samenhangend de focus op de publieke *core business* van het Hof vormen de beleidsmatige onderbouw van de voorgestelde hervormingen.

190. De herwaardering van de *public purpose* functie van het Hof van Cassatie is de achterliggende idee van het wetgevend voorstel. Als sluitsteen van de gerechtelijke piramide moet het Hof zijn leidersrol kunnen vervullen. De eenheid van het recht en de rechtszekerheid moeten de hoofdbekommernis van het Hof zijn, met de rechtsontwikkeling door het Hof als het logische gevolg daarvan. Het functioneren van het Hof moet gericht zijn op de verwezenlijking van deze objectieven. De rechtsbescherming die het Hof waarborgt, hoeft niet te lijden onder een verschuiving van de aandacht van het Hof richting zijn publieke taak. Een probleem- in plaats van ‘middelgerichte’ aanpak, een focus op de normatieve controle en een bindende verwijzing na cassatie zijn eenvoudig te nemen maatregelen die aanbeveling verdienen.

191. Enkele mogelijke structurele en procedurele maatregelen werden van naderbij bestudeerd. Deze voorstellen pogen een antwoord te bieden op en te verhelpen aan de problemen waarmee het Hof geconfronteerd wordt. Wat betreft mogelijke structurele maatregelen is een verhoging van het aantal raadsheren geen optie, anders verhoogt de kans op divergerende cassatierechtspraak. Het aantal parketmagistraten en referendarissen optrekken verdient echter wel aanbeveling. De nodige fondsen daartoe vrijmaken zal echter de moeilijkheid zijn.

Het zijn echter de procedurele maatregelen waar het grootste heil van verwacht kan worden. Deze masterproef besprak op dat vlak een triade aan elkaar versterkende maatregelen: het invoeren van een tweesporenbeleid met de mogelijkheid om

verkort te motiveren door middel van een stijlformule, de invoering van een prejudiciële procedure voor het Hof en een opwaardering van de procedure van cassatie in het belang van de wet. Het tweesporenbeleid laat toe dat zaken via een geëigend traject behandeld worden: cassatievoorzieningen die zich niet lenen tot uitoefening van de specifieke publieke opdracht van het Hof moeten stevast door een beperkte kamer behandeld worden, wat het nieuwe art. 1105*bis* Ger.W. zal toelaten. Daarnaast moeten cassatiemiddelen die niet tot cassatie kunnen leiden en niet beantwoorden aan de publieke functie van het Hof met een stijlformule kunnen beantwoord worden, zodat meer tijd vrijkomt om middelen die wel belangrijke rechtsvragen inhouden met de nodige aandacht te behandelen. Iedereen is gebaat bij kwaliteitsvolle rechtspraak van het Hof in zaken die ‘ertoe doen’, slechts weinigen met een uitgebreide motivering in zaken die geen geschil-overstijgend belang hebben. De tegenspraak op het rapport van de raadsheer-verslaggever die kan worden ingebouwd in deze procedure geeft de maatschappij de mogelijkheid mee te discussiëren over wat een belangrijke rechtsvraag is. De mogelijkheid om prejudiciële vragen te beantwoorden versterkt de positie van het Hof inzake rechtsvorming en laat het Hof ook toe om snel een antwoord te geven op maatschappelijke ontwikkelingen. Een grotere inzet van mensen en middelen op cassatieprocedures in het belang van de wet stelt het Hof in staat om, ook wanneer de partijen in een geschil zelf geen initiatief nemen, rechtszekerheid en rechtseenheid te voorzien wanneer de omstandigheden dit vereisen. Deze drie gesuggereerde hervormingen moeten het Hof toelaten zich te focussen op zijn publieke missie, zonder dat de rechtsbeschermingstaak van het Hof daaronder lijdt.

Oppoetsen of opdoeken, schreef LERNOUT over het Hof van Cassatie.⁶¹⁸ Deze masterproef kiest resoluut voor het eerste en formuleerde daartoe voorzichtig enkele mogelijke hervormingen.

---

⁶¹⁸ LERNOUT, 2002, 2.

Slotbeschouwingen

192. “Elke poging tot verandering of vernieuwing stuit bijna spontaan op bezwaren. Vanzelfsprekend zijn aan veranderingen risico’s verbonden. Zij moeten eerst aan de praktijk worden getoetst, alvorens men de zekerheid heeft dat het een verbetering betekent. Maar is dat een reden om niets te ondernemen?”⁶¹⁹

Deze masterproef wil slechts aan het denken zetten en formuleert enkele mogelijke oplossingen en denkrichtingen voor de toekomst. Dat de hier geponeerde voorstellen misschien in de praktijk niet onmiddellijk haalbaar of wenselijk zijn, doet niet af aan het nut van erover na te denken. Idealiter zou er in België, naar voorbeeld van de Nederlandse Commissie HAMMERSTEIN, een werkgroep opgericht worden bestaande uit raadsheren, academici en advocaten bij het Hof van Cassatie met de bedoeling enkele grondige hervormingsvoorstellen voor het Hof uit te werken, waaruit de wetgever, na een breed debat, uiteindelijk zou kunnen kiezen.

Afsluiten doen we met, wie anders, KRINGS: “Verre van mij de gedachte dat mijn zienswijze volstrekt de juiste is of dat de voorstellen die ik doe, de enige goede zijn, en evenmin dat ze aanvaard zullen worden. Ik verwacht integendeel dat ze kritiek en wellicht zelfs felle kritiek zullen doen loskomen, omdat ze niet bij iedereen in de smaak zullen vallen. Toch hoop ik reeds daardoor mijn doel te bereiken, dat mijn betoog misschien andere voorstellen zal uitlokken.”⁶²⁰

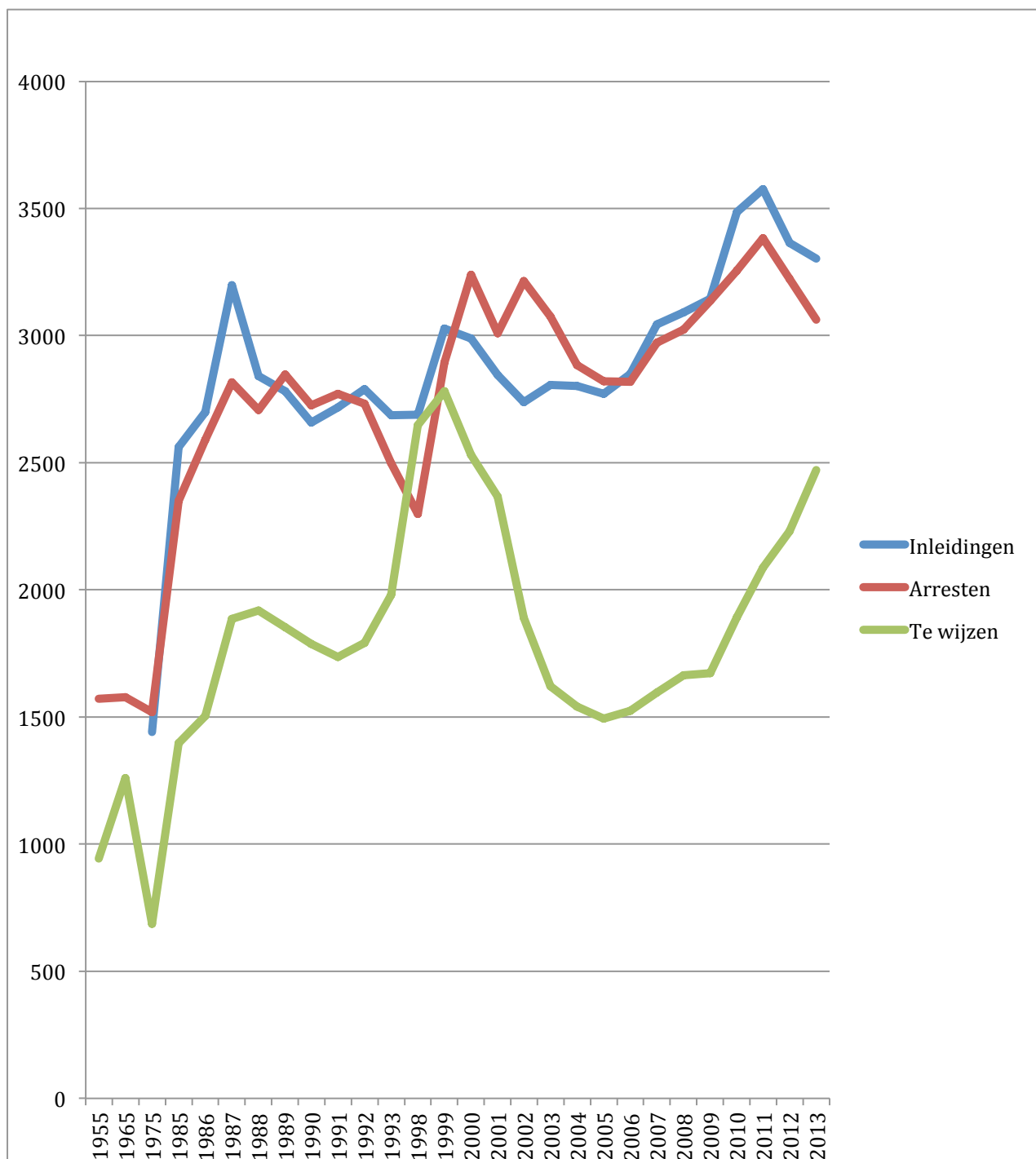
⁶¹⁹ LENAERTS, 1991, 138.

⁶²⁰ KRINGS, 1987, 187.

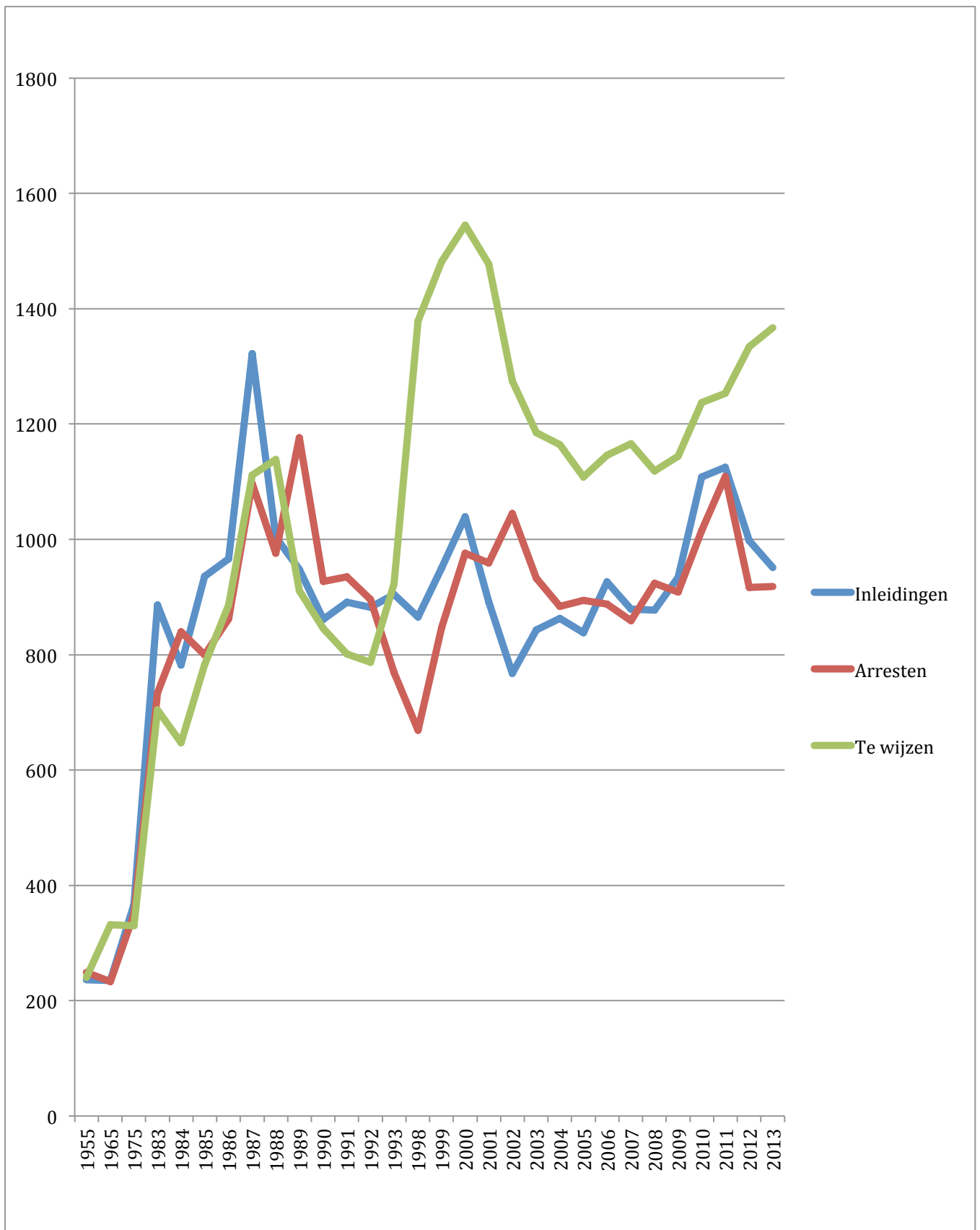
Bijlagen

§ 1. Aantal cassatieberoepen: globaal⁶²¹

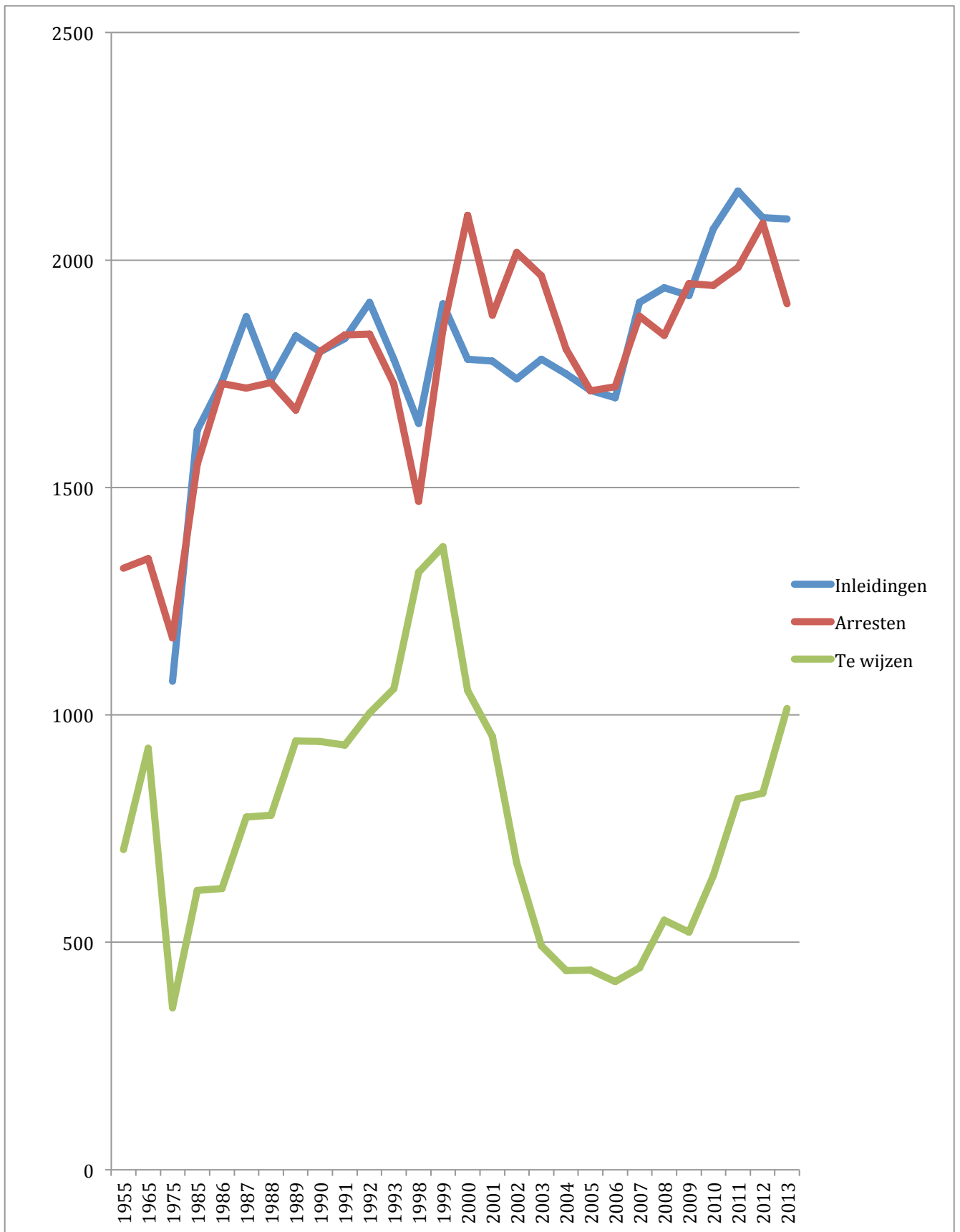

⁶²¹ Voor de jaren 1955 en 1965 kan geen getal geplakt worden op het aantal inleidingen aangezien deze voor wat betreft penale zaken niet beschikbaar zijn.

§ 2.Aantal cassatieberoepen: civiele, fiscale en sociale zaken

§ 3. Aantal cassatieberoepen: penaal

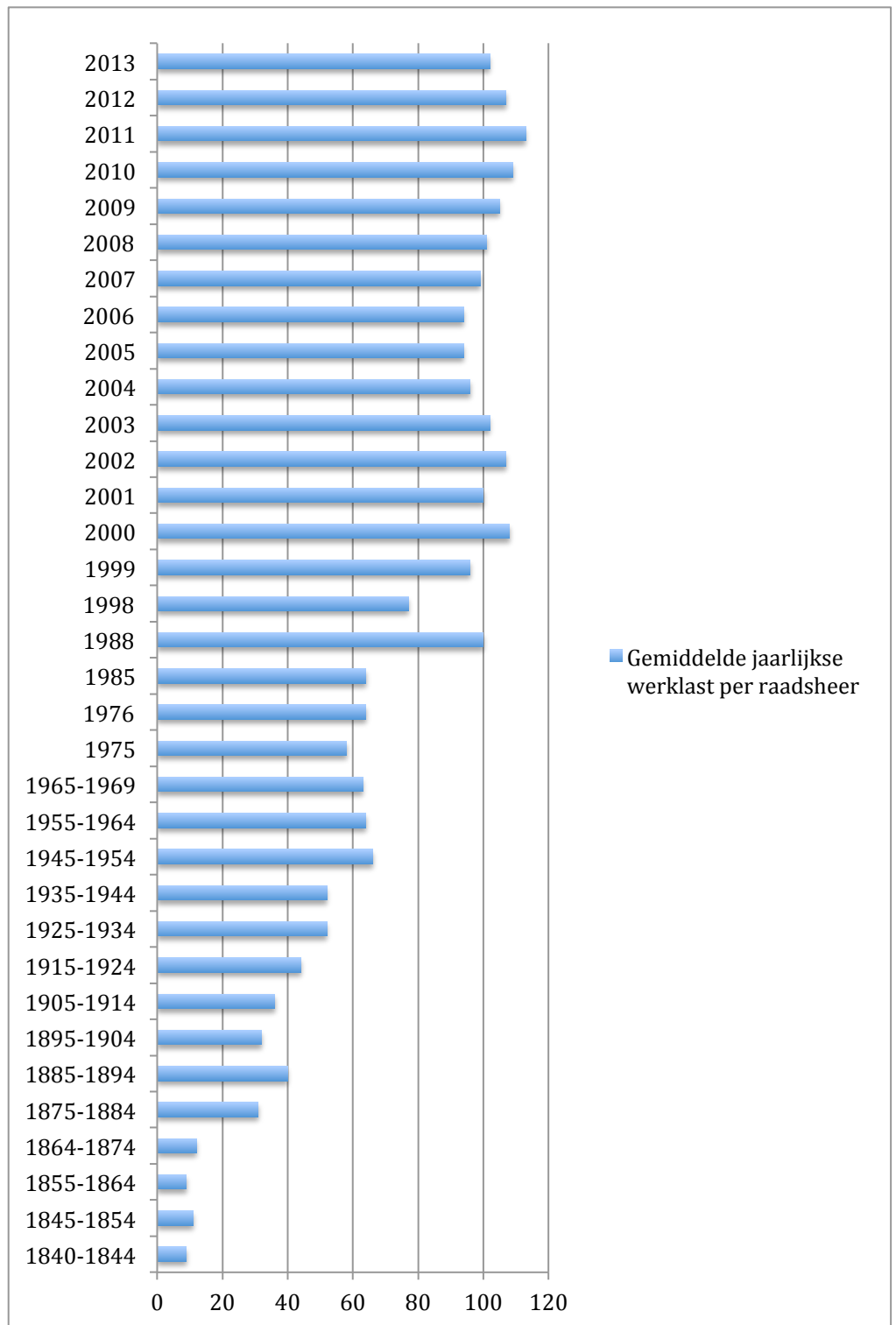

§ 4. Verhouding aantal voor cassatieberoep vatbare zaken en aantal inleidingen

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Aantal afgehandelde civiele zaken hoven van beroep	20700	18512	19518	17555	18725	18400	19437	21934	19392	18989	20521	18401	18078
Vonnissen in hoger beroep rechtbanken van eerste aanleg	8868	9366	7920	7357	8449	8684	8307	8018	7703	8334	7666	7248	6665
Vonnissen in hoger beroep rechtbanken van koophandel	99	60	78	99	100	83	58	83	101	91	114	141	131
Totaal	29667	27938	27516	25011	27274	27176	27802	30035	27186	27414	28301	25790	24874
Aantal civiele en fiscale inleidingen Hof van Cassatie	845	698	712	706	672	701	818	760	723	817	892	971	844
Percentage	2,28%	2,50%	2,59%	2,82%	2,46%	2,58%	2,94%	2,53%	2,66%	2,98%	3,15%	3,77%	3,39%

§ 5. Gemiddelde werklast per raadsheer

Bibliografie

§ 1. Methodologie

BOEKE, Y. en KRONE P., *Hoe schrijf ik een scriptie*, Amsterdam, Uitgeverij Bert Bakker, 2010, 275 p.

KESTEMONT, L. en SCHOUKENS, P., *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Leuven, Acco, 2012, 135 p.

SCHOUKENS, P., HENDRICKX, K. en TERRY, E., *Juridisch schrijven in de praktijk*, Leuven, Acco, 2011, 195 p.

§ 2. Wetgeving en parlementaire voorbereiding

A. België

Wet 15 juli 1979 tot wijziging van de wet van 10 oktober 1967 houdende het Gerechtelijk Wetboek en van andere wetsbepalingen, *BS* 30 juli 1970.

Wet 6 mei 1997 strekkende tot de bespoediging van de procedure voor het Hof van Cassatie, *BS* 25 juni 1997.

Wet 10 juni 2001 tot wijziging van sommige bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek, het Wetboek van strafvordering en het Wetboek der registratie-, hypotheek- en griffierechten, inzake onttrekking en wraking, *BS* 22 september 2001.

Wet 25 april 2007 tot oprichting van een Parlementair Comité belast met de wetsevaluatie, *BS* 11 mei 2007.

Wet 6 februari 2009 tot wijziging van artikel 97 van de wet van 16 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten, *BS* 26 februari 2009.

Wet 14 februari 2014 met betrekking tot de rechtspleging voor het Hof van Cassatie in strafzaken, *BS* 27 februari 2014.

Wet 10 april 2014 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek betreffende de procedure voor het Hof van Cassatie en de wrakingsprocedure, *BS* 15 mei 2014

Verslag namens de commissie voor de justitie over het wetsvoorstel strekkende om de procedure voor het Hof van Cassatie te bespoedigen, *Parl.St.* Senaat 1994-95, nr. 948-2, 58 p.

Bijlagen bij het verslag namens de commissie voor de justitie over het wetsvoorstel strekkende om de procedure voor het Hof van Cassatie te bespoedigen, *Parl.St.* Senaat 1994-95, nr. 948-2, 12 p.

Wetsvoorstel (R. LALLEMAND) strekkende om de procedure voor het Hof van Cassatie te bespoedigen, *Parl.St.* Senaat BZ 1995, nr. 1-52/1, 20 p.

Wetsvoorstel (A. DUQUESNE) tot instelling van het verzoek tot uitlegging bij het Hof van Cassatie, *Parl.St.* Kamer 1995-96, nr. 49/206-1, 8 p.

Wetsvoorstel tot instelling van het verzoek tot uitlegging bij het Hof van Cassatie. Advies van de Raad van State, *Parl.St.* Kamer 1997-98, nr. 49-206/9, 22 p.

Wetsontwerp betreffende de verzoeken tot uitlegging van de wetten door het Hof van Cassatie in het kader van een verzoek tot prejudicieel advies, *Parl.St.* Kamer 1995-96, nr. 49-206/13, 3 p.

Verslag namens de commissie voor de justitie over het wetsvoorstel strekkende om de procedure voor het Hof van Cassatie te bespoedigen, *Parl.St.* Senaat 1995-96, nr. 1-52/3, 28 p.

Verslag namens de commissie voor de justitie over het wetsontwerp strekkende tot de bespoediging van de procedure voor het Hof van Cassatie en wetsvoorstel tot afschaffing van de advocaten bij het Hof van Cassatie, *Parl.St.* Kamer 1996-97, nr. 271/10-95/96, 32 p.

Wetsontwerp betreffende de verzoeken tot uitlegging van de wetten door het Hof van Cassatie in het kader van een verzoek tot prejudicieel advies. Verslag namens de Commissie voor de Justitie, *Parl.St.* Senaat 1998-1999, nr. 1-1079/2, 38 p.

Wetsvoorstel (O. MAINGAIN) tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek teneinde te voorzien in toezicht op de toegang tot cassatieberoep, *Parl.St.* Kamer 2003-04, nr. 51 0892/001, 9 p.

Wetsvoorstel (A. BORGINON) tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek, betreffende het versneld afhandelen van sommige cassatieberoepen, *Parl.St.* Kamer 2004-05, nr. 51 1569/001, 9 p.

Wetsvoorstel (M. TAELEMAN) tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek, betreffende het versneld afhandelen van sommige cassatieberoepen, *Parl.St.* Senaat 2007-08, nr.4-639/1, 8 p.

Wetsvoorstel (O. MAINGAIN) tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek teneinde te voorzien in toezicht op de toegang tot cassatieberoep, *Parl.St.* Kamer 2007-08, nr. 52 0272/001, 9 p.

Wetsvoorstel (O. MAINGAIN) tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek teneinde te voorzien in toezicht op de toegang tot cassatieberoep, *Parl.St.* Kamer 2010-11, nr. 53 0384/001, 9 p.

Wetsvoorstel (M. TAELEMAN) tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek, betreffende het versneld afhandelen van sommige cassatieberoepen, *Parl.St.* Senaat 2011-12, nr. 5-1299/1, 8 p.

Amendementen bij het wetsvoorstel met betrekking tot de rechtspleging voor het Hof van Cassatie in strafzaken, *Parl.St.* Senaat 2012-13, nr. 5-1832/3, 31 p.

Wetsvoorstel met betrekking tot de rechtspleging voor het Hof van Cassatie in strafzaken, verslag namens de commissie voor de Justitie, *Parl.St.* Senaat 2012-2013, nr. 5-1832/4, 62 p.

Verslag namens de commissie voor de justitie over het wetsontwerp met betrekking tot de rechtspleging voor het Hof van Cassatie in strafzaken, *Parl.St.* Kamer 2013-14, nr. 53 3065/003, 19 p.

Wetsontwerp tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek betreffende de procedure voor het Hof van Cassatie en de wrakingsprocedure, *Parl.St.* Kamer 2013-14, nr. 53 3337/001, 116 p.

Wetsontwerp tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek betreffende de procedure voor het Hof van Cassatie en de wrakingsprocedure. Tekst aangenomen in plenaire vergadering en overgezonden aan de Senaat, *Parl.St.* Kamer 2013-14, nr. 53 3337/007, 15 p.

X., “Een nieuw Gerechtelijk Wetboek voor het Hof van Cassatie. Wetsvoorstel tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek wat de procedure voor het Hof van Cassatie betreft” in X., *Overzicht van de wetten die voor de hoven en de rechtbanken moeilijkheden bij de toepassing of de interpretatie ervan hebben opgeleverd. Verslag 2011 van de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie aan het Parlementair Comité belast met de wetsevaluatie*, *Parl.St.* Kamer 2011-12, nr. 53 1414/004, 33-51.

B. Nederland

Wet van 9 februari 2012 tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Wet op de rechterlijke organisatie in verband met de invoering van de mogelijkheid tot het stellen van prejudiciële vragen aan de civiele kamer van de Hoge Raad, *Stb.* 2012, 65.

Wet 15 maart 2012 tot wijziging van de Advocatenwet, de Wet op de rechterlijke organisatie en enige andere wetten ter versterking van de cassatierechtspraak, *Stb.* 2012, 116.

Kamerstukken II 1986/87, 19 953, nr. 3, 5 p.

Kamerstukken II 1986/87, 19 953, nr. 5, 12 p.

Kamerstukken I 1986/87, 19 953, nr. 195a, 2 p.

Kamerstukken II 2007/08, 29 279, nr. 78, 20 p.

Kamerstukken II 2010/11, 32576, nr. 3, 22 p.

Kamerstukken II 2010/11, 32 576, nr. 6, 17 p.

Kamerstukken I 2011/12, 32 576, nr. B, 4 p.

Kamerstukken I 2011/12, 32 576, nr. C, 6 p.

Kamerstukken I 2011/12, 32 612, nr. C, 9 p.

C. Frankrijk

Loi n° 91-491 du 15 mai 1991 modifiant le code de l'organisation judiciaire et instituant la saisine pour avis de la Cour de cassation, *Journal officiel de la République française* 19 mei 1991, 6790.

Loi n° 97-395 du 23 avril 1997 relative à l'examen des pourvois devant la Cour de cassation, *Journal officiel de la République française* 25 april 1997, 6268.

Loi organique n° 2001-539 du 25 juin 2001 relative au statut des magistrats et au Conseil supérieur de la magistrature, *Journal officiel de la République française* 26 juni 2001, 10119.

Rapport fait au nom de la commission des Lois constitutionnelles, de législation, du suffrage universel, du Règlement et d'administration générale sur le projet de loi organique, modifié par l'assemblée nationale, relatif au statut des magistrats et au Conseil supérieur de la magistrature, *Sénat* 2000-01, nr. 281, 106 p.

§ 3. Rechtspraak

Cass. 18 november 1847, *BJ* 1849, 231-233.

Cass. 18 mei 1933, *Pas.* 1933, 234-245.

HR 11 september 2012, *LJN* BX0132.

HR 11 september 2012, *LJN* BX0129.

HR 11 september 2012, *LJN* BX0146.

HR 11 september 2012, *LJN* BX7004.

HR 28 september 2012, *LJN* BX5792.

EHRM 17 januari 1970, nr. 2689/65, Delcourt/België.

EHRM 21 februari 1975, nr. 4451/70, Golder/Verenigd Koninkrijk.

ECRM 16 juli 1981, nr. 8769/79, X./Duitsland.

EHRM 21 september 1990, nr. 17101/90, Fayed/Verenigd Koninkrijk.

EHRM 16 december 1992, nr. 12945/87, Hadjianastassiou/Griekenland.

EHRM 19 april 1994, nr. 16034/90, Van de Hurk/Nederland.

EHRM 23 oktober 1996, nr. 21920/93, Levages Prestations Services/Frankrijk.

EHRM 19 december 1997, nr. 26737/95, Brualla Gomez de la Torre/Spanje.

EHRM 4 juli 2000, nr. 43149/98, Kok/Nederland.

EHRM 17 oktober 2000, nr. 38194/97, Karakasis/Griekenland.

EHRM 28 januari 2003, nr. 34763/02, Burg/Frankrijk.

EHRM 15 juni 2004, nr. 1814/02, Stepinska/Frankrijk.

EHRM 6 december 2007, nr. 15589/05, Franchis/Frankrijk.

§ 4.Rechtsleer

A. Boeken

AMRANI MEKKI, 2008:

AMRANI MEKKI, S., "L'organisation judiciaire en France" in VAN RHEE, C.H., HEIRBAUT, D. en STORME, M. (eds.), *De code de procédure civile (1806) na 200 jaar. De traditie van het Frans civiel procesrecht in vergelijkend perspectief*, Mechelen, Kluwer, 2008, 193-218.

ASSER, GROEN, VRANKEN en TZANKOVA, 2003:

ASSER, W.D.H., GROEN, H.A., VRANKEN, J.B.M. en TZANKOVA, I.N., *Een nieuwe balans. Interimrapport Fundamentele herbezinning Nederlands burgerlijk procesrecht*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2003, 306 p.

ASSER, GROEN, VRANKEN en TZANKOVA, 2006:

ASSER, W.D.H., GROEN, H.A., VRANKEN, J.B.M. en TZANKOVA, I.N, *Uitgebalanceerd. Eindrapport Fundamentele herbezinning Nederlands burgerlijk procesrecht*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2006, 219 p.

ASSER, “De Nederlandse Hoge Raad”, 2011:

ASSER, W.D.H., “De Nederlandse Hoge Raad: ruim baan voor de kerntaken door selectie aan de poort” in BOSSUYT, A., DECONINCK, B., DIRIX, E., FETTWEIS, A. en FORRIER, E., *Liber Spei et Amicitiae Ivan Verougstraete*, Brussel, Larcier, 2011, 37-46.

ASSER, “Van selectie achter de poort naar selectie aan de poort”, 2011:

ASSER, W.D.H., “Van selectie achter de poort naar selectie aan de poort” in HOL, A.M., GIESEN, I. en KRISTEN, F.G.H. (eds.), *De Hoge Raad in 2025*, Den Haag, BJU, 2011, 71-92.

BORÉ, 2003:

BORÉ, J. en BORÉ, L., *La cassation en matière civile*, Parijs, Dalloz, 2003, xxxiii + 723 p.

BOUCKAERT, 1997:

BOUCKAERT, B., *Hoe gemotiveerd is Cassatie? Pleidooi voor een waarachtig precedentenhof en een hernieuwde motiveringscultuur*, Antwerpen, Kluwer, 1997, 60 p.

BOULET-SANTEL, 1990:

BOULET-SANTEL, M., “La cassation sous l’Ancien régime” in ASSOCIATION DES MAGISTRATS ET ANCIENS MAGISTRATS DE LA COUR DE CASSATION, *Le Tribunal et la Cour de cassation 1790-1990*, Parijs, Litec, 1990, 1-24.

CASTERMANS, HOUBEN, JANSEN, MEMELINK en NIEUWENHUIS, 2009:

CASTERMANS, A.G., HOUBEN, I.S.J., JANSEN, K.J.O., MEMELINK, P. en NIEUWENHUIS, J.H. (eds.), *Het zwijgen van de Hoge Raad*, Deventer, Kluwer, 2009, VII-IX.

D’HOOGHE en GELDERS, 2004:

D’HOOGHE, D. en GELDERS, M., “De gerechtelijke achterstand bij de Raad van State en de maatregelen tot versnelling van de procedure” in X., *XXIXe postuniversitaire cyclus Willy Delva: goed procesrecht – goed procederen*, Mechelen, Kluwer, 2004, 573-619.

DE CODT, 2013:

DE CODT, J., “De la nécessité de rendre au pourvoi en cassation en matière pénale le caractère extraordinaire qu’il a perdu” in DERUYCK, F., GOETHALS, E., HUYBRECHTS, L., LECLERCQ, J.-F., ROZIE, J., ROZIE, M., TRAEST, P. en VERSTRAETEN, R. (eds.), *Amicus curiae. Liber Amicorum Marc De Swaef*, Antwerpen/Cambridge, Intersentia, 2013, 73-90.

DE CORTE, 2008:

DE CORTE, R., “De eerste 175 jaar van het Hof van Cassatie” in PARMENTIER, C., GEINGER, H., HENKES, A., STORCK, CH. en VANDEWAL, CH., *Hof van Cassatie van België 175^e verjaardag*, Brussel, Larcier, 2008, 139-172.

DE NAUW, 2013:

DE NAUW, A., “De rechtsvormende kracht van conclusies van het openbaar ministerie bij het Hof van Cassatie in strafzaken: vier voorbeelden” in DERUYCK, F., GOETHALS, E., HUYBRECHTS, L., LECLERCQ, J.-F., ROZIE, J., ROZIE, M., TRAEST, P. en VERSTRAETEN, R. (eds.), *Amicus curiae. Liber Amicorum Marc De Swaef*, Antwerpen/Cambridge, Intersentia, 2013, 91-102.

DEJEMEPPE en OST, 2008:

DEJEMEPPE, B. en OST, F., “Faut-il conserver la Cour de cassation?” in X., *Liber Amicorum Michel Mahieu*, Brussel, Larcier, 2008, 53-76.

DU JARDIN, 2002:

DU JARDIN, J., “Het optreden van het openbaar ministerie voor het Hof van Cassatie” in VAN ORSHOVEN, P. en STORME, M. (eds.), *Amice Curiae, Quo Vadis? Het openbaar ministerie in privaatrechtelijke, administratieve en sociale zaken*, Antwerpen, Kluwer, 2002, 157-170.

DU JARDIN, 2003:

DU JARDIN, J., “Justice must not only be done, it must also be seen to be done” in X., *Imperat Lex. Liber Amicorum Pierre Marchal*, Brussel, Larcier, 2003, 37-52.

FAIDER, 1890:

FAIDER, CH., "Notice sur Mathieu Nicolas Joseph Leclercq" in X, *Annuaire de l'Académie royale de Belgique*, Brussel, Koninklijke Academie van België, 1890, 443-510, www.academieroyale.be.

FAURÈS en DE MEYER, 1953:

FAURÈS, J. en DE MEYER, J., *La pensée juridique du procureur général Paul Leclercq*, I, Brussel, Bruylant, 1953, xxvii + 536 p.

FAYE, 1970:

FAYE, E., *La Cour de Cassation*, Parijs, Librairie Edouard Duchemin, 1970, 728 p.

FRICERO, 2008:

FRICERO, N., "Evolutie van de functies van het Franse Hof van Cassatie" in PARMENTIER, C., GEINGER, H., HENKES, A., STORCK, CH. en VANDEWAL, CH., *Hof van Cassatie van België 175e verjaardag*, Brussel, Larcier, 2008, 33-48.

GÉRARD, 2008:

GÉRARD, Ph., "Faut-il instituer une procédure simplifiée d'admission des pourvois en cassation" in JONES, H., LEBLICQ, Y., VAN DEN HOUTE, E., GLANSDORFF-BILLIET, J., GLANSDORFF, S. en GLANSDORFF, F., *Liber Amicorum Bernard Glansdorff*, Brussel, Bruylant, 2008, 243-259.

GIESEN, HOL en KRISTEN, 2011:

GIESEN, I., HOL, A.M. en KRISTEN, F.G.H., "De Hoge Raad in 2025: hoe ver zijn we onderweg?" in HOL, A.M., GIESEN, I. en KRISTEN, F.G.H. (eds.), *De Hoge Raad in 2025*, Den Haag, BJU, 2011, 291-304.

HAAK, 2008:

HAAK, P., "De evolutie van de Nederlandse cassatieprocedure" in C. PARMENTIER, H. GEINGER, A. HENKES, CH. STORCK en CH. VANDEWAL, *Hof van Cassatie van België 175e verjaardag*, Brussel, Larcier, 2008, 49-82.

HALPÉRIN, 1987:

HALPÉRIN, J.-L., *Le Tribunal de cassation et ses pouvoirs sous la Révolution (1790-1799)*, Parijs, Librairie générale de droit et de jurisprudence, 1987, 294 p.

HALPÉRIN, 1990:

HALPÉRIN, J.-L., “Le Tribunal de cassation sous la Révolution (1790-1799)” in ASSOCIATION DES MAGISTRATS ET ANCIENS MAGISTRATS DE LA COUR DE CASSATION, *Le Tribunal et la Cour de cassation 1790-1990*, Parijs, Litec, 1990, 25-51.

HEIRBAUT, 2008:

HEIRBAUT, D., “Enkele themata uit de geschiedenis van de gerechtelijke organisatie” in C. VAN RHEE, D. HEIRBAUT en M. STORME (eds.), *De code de procédure civile (1806) na 200 jaar. De traditie van het Frans civiel procesrecht in vergelijkend perspectief*, Mechelen, Kluwer, 2008, 159-191.

HUYBRECHTS, 2013:

HUYBRECHTS, L., “De werkwijze van het Hof van Cassatie en wat zijn magistraten denken” in DERUYCK, F., GOETHALS, E., HUYBRECHTS, L., LECLERCQ, J.-F., ROZIE, J., ROZIE, M., TRAEST, P. en VERSTRAETEN, R. (eds.), *Amicus curiae. Liber Amicorum Marc De Swaef*, Antwerpen/Cambridge, Intersentia, 2013, 219-237.

HUYTTENS, II, 1844:

HUYTTENS, E., *Discussions du Congrès national de Belgique 1830-1831*, II, Brussel, Société Typographique belge Adophe Wahlen et compagnie, 1844, 690 p, <https://archive.org/details/discussionsducon02huyt>.

HUYTTENS, IV, 1844:

HUYTTENS, E., *Discussion du Congrès national de Belgique 1830-1831*, IV, Brussel, Société Typographique belge Adophe Wahlen et compagnie, 1844, 646 p., http://books.google.be/books?id=uYNDAAAAYAAJ&printsec=frontcover&hl=nl&source=gb_s_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.

JOLOWICZ, 2000:

JOLOWICZ, J. A., *On Civil Procedure*, Cambridge/New York, Cambridge University Press, 2000, xv + 426 p.

JOLOWICZ, 1998:

JOLOWICZ, J.A., "The role of the supreme court at the national and international level" in INTERNATIONAL ASSOCIATION OF PROCEDURAL LAW, *The role of the supreme courts at the national and international level. Reports for the Thessaloniki International Colloquium 21-25 May 1997*, Thessaloniki, Sakkoulas Publications, 1998, 37-63.

KRINGS, 1989:

KRINGS, E., "Toestand van de gerechtelijke achterstand in België" in BELGISCHE SENAAT, *Gerechtelijke achterstand. Handelingen van het colloquium gehouden in de Senaat, vrijdag 26 mei 1989*, Brussel, 1989, 11-44.

KRINGS, 2002:

KRINGS, E., "La cassation n'est pas un troisième degré de juridiction" in BRUYNEEL A., DE GRYSSE, L., FORIERS, P.-A., HEENEN, D., SIMONT, A. en VAN DOOSSELAERE, M. (eds.), *Liber Amicorum Lucien Simont*, Brussel, Bruylant, 2002, 125-142.

LEMMENS, 2002:

LEMMENS, P., "De waarborgen van een eerlijk proces in de cassatieprocedure" in BRUYNEEL A., DE GRYSSE, L., FORIERS, P.-A., HEENEN, D., SIMONT, A. en VAN DOOSSELAERE, M., (eds.) *Liber Amicorum Lucien Simont*, Brussel, Bruylant, 2002, 149-165.

LIERMAN, 2011:

LIERMAN, S., "Hoe breed is de poort van het Hof van Cassatie? Selectiemechanismen voor burgerlijke zaken gewikt en gewogen" in BOSSUYT, A., DECONINCK, B., DIRIX, E., FETTWEIS, A. en FORRIER, E., *Liber Spei et Amicitiae Ivan Verougstraete*, Brussel, Larcier, 2011, 201-212.

LINSMEAU en BOULARBAH, 2002:

LINSMEAU, J. en BOULARBAH, H., "La Cour de cassation, entre le pourvoi et les conclusions du ministère public" in VAN ORSHOVEN, P. en STORME, M. (eds.), *Amice Curiae, Quo Vadis? Het openbaar ministerie in privaatrechtelijke, administratieve en sociale zaken*, Antwerpen, Kluwer, 2002, 171-194.

LONDERS, 2008:

LONDERS, G., "Rede" in C. PARMENTIER, H. GEINGER, A. HENKES, CH. STORCK en CH. VANDEWAL, *Hof van Cassatie van België 175^e verjaardag*, Brussel, Larcier, 2008, 9-11.

LOTH, 2009:

LOTH, M.A., “Beslissen te beslissen, hoe de Hoge Raad zijn agenda bepaalt” in CASTERMANS, A.G., HOUBEN, I.S.J., JANSEN, K.J.O., MEMELINK, P. en NIEUWENHUIS, J.H. (eds.), *Het zwijgen van de Hoge Raad*, Deventer, Kluwer, 2009, 3-16.

MARTENS, 2003:

MARTENS, P., “La Cour d’arbitrage et la Cour de cassation. Les paradoxes du respect” in X., *Imperat lex. Liber amicorum Pierre Marchal*, Brussel, Larcier, 2003, 97-120.

MARTYN, 2013:

MARTYN, G., “Belgium, the Netherlands and Luxembourg since 1800” in WIJFFELS, A. en VAN RHEE, C.H. (eds.), *European Supreme Courts. A Portrait through History*, Londen, Third Millenium Publishing, 2013, 218-227.

MERLIN, 1829:

MERLIN, M., *Receuil alphabétique de questions de droit*, III, Brussel, Tarlier, 1829, 451 p.

NANDRIN, 2008:

NANDRIN, J.-P., “Un projet avorté en 1832: la chambre des requêtes de la Cour de cassation” in X., *Liber Amicorum Michel Mahieu*, Brussel, Larcier, 2008, 95-115.

PONSIOEN, 2009:

PONSIOEN, C.E.C.J., “Toepassing artikel 81 RO door de civiele kamer van de Hoge Raad; een kwantitatief onderzoek tegen de achtergrond van het rapport Hammerstein in CASTERMANS, A.G., HOUBEN, I.S.J., JANSEN, K.J.O., MEMELINK, P. en NIEUWENHUIS, J.H. (eds.), *Het zwijgen van de Hoge Raad*, Deventer, Kluwer, 2009, 131-159.

RAES, 2004:

RAES, S., “Beperking van de rechtsmiddelen” in HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE, *Gerechtelijke achterstand: geen noodzakelijk kwaad*, Brussel, Bruylant, 2004, 111-132.

RAIKEM, 1831:

RAIKEM, J;-J., *Rapport de M. Raikem, minstre de la justice, sur l'organisation judiciaire*, Brussel, Imprimerie du Moniteur Belge, 1831, 51 p.

RIGAUX, 1966:

RIGAUX, F., *La nature du contrôle de la Cour de cassation*, Brussel, Bruylant, 1966, xxiii + 482 p.

RUTSAERT en MEEÛS, 1978:

RUTSAERT, J. en MEEÛS, A., "La Cour de cassation de Belgique" in CENTRE D'ÉTUDES JURIDIQUES COMPARATIVES, *La cour judiciaire suprême. Une enquête comparative*, Parijs, Economica, 1978, 247-274.

STERN, GRESSMAN, SHAPIRO en GELLER, 2002:

STERN, R., GRESSMAN, E., SHAPIRO, S. en GELLER, K., *Supreme Court Practice*, Washington DC, BNA Books, 2002, xxxi + 1275 p.

STORCK, 2011:

STORCK, CH., "Considérations sur le moyen de cassation en matière civile" in BOSSUYT, A., DECONINCK, B., DIRIX, E., FETTWEIS, A. en FORRIER, E., *Liber Spei et Amicitiae Ivan Verougstraete*, Brussel, Larcier, 2011, 97-108.

STORME, 1995:

STORME, M., *Ik die bij de sterren sliep en 't haar der ruimten droeg: de metabletica van het procesrecht*, Gent, Mys & Breesch, 1995, 112 p.

TARBÉ, 1840:

TARBÉ, A.-P., *Cour de Cassation: lois et réglemens a l'usage de la Cour de Cassation*, Parijs, Librairie encyclopédique de Roret, 1840, viii + 504 p.

TARTUFFO, 1998:

TARTUFFO, M., "The role of the supreme courts at the national and international level: civil law countries" in INTERNATIONAL ASSOCIATION OF PROCEDURAL LAW, *The role of the supreme courts at the national and international level. Reports for the Thessaloniki International Colloquium 21-25 May 1997*, Thessaloniki, Sakkoulas Publications, 1998, 101-126.

THONISSEN, 1874:

THONISSEN, J.-J., "Notice sur la vie et les travaux du baron Etienne-Constantin de Gerlache" in X, *Annuaire de l'Académie royale de Belgique*, Brussel, Koninklijke Academie van België, 1874, 107-228, www.academieroyale.be.

TOUFFAIT, 1978:

TOUFFAIT, A., "Conclusions d'un praticien" in CENTRE D'ÉTUDES JURIDIQUES COMPARATIVES, *La cour judiciaire suprême. Une enquête comparative*, Parijs, Economica, 1978, 473-486.

TROUSSE, 1978:

TROUSSE, P.E., "La surcharge des cours suprêmes de justice et les remèdes à cette situation", INTERUNIVERSITAIR CENTRUM VOOR RECHTSVERGELIJKING, *Rapports Belges au Xe Congrès international de droit comparé*, Brussel, Bruylant, 1978, 185-190.

TULKENS en VAN DROOGHENBROECK, 2003:

TULKENS, F. en VAN DROOGHENBROECK, S., "La Cour de cassation et les droits de l'homme. Les voies de la banalisation" in X., *Imperat Lex. Liber Amicorum Pierre Marchal*, Brussel, Larcier, 2003, 121-142.

TUNC, "La Cour Suprême idéale", 1978:

TUNC, A., "La Cour Suprême idéale" in CENTRE D'ÉTUDES JURIDIQUES COMPARATIVES, *La cour judiciaire suprême. Une enquête comparative*, Parijs, Economica, 1978, 433-471.

TUNC, A., "Synthèse", 1978:

TUNC, A., "Synthèse" in CENTRE D'ÉTUDES JURIDIQUES COMPARATIVES, *La cour judiciaire suprême. Une enquête comparative*, Parijs, Economica, 1978, 5-83.

VAN DROOGHENBROECK, 2004:

VAN DROOGHENBROECK, J.-F., *Cassation et juridiction. Iura dicit Curia*, Brussel, Bruylant, 2004, xix + 919 p.

VAN HOUTTE en LANGEWERF, 1977:

VAN HOUTTE, J. en LANGEWERF, E., *Sociografische gegevens voor een studie van het gerechtelijk systeem*, Antwerpen, Kluwer, 1977, 96 p.

VAN ORSHOVEN, 2005:

VAN ORSHOVEN, P., "Het recht op hoger beroep. Waarom en waarheen?" in LINSMEAU, J. en STORME, M. (eds.), *Het Gerechtelijk recht: waarom en waarheen? - Finalité et légitimité du droit judiciaire*, Brugge, Die Keure, 2005, 133-144.

VAN RHEE, 2002:

VAN RHEE, C.H., 'Het Openbaar Ministerie in historisch perspectief: 'Amicus Curiae' of niet?' in VAN ORSHOVEN, P. en STORME, M. (eds.), *Amice Curiae, Quo Vadis? Het openbaar ministerie in privaatrechtelijke, administratieve en sociale zaken*, Antwerpen, Kluwer, 2002, 1-18.

VAN SCHENDEL, 2011:

VAN SCHENDEL, W.A.M., "De Hoge Raad in 2010" in HOL, A.M., GIESEN, I. en KRISTEN, F.G.H. (eds.), *De Hoge Raad in 2025*, Den Haag, BJU, 2011, 19-31.

VEEGENS, KORTHALS ALTES en GROEN, 2005:

VEEGENS, D. J., KORTHALS ALTES, E. en GROEN, H.A., *Asser-serie procesrecht. Cassatie in burgerlijke zaken*, Deventer, Kluwer, 2005, xxi + 517 p.

VEROUGSTRAETE, 2000:

VEROUGSTRAETE, I., "Het Hof van Cassatie en de motiveringsplicht" in DIEUX, X., BRUYNEEL, A., GLANSDORFF, F., FAGNART, J.-L., FORIERS, P.-A., GÉRARD, PH., GLANSDORFF, B., SIMONT, L., VAN OMMESLAGHE, D. en VAN OMMESLAGHE, S. (eds.), *Mélanges offerts à Pierre Van Ommeslaghe*, Brussel, Bruylant, 2000, 1061-1087.

VEROUGSTRAETE, 2003:

VEROUGSTRAETE, I., "Introduction: juge de cassation" in X., *Imperat Lex. Liber Amicorum Pierre Marchal*, Brussel, Larcier, 2003, 1-12.

VEROUGSTRAETE, 2007:

VEROUGSTRATE, I., "Cassatie in civiele zaken (Belgisch recht)" in VERENIGING VOOR DE VERGELIJKENDE STUDIE VAN HET RECHT VAN BELGIË EN NEDERLAND, *Preadviezen over de werkwijze van de hoogste rechtscolleges*, Den Haag, Boom juridische uitgevers, 2007, 143-181.

VEROUGSTRAETE, 2008:

VEROUGSTRAETE, I., "Cassatie: vereenvoudiging, gezag en democratie. Synthese van de verslagen opgesteld ter gelegenheid van 's Hofs 175^e verjaardag" in C. PARMENTIER, H. GEINGER, A. HENKES, CH. STORCK en CH. VANDEWAL, *Hof van Cassatie van België 175^e verjaardag*, Brussel, Larcier, 2008, 203-216.

VRANKEN, 2011:

VRANKEN, J.B.M., "Taken van de Hoge Raad en zijn parket in 2025" in HOL, A.M., GIESEN, I. en KRISTEN, F.G.H. (eds.), *De Hoge Raad in 2025*, Den Haag, BJU, 2011, 33-50.

WIJFFELS, 2013:

WIJFFELS, A., "France from the Revolution to the Present" in WIJFFELS, A. en VAN RHEE, C.H. (eds.), *European Supreme Courts. A Portrait through History*, Londen, Third Millenium Publishing, 2013, 74-85.

Archives parlementaires, 1885:

X, *Archives parlementaires de 1787 à 1860: recueil complet des débats législatifs et politiques des Chambres françaises. Première série, 1787 à 1799*, XX, Parijs, Imprimerie Paul Dupont, 1885, 784 p., <http://gallica.bnf.fr>.

Archives parlementaires, 1910:

X, *Archives parlementaires de 1787 à 1860 : recueil complet des débats législatifs et politiques des Chambres françaises. Première série, 1787 à 1799*, LXXVII, Parijs, Imprimerie Paul Dupont, 1910, 799 p., <http://gallica.bnf.fr>.

B. Tijdschriften en mercuriale redes

ADAMS, 1997:

ADAMS, M., “Law is as I’ve told you before. Over de zwaartekrachtwerking van rechterlijke uitspraken in België”, *TPR* 1997, 1329-1397.

BARENDRECHT, 2008:

BARENDRECHT, M., “Rechtsvorming via hogere rechtspraak. Heeft de Commissie Hammerstein de oplossing?”, *NJB* 2008, 1332-1335.

BEAUTHIER, 1999:

BEAUTHIER, R., “La lente conquête d’une suprématie: l’exemple de l’organe de cassation de l’ancien régime au XIXe siècle”, *Revue de droit de l’ULB* 1999, 7-99.

BEELEN, GHEERAERT en RYDE, 2000-01

BEELEN, I., GHEERAERT, F. en RYDE, O., “Het Hof van Cassatie bij het begin van een nieuwe eeuw: een terugblik en vooruitzichten. Interview met Pierre Marchal”, *Jura Falconis* 2000-01, nr. 2, 129-138 en <http://www.law.kuleuven.be/jura/art/37n2/marchal.htm>.

BORGERS, 2013:

BORGERS, M., “Doorpakken in cassatie: over artikel 80a RO, artikel 81 RO en ambtshalve cassatie in strafzaken”, *NJB* 2013, 2506-2511.

CARLIER, 2009:

CARLIER, E., “Verslag van het colloquium over de toekomst van de Belgische gerechtelijke orde”, *RW* 2009-10, 891-892.

CORNIL, 1948:

CORNIL, L., “La Cour de cassation. Mercuriale prononcée par M. Leon Cornil, procureur général, à l’audience de rentrée de la Cour de cassation le 15 septembre 1948”, *JT* 1948, 453-461.

CORNIL, 1950:

CORNIL, L., “La Cour de cassation. Considérations sur sa mission”, *JT* 1950, 489-498.

CORNIL, 1952:

CORNIL, L., “La Cour de cassation. Réformes mineures de la procédure”, *JT* 1952, 465-474.

CORSTENS en FOKKENS, 2013:

CORSTENS, G. en FOKKENS, J.W., “De Hoge Raad en het parket. 175 jaar bijdragen aan de samenleving”, *NJB* 2013, 2492-2499.

DE GERLACHE, 1833:

DE GERLACHE, E.C., “Discours”, *Bull.* 1832-1833, 16-19.

DE VREESE, 1967:

DE VREESE, A., “De taak van het Hof van Cassatie”, *TPR* 1967, 567-597.

DECONINCK en TAELEMAN, 2012:

DECONINCK, B. en TAELEMAN, P., “Rechtsmiddelen moeten efficiënter”, *TPR* 2012, 617-662.

DU JARDIN, 2001:

DU JARDIN, J., “Voltallige zitting voor een eenduidige interpretatie van het recht”, *RW* 2001-02, 649-676 en 66 p., http://justitie.belgium.be/nl/rechterlijke_orde/hoven_en_rechtbanken/hof_van_cassatie/documenten/redes/.

DU JARDIN, 2004:

DU JARDIN, J., “De niet-strafrechtelijke taken van het openbaar ministerie. Vertaling van de rede uitgesproken door procureur-generaal Jean Du Jardin, op de plechtige openingszitting van het Hof van Cassatie op 1 september 2004”, *RW* 2004-05, 761-787.

DUMON, 1975:

DUMON, F., “De opdracht van de hoven en rechtbanken – enkele overwegingen. Rede uitgesproken door de eerste advocaat-generaal F. Dumon op de plechtige openingszitting van het Hof van Cassatie de 1^e september 1975”, *RW* 1975-76, 194-230 en 258-291.

DUMON, 1978:

DUMON, F., “De motivering van de vonnissen en arresten en de bewijskracht van de akten. Rede uitgesproken door de eerste advocaat-generaal F. Dumon op de plechtige openingszitting van het Hof van Cassatie op 1 september 1978”, *RW* 1978-79, 257-326.

DUMON, 1979:

DUMON, F., "Over de rechtstaat. Rede uitgesproken door de procureur-generaal F. Dumon op de plechtige openingszitting van het Hof van Cassatie op 3 september 1979", *RW* 1979-80, 273-298 en 337-368.

DUMON, 1980:

DUMON, F., "Quo Vadimus. Rede uitgesproken door de procureur-generaal F. Dumon op de plechtige openingszitting van het Hof van Cassatie op 1 september 1980", *RW* 1980-81, 889-914, 953-970 en 1017-1052.

FAIDER, 1877:

FAIDER, CH., "Eloge de M. le conseiller Stas", *BJ* 1877, 993-1001.

GARREAU, 2012:

GARREAU, D., "Du bon usage de la procédure d'admission des pourvois en cassation", *Recueil Dalloz* 2012, 1137-1143.

GÉRARD en GRÉGOIRE, 1999:

GÉRARD, PH. en GRÉGOIRE, M., "Introduction à la méthode de la Cour de cassation", *Revue de droit de l'ULB* 1999, 101-185.

HAYOIT DU TERMICOURT, 1954:

HAYOIT DE TERMICOURT, R., "Propos sur l'article 95 de la Constitution, discours prononcée à l'audience solennelle de rentrée de la Cour de cassation le 15 septembre 1954", *JT* 1954, 509-514.

HAYOIT DU TERMICOURT, 1967:

HAYOIT DE TERMICOURT, R., "De voltallige zittingen in het Hof van Cassatie.", *RW* 1967-77, 65-76.

JANSSENS, 1908:

JANSSENS, R., "Des pourvois dans l'intérêt de la loi. Discours prononcé par M. Raymond Janssens, procureur général, à l'audience solennelle de rentrée de la Cour de cassation le 1er octobre 1908, *BJ* 1908, 1169-1186.

KIRKPATRICK, 2014:

KIRKPATRICK J., “Réflexions sur la procédure en cassation en matière répressive après l’entrée en vigueur de la loi du 14 février 2014”, *JT* 2014, afl. 15, 257-265.

KRINGS, 1987:

KRINGS, E., “Kritische kanttekeningen bij een verjaardag. Rede uitgesproken door de procureur-generaal Ernest Krings op de plechtige openingszitting van het Hof van Cassatie op 1 september 1987”, *RW* 1987-88, 169-187.

KRINGS, 1990:

KRINGS, E., “Aspecten van de bijdrage van het Hof van Cassatie tot de rechtsvorming”, *RW* 1990-91, 313-325 en 345-359.

LAENENS, 2002:

LAENENS, J., “De advocaten bij het Hof van Cassatie”, *RW* 2002-03, 1118.

LECLERCQ, 1867:

LECLERCQ, M., “Cour de cassation de Belgique. Audience solennelle du 20 septembre 1867”, *BJ* 1867, 1218-1232.

LENAERTS, 1991:

LENAERTS, H., “Cassatierechtspraak vandaag. Rede uitgesproken door procureur-generaal H. Lenaerts op de plechtige openingszitting van het Hof van Cassatie op 2 september 1991”, *RW* 1991-92, 137-142.

LERNOUT, 2002:

LERNOUT, L., “Cassatie: oppoetsen of opdoeken”, *De Juristenkrant* 2002, afl. 46, 27 maart 2002, 2-3.

MARTENS, 1999:

MARTENS, P., “Les cours suprêmes. Exposé de synthèse”, *Rev.dr.ULB*, 1999, 307-321.

MERIWETHER en CORDRAY, 2004:

MERIWETHER, M. en CORDRAY, R., "The Philosophy of Certiorari: Jurisprudential Considerations in Supreme Court Case Selection", *Washington University Law Review* 2004, 48 p., www.lexisnexis.com.

MORBÉE, 2013:

MORBÉE, K., "Het Hof van Cassatie als prejudicieel Hof in fiscale zaken", *TFR* 2013, afl. 437, 191-192.

MOREAU, 2013:

MOREAU, C., "La quérulence devant la Cour de cassation", *Rev.dr.pén.crim.* 2013, 196-210.

PERDRIAU, "La non-admission des pourvois", 2002:

PERDRIAU, A., "Le rôle disciplinaire du juge de cassation", *JCP* 2002, 6 p., www.lexisnexis.fr.

PERDRIAU, "Le rôle disciplinaire du juge de cassation", 2002:

PERDRIAU, A., "La non-admission des pourvois", *JCP* 2002, 25 p., www.lexisnexis.fr.

ROGGEN, 2013:

ROGGEN, F., "La quérulence devant la Cour de cassation", *Rev.dr.pén.crim.* 2013, 179-195.

RUTSAERT, 1980:

RUTSAERT, J., "Hof van Cassatie en ideaal opperste gerechtshof", *RW* 1980-81, 2089-2100.

SANFOURCHE-LAPORTE, 1849:

SANFOURCHE-LAPORTE, P., "De l'application au recours en cassation du principe: les Belges sont égaux devant la loi", *BJ* 1849, 657-658.

SNIJDERS, 2010:

SNIJDERS, G., "Kronieken: Cassatie", *TCR* 2010, 80-85.

SNIJDERS, 2011:

SNIJDERS, H.J., "Verandering van cassatierechtspraak", *TCR* 2011, 81-88.

SOETAERT, 1990:

SOETAERT, R., "Installatie van de heer Robert Soetaert als Eerste Voorzitter van het Hof van Cassatie", *RW* 1990-91, 325-328.

STOLP en DE GROOT, 2012:

STOLP, M.M. en DE GROOT, J.F., "Een nieuwe procesvorm: het stellen van prejudiciële vragen aan de Hoge Raad (art. 392-394 nieuw Rv)", *MvV* 2012, 165-170.

Taelman en Van Damme, 2000:

Taelman, P. en Van Damme, K., "Het repliekrecht van partijen op het advies van het openbaar ministerie in burgerlijke zaken", *RW* 2000-01, 1357-1359.

Van Dooren, 2009:

Van Dooren, E., "De afwezigheid van verweer door het openbaar ministerie bij een cassatieberoep in strafzaken", *RW* 2009-10, 858-863.

Van Kampen en Giesen, 2013:

Van Kampen, S.S. en Giesen, I., "Prejudiciële vragen aan de Hoge Raad, valkuilen voor de Hoge Raad", *TCR* 2013, 1-16.

Van Orshoven, 2003:

Van Orshoven, P., "De bevoegdheid van de hoven en rechtbanken in burgerlijke zaken. Stand van zaken en actuele ontwikkelingen" in Van Orshoven, P. (ed.), *Gerechtelijk privaatrecht*, Themis cahier 2003-2004, nr. 19, 15-51.

Vigneau, 2010:

Vigneau, V., "Le régime de la non-admission des pourvois devant la Cour de cassation", *Receuil Dalloz* 2010, 102-111.

"Cour de cassation: fond des affaires", 1886:

X., "Cour de cassation: fond des affaires", *BJ* 1886, 705-709.

§ 5. Andere

Jaarverslag Hof van Cassatie 2002-2003:

VEROUGSTRAETE, I., LECLERCQ, J.-F., BOSSUYT, A. en ERNIQUIN TH., *Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2002-2003*, 273 p., http://justitie.belgium.be/nl/rechterlijke_orde/hoven_en_rechtbanken/hof_van_cassatie/documenten/jaarverslagen/.

Jaarverslag Hof van Cassatie 2003:

VEROUGSTRAETE, I., LECLERCQ, J.-F., BOSSUYT, A. en LECROART, P., *Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2003*, 366 p., http://justitie.belgium.be/nl/rechterlijke_orde/hoven_en_rechtbanken/hof_van_cassatie/documenten/jaarverslagen/.

Jaarverslag Hof van Cassatie 2004:

VEROUGSTRAETE, I., LECLERCQ, J.-F., LECROART, P. en LIERMAN, S., *Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2004*, 399 p., http://justitie.belgium.be/nl/rechterlijke_orde/hoven_en_rechtbanken/hof_van_cassatie/documenten/jaarverslagen/.

Jaarverslag Hof van Cassatie 2005:

VEROUGSTRAETE, I., LECLERCQ, J.-F., LECROART, P. en LIERMAN, S., *Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2005*, 322 p., http://justitie.belgium.be/nl/rechterlijke_orde/hoven_en_rechtbanken/hof_van_cassatie/documenten/jaarverslagen/.

Jaarverslag Hof van Cassatie 2007:

VEROUGSTRAETE, I., DE SWAEF, M., LECROART, P. en LIERMAN, S., *Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2007*, 258 p., http://justitie.belgium.be/nl/rechterlijke_orde/hoven_en_rechtbanken/hof_van_cassatie/documenten/jaarverslagen/.

Jaarverslag Hof van Cassatie 2010:

DIRIX, E., DE SWAEF, M., LECROART, P. en LIERMAN, S., *Hof van Cassatie van België. Jaarverslag 2010*, 167 p., http://justitie.belgium.be/nl/rechterlijke_orde/hoven_en_rechtbanken/hof_van_cassatie/documenten/jaarverslagen/.

Jaarverslag Hof van Cassatie 2012:

DIRIX,, E., DE SWAEF, M., PATART, D. en VANOVERMEIRE, V., *Jaarverslag van het Hof van Cassatie van België 2012*, 130 p., http://justitie.belgium.be/nl/rechterlijke_orde/hoven_en_rechtbanken/hof_van_cassatie/documenten/jaarverslagen/.

Jaarverslag Hof van Cassatie 2013:

DIRIX, E., TIMPERMAN, M., PATART, D. en VANOVERMEIRE, V., *Hof van Cassatie van België. Jaarverslag 2013*, 207 p., http://justitie.belgium.be/nl/rechterlijke_orde/hoven_en_rechtbanken/hof_van_cassatie/documenten/jaarverslagen/.

Historisch overzicht van de magistraten van het parket:

X., *Historisch overzicht van de magistraten van het parket*, http://justitie.belgium.be/nl/binaries/ParketHistorisch20130627_tcm265-209105.pdf, 1-2.

Jaarverslag Hoge Raad 2011:

X., *Hoge Raad der Nederlanden verslag over 2011*, 114 p., <http://www.rechtspraak.nl/ORGANISATIE/HOGE-RAAD/OVERDEHOGERAAD/PUBLICATIES/Pages/default.aspx>.

Jaarverslag Hoge Raad 2012:

X., *Hoge Raad der Nederlanden verslag over 2012*, 118 p., <http://www.rechtspraak.nl/ORGANISATIE/HOGE-RAAD/OVERDEHOGERAAD/PUBLICATIES/Pages/default.aspx>.

Rapport Commissie HAMMERSTEIN:

X., *Versterking van de cassatierechtspraak. Rapport commissie normstellende rol Hoge Raad*, 58 p., <http://www.rechtspraak.nl/Organisatie/HogeRaad/OverDeHogeRaad/publicaties/Pages/default.aspx>.

Rolreglement van de civiele kamer van de Hoge Raad der Nederlanden, *Stcrt.* 2012, 10 676.

Seminar Selection of Cases:

HAGUE INSTITUTE FOR THE INTERNATIONALISATION OF LAW, *Report on the Dutch Hoge Raad Seminar Selection of Cases*, 12 p., [http://www.hiil.org/data/sitemanagement/media/Report_Hoge_Raad_Selection_of_Cases_Seminar_complete\(2\).pdf](http://www.hiil.org/data/sitemanagement/media/Report_Hoge_Raad_Selection_of_Cases_Seminar_complete(2).pdf).

Rapport annuel Cour de cassation 2012:

COUR DE CASSATION, *Rapport annuel 2012*, 614 p., http://www.courdecassation.fr/publications_26/rapport_annuel_36/.

Dix ans de non-admission devant les chambres civiles de la Cour de cassation 2002-2012:

SOMMER, J.-M. en MUNOZ PEREZ, B. *Dix ans de non-admission devant les chambres civiles de la Cour de cassation 2002-2012*, 81 p., http://www.courdecassation.fr/IMG///10ansdeNAdevantleschambrescivilesCC_140307.pdf.

A guide to bringing a case to the Supreme Court:

X., *A guide to bringing a case to the Supreme Court*, 6 p., <http://supremecourt.uk/procedures/how-to-appeal.html>.

VERHOEST, F., "Hof van Cassatie is te populair", *De Standaard* 20 oktober 1999, <http://www.standaard.be/cnt/dst9910220017> (consultatie 7 april 2014).

X, "Monnik Giel (15) overweegt cassatieberoep", *De Standaard* 18 september 2013, http://www.standaard.be/cnt/dmf20130918_00747920 (consultatie 19 september 2013).